TERENTIVS A M. ANTONIO MVRETO EMENDATVS:

Et argumentis in singulas fabulas & scenas illustratus.

Denuò ex collatione optimorum exemplarium emendatissimè excusus.

Vulgatæ Annotatiumculæ in Margine adscriptæ & auctæ.

Index vocum antiquarum apud Terentium.

LONDINI,
Ex typographia Societatis Stationariorum. 1627.

Cum privilegio.

TYPOGRAPHVS LECTORI SALVTEM.

NOn immeritò, nec sine magna laude Cornelius Valerius linguæ Latinæ doctissimus professor, D. Franciscum Raphalengium eximium certè Typographum, & hominem eruditissimum, de optima Publij Terentij editione admonuit: istum etenim verè commendauit, quem M. Antonius Muretus emendauit & in lucem edidit, in ipso quia optimè censuit nihil esse, veræ lectionis, versuum rationis, & periocharum respectu, quod non adhibitis libris antiquissimis, iudicio singulari nitatur. In ipsius igitur Mureti exemplar, quod fieri potuit, insecutus est Raphalengius, fecitque vt ipsius periochæ suis pleræque tabulis præirent, additis è Lipsiana editione personarum omnium etymis, argumentis, in singulas scenas vsitatis, designato carminum genere diuerso, atque selectis annotatiunculis vulgò margine adscriptis. Ab his itaque cum tam præclarè ista in commune bonum præstari viderem, non potui (humanissime lector) quin ex officio nostro (licèt inter grauissimas negotiationes) prius à Raphalengio Terentium Mureti editum, post omnia denuò non exiguo nostro labore summa fide recognitum, & ex collatione diuersorum atquè optimorum exemplarium, à multis Typographicis, alijsque (quibus scatebat) erratis, in lucem purgatum remittere, adiunctis ex nouo nonnullis annotationibus vtilissimis, ad variam & faciliorem lectionem, diuerso charactere margine designatis. Quod enim diutius in hoc emendationis genere versor, eò magis mihi placet, atquè animum ad eius diuulgationem impellit. Quod si in his omnibus tibi non satisfecero, scito nihil subitò posse fieri perfectum: me enim ex illorum numero esse profiteor, qui benè agendo gratiam bonorum expecto, & vocula maleuolorum minùs respicio. Rectè Isocrates; τοὺς ἀγαθοὺς εὖ ποίει καλὸς γὰρ θησαυρὸς, παρὰ ἀνδρὶ σπουδαίῳ χάρις ὀφειλομένη. Ista si tibi grata esse intellexero, alias animaduersiones ad vsum plenius futurorum demonstrandum pertinentes, fructuosas (vti spero) communicare non dubitabo. Vale, & his iam fruere. Anno Epochæ Christianæ. 1601.

P. TEREN-

P. TERENTII VITA EX ÆLIO DONATO.

P. Terentius Afer, Carthagine natus, seruiuit Romæ Terentio Lucano Senatori: à quo ob ingenium, & formam, non institutus modò liberaliter, sed & maturè manumissus. quidam captum esse existimant: quod fieri nullo modo potuisse Fenestella docet, cùm in fine secundi belli Punici, & ante initium tertij natus sit, & mortuus: nec, si à Numidis, aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum peruenire potuisset, nullo commercio inter Italicos, & Afros, nisi post deletam Carthaginem cœpto. hic cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maximè cum Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur; quod & ipsum Fenestella arguit, contendens vtroque maiorem natu fuisse, quamuis Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradat, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat.

Dum lasciuiam nobilium, & fucosas laudes petit,
Dum Africani vocem diuinam inhiat auidis auribus,
Dum ad Furium se cœnitare, & Lælium pulchrum putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebro in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ, ad summam inopiam redactus est.
Itaque è conspectu omnium abijt Græciam in terram vltimam,
Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ oppido: nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius:
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè;
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducititiam,
Saltem vt esset, quò referret obitum domini seruulus.

Scripsit comœdias sex: ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret, iussus antè Cæcilio recitare, ante cænantem cùm venisset, dictus est initium quidem fabulæ, quòd erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens, legisse: post paucos verò versus, inuitatus vt accumberet, cœnasse vnà, deinde cætera percurrisse, non sine magna Cæcilij admiratione: & hanc autem, & quinque reliquas æqualiter populo probauit. Quamuis Volcatius de enumeratione omnium ita scribit.

Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta est, meruitque pretium, quantum nulla antea cuiusquam comœdia, id est,* octo millia nummûm, propterea summa quoque titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obscura fama est, adiutum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione, quibuscum familiariter vixit: eandem ipse auxit: nunquam enim, nisi leuiter, se tutari conatur, vt in Prologo Adelphorum:

Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, assiduéque vnà scribere:

* Id est, octo LLS. ducentorum coronatorum pretium est.

Prælatus Menandro Terentius.

Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam: cùm illis placet,
Qui vobis vniuersis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in ocio, in negocio,
Suo quisque tempore vsus est sine superbia.

Videtur autem se leuiùs defendisse, quia sciebat Lælio & Scipioni non ingratã esse hanc opinionem quæ tamen magis, & vsque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait: P. Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quę domi luserat ipse, nomine Illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait. C. Lælium quondam in Puteolano Calendis Martijs admonitum ab vxore, temporiùs vt discumberet, perijsse ab ea, ne interpellaretur: seriùs tandem ingressum triclinium, dixisse, non sæpè in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum vt scripta illa proferret, pronunciâsse versus qui sunt in Ἑαυτοντιμωρουμένῳ:

Sati' pol proteruè me Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modò in scribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio vti potuisse, qui tunc adolescentuli fuêre, quàm Sulpitio Gallo, homine docto, & qui * consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone & M. Popilio, consulari vtroque ac poëta. Ideò ipsum non iuuenes designâsse, qui se adiuuisse dicerentur, sed viros, quorum operam & in bello, & in ocio, & in negotio populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, causa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum instituta, moresque, quos, perinde exprimeret in scriptis, egressus vrbe est, neque ampliùs redijt. De morte eius Volcatius tradit:

* Forte consulibus.

Terentij mors.

Sed vt Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: nauim cum semel
Conscendit, visus nunquam est: sic vita vacat.

Q. Consetius redeuntem è Græcia perijsse in mari dicit cum centũ & octo fabulis conuersis à Menandro. Cæteri mortuum esse in Arcadiæ Stumphalo, siue Leucadia tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore consulibus, morbo implicitum acri, dolore ac tædio amissarum fabularum, quas in naui præmiserat, ac simul fabularum quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco: Reliquit filiam, quæ equiti Romano nupsit. Item hortulos xx. iugerum, via Appia ad Martis villam. quo magis miror Porcium scribere: ——— *Nil Publius*

Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius:
*Tres per idem tempus qui agitabant nobiles * facillimè.*
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam:
Saltem vt esset, quò referret obitum Domini seruulus.

* Facillimè agentes, appellat diuites, ac potentes.

Hunc Africanus quidem omnibus comicis præfert, scribens in Compitalibus:

Terentio

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solùm Næuio & Plauto & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti
Conuersum, expressimque Latinâ voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæsar.

Tu quoque tu in summis O dimidiate Menander
Poneris, & meritò, puri sermonis amator.
Lenibus atque vtinam scriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte iaceres:
Vnum hoc maceror, & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus: nam duos Terentios poëtas fuisse scribit Metius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo; alter Libertinus Terentius, Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait.

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius sunt?
Non has qui iura populis recensentibus dabat
Summo honore affectus, fecit fabulas?

Honore summo.

Duæ ab Apollidoro translatæ esse dicuntur comico, Phormio, & Hecyra: quatuor reliquę à Menandro: ex quibus magno successu, & pretio stetit Eunuchus: Hecyra sæpè exclusa, vix acta est.

ANDRIÆ PERSONÆ EARVMQVE INTERPRETATIO.

SIMO, senex, ἀπὸ τοῦ σιμοῦ, à simo naso.

SOSIA, libertus, ἀπὸ τοῦ σώζεσθαι, à conseruatione & salute.

DAVVS, seruus, gentile nomen, à Δαοῖς, gente seruili.

MISIS, ancilla, etiam gentile.

PAMPHILVS, adolescens, ἢ πασίφιλος τὶς ὤν, ἢ πάντας φιλῶν, id est, omnibus charus, aut omnium amicus, aduersus nemini.

CHARINVS, adolescens, gratiosum nomen, ἀπὸ τῆς χάριτος.

BYRRHIA, seruus, ἀπὸ τοῦ πυῤῥὸς, id est, rubens, seu rubicundus, mutato π in β.

LESBIA, obstetrix, gentile.

GLYCERIVM, Chremetis filia, ἀπὸ τῆς γλυκύτητος, à dulcedine.

CHREMES, senex, vel à χρίμπτεσθαι, quod est enixè expuere, vel potius ἀπὸ τοῦ χρεμετισμοῦ, hinnitus: studio enim alendi equos, Athenienses maximè delectabantur.

CRITO, hospes, ἀπὸ τοῦ κριτοῦ.

DROMO, lorarius, ἀπὸ τοῦ δρόμου, id est, cursu, *Atque hi fabulæ sunt interlocutores: reliquarum personarum tantùm mentio fit.*

ARCHILIS, ancilla, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, vel veriùs, ἀργυλὶς ἀπὸ τῆς ἀργίας, id est, segnitie, siue vt alibi reperitur, Achrylis, quod Phrygiam significat.

CHRYSIS, meretrix, a χρυσοῦ, id est, auro.

NICERATVS, adolescens: à voto victoriæ nomen habere videtur.

PASIBVLA, eadem, quæ Glycerium, ἀπὸ τοῦ πᾶσι βουλεύειν, id est, omnibus consulens.

M. ANTONII MVRETI IN ANDRIAM TERENTII ARGVMENTVM.

CHremes, & Phania fratres Athenienses fuerunt: eorum Chremes profecturus in Asiam, Pasibulam filiolam, quã tum vnicã habebat, fratris fidei credidit, profecto eo contingit, vt in Græcia magni bellorũ motus excitarentur: quos fugiens Phania, cùm imposita secũ in nauim puella, ad fratrem iter cepisset, vi tempestatu fracta naui, apud Andrũ insulã eiectus est: ibi applicat se ad Andriũ quendã, hominem haud magna in re, à quo tamen benignè humaniterq́ exceptus, non ita multo post moritur. Hospes Andrius relictæ apud se puellæ cõmutat nomẽ: & pro Pasibula, Glycerium nominat: cùmque per aliquot annos eam cum filia Chryside, pari vtramque studio educâsset, decedit ipse quoque de vita. Chrysis, quæ se & orbam & inopem videret, abrepta secum Glycerio Athenas nauigat, vbi cũ aliquandiu vitam lanâ teláque tolerâsset, ad postremum adolescentum blanditijs, & pollicitationibus victa, quæstum corpore facere incepit. Ventitabat ad eam inter cæteros Pãphilus, Simonis filius, probus, & liberali præditus ingenio adolescens, qui non Chrysidis ille quidem, sed ipsius Glycerij mirifico quodã amore percussus, primus solusque cum ea rem habuit, fidẽque iam grauidæ dedit, eam sibi vxorem fore. Susceperat & postea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eámque (iam enim nubilis erat) Pamphilo, bona adolescentis impulsus fama, collocare cupiebat. Quid multa? vltro ad Simonem venit, cum eo negotium conficit, inscio Pamphilo, de communi senum sententia, faciendis nuptijs constituitur dies. Adhuc

huc hæc erant, cùm Chrysis moritur: ibi primùm Simo de filij amore cognouit, nam cùm ambo vnà in funus prodijssent, accidit, vt posita in ignem Chryside, Glycerium se, præ doloris impatientia, eodem coniectura videretur. Accurrit Pamphilus, eamq; mediam amplexus, ita consolari cœpit, vt plurimas miniméque dubias totius rei significationes daret. itaque venit ad Simonem postridie Chremes, conditionem renunciat, comperisse se Pamphilum peregrinam illam habere in vxoris loco, nescius ex se natam esse eam, quam ita contumeliæ causa peregrinam nominaret: gaudere, ea re intellecta Pamphilus: dolere contrà ac ringi Simo: aduenit interea dies, qui nuptijs initio fuerat præstitutus. Simo, veteratoria quadam calliditate simulandas ibi, ad pertentandum filij animum, nuptias statuit, hoc cogitans, si abnueret filius, veram sibi obiurgandi illius causam fore, quæ ad eum dum nulla satis iusta fuerat: sin annueret, facilè se, quod vellet, à Chremete impetraturum: atquè ita verò nuptias, Dijs annuantibus, factum iri, præteriens igitur apud forum, securo iam & nihil tale metuenti filio, Pamphile, inquit, abi domum ac Deos comprecare, vxor tibi ducenda hodie est. hoc dicto velut improuiso quodam iaculo sauciatus adolescens, quid ageret, aut quid consilij caperet, nesciebat: cùm ad eum Dauus, vafro admodum ac versuto ingenio seruus, animaduersa senis astutia, accurrit. Erat tum, vnà cum Pamphilo Charinus, qui adolescens miro quodam amore Philumenæ incensus, frustrà sæpè tentatis illius nuptijs, ad postremum audito eam eo die nupturam Pamphilo, in summam desperationem adductus, eum orabat, si se saluum vellet vt vel eam ne duceret, vel saltem nuptijs dies aliquot produceret. Pamphilus eum sua quidem causa bono esse animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri iubebat: se quantum in se esset, effecturum, ea vt ne daretur sibi: adueniens, vt dixi, Dauus, Charinum iam spei plenum, abire ad ambiendos senis amicos iubet; deinde seorsim Pamphilo coniecturas suas aperit, persuadétque, vt patri dicat, se paratum esse vxorem ducere: nam eo pacto, inquit, & patri omnem iurgandi occasionem praecideris, & non erit tamen verendum, ne nuptiæ fiant: nunquam enim Chremes tibi, semel repudiato, filiam suam iterum commissurus est: hæc ita de serui consilio acta, longè aliter cecidere, ac putabantur, exorat enim Chremetem Simo: ita res in verarum nuptiarum discrimen adducitur, fortè eoipso die Glycerium, exactis temporibus, puerum peperit: eum puerum Dauus, cùm aliter nuptias disturbare non posset, præ foribus ædium Simonis ab ancilla collocandum curat: in eum cùm incidisset Chremes, & è Pamphilo natum esse cognôsset, rursum abducit animum à nuptijs Turbæ maximæ concitantur, donec aduenit Crito Andrius, qui, quòd Chrysidi genere proximus fuisset, ad cernendam illius hæreditatem Athenas venerat; eius interuentu Chremes filiam agnoscit, ita summâ omnium lætitiâ, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

Iambici trimetri.

SORORM falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ Glycerium vitiat Pamphilus:
Grauidaque factâ, dat fidem vxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat,
Gnatam Chremetis: atque, vt amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Dauii suasu non repugnat Pamphilus,
Sed, ex Glycerio natum vt vidit puerulum.
Chremes recusat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperatè agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

ANDRIA

ANDRIA TERENTII.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE AEDILIBVS CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII F. *TIBIIS PARIB. DEXTRIS, ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA EDITA M. MARCELLO C. SVLPITIO COSS.

*Per. Nannius Miscel. li. 1. putat legendũ tibijs paribus, deinde dextris & sinistris, vt bis actam intelligas: & ambę dextræ tibiæ pares sint: impares ambæ sinistræ.

PROLOGVS.

Prologus hic relatiuus est, quando maledicta in aduersarium regeruntur, Exordium, cogi se ad respondendum aduersario.

Iambici trimetri.

POeta cùm primùm animum ad scribendum appulit,
Id sibi negotî credidit solùm dari,
Populo vt placerent, quas fecisset fabulas.
Verùm aliter euenire multò intelligit:
a *Nam in prologis scribendis* b *operam abutitur,*
Non qui argumentum narret, sed qui maleuoli
Veteris poëtæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum aduertite.
c *Menander fecit Andriam, & Perinthiam,*
Qui vtramuis rectè nôrit, ambas nouerit.
Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, at stylo.
Quæ conuenêre in Andriam, ex Perinthiâ
Fatetur transtulisse, atque vsum pro suis.
Id isti vituperant factum, atq; in eo disputant.
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt d *ne intelligendo, vt nihil intelligant.*
e *Qui cùm hunc accusant, Næuium,* Plautum, *Ennium*
Accusant, quos hic noster auctores habet:
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potiùs, quàm istorum obscuram diligentiam.
f *Dehinc vt quiescant, porrò, moneo, & desinant*

a Vitium poetæ obiectum.
b* Operam legit Diomedes.
c Narratio.
d Pro sanè alij.
e Purgat exemplis.
f Modesta maledictorum imprecatio.

Male-

Maledicere, malefacta ne noscant sua.
g *Fauete adeste æquo animo, & rem cognoscite,*
Vt pernoscatis, ecquid spei sit reliquum:
Posthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an h *exigendæ sint vobis prius.*

g Ab auditoribus fauorem captat.
h Id est, explodendæ, vt in prolog. Hecyræ partim sum earum exactus.

ACTVS I. SCENA I.

Arg. Simo narrat liberto primùm honestam filij vitam, deinde amatoriam ad postremum etiam aperit, quo consilio se daturum illi vxorem simulare statuerit.

Iambici trimetri.

SIMO, SOSIA.

SI. V*Os istæc intrò auferte: abite,* a *Sosia*
Adesdum: paucis te volo. SO. *dictum puta.*
Nempè vt curentur rectè hæc. SI. *imo aliud.* SO. *quid est*
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
SI. *Nihil istac opus est arte, ad hanc rem quam paro;*
Sed ijs, quas semper in te intellexi sitas,
Fide & taciturnitate. SO. *expecto quid velis.*
SI. b *Ego postquam te emi à paruulo, vt semper tibi*
Apud me iusta & clemens fuerit seruitus,
Scis: c *feci, è seruo vt esses libertus mihi,*
Propterea quod seruiebas liberaliter.
Quod habui, summum pretium persolui tibi.
SO. *In memoriâ habeo.* SI. * *haud muto factum.* SO. *gaudeo*
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo, &
Id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam.
Sed mi hoc molestum est: nam istæc commemoratio
Quasi exprobratio est immemoris benefici.
Quin tu vno verbo dic, quid est, quod me velis.
SI. *Ita faciam, hoc primùm in hâc re prædico tibi,*
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ.
SO. *Cur simulas igitur?* SI. d *Rem omnem à principio audies,*
Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere in hac re te velim.
e *Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia,*
Liberius viuendi fuit potestas: nam antea
Qui scire posses, aut ingenium noscere,

a Heic προτατικὸν πρόσωπον inducitur, Sosia sc. qui deinceps nusquam apparet.
b Exordij beneuolentia à meritis captatur.
c Menandri ὅγω σε δοῦλον ὄντ' ἔθηκ' ἐλεύθερον.
* Id est, non reprehendo, Non. Misc. lib. 4.
d Propositio consilij.
e Narratio qua exponit amorē gnati, & consilium suum de nuptijs: est autē amplificata narratio occasionibus omnibus.

Dum ætas, metus, magiſter prohibebant? SO. *ita eſt,*
SI. *Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli,*
Vt animum ad aliquod ſtudium, adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut [f] *ad Philoſophos:*
Horum ille nihil egregiè præter cætera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. SO. *non iniuriá: nam id arbitror*
Adprimè in vitâ eſſe vtile, VT NE *quid nimis.*
SI. *Sic vita erat: facilè omneis perferre, ac pati,*
Cum quibus erat cúmque vnà, ijs ſeſe dedere;
Eorum obſequi ſtudijs, aduerſus nemini:
Nunquam præponens ſe alijs: ita faciIlimè
Sine inuidiâ inuenias laudem, & amicos pares.
SO. *Sapienter vitam inſtituit: namque hoc tempore*
OBSEQVIVM *amicos, veritas odium parit.*
SI. *Intereà mulier quædam abhinc triennium*
Ex Andro commigrauit huic viciniæ,
Inopiâ, & cognatorum negligentiâ
Coacta, egregiâ formâ, atque ætate integrâ.
SO. *Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.*
SI. [g] *Primùm, hæc pudicè vitam, parcè, ac duriter*
Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans.
Sed, poſtquam amans acceſſit, pretium pollicens,
Vnus, & item alter, ITA *vt ingenium eſt omnium*
Hominum à labore procliue ad libidinem,
Accepit conditionem, dein quæſtum occipit.
Qui tum illam amabant fortè, [h] *ita vt fit, filium*
Perduxêre illuc ſecum, vt vnà eſſet, meum,
Egomet continuò mecum, certè captus eſt,
Habet. [i] *Obſeruabam manè illorum ſeruulos*
Venientes, aut abeuntes: rogitabam heus puer,
Dic ſodes, quis heri Chryſidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. SO. *teneo* SI. *Phædrum aut Cliniam*
Dicebant, aut Niceratum nam hi tres tum ſimul
Amabant. eho, quid Pamphilus? quid? ſymbolum
Dedit, cœnauit: gaudebam: item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum

[f] Ellipſis eſt Terentiana, poteſt enim ſubintelligi, animum applicare, adire.

[g] Nemo repentè fuit turpiſſimus: gradatim in vitia labimur.

[h] Cicero pro Quintio. Sæpe, vt fit, cum ipſe te confirmaſſem.

[i] Sedulitas paterna erga filium.

Quid-

k Epiphonema
l Pamphili continentia.

* Benè ominantis vox, quod Græci vnico verbo εὐφημεῖν efferunt, est enim hîc bona dicere, læta precari, Vide Nann. Misc. lib. 1. omnia. Scopa in Appendice Collectaneorum. cap. 7. legit.

m Simo humanitati falsò adscripsit, quod erat amoris.
n Mira orationis breuitas.

Quidquam attinere, enimuero k *spectatum satis*
Putabam, & magnum exemplum l *continentiæ.*
Nam, qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi,
Neque commouetur animus in eâ re tamen,
Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, * *tum vno ore omnes omnia*
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac famâ impulsus Chremes
Vltrò ad me venit, vnicam gnatam suam
Cum dote summo filio vxorem vt daret.
Placuit: despondi: hic nuptiis dictus est dies.
SO. *Quid obstat, cur non veræ fiant?* SI. *audies:*
Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. SO. *ô factum bene!*
Beâsti: metui à Chryside. SI. *ibi tum filius*
Cum illis, qui amabant Chrysidem, vnà aderat frequens,
Curabat vnà funus: tristis interim:
Nonnunquam collacrymabat: placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hic paruæ consuetudinis
Causâ mortem huius tam fert familiariter:
Quid, si ipse amâsset? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam esse omnia m *humani ingenî*
Mansuetique animi officia: quid multis moror?
Egomet quoque eius causam funus prodeo.
Nihil suspicans etiam mali. SO. *hem quid est?* SI. *scies.*
Effertur: n *imus, interea inter mulieres,*
Quæ ibi aderant, fortè vnam adspicio adolescentulam,
Formâ. SO. *bonâ fortasse.* SI. *& voltu Sosia,*
Adeò modesto, adeò venusto, vt nihil suprà.
Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Visa est, & quia erat formâ præter cæteros
Honestâ, & liberali; accedo ad pedissequas:
Quis sit, rogo: sororem esse aiunt Chrysidis.
Percussit illicò animum, at at, hoc illud est,
Hinc illæ lachrymę, hæc illa misericordia.
SO. *Quàm timeo, quorsum euadas.* SI. *funus interim*

Procedit:

Procedit: sequimur: ad sepulchrum venimus:
In ignem posita est: fletur interea hæc soror,
Quam dixi ad flammam accessit imprudentius,
Sati' cum periculo ibi tum exanimatus Pamphilus
o *Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat:* o Amor Pamphili erga Glycerium proditur.
Accurrit, mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, vt consuetum facilè amorem cerneres,
Reiecit se in eum flens quàm familiariter.
SO. *Quid ais?* SI. *redeo inde iratus, atque ægrè ferens.*
Nec satis ad obiurgandum causæ: diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccaui, pater?
Quæ sese voluit in ignem inijcere, prohibui,
Seruaui, honesta oratio est. SO. *rectè putas:*
Nam si illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit,
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
SI. *Venit Chremes postridie ad me, clamitans,*
Indignum facinus comperisse, Pamphilum
Pro vxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulò
Negare factum, ille instat factum: denique
Ita tum discedo ab illo, vt qui se filiam
p *Negat daturam.* SO. *Non tu ibi* q *gnatum?* SI. *ne hæc quidem* p Chremes generum abdicat.
Satis vehemens causa ad obiurgandum. SO. *quî, cedo?*
SI. *Tuto ipse his rebus finem præscripsisti, pater:* q Ellipsis.
Prope adest, cum alieno more viuendum est mihi:
Sine nunc meo me viuere interea modo.
SO *Quis igitur relictus est obiurgandi locus?*
SI. r *Si propter amorem vxorem nolit ducere.* r Prudens Simonis consilium.
Ea primùm ab illo animaduertenda iniuria est,
Et nunc id operam do, vt per falsas nuptias s Iliad. ἀλλ' ὅσον μὲν ἐγὼ δύναμαι χερσίν τε ποσίν τε κ' σθένει.
Vera obiurgandi causa sit, si deneget:
Simul, sceleratus Dauus si quid consili
Habet, vt consumat nunc, cum nihil obsint doli:
Quem ego credo s *manibus, pedibúsque obnixè omnia* Argumentũ à natura.
Facturum, magis id adeò, mihi vt incommodet,
Quàm vt obsequatur gnato. SO. *quapropter?* SI *rogas?* t Aposiopesis grauem pœnã minantis.
Mala mens, malus animus quem quidem t *ego si sensero.*

Sed quid opu'st verbis? sin eueniat, quod volo,
In Pamphilo vt nil sit moræ, restat Chremes,
Qui mihi exorandus est, & spero confore.
Nunc tuum est officium, has benè vt adsimules nuptias,
Perterrefacias Dauum, obserues filium,
Quid agat, quid cum illo consilij captet. SO. sat est:
Curabo: eamus iam nunc intrò: SI. i præ, sequar.
u Non dubium est, quin vxorem nolit filius:
Ita Dauum modò timere sensi, vbi nuptias
Futuras esse audiuit. sed ipse exit foràs.

u Spargitur res in personas, & institutum consilium exequitur senex.

ACT. I. SCENA II.

Arg. Filij amorem explorat pater: simulat futuras nuptias: interminatur Dauo pistrinum, si quid fallaciæ in ipsis conatus fuerit nuptijs.

Iambici senarij & octonarij, vnus quaternarius, omnes acatalecti.

DAVVS, SIMO.

D. *Mirabar, hoc si sic abiret: & heri semper lenitas,*
Verebar, quorsum euaderet.
Qui postquam audierat non datum iri filio vxorem suo,
Nunquam cuiquam nostrûm verbũ fecit, neque id ægrè tulit.
S. *At nunc faciet, neque, vt opinor, sine tuo magno malo.*
D. a *Id voluit. nos sic nec opinantes duci falso gaudio,*
Sperantes iam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Vt ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias:
Astutè. S. Carnifex quæ loquitur? D. herus est, neq; præuideram.
S. *Daue.* D. *Hem, quid est?* S. *ehodum ad me.* D. *quid hic volt?*
S. *Quid ais?* D. *quã de re?* S. *rogas?*
Meum gnatum rumor est amare. D *id populus curat scilicet.*
S. *Hoccine* b *agis, an non?* D *ego verò istuc.* S. *sed, nunc ea me exquirere,*
Iniqui patris est: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet.
c *Dum tempus ad eam rem tulit, siui, animum vt expleret suum:*
Nunc hæc dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, siue æquũ est, te oro, Daue, vt redeat iã in viã.
D. * *Hoc quid sit?* S. *omnes qui amant, grauiter sibi dare vxorem ferunt.*
D. *Ita aiunt.* S. *tum siquis magistrum cepit ad eam rem improbum,*
Ipsum animum ægrotũ ad deteriorẽ partem plerumq; applicat.

a Callida Daui suspicio.

b Id est, audis, Donat. alij pro facis poni contendunt.

c Indulgentia patris.

* Ellipsis, deest enim quęris.

D. *Non hercle intelligo.* S. *non? hem.* D. *non.* [d] *Dauus, sum, non Oedipus.*
S. *Nempe ergo apertè vis, quæ restãt, me loqui.* D. *sanè quidem.*
S. *Si sensero hodie, quidquam in his te nuptijs*
Fallaciæ conari, quo fiant minùs,
Aut velle in eâ re ostendere, quàm sis callidus,
Verberibus cæsum te in pistrinum, Daue, dedam vsq; ad necem.
Eâ lege, atq; omine, vt si te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? D. *Immò callidè:*
Ita apertè ipsam rem modò locutus: nihil circuitione vsus es.
S. *Vbiuis faciliùs passus sim, quàm in hac re, me deludier.*
D.* *Bona verba quæso.* S. *Irrides? nihil me fallis, sed dico tibi,*
*Ne temerè facias, *neque tu hoc dicas tibi non prædictũ caue.*

d Adag. Oedipus enim solus Sphingis ænigma soluit.

* Benè ominantis. Vide Non. Miscel. lib. 1. sic supra, omnia bona dicere.

* Alias, neque in hoc dicas.

ACTVS I. SCENA III.

Arg. In hâc Scenâ deliberat Dauus, velitne Pamphilo esse adiutor, an auscultare seni.

Iambici octonarij & senarij.

DAVVS SOLVS.

D. a ENimuero, Daue? nihil loci est segnitiei, neq; socordiæ.
Quantum intellexi modò senis sententiam de nuptijs,
Quæ si non astu prouidentur, me, aut herum pessundabunt,*
Nec, quid agam, certum est, Pamphilúmne adiutem, an auscultem seni.
Si illum relinquo, eius vitæ timeo: sin opitulor, huius minas:
Cui [b] *verba dare difficile est: primum iam de amore hoc comperit:*
Me infensus seruat, nequam faciam in nuptijs fallaciam.
Si senserit, perij; aut si libitum fuerit, causam ceperit,
[c] *Quo iure, quaque iniuriâ præcipitem me in pistrinum dabit.*
Ad hæc mala hoc mihi accidit etiam: hæc Andria,
Siue vxor, siue amica est, grauida è Pamphilo est:
Audiréque eorum, est operæ pretium, audaciam:
Nam inceptio est amentium, haud [d] *amantium:*
Quicquid peperisset; decreuerunt tollere:
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Ciuem Atticam esse hanc: fuit olim quidam senex,
Mercator: nauem is fregit apud Andrum insulam:

a Consultatio Daui filiúmne adiutet, an seni auscultet.

* Alias pessim dabunt.

b Id est, decipere.

c παροιμιώδης, vt fas, nefas, velis, nolis.

d παρονομασία est, quæ à Cicerone agnominatio dicitur.

Is

Is obijt mortem: ibi tum hanc eiectam, Chrysidis
Patrem recepisse orbam, paruam: fabulæ;
Mihi quidem non hercle fit verisimile.
Atqui ipsis commentum placet.
c Sed Mysis ab ea egreditur, at ego hinc me ad forum, vt
Conueniã Pamphilũ, ne de hac re pater imprudentẽ opprimat.

c Hic παρασκευὴ id est, præparatio ad aliam scenam.

ACTVS I. SCENA IIII.

Arg. Narrat Mysis quamobrem à Glycerio exierit: & hic docet Terentius immoderatum vini vsum fugiendum esse ijs, qui serijs præsunt negotijs. Nihil est enim, quod rectè agi ab ebrio possit.

Trochaici octonarij, catalectici.

MYSIS.

M. a Audiui Archillis iamdudum, Lesbiam adduci iubes.
Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
Nec satis digna, cui committas primo partu mulierem:
Tamen eam adducam: importunitatem spectate aniculæ,
b Quia compotrix eius est. Dî date facultatem obsecro
Huic pariundi, atque illi in alijs potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatũ video? vereor, quid siet.
Opperiar, vt sciam, num quidnã hæc c turba tristitiæ adferat.

a Oeconomia postulat vt obstetrix accersatur, & conueniatur Pamphilus.
b Aposiopesis.
c Id est, turbatio, concio.

ACTVS I. SCENA V.

Arg. Habet hæc scena Pamphili dolorem de nuptijs: fidem datam Glycerio seruaturam pollicetur, vel inuito, si res ita exigat, patre.

Iambici & trochaici octonarij, variè mixti, binarius vnus, quaternarij quatuor.

PAMPHILVS MYSIS.

P. a Hoccine est humanũ factum, aut inceptũ? hoccine officiũ (patris?
M. Quid illud est?
P. Proh Deûm, atquè hominum fidem! quid est, si non hæc contumelia est?
Vxorem decreuit dare sese mî hodie: nónne oportuit?
Præsciisse me ante? nonne prius communicatum oportuit?
M. Miseram me, quod verbum audio? P. quid Chremes? qui denegauerat,
Se commissurum mihi gnatam suam vxorem; id mutauit,
Quoniam me immutatum videt?
b Itáne obstinatè operã dat, vt me à Glycerio miserũ abstrahat?
Quod si fit, pereo funditus. (ego sum?
Adeon' hominem * inuenustum esse, aut infelicẽ quenquam, vt

a Querela Pamphili. Pamphilus ob nuptias perturbatus ex abrupto, incipit propositionem iniuriæ à patris persona.
b Mirè poeta hic magnas turbas facit, quò catastrophe maiore gaudio compleatur.
* Id est, infortunatum. Nan. Misc. lib. 1.

Proh deûm atq; hominum fidem, nullon' ego
Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis
[c] *Contemptus, spretus? facta, transacta omnia, hem,*
Repudiatus repetor, quamobrem? nisi si id est, quod suspicor:
Aliquid [d] monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. *oratio hec me miseram exanimauit metu.*
H. *Nam quid ego nunc dicam de [e] patre? ah,*
Tantámne rem tam negligenter agere? præteriens modò,
Mihi apud forum, [f] vxor tibi ducenda est Pamphile, hodie, inquit: para.
Abi domum, id mihi visus est dicere, abi citò & suspende te.
Obstupui: censen' vllum me verbum potuisse proloqui?
Aut vllam causam, ineptã saltem, falsam, iniquam? obmutui.
[g] *Quòd si ego prius id rescissè, quid facere, si quis nũc me roget,*
Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. [h] *sed nunc primum quid exequar?*
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum diuersè trahunt,
Amor, misericordia huius, nuptiarum sollicitatio,
Tum [i] *patris pudor; qui me tã leni passus est animo vsq; adhuc,*
Quæ meo cumq; animo libitum est, facere: ei ne ego vt aduorser? hei mihi,
Incertum est quid agam. M. *misera timeo, hoc incertum quorsum accidat.*
Sed nunc peropus est aut hunc cum ipsã, aut me aliquid de illâ aduorsum hunc loqui
Dũ in dubio est animus paulò [k] *momento huc, illuc impellitur.*
P. *Quis hic loquitur? Mysis salue.* M. *ô salue Pamphile.* P. *quid agit?* M. *Rogas?*
Laborat è dolore: atque ex hoc misera sollicita est, diem
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ tum autẽ hoc timet,
Ne deseras se. P. *hem* [l] *egone istuc conari queam:*
Ego propter me illam decipi miseram sinam?
Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregiè charum pro vxore habuerim,
Bene, & pudicè eius doctum, atque eductum, sinam
Coactam egestate ingenium immutarier?
Non faciam. M. *haud vereor, si in te solo sit situm:*

c Exaggeratur indignitas propria & pathetica,
d Contumelia vehemẽs.
d Parentis negligentiam carpit.
f Ægrè amantes de re vxoriâ audiunt.
g Deliberatio, & eius partes.
h Dissolutio, seu articulus deficientibus copulis. Cõsultatio sequitur querelam: fingit enim cordatum adolescentem.
i Patris indulgentiam arguit.
k Metaphora à mole pendentis in statera pendentis.
l Lenta & mœsta responsio, & magna vis est in pronominibus istis nec præcipitanter, sed interruptè proferenda.

Sed vim vt queas ferre. P. adeon' me ignauum putas?
[m] Adeon' porrò ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Vt neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, vt seruem fidem?
M. Vnum hoc scio, hanc meritam esse, vt memor esses sui.
P. Memor essem! ô Mysis, Mysis, etiam nunc mihi
[n] Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio iam fermè moriens me vocat:
Accessi, vos semotæ, nos soli: incipit;
[o] Mi Pamphile, huius formam, atque ætatem vides.
Nec clam te est, quam illi vtræque res inutiles
Et ad pudicitiam, & ad tutandam rem sient.
Quod ego per hanc te dextram oro, & * ingenium tuum.
Per tuam fidem, perque huius solitudinem
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te solum semper fecit maxumi.
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mihi in manum dat, mors continuò ipsam occupat.
Accepi: acceptam seruabo. M. ita spero quidem
P. Sed cur tu abis ab illa? M. obstetricem accerso. P. propera:
Atque audin'? verbum vnum caue de nuptijs,
[q] Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

m Confirmatio ab honesto: & totus locus mirè patheticus.

n Sophocles Philoct. καὶ γέγραφεν φρενῶν ἔσω.

o Prosopopœia est, & principium.

d Blandimento.

* Alijs genium.

p Concludit partem deliberationis suæ per electionem.

q Hic versus perficitur initio scenæ sequentis.

ACTVS II. SCENA I.

Arg. Charinus intelligit Pamphilo nupturam Philumenam, idem rogat Pamphilum, ne ducat. Hic Charinus & Byrrhia fabulæ adijciuntur, ne spreta relinquatur Philumena.

Iambici senarij & octonarij, & vnus quaternarius: Item trochaici Iambicis permixti.

CHARINVS, BYRRHIA, PAMPHILVS.

C. [a] QVid ais, Byrrhia?
Datúrne illa hodie Pamphilo nuptum? B. sic est.
C. quî scis, Byrrhia?
B. Apud forum modò de Dauo audiui. C. væ væ misero mihi.
Vt animus in spe atq; in timore vsq; antehac: [b] attentus fuit,
Ita postquam adempta spes est, lassus, curâ confectus stupet.

a Hîc velut omisso argumento principali, admiscet Charinum, vt plus in fabula sit turbæ.

b Id est, distentus & arreptus, vt qui vtrinque hactenus & à spe & metu detinebatur.

B. *Quæſo ædepol Charine, quoniã id fieri quod vis, non poteſt,*
Velis id, quod poſſit. C. *nihil aliud, niſi Philumenam volo.*
B. *Ah, quantò ſatius eſt, te id operam dare,*
Quî iſtum amorem ex animo amoueas tuo, quàm id loqui,
Quo magis libido fruſtrà incendatur tua?
C. *Facilè omnes, cùm valemus, recta conſilia ægrotis damus.*
Tú ſi hîc ſis, aliter ſentias. B. *age, age, vt lubet.* C. *ſed Pamphilũ*
Video: omnia experiri certum eſt, priùs quàm pereo.
B. *Quid hic agit?*
C. *Ipſum hunc orabo, huic ſupplicabo, amorem huic narrabo meum:*

[c] Vide Nann. Miſcel. lib. I. Sanum Byrrhiæ conſiliũ attendant, tũ amatores, tum Phyſici. Eurip. Viceſi. ῥᾷον παραινεῖν ἢ παθόντα καρτερεῖν.

Credo, imperabo: vt aliquot ſaltem nuptÿs [d] *prodat dies.*
Interea fiet aliquid, ſpero. B. *id aliquid nihil eſt.* C. *Byrrbia.*
Quid tibi videtur: adeõn' ad eũ? B. [e] *quid ni? ſi nihil impetres,*
Vt te arbitretur ſibi paratum mœchum, ſi illam duxerit.
C. *Abi hinc in malam rem cum ſuſpicione iſtac, ſcelus.*
P. *Charinum video, ſalue.* C. *ô ſalue Pamphile:*
Ad te aduenio, ſpem, ſalutem, auxilium, [f] *conſilium expetens.*
P. *Neque pol conſilÿ locum habeo, neque auxilÿ copiam.*
Sed iſtuc quidnam eſt? C. *hodiè vxorem ducis?* P. *aiunt.* C. *Pamphile,*

[d] Sic Donatus & Nonnius.
[e] Sic diſtinxit Donatus, quidnam? ſcilicet ad eas.
[f] Artificiosè conſilium poſtponit.

Si id facis, hodiè poſtremum me vides. P. *quid ita?* C. *hei mihi,*
Vereor dicere: huic dic, quæſo, Byrrbia. B. *ego dicã* P. *quid eſt?*
B. *Sponſam hic tuam amat.* P. *na iſte haud mecum ſentit. ehodum dic mihi,*
Num quidquam ampliùs tibi cum illâ fuit, Charine? C. *ah Pamphile,*
Nihil. P. [g] *quàm vellem.* C. *nunc te per amicitiam & per amorem obſecro,*

[g] Scilicet abs te eſſe cognitam.

Principiò vt ne ducas. P. *dabo equidem operam.* C. *ſed ſi id non potes,*
Aut tibi nuptiæ hæ ſunt cordi. P. *cordi?* C. *ſaltem aliquot dies*
Profer, dum proficiſcor aliquò, ne videam. P. *audi nunc iam:*
Ego Charine neutiquam officium eſſe liberi puto.
Cùm is nil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi,
Nuptias effugere ego iſtas malo, quã tu adipiſcier.
C. *Reddidiſti animũ.* P. *nũc, ſi quid potes aut tu, aut hic Byrrbia,*

g Facite, fingite, inuenite, efficite, qui detur tibi.
Ego id agam, mihi qui ne detur. C. sat habeo. P. Dauum optume
Video, huius consilio fretus sum. C. at tu hercle haud h quid-
quam mihi,
Nisi ea quæ nihil opus sunt scire: fugin' hinc? B. ego verò ac lu- (bens.

g Mirè exprimit affectum nuptias recusantis.
h Ellipsis, scilicet, dicis

ACT. II SCENA. II.

Arg. Dauus cùm ex varijs coniecturis & signis comperisset, nuptias non cohærere, Pamphilum toto quærens oppido, exultat insolètius.

Trochaici octonarij catalectici.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

DI boni, boni, quid a porro? sed vbi inueniam Pamphilum,
Vt metum in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio?
C. Lætus est, nescio quid. P. nihil est, nondũ hæc rescivit mala.
D. Quem ego nunc credo, si iam audierit sibi paratas nuptias.
C. Audin' tu illum? D. toto me oppidó exanimatum quærere.
Sed vbi quærã? aut quò nunc primùm intẽdã C. cessas alloqui?
D. b Abeo. P. Daue ades, resiste. D. c quis homo est, qui me, O Pamphile,
Te ipsum quæro, euge ô Charine: ambo opportunè: vos volo.
P. d Daue perij. D. quin tu hoc audi. P. interij. D. quid timeas, scio
C. Mea quidẽ hercle certè in dubio vita est. D. et tu quid, e scio.
P. Nuptiæ mihi. D. & id scio. P. hodie. D. obtundis, tametsi intelligo
Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, vt ducas. C. rem tenes.
P. Istuc ipsum. D. f atque istuc ipsum, nil pericli est; g me vide.
P. Obsecro te, quamprimũ hoc me libera miserũ metu. D. hem,
Libero: vxorem tibi iam non dat Chremes. P. qui scis? D. scio.
Tuus pater modò me prehendit: ait, tibi vxorem dare
Se hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuo ad te properans, præcurro ad forum, vt dicã tibi hæc,
Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum,
Circumspicio nusquam fortè ibi huius video Byrrhiam,
h Rogo: negat vidisse: mihi molestum: quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio: hem,
Paululum obsoni, ipsus tristis de improuiso nuptiæ:

a Portamus & corpore & animo. Recto ordine prius metus tollitur, quàm gaudium infundatur.
b Ad hoc pertinet quod sequitur, resiste, sed & habeo reperiri ait Donatus, vt sit deliberationis conclusio.
c Seruiliter exultat Dauus, idq; vice exordij est.
d Mira compendia contrahit hîc poëta, nec tamen affectus personarum perdit.
e Deest timeas, teste Donato.
f Propositio. g Perfecta securitas, liberatio vocatur: ideo dicitur, libera me. h Id est, interrogo, & mirã, & inimitandã breuitate. αὐτοπροσωπος.

Non

Non cohærent. P. *quorſumnam iſtuc?* D. *egomet continuò ad Chremem.*
Cum illo aduenio, ſolitudo ante oſtium, jam id gaudeo.
P. *Rectè dicis, perge.* D. [i] *maneo: interea introire neminem*
Video [k] *exire neminem, matronam nullam: in ædibus*
Nihil ornati, nihil tumulti; acceſſi intrò, aſpexi. P. *ſcio.*
Magnum ſignum. D. *Num videntur conuenire hæc nuptijs?*
P. *Non opinor, Daue.* D. *opinor, narras? non rectè accipis.*
Certa res eſt: etiam puerum inde abiens conueni [l] *Chremis,*
Holera, & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni.
C. *Liberatus ſum Daue, hodie tuâ operâ.* D. *at* [m] *nullus quidẽ.*
C. *Quid ita? nempe huic prorſus illam non dat.* D. *ridiculum* [n] *caput:*
Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat, te illam vxorem ducere.
Niſi [o] *vides, niſi ſenis amicos oras.* P. *ambis.* C. *bene mones.*
Ibo: etſi hercle ſæpè iam me ſpes hæc fruſtrata eſt. Vale.

ACTVS II. SCENA III.

Arg. Suadet Pamphilo, atque etiam perſuadet Dauus, vt patri dicat, vxorem ſe ducturum.

Trochaici octonarij catalectici, iambici ſenarij. & octonarij catalectici.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. QVid [a] igitur ſibi volt pater? cur ſimulat? D. ego [b] *dicam tibi,*
Si id ſuccenſeat, nunc qui non det tibi vxorem Chremes,
Ipſus ſibi eſſe iniurius videatur: neque id iniuriâ,
Priùs quàm tuũ animũ, vt ſeſe habeat ad nuptias, perſpexerit.
Sed ſi tu negâris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. P. *quidvis patiar?* D. *pater eſt Pãphile,*
Difficile eſt, tum hęc ſola eſt mulier; [c] dictũ ac factũ, inuenerit
Aliquam cauſam, quamobrem eijciat oppidò, P. *eijciat!* D. *citò.*
P. *Cedo igitur, quid faciam Daue?* D. *dic te ducturum.* P. *hem.* D. *quid eſt?*
P. *Egóne dicam?* D. *cur non?* P. *nunquã faciã Daue.* D. *ne nega,*
P. *Suadere noli.* D. *ex eâ re quid fiat, vide.*
P. *Vt ab illâ excludar,* * *huc concludar.* D. *non ita eſt.*
Nempe hoc ſic eſſe opinor dicturum patrem,
Ducas volo hodiè vxorem: tu, ducam, inquies:

i Callidum Daui factum.
k Nota argumentum à ſequentibus.
l Donatus Chremi legẽdum cẽſet, ſicut Vlyſsi.
m Nullus pronõ ita in Eu. Act. 2. ſcen. 1. & in Hecyr. act. 1. ſcen. 2.
n Caput per ſynecdochẽ.
o Id eſt, prouides.
p Ellipſis, deeſt enim, nihil efficies.
In manuſcriptis coniunguntur hæc ſuperioribus.
a Cogitabunde & ſtomachosè hæc dicit; ſic Virg. Quid vult cõcurſus ad amnem?
b Conſilium ſerui, quo Pamphilus inſciens in periculum conijcitur.
c Id eſt, celeriter. ἅμα ἔπος ἅμα ἔργον.
* Ita Don. Linacer verò hic.

Cedò, quid iurgabit tecum? hîc reddes omnia,
Quae nunc sunt certa ei consilia, incerta vt fient
Sine omni periculo: nam hocce haud dubiū est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu eā causā * minueris
Haec quae facis, ne is mutet suam sententiam
Patri dic velle: vt, cùm velit, tibi iure irasci non queat.
Nam quod tu d speres, propulsabo facilè: vxorem his moribus
Dabit nemo: inopem inueniet potiùs, quàm te corrumpi sinat:
Sed, si te aequo animo ferre accipiet, negligentem feceris.
Alium otiosus quaeret: interea aliquid acciderit boni.
P. Itan' credis? D haud dubium id quidem est. P. vide quò me indu as. D. quin taces?
P. Dicā: puerū autem ne resciscat mihi esse illā c cautio est:
Nā pollicitus sum suscepturū. D. ô facinus audax! P. hanc fidē
Sibi me obsecrauit, qui se sciret non deserturum, vt darem.
D. f Curabitur: sed pater adest, caue, te esse tristem sentiat.

* Nann. Miscel. 1. timueris haec (pro ob haec) quae facit.
d Id est, times. Virg. Aeneid. 1. At sperate Deos.
c Cauendum est Donat.
f Impersonaliter, tanquā arduum & graue.

ACT. II. SCENA IV.

Arg. Haec scena cōsiliorum executionem habet. Monet Pamphilum Dauus, apud patrem ne titubet: sed animo praesenti loquatur.

Iambici senarij.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

S. Reuiso, quid agant, aut quid captent consili
D. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.
a Venit meditatus alicunde ex solo loco:
Orationem sperat inuenisse se,
Quā b differat te; proin' tu face, apud te vt sies.
P. Modò vt possim. D. crede mihi hoc inquam Pamphile,
Nunquam hodie tecum c commutaturum patrem
Vnum esse verbum, si te dices ducere.

a Actio tribus rebus constat; cogitando, dicendo, gerendo.
b Id est, disturbet.
c Commutare verba est pro bonis dictis mala ingerere.

ACTVS II. SCENA V.

Arg. Pamphilum Byrrhia obseruat: idem Pamphilus patri respōdet, se facturum quae volet ille omnia: Charino eadē renunciat Byrrhia.

Eiusdem generis.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

B. a Herus me, relictis rebus, iussit Pamphilum
Hodiè obseruare, vt quid ageret de nuptiis
Scirem: id propterà nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeò praestò video cum Dauo, hoc agam.
S. Vtrumque adesse video. D. hem serua. S. Pamphile.

a Iterum mirè cum omnes consultissimè sibi agere videantur, omnes inopinato rerum exitu ludificantur.

D. Quasi

D. *Quasi de improuiso respice ad eum* B. *hem pater.*
D. *Probè.* S. *hodiè vxorem ducas, vt dixi, volo.*
B. *Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.*
P. [b] *Neq; istic, neq; alibi tibi vsquam erit in memoria.* B. *hem!* — b Vafrum Pamphili responsum.
D. *Obmutuit.* B. *Quid dixit?* S. *facit vt te decet,*
Cùm istuc, quod postulo, impetro cum gratiâ.
D. *Sum verus?* B. *herus, quantum audio, vxore excidit.*
S. *I iam nunc intrò, ne in morâ, cum opus sit, sies.*
P. *Eo.* B. [c] *nullâne in re esse homini cuiquam fidem?* — c ὑποκρίσεως (?) Sic Virg. 4. Æneid. Nusquam tuta fides, Iuuenal. Fronti nulla fides.
Verum illud verbum est vulgò quod dici solet,
[d] OMNES *sibi melius malle esse, quàm alteri.* — d Euri. Med. ὡς πᾶς τις αὑτὸν τοῦ πέλας μᾶλλον φιλεῖ.
Ego illam vidi virginem: formâ bonâ:
Memini videre: quò æquior sum Pamphile,
Si se illam in somnis, quàm illum, amplecti maluit.
Renunciabo, vt pro hoc malo mihi det malum.

ACT. II. SCENA VI.

Arg. Dauus Simonem, & Dauum Simo fallit, quæ res non iniucunda est.

Eiusdem metri.

DAVVS, SIMO.

D. HIc [a] *nunc me credit aliquam sibi fallaciam* — a Dauus ita loqui videtur, vt spectator tantum audiat, sic tamen ait, vt velit audiri à Simone.
Portare, & eâ me hic restitisse gratiâ.
S. *Quid Dauus narras?* D. *æquè quidquam nunc quidem.*
D. *Nihilne? hem.* D. *nihil prorsus.* S. *atq; expectabam quidem.*
D. *Præter spem euenit, sentio: hoc malè habet virum.*
S. *Potin' es mihi verum dicere?* D. *nihil facilius.*
S. *Num illi molestę quippiam hæ sunt nuptiæ,*
Huiusce propter consuetudinem hospitæ?
D. *Nihil hercle: aut si adeò,* [b] *bidui est, aut tridui* — b Fallacia alia aliam audit.
Hæc sollicitudo: nostin'? deinde desinet:
Etenim eam secum rem rectâ reputauit via.
S. *Laudo.* D. *dum licitum est illi, dumque ætas tulit,* — c Quid in amore cauendum.
Amauit: tum id clam: cauit, ne vnquam infamiæ
Ea res sibi esset, vt virum fortem decet.
Nunc vxore opus est: animum ad vxorem appulit.
S. [d] *Subtristis visu'st esse aliquantulum mihi.* — d Sub significatum temperat, vt subridet.
D. *Nihil propter hanc rem, sed est, quod succenseat tibi.*

S. Quidnam est? D. puerile est. S. quid est. D nihil. S. quin dic, quid est?
D. Ait nimium parcè facere sumptum. S. mene? D. te.
Vix, inquit, [e] drachmis obsonatus est decem:
Num filio videtur uxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimum nunc? &, quod dicendum hîc siet,
Tu quoque perparcè nimium. [f] non laudo. S. tace.
D. Commoui. S. ego, istæc & rectè fiant, videro.
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt [g] veterator sibi?
Nam si hîc mali est quidquam, hem illic est huic rei caput.

e Drachma ex xviij. siliquis constat, Id est, ex tribus scrupulis, est autem planè denarius.
f Modestiâ vtitur, non enim dicit, reprehendo.
g Veterator, induratus, tritus in astutia.

ACTVS III. SCENA I.

Arg. Simo præ nimiâ sagacitate mirum in modum fallitur, partum simulati credens, qui verus erat.

Eiusdem mensuræ.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA, GLYCERIVM.

ITa pol quidam res est, ut dixti, Lesbia:
Fidelem haud fermè mulieri inuenias virum.
S. [a] Ab Andriâ est ancilla hæc? quid narras? D. ita est.
M. Sed hîc Pamphilus. S. quid dicit? M. firmauit fidem. S. hem.
D. Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
M. Nam quod peperisset, iussit tolli. S. ô Iupiter,
Quid ego audio! actum est, siquidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimum.
Sed sequere me intrò, ne in morâ illi sis. L. sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inueniam S. quid hoc?
Adeon' est demens? ex peregrinâ? iam scio, ah
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hîc sensisse se ait?
S. Hæc primùm adfertur iam mihi ab hoc [b] fallacia.
Hanc simulant parare, quo Chremetem absterreant.
G. Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.
S. Hui, tam citò? ridiculum postquam ante ostium
Me audiuit stare, approperat. non sat commodè
Diuisa sum temporibus tibi Daue hæc. D. mihin'?
S. [c] Num immemores [d] discipuli? D. ego, quid narres, nescio.
S. Hiccine si me imparatum in veris nuptijs
Adortus esset, quos mihi ludos redderet!
Nunc huius periculo fit, [e] ego in portu nauigo.

a Oeconomia comica sæpe sic se habet, vt casu putetur euenisse, quod consilio factum sit.
b Deceptio senis ex suspitione.
c Lesb. & Mysis, anne rectè agunt causam Pamphili tuis vel solicitúne es satis de Pamphilo.
d Id est, Pamphili.
e μεταφόρα, ex maris quiete.

ACT. III. SCENA. II.

Arg. Lesbia egrediens narrat, quo in statu sit Glycerium puerpera, simul agit de dandâ illi potione, imitata medicos, qui præscribere solent ægrotis omnia ad esum potúmque pertinentia, deinde Simo & Dauus de puero nato callidè altercantur.

Trochaici, iambici, mixti senarij & octonarij, acatalectici, & catalectici, quibus interpositi suis locis bini quaternarij.

LESBIA, SIMO, DAVVS.

L. *ADhuc Archillis, quæ [a] adsolent, quæque oportet,*
[b] Signa ad salutem esse, omnia huic esse video,
Nunc primùm fac, istæc vt lauet: post deinde,
Quod iussi ei date bibere, & quantum imperaui,
Date: mox ego hæc reuertor.
Perecastor scitus puer natus est Pamphilo.
Deus quæso, vt sit superstes: quandoquidē ipse est ingenio bono.
Cunque huic veritus est optimæ adolescenti facere iniuriam.
S. [c] *Vel hoc quis non credat, qui nôrit te abs te esse ortum?* D. *quidnam id est?*
S. *Non imperabat coràm, quid opus facto esset puerperæ:*
Sed postquam egressa est, illis, quis sunt intus, clamat de viâ.
O, Daue itan' contemnor abs te? aut itáne tandem idoneus
Tibi videor esse, quem tam apertè fallere incipias dolis?
Saltem accuratè, vt metui videar, certè si resciuerim.
D. [d] *Certè hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego.* S. *edixin' tibi?*
Interminatus sum, ne faceres? num [e] veritus? quid rettulit?
Credon' tibi hoc nunc peperisse hanc è Pamphilo?
D. *Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo.* S. *quid taces?*
D. *Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc sic fore.*
S. [f] *Mihin' quisquam?* D. *eho, an tute intelléxti hoc adsimulari?* S. *irrideor.*
D. *Renunciatum est: nam qui istæc tibi incidit suspicio?*
S. *Qui? quia te nôrā* D. *quasi tu dicas, factum id consilio meo.*
S. *Certè enim scio.* D. *nō satis me pernôsti etiā, qualis sim, Simo*
S. [g] *Egóne te?* D. *sed, si quid narrare occœpi, continuò dari*
Tibi verba censes. S. *falsò.* D. *itaq; hercle nihil iā mutire audeo.*
S. *Hoc ego scio vnum, neminem peperisse hîc.* D. *intellextin'?*
Sed nihilo secius mox [h] deferent puerum huc ante ostium.

Id

a Adsolent, cōsuetudinis est: oportet, necessitatis.
b Medici adhuc futuratū rerū incerti, præsentibus iudicijs firmā valetudinem pollicentur.
c Id est, etiā locus ab incongruentiā rei & tēporis Cic. pro *Flacco*: vel quod est in eodem decreto scriptum.
d Dauus hæc secum.
e Verecundia liberi est, serui verò metus.
f Hoc ad senis perspicaciam spectat, quasi dicat, ego ipse intelligo.
g Ista pronomina vehementiam habent.
h Vbi sentit seni nondum persuasum hanc parere, affirmat seruus hanc parere: & tamē ita narrat, vt opinionem seni faciat simulari partum.

Id ego iam nunc tibi renuncio here futurum, vt scis sciens:
Ne tu hoc posterius dicas, Daui factum consilio, aut dolis.
Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo.
S. Vnde id scis? D. audiui & credo, S. multa concurrunt simul.
Qui[l] coniecturam hanc nunc facio: iam primum hac se Pamphilo (videt
Grauidam dixit esse, inuentum est falsum: nunc postquam
Nuptias domi apparari, missa est ancilla illicò
Obstetricem accersitum ad eam, & puerum vt adferret simul.
D. Hoc nisi sit, puerum vt tu videas, nil[k] mouentur nuptiæ.
S. Quid ais? cum intellexeras,
Id[l] consilij capere, cur non dixti extemplò Pamphilo?
D. Quis igitur eum ab illâ abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem
Scimus, quàm miserè hanc amârit: nunc sibi vxorem expetit:
Postremò id mihi da negotij. tu tamen idem has nuptias
Perge facere ita, vt facis & id spero adiuturos Deos.
S. Immò abi intrò, ibi me opperire, & quod parato opus est, pa-(ra.
Non[m] impulit me, hæc nunc omninò vt crederem.
Atque haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia:
Sed parui pendo. illud mihi multò maxumum est,
Quod mihi pollicitus est ipsius gnatus, nunc Chremem
Conueniam: orabo gnato vxorem: si impetro,
Quid aliàs malim, quàm hodiè has fieri nuptias?
Nam gnatus quod[n] pollicitus est, haud dubium est mihi id,
Si nolit, quin eum meritò possim cogere.
Atque adeò in ipso tempore eccum ipsum obuiam Chremem.

[l] Multis signis coniectura constat.

[k] Id est, perturbantur.

[l] Pamphilum ab amore diuertisse asserit.

[m] Vide quàm disertè & Latinè Simo hæc secum.

[n] Pollicitatio est magnarum rerum promissio.

ACTVS II. SCENA III.

Arg. Congressu duorum senum, ex falsis veræ fiunt nuptiæ, Iambici octonarij, & senarij acatalectici, vnus quaternarius ad finem octonarij catalectici.

SIMO, CHREMES.

S. Iubeo[a] Chremetem. C. ob teipsum quærebam. S. & ego te. C. optatò aduenis.
[b] Aliquot me adiêre, ex te auditum qui aiebant, hodiè filiam
Meam nubere tuo gnato: id viso, túne, an illi insaniant.
S. Ausculta paucis: & quid ego te velim, & tu quod quæris, (scies.
C. Ausculto: loquere, quid velis.

[a] Iubemus verbis: volumus animo.

[b] Ex fictis nuptijs veræ fient, idque initium est epitaseos periculi in fabula.

S. Per

S. Per ego te Deos, oro, & nostram [e] amicitiam Chreme,
Quæ incepta à paruis, cum ætate accreuit simul;
Perque unicam gnatam tuam & gnatum meum,
Cuius tibi potestas summa seruandi datur;
Vt me adiuues in hâc re, atque ita, uti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. [d] ah, ne me obsecra:
Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat.
[e] Alium esse censes nunc me, atque olim, cùm dabam?
Si in rem est vtrique, vt fiant, accersi iube.
Sed si ex eâ re plus mali est, quàm commodi
Vtrique; id, oro te, in commune vt consulas,
[f] Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.
S. Immò ita volo, itaque postulo vt fiat, Chreme:
Neque postu lem abs te, nisi ipsa res moneat. C. quid est?
S. Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum. C. audio.
S. Ita magnæ, vt sperem posse auelli. C. fabulæ.
S. Profectò sic est. C. sic hercle, vt dicam tibi:
AMANTIVM iræ, amoris * integratio est.
S. Hem, id te oro, vt ante eamus, dum tempus datur,
Dúmque eius lubido occlusa est contumelijs,
[g] Priusquàm harum scelera & lacrumæ confictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad misericordiam,
Vxorem demus spero consuetudine, &
Coniugio liberali * deuictum, Chreme,
Dehinc facile ex illis sese emersurum malis.
C. Tibi ita videtur, at ego non posse [h] arbitror
Neque illum hanc perpetuò habere, neque me perpeti.
S. Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris?
C. At istuc, periculum in filiâ fieri, graue est.
S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit.
Si eueniat, [i] quod dî prohibeant, discessio.
At si corrigitur, quot commoditates, vide:
[k] Principiò amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.
C. Quid istuc? si istuc animum induxti esse vtile,
Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
S. Meritò te semper maximi feci Chreme.

[e] Commendatio amicitiæ à vetustate, & est obtestatio à rebus de quibus agitur.
[d] Vox plena officij & charitatis.
[e] Ab vtili accurata locutio.
[f] Suauissima commutatio est à possibili.
* Vulgò redintegratio est.
[g] Inuidiosiùs cum de vnâ tantum loquitur.
* Alijs disiunctum.
[h] Chremes Pamphili amorem suspectum habet.
[i] Parenthesi, per ἀδυνάμιον ab honesto & vtili.
[k] Diluit summatim omnes obiectiones.

C. Sed

c. *Sed quid ais?* s. *quid?* c. *qui scis eos nunc discordare inter se?*
s. *Ipsus mihi Dauos, qui* [l] *intimus est eorum consilijs, dixit:*
Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, vt [m] *maturem.*
Num censes faceret, filium nisi sciret eadem hac velle?
Tute adeò iam eius verba audies heus euocate huc Dauom.
Sed eccum, video ipsum foras exire.

l Testis commendatio.
m Virg. Maturate fugam regiq; hæc dicite vestro.

ACTVS. III. SCENA. IIII.

Arg. Dauus seni insultans, hortatur eum ad faciendas nuptias: non enim putabat fore, vt sic agerĕtur: cũ igitur videt herũ serio de tradĕda filiâ colloqui cum Chremete, anxius & exanimatus redditur.

Iambici octonarij, & vnus quaternarius.

DAVVS, SIMO, CHREMES.

AD [a] *te ibam.* s. *quidnam est?*
D. *Cur non accersitur? iam aduesperascit.* s. *audin' tu illũ?*
[b] *Ego dudũ nonnihil veritus sum Daue abs te, ne faceres idem,*
Quod volgus seruorum solet, dolis vt me deluderes,
Propterea quòd amat filius. D. *Egón' istuc facerem?* s. *credidi.*
Idq; adeò metuẽs vos celaui, quòd nunc dicã. D. *quid.* s. [c] *scies:*
Nam propemodũ habeo iam tibi fidẽ. D. *tãdẽ cognôsti, qui siem.*
s. *Non fuerant nuptiæ futuræ.* D. [d] *quid, non?* s. *sed eâ gratiâ*
Simulaui, vos vt pertẽtarem. D. *quid ais?* s. *sic est res.* D. *vide.*
Nunquam quiui ego istuc intelligere, vah, consilium callidum.
s. *Hoc audi: vt hinc te iussi introire, opportunè hic fit mihi obuiam.*
D *Hem! numnã perijmus?* s. *narro, quæ tu dudũ narrâsti mihi.*
D. *Quidnã audio?* s. *gnatã vt det,* [e] *oro, vixq; id exoro.* D. *occidi.*
s. *Hem, quid dixti?* D. *optumè, inquam, factum.* s. *nunc per hunc nulla est mora.*
C *Domũ modò ibo: vt apparentur, dicam atq; huc renuncio.*
s *Nunc te oro, Daue, quoniam solus mihi effecisti has nuptias,*
D. *Ego verò solus.* s *corrigere mihi gnatum porrò enitere.*
D. [f] *Faciã hercle sedulò.* s. *potes nunc, dũ animus iratus est.*
D. *Quiescas.* s. *age igitur: vbi nunc est ipsus?* D. [g] *mirum ni domi est.*
s *Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi.* D. *nullus sum.*
[h] *Quid causæ est, quin hinc in pistrinum rectâ proficiscar viâ?*
Nihil est preci loci relictum: iam perturbaui omnia:

a Ad epitasin periculi pertinet quòd eo res redit, vt Daui consilia obsint Pamphilo.
b Grauis oratio ab hoc pronomine plerumque inchoatur.
c Simo rem Dauo aperit.
d Versuta Daui dissimulatio.
e Sic alibi, Orator ad vos venio, sinite exorator vt siem.
f Pollicetur, quòd mini mè intendit.
g Cautè Dauus callidam interrogationē excipit.
h Ad hunc modum ferè fingit Terentius consilia callidissima fallere.

Herum

Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium;
Feci hodie, vt fierent, insperante hoc, atque inuito Pamphilo,
i Hem astutias, quod si quiessem, nihil euenisset mali. i Ironia est, sibi enim omne malum adscribit.
Sed eccum ipsum video: occidi:
Vtinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me præcipitem darem.

ACTVS III. SCENA V.

Arg. Stomachatur Pamphilus, quòd dolosum Daui consilium secutus, responderit patri, se ducturum vxorem.

Iambici octonarij permixti trochaicis.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. *VBi illic scelus est, qui me perdidit?* D. *perij.* P. *atque hoc confiteor,*
Iure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consili
Sum, seruon' fortunas meas me commisisse a futili. a Metaphoricè, à vase futili, & rimoso ductum summo periculo vsurpatum.
Ergo pretiũ ob stultitiã fero: sed multũ id nũquã à me auferet.
D. *Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si hoc deuito malũ.*
P. *Sed quid ego nunc dicam patri? negabon' velle me, modò*
Qui sum pollicitus ducere? quâ fiduciâ id facere audeam?
Nec, b quid me nunc faciam, scio. D. *nec de me equidem, atque id ago sedulò.* b Vterque consilij inops.
Dicam aliquid iam inuenturum, vt huic malo aliquam producam moram. P. *Oh.*
D. *Visus sũ.* P. *ehodũ bone vir, c quid ais? viden' me cõsilijs tuis* c Grauis interrogatio cum ironia.
Miserum impeditum esse? D. *at iam expediam.* P. *expedies?* D. *certè Pamphile.*
P. *Nempe vt modò.* D. *immò melius spero.* P. *oh, tibi ego vt credam furcifer?*
Tu rem impeditam, & perditam restituas? hem quo fretus sim,
Qui me hodie ex tranquillissimâ re coniecisti in nuptias.
Annon dixi hoc esse futurum? D. *dixti.* P. *quid meritus es?*
D. * *crucem.* * Rei conuicti Athenis rogabantur, quid sibi ipsis viderentur, meruisse. De Socrate notum. Vide Nannij Miscel. lib. II.
Sed paululum sine ad me vt redeam: iam aliquid d despiciam. d Sic Donatus, est autem despicere, disquirere consilium.
P. *Hei mihi.*
Cur non habeo spatium, vt de te sumam supplicium vti volo?
Namque hoc tempus præcauere mihi, me haud te vlcisci sinit.

ACTVS IIII. SCENA I.

Arg. Hæc scena potissimum cõtinet iurgium Charini in Pamphilum

Initio cretici, postea octonarij trochaici, & iambici, demùm iambici senarij, & rursus octonarij.

CHARI-

CHARINVS, PAMPHILVS, DAVVS.

a Exordium narationis, ad Pamphil. institutæ. Pathos á perfidiæ detestatione, estque locus communis.
* Anim malignitas, & inhumanitas Nannij Miscel. 1.
b Id vsu venit inter fœdifragos.
c Defensio ab imprudentiâ.
d Propositio.
e Subducere Græca figura est pro decipere: illi enim ὑφαιρεῖν eodem modo vsurpant.
f Permissio Ironica.
g Pamph. excusat imprudentiam.
h Charinus arguit voluntatem.

C. HOccine a credibile est, aut memorabile.
Tanta * vecordia innata cuiquam vt siet,
Vt malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius sua vti comparent commoda? ah,
Idne est verum immo id genus hominum est pessimum,
In denegando modò queis pudor est paululum,
b Post vbi iam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessariò se aperiunt & timent,
Et tamen res cogit eos denegare ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proximus sum egomet mihi: attamen, vbi fides est,
Si roges, nihil pudet: hic, vbi opus est,
Non verentur: illic, vbi nihil opus est, ibi verentur. (stulem?
Sed quid agam? adeamne ad eum, & cũ eo iniuriã hanc expo-
Mala ingeram multa: atq; aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum molestus certè ei fuero, atq; animo morem gessero.
P. c Charine, & me, & te imprudens, nisi quid dĩ respiciunt, perdidi.
C. d Itáne imprudens? tandem inuenta est causa: soluisti fidem.
P. Quid tandẽ? C. etiã nunc me e seducere istis dictis postulas?
P. Quid istuc est? C. postquã me amare dixi, complacita est tibi,
Heu me miserum, qui tuum animum ex animo spectaui meo.
P. Falsus es. C. nõ tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,
Nisi me lactasses amantem, & falsâ spe produceres?
f Habeas. P. habeam? ah, nescis, quantis in malis verser miser,
Quantásque hic suis consilijs mihi confecit sollicitudines
Meus carnifex. C. quid, istuc tam mirum est? de te exemplum capit.
P. Haud istuc dicas, si cognôris vel me, vel amorem meum.
C. Scio cum patre altercâsti dudum, & is nunc propterea tibi
Succenset, nec te quiuit hodiè cogere, illam vt duceres.
P. g Immò etiam, quò tu minus scis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam vxorem dare.
C. h Scio: coactus tuã voluntate es. P. mane.

Non-

Nondum scis: C. *scio equidem illam ducturum esse te.*
P. *Cur me enecas? hoc audi. nunquam destitit*
i *Instare, vt dicerem esse ducturum patri:*
Suadere, orare, vsque adeò donec perpulit
C. *Quis homo istuc?* P. *Dauos.* C. k *Dauos?* P. *Dauos* * *omnia,*
C. *Quamobrem?* P. *nescio, nisi mihi Deos satis*
Scio fuisse iratos, qui auscultauerim
C. *Factum est hoc Daue?* D. *factum est.* C. *hem, quid ais scelus?*
At tibi dij dignum factis exitium duint.
Eho, l *dic mihi: si omnes hunc coniectum in nuptias*
Inimici vellent, quod, in hoc, consilium darent?
D. *Deceptus sum, at non defatigatus.* C. m *scio.*
D. *Hâc non successit, aliâ aggredimur viâ:*
Nisi id putas, quia primò processit paruus,
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
P. *Immò etiam: nam satis credo, si aduigilaueris,*
Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.
D. *Ego Pamphile hoc tibi pro* n *seruitio debeo,*
Conari manibus, pedibus, noctesque, & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem euenit, mihi ignoscere.
Parùm successit quod ago: at facio o *sedulò.*
Vel melius tu aliud reperi: me missum face
P. *Cupio, restitue, in quem me accepisti, locum.*
D. *Faciam.* P. p *at iam hoc opus est.* D. *hem, sit mane:*
Crepuit à Glycerio ostium.
P. *Nihil ad te.* D. *quæro.* P. *hem nunccine demum?*
D. *At iam hoc tibi inuentum dabo.*

i Instare, suadere, orare, cum vehementiâ dicit.
k Dauos cum admiratione pronunciandum.
* Alijs interturbat.
l Hoc semper iniuriosum. Virg. Dic mihi Damœta cuium pecus.
m Ironicè dicendum.
n Seruitium pro seruitute posuit.
o Id est, sine dolo.
p Id est, omnia mihi saluâ redde.

ACTVS IV. SCENA II.

Arg. Pollicetur hîc Pamphilus Mysidi, nunquam se deserturum Glycerium, etiamsi omnes homines sibi ob id infestos sit habiturus.

Iambici octonarij catalectici.

MYSIS, PAMPHILVS, CHARINVS, DAVVS.

M. IAm a *vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum*
Tuum Pamphilum: b *tu modò, anime mi, noli te macerare.*
P. *Mysis.* M. *quid est? hem Pamphile, optumè mihi te offers*
P. *quid est?*

a Confirmatur animus Pamphili, ne deserat Glycerium, cum accersitur.
b Mollis & blanda oratio est.

M. Orare iussit, si se ames, hera, iam ut ad sese venias:
Videre ait te cupere. P. vah perij: hoc malum integrascit.
Siccine me, atque illam operâ tuâ nunc miseros sollicitari?
Nam idcirco accersor, nuptias quòd mihi apparari sensit.
C. Quibus quidem quàm facilè poterat quiesci, si hic quiêsset.
D. Age, si hic non insanit satis suâ sponte, instiga. M. atq; ædepol,
Ea res est, propter quam nunc misera in mœrore est. P. Mysis,
Per omnes tibi adiuro deos: nunquam eam me deserturum,
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.
Hunc mihi expetiui, contigit: conueniunt mores: valeant
Qui inter nos dissidium volunt. hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.
C. Resipisco. P. nõ Apollinis magis verum, atq; hoc responsũ est.
Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse ut credat,
Quò minùs hæ fierent nuptiæ, volo: sed si id non poterit;
Id faciam,[c] in proclivi quod est, per me stetisse ut credat.
Quis videor? C. miser æque atque ego. D. consilium quæro.
C. fortis es.
Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profectò effectum reddam.
P. Iam hoc opus est. D. quin iam habeo. C. quid est? D. huic, non tibi, habeo.[d] ne erres.
C. Sat habeo. P. quid facies? cedo. D. dies hic, mihi ut satis sit vereor.
[e] Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandũ credas.
Proinde hinc vos amolimini: nam mihi impedimento estis.
P. Ego hanc visam. D. quid tu? quò hinc te agis? C. verum vis dicam? D. immò etiam:
Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?
D. Eho tu impudens non satis habes, quod tibi dieculam addo,
Quantũ huic promoueo nuptias? C. Daue, attamẽ. D. quod ergo?
C. Ut ducam. D. ridiculum. C. huc fac, ad me ut venias, si quid poteris.
D. Quid veniam? nihil habeo. C. attamen si quid, D.[f] age, veniam. C. si quid,
Domi ero. D. tu Mysis, dum exeo parum per me hic opperiro.
M. Quapropter? D. ita facto opus est. M. Matura. D. iam, inquam hic adero.

c Plautus in Captiuis, & Cæsar procliue pro facile simpliciter dixit.
d Deterret Charinum.
e Callidus servus domini imperat.
f Age, vox concedentis est.

AC-

ACTVS IV. SCENA III.

Arg. Mysis heræ suæ de Pamphilo malè, vt videbatur, metuentis, fortunam deplorat.

Iambici senarij.

MYSIS.

M. *Nihilne esse proprium cuiquam? Di vostram fidem.*
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum
g Amicum, amatorem, virum in quouis loco
Paratum: verùm ex eo nunc misera quem capit
Dolorem! facile hic plus mali est, quàm illic boni.
Sed Dauus exit. mi homo, quid istuc obsecro est?
Quò portas puerum?

g Amicus est animi, amator corporis.

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Consistit hæc scena in gestu potissimum: Davus enim puerum ad ostium Simonis defert, vt ita Chremes à nuptijs deterreatur.

Eiusdem generis.

DAVVS, MYSIS.

D. *Mysis nunc a opus est tuâ*
Mihi ad hanc rem ex promptâ memoriâ, atq; astutiâ.
M. *Quidnam incepturus?* D. *accipe a me hunc ocyùs,*
Atque ante nostram ianuam appone. M. *obsecro,*
Humine? D. *ex arâ hinc sume verbenas tibi,*
Atque eas substerne. M. *quamobrem id tute non facis?*
D. *Quia, si fortè opus ad herum * iusiurandum mihi*
Non apposuisse, vt liquidò possim. M. *intelligo.*
Noua nunc b religio vnde in te istæc incessit, cedo?
D. *Moue ocyùs te, vt quid agam, porrò intelligas.*
Prô Iupiter! M. *quid?* D. *sponsæ pater interuenit;*
Repudio consilium, quod primum c intenderam.
M. *Nescio quid narres.* D. *ego quoque hinc ab dexterâ*
Venire me adsimulabo. Tu, vt subseruias
Orationi, vtcunque opus sit, verbis, vide.
M. *Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,*
Quòd meâ operâ opus sit vobis, aut tu plus vides.
Manebo, ne quid vostrum d remorer commodum.

a Audax consilium, quo res magis perturbata fuisset, nisi casu emersisset ex his malis Pamphilus.

* Donatus legit iurandum.

b Servum nolle mentiri, noua religio est.

c Metaph. a venatoribus sumpta.

d Id est, impediam, retineam, à remorâ pisce nauem tenente.

ACT. IV. SCENA V.

Arg. In hac scenâ Chremes, puerum ex Glycerio natum audit, & illam ciuem esse Atticam, vt sic à nuptijs deterreatur.

Iambici senarij, quibus permixti videntur bini septenarij.

CHREMES, MYSIS, DAVVS.

C. Reuertor,[a] postquam, quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ, paraui, vt iubeam accersi: sed quid hoc?
Puer hercle est. Mulier, tun' apposuisti hunc? M. vbi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam est. Væ misera mihi,
Reliquit me homo, atque abijt. D. Dî vostram fidem,
Quid turbæ est apud forum! quid illic hominum litigant!
Tum annona cara est. Quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu obsecro hîc me solam? D. hem quæ hæc est fabula?
Eho Mysis, puer hic vnde est? quisue huc attulit?
M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. Quem igitur rogem,
Qui hic neminem alium video? C. miror, vnde sit.
D. Dicturan' quod rogo? M. [c] au. D. concede ad dexteram.
M. Deliras, non tute ipse? D. verbum si mihi
Vnum præterquam quod te rogo, faxis, caue.
M. [d] Malè dicis. D. vnde est? dic clarè. M. à vobis. D. ha, ha, he.
Mirum verò, impudenter [e] mulier sic facit.
C. Ab Andriâ est ancilla hæc quantum intelligo.
D. Adeon' videmur vobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeò puerum tollere hinc ab ianuâ.
Mane: caue quoquam ex istoc excéssis loco.
M. Dij te eradicent, ita me miseram territas.
D. [f] Tibi ego dico, an non? M. Quid vis? D. at etiam rogas?
Cedo, cuium puerum hic apposuisti, dic mihi?
M. Tu nescis? D. mitte id quod scio: dic, quod rogo.
M. Vestri D. cuius vestri? M. Pamphili. D. hem, quid Pamphili?
M. Eho an non est? C. rectè ego semper fugi has nuptias.
D. [g] O facinus animaduertendum! M. quid clamitas?
D. Quémne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
M. O hominem audacem! D. verum: vidi [h] Cantharam
Suffarcinatam. M. Dijs pol habeo gratias,
Cùm in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud nouit, cuius causâ hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. Non hercle [i] faciet. D. nunc adeò, vt tu sis sciens,

a Summa nuptiarum potestas in patre puellæ sita est.

b Admiratio cum exclamatione.

c Au, interiectio est consternatæ mulieris.

d Malè dicis, pro comminaris, ornatus sermo.

e Alijs, meretrix.

f Daui versutia iurgium repetit.

g Aposiopesis.

h Nannius mauult cantharum, intelligens fictile vas, in quo puerum suppositicium doceat adferri potuisse. Vide Miscel. lib. I.

i Tertiam personam de se facit.

Ni puerum tollis, iam iam ego hunc mediam in viam
Prouoluam, téque ibidem * *peruoluam in luto.*
M. *Tu pol homo non es sobrius.* D. [h] FALLACIA
Alia aliam trudit. Iam susurrari audio,
Ciuem Atticam esse hanc. C. *hem.* D. *coactus legibus*
Eam vxorem ducet. M. *an obsecro, annon ciuis est?*
C. *Iocularium in malum insciens penè incidi.*
D. [i] *Quis hîc loquitur? ô Chreme, per tempus aduenis:*
Ausculta. C. *audiui iam omnia.* D. *anne tu omnia?*
C. *Audiui inquam à principio.* D. *audistin' obsecro? hem*
Scelera: hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic [k] *ille est: non te credas Dauum ludere.*
M. *Me miseram:* [l] *nihil pol falsi dixi, mi senex.*
C. *Noui rem omnem; sed est Simo intus?* D. *intus est.*
M. *Ne me attingas sceleste,* [m] *si pol Glycerio non omnia hæc.*
D. *Eho inepta. Nescis quid sit actum.* M. *quid sciam?*
D. *Hic socer est: Alio pacto haud poterat fieri,*
Vt sciret hæc, quæ volumus. M. *hem prædiceres.*
D. *Paulum interesse censes, ex animo omnia,*
Vt fert natura, facias, an de [n] *industriâ?*

* Proluam legendum putat, Nann. Misc. lib. 1.
h Mendacem memorem esse oportet, vt est in prouerbio.
i Daui calliditas.
k *Ille* emphasin habet, sed per Ironiam dicitur.
l Suppalpitatio mulieris.
m Aposiopesis.
n Id est, prouidentiâ.

ACTVS. IV. SCENA VI.

Arg. Crito veniens ex Andro Athenas, de Glycerio percontatur, an parentes reperit suos, audiens nondum reperisse, dolet, quod videat hoc sibi obfuturum in adeundo hæreditate.

Iambici senarij.

CRITO, MYSIS, DAVVS.

C. IN [a] *hac habitâsse plateâ dictum est Chrysidem,*
Quæ se inhonestè optauit * *parare hîc diuitias*
Potius, quàm in patriâ honestè pauper viuere.
Eius morte eâ ad me lege redierunt bona.
Sed quos percontor video, saluete. M. *obsecro.*
Quem video? estne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
Is est. C. *ô Mysis salue!* M. *saluos sis Crito.*
C. [b] *Itan' Chrysis? hem.* M. *nos quidem pol miseras perdidit.*
C. *Quid vos? quo pacto hîc? satisne rectè?* M. *nosne? sic*
Vt quimus, aiunt; quando vt volumus, non licet.
C. *Quid Glycerium? iam hîc suos parentes repperit?*
M. *Vtinam.* C. *an nondum etiam? haud auspicatò huc me appuli:*

a Occasio catastrophes: nam senex casu interueniens discutit periculum.
* Ioan. Riuius ex probo legit, parere.
b Chrysis scilicet, perijt.

e Hæc singula emphasin habent.
* Riuius legit, retulit.

c Nam pol, si id scissem, nunquam huc * tetulissem pedem:
Semper enim eius dicta est hæc, atque habita est soror;
Quæ illius fuerunt, possidet; nunc me hospitem
Lites sequi, quàm hic mihi sit facile, atque utile,
Aliorum exempla commonent simul arbitror,
Iam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam ferè
Grandiuscula iam profecta est illinc. clamitent,
Me d sycophantam hereditatem persequi,
Mendicum tam, ipsam despoliare non licet.
M. O optume hospes pol Crito e antiquam obtines.
C. Duc me ad eam, quando huc veni, vt videam. M. maxumè.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

d Id est, calumniatorē.
e Scilicet morem, aut ingenium.

ACTVS V. SCENA I.

Arg. Simo cupit fieri nuptias: generum recusat Chremes, ob natum ex Glycerio puerum,

Trochaici, octonarij, catalectici.

CHREMES, SIMO.

a Ad finem epitaseos facit hæc noua turba.

C. Satis a iam satis Simo spectata erga te amicitia est mea:
Satis pericli cœpi adire: orandi iam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, penè illusi vitam filiæ.
S. Immò enim quàm maximè abs te oro, atq; postulo Chreme,
Vt beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.
C. Vide quàm iniquus sis præ studio, dū efficias id quod cupis,
Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas.
Nam si cogites, remittas iam me onerare iniurijs.
S. Quibus? C. ah, b rogitas? perpulisti me, vt homini adolescentulo
In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoriā,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Eius labore, atque eius dolore gnato vt medicarer tuo.
Impetrâsti: incepi, dum res tetulit: nunc non fert, feras.
Illam hinc ciuem esse aiunt: puer est natus nos missos face.
S. Per ego te Deos oro, vt ne illis animum inducas credere,
Quibus id maximè vtile est, illum esse quàm deterrimum:
Nuptiarum gratiā hæc sunt ficta, atque incepta omnia.
Vbi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.
C. d Erras: cū Dauo egomet vidi iurgantē ancillam. S. scio. C. at
Verò voltu; cùm ibi me adesse, neuter tum præsenserat.

b Accusatio est, & enumeratio iniuriarum, scilicet ob amorem meretricis.

c Defensio per coniecturam.
d Reprehensio Simonis cum Daui testimonio.

S. Credo

S. Credo, & id facturus Dauus dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodiè, ac voluit dicere.

ACTVS V. SCENA II.

Arg. In hâc scenâ Simo cùm audit venisse, qui Glycerium dicat ciuem esse Atticam, irâ accensus, Dauum intrò raptum conijcit in vincula, & miro hîc artificio patris, ac domini offensi consuetudinem exprimit Terentius.

Trochaici octonarij catalectici, & ad finem Iambici senarij.

DAVVS, CHREMES, SIMO, DROMO.

D. Animo iam nunc [a] ocioso esse impero. C. hem Dauom tibi.
Vnde egreditur? D. meo præsidio, atque hospitis. S. quid illud mali est?
D. Ego cõmodiorē hominē, aduentū, tēpus non vidi. S. [b] scelus,
Quemnam hic laudat? D. omnis res est iam in vado. S. cesso alloqui?
D. Herus est: quid agam. S. ô salue bone vir. D. hem Simo, ô noster
Omnia apparata iam sunt intùs. C. curasti [c] probè. (Chreme,
D. Vbi voles, accerse. S. bene sanè, id enimuerò hîc nunc abest.
Et iam tu hoc respondes, quid istic tibi negotij est? D. mihin'? S. ita.
D. Mihine? S. tibi ego. D. modò introij. S. quasi ego, quàm dudū rogem.
D. Cū tuo gnato vnà. S. anne est intùs Pāphilus? crucior miser.
Ehò, non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnufex?
D. Sunt. S. cur igitur hîc est? D. [d] quid illū censes? cū illâ litigat.
D. *Immo verò indignū, Chreme iā facinus faxo ex me audias.
Nescio quis senex modò venit: ellum, confidens, catus:
Cùm faciem videas, videtur esse quanti vis pretî:
Tristis seueritas inest in voltu, atq; in verbis fides.
S. Quidnā apportas? D. nil equidē, nisi quod illum audiui dicere
S. Quid ait tandem? D. Glyceriū se scire esse hanc ciuē Atticā.
S. [e] Hem Dromo, Dromo. D. quid est? S. Dromo. D. audi. S. verbū si addideris. Dromo. (quantum potes.
D. Audi obsecro. DR. quid vis. S. sublimem hunc intrò rape,
DR. Quem? S. Dauom. D. quamobrē? S. quia lubet. rape inquam.
D. Quid fieci? S. rape.
D. Si quidquam mentitum inuenies, occîdito S. [f] nihil audio.
Ego iam te cõmotū reddā. D. tametsi hoc verū est? S. tu tamen

a Ocium, securitas est: negocium verò, solicitudo.
b Hîc scelus ad sensum refert, vt supra, vbi illic scelus, qui me perdidit?
c Indignanter dicitur.
d Chremes Simonem irridet. Audet plusculum seruus, quia nihil restare periculi putat: sed non ferr id impune.
* Vide Nannij Miscell. lib. 1.
e Daui verbo commotus, seruum lorarium vocat, qui loris, id est corijs alios seruos verberat.
f Euripid. Phœnissis. κ' ἐκλυον, ἐκ ἤκουσα.

Cura ad seruandū ẞ victum : atq; audin'? quadrupedem constringito.
Age nunc : iam ego pol hodie, si viuo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &
Illi patrem. CH. *ah, ne saeui tantopere.* S. *Chreme,*
Pietatem gnati : nonne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile : exi Pamphile ; ecquid te pudet?

g Decorum comicum seruat, non procedendo vltra vincula ad necem, quod tragicum erat.

ACT. V SCENA III.

Arg. Simo acriter obiurgat filium, confessus crimen filius, veniam petit, ac se totum paternæ subijcit voluntati. nimis commotum Simonem placare nititur Chremes.

Iambici senarij, & ad finem trochaici octonarij.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

P. QVis me vo[l]t? perij ; pater est. S. a quid ais, omnium? C. ah,
Rem potius ipsam dic, ac mitte malè loqui.
S. *Quasi quidquam in hunc iam grauius dici posset.*
Ain' tandem? ciuis Glycerium est? P. *ita prædicant.*
S. *Ita prædicant? ô ingentem confidentiam :*
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
b *Vide, num eius color pudoris signum vsquam indicat?*
Adeon' impotenti esse animo, vt præter ciuium
*Morem, atque * legem, & sui voluntatem patris,*
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
P. *Me miserum.* S. *modóne id demum sensti, Pamphile?*
Olim istuc, olim, cum ita animum indúxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi,
Eodem die istuc verbum verè in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? me macero?
Cur meam senectam huius sollicito amentiā? an
Pro huius ego vt peccatis supplicium sufferam?
Immò habeat, valeat, viuat cum illâ. P. *mi pater.*
S. *Quid mi pater? quasi tu huius indigeas patris,*
Domus, vxor, c *liberi inuenti, indigeas patre :*
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant : viceris.
P. *Pater, licetne pauca?* S. *Quid dices mihi?*
C. *Attamen, Simo, audi.* S. *Ego audiam? quid ego audiam,*
Chreme? C. *attamen dicat, sine.* S. *age, dicat ; sino.*
P. * *Ego me amare hanc fateor : si id peccare est, fateor id quoq;*

a Aposiopesis, irato familiaris, quando pro dignitate peccati non inuenitur conuitium competens.
b Vide quomodo assurgat.
* Pericleam, quâ nothi erant, ex duobus Atheniensibus non nati. Plutarchus. Vide Nannij Miscel. lib. 1.
c Mirâ grauitate hîc sensus exaggeratur : nam pluraliter de vno tantum loquitur pater.
* Oratio pudoris plena.

Tibi pater me dedo: quiduis oneris impone: impera:
Vis me vxorem [d] *ducere? hanc amittere vt potero feram*
Hoc modò te obsecro, vt ne credas à me allegatum hunc senem.
Sine me expurgem, atq; illum huc coràm adducam. s. [e] *adducas?* P. *sine pater.*
C. *Æquum postulat: da veniam* P. *sine te hoc exorem.* S. *sino.*
Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar, Chreme.
C. *Pro peccato magno paulum supplicij satis est patri.*

d Amphibolia est.

e Difficultatem rei ostendit, re sumpto verbo per indignationem.

ACTVS V. SCENA IIII.

Arg. Hæc scena continet Andrij Critonis cum Simone & Chremete congressum, in quo error omnis fabulæ aperitur: nam Glycerium ostenditur hîc filia esse Chremetis.

Trochaici & iambici octonarij, hi acatalectici, illi catalectici, iambicus quaternarius vnus.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS.

CR. M*itte* [a] *orare. vna harum quæuis causa me, vt faciam, monet,*
Vel tu, vel quòd verum est, vel quòd ipsi cupio Glycerio.
CH. *Andrium ego Critonem video? & certè is est.* CR. *saluos sis Chreme.* (*Simo?*
CH. *Quid tu Athenas insolens?* CR. *euenit, sed hiccine est*
CH. [b] *Hic est.* S. *méne quæris? eho tu Glyceriũ hinc ciuẽ esse ais?*
CR. *Tu negas?* S. *itáne huc paratus aduenis?* CR. *quare?* S. *Rogas?*
Túne impunè hæc facias? túne hîc homines adolescentulos,
Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?
Solicitando & pollicitando eorũ animos lactas? CR. *sanun' es?*
S. *Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?*
P. *Perij metuo, vt substet hospes.* CR. *si Simo, hunc nôris satis,*
Non ita arbitrere. bonus hic est vir. S. *hic vir sit bonus?*
Itáne [c] *attemperatè venit hodiè in ipsis nuptijs,*
Vt veniret antehac nunquam? est verò huic credendum, Chreme?
P. *Ni metuam patrẽ habeo pro illa re, illum quod moneã probe.*
S. *Sycophanta.* CR. *hem.* CH. *sic, Crito, est hic: mitte.* CR. *videat, qui sict.*
Si mihi pergit, quæ volt, dicere; ea, quæ non volt, audiet.
Ego istæc moueo, aut curo? non tu tuũ malũ æquo animo feres?
Nam ego quæ dixi, vera, an falsa audieris, iam sciri potest.

a Crito hic Pamphilum alloquitur, sic rogantem, verum vt de Glycerio dicat Catastrophe.

b Critonem aggressus acriter accusat.

c Plerunque casus imitatur industriam, vt hic.

d *Atticus quidam olim naui fractâ apud Andrum eiectus est,*
Et istæc vna parua virgo, tùm ille egens fortè applicat
Primùm ad Chrysidis patrem se s. *fabulam inceptat.* CH. *sine.*
CR. *Itáne verò obturbat?* CH *perge.* CR. *tũ is mihi cognatus fuit*
Qui eum recepit, ibi ego audiui f *ex illo se esse Atticum.*
Is ibi mortuus est. CH. *eius nomen.* CR. *nomen tam citò tibi ?*
Phania. CH. *hem perij.* CR. *verum hercle opinor fuisse Phaniã.*
Hoc certò scio, g *Rhamusium se aiebat esse.* CH. *ô Iupiter !*
CR. *Eadem hæc Chreme multi alij in Andro tum audiuêre.*
CH. *vtinam id siet,*
Quod spero! eho dic mihi, quid is eum tum Crito,
Suámne aiebat esse? CR. *non* CH. h *cuiã igitur?* CR. *fratris filiã.*
CH. *Certè mea est.* CR. *quid ais?* S. *quid tu? quid ais?* P. i *arrige aures Pamphile.*
S. *Qui credis?* CH. *Phania ille frater meus fuit.* S. *nôrã, & scio.*
CH. *Is hinc bellũ fugiens, meq; in Asiã perloquens, proficiscitur.*
Tum illam hîc relinquere est veritus: post illa nũc primũ audio
Quid k *illo sit factum.* P. *vix sum apud me: ita animus cõmotu'st*
l *Spe gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono (metu.*
C. *Næ istam multimodis tuam inueniri gaudeo.* P. *credo pater :*
CH. *At mihi vnus* m *scrupulus etiam restat, qui me male habet.*
P. *dignus es (est ?*
Cúm tuâ religione odio, nodum in scirpo quæris. CR. *quid istud*
CH. *Nomen non conuenit.* CR. *fuit herclè aliud huic paruæ.*
CH. *quod Crito ?*
Numquid meministi? CR. *id quæro.* P. n *egóne huius memoriam patiar meæ*
Voluptati obstare, cum ego possim in hac re medicari mihi?
Non patiar: heus Chreme : quod quæris, Pasibula. CR. *ipsa est.*
CH *ea est.*
P. o *Ex ipsâ millies audiui.* S. *omneis nos gaudere, hoc Chreme,*
Te credo credere. CH. *ita me dij ament, credo.* P. *quid restat pater ? (patrem !*
S. *Iamdudum res reduxit me ipsa in.* P *gratiam* P. *ô lepidum*
De vxore ita, vt possedi nihil mutat Chremes. CH. *causa optuma est : (phile, est.*
Nisi quid pater aliud ait. P. *nempe.* S. *scilicet.* CH. *dos, Pam-*

d Narratio hæc, pars est argumenti.
f Confirmatio veritatis.
g Rhamus pagus est Atticæ maritimus, inde Rhamusius.
h Cuiam vetusto more dixit.
i Prouerbiũ, Metaphora à pecudibus aurem arrigentibus.
k Scilicet fratre meo Phâ.
l Affectus amantis.
m Scrupulus non est minimus lapillus, sed minimũ pondus, pars vnciæ vigesima quarta. Vide Nannij Misc. lib. 1.
n Amoris Pamphili affectus exprimitur.
o Notatur frequentissima Pamphili cum Glycerio consuetudo.
p Simo cum Pamphilo iam redit in gratiam.

Decem talenta, P. *accipio* CH. *propero ad filiã, eho mecũ Crito.*
Nam illam me haud nôsse credo. S. *cur non illã huc transferri iubes?*
P. *Rectè admones.* P *Dauo istuc dedã iam negotĩ.* S. *nõ potest* p Mirè Daui mentionem facit, vt soluatur.
P. *Qui?* S. *quia habet aliud magis ex sese, & maius* P. *quidnam?* S. *vinctus est.* (secro.
P. *Pater, non rectè vinctus est.* S. *haud ita iussi.* P. *iube solui ob-* q Exclamatio amatoris.
S. *Age, fiat.* P. *at matura.* S. *eo intrò.* P. q *ô faustũ & felicẽ diem!*

ACT. V. SCENA V.

Arg. Exultat Pamphilus de optato amoris successu.

Iambici & trochaici octonarij permixti.

CHARINVS, PAMPHILVS.

C. P*Rouiso, quid agat Pamphilus; atque eccum.* P. *aliquis forsan me putet*
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt. Nam mihi immortalitas
Parta est, si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit: (dari?
Sed quem ego potissimùm exoptem nunc mihi, cui hæc narrem,
C. *Quid illuc gaudĩ est?* P. *Dauon' video? nemo est, quem mallem omnium:*
Nam hunc scio mea solide solum gauisurum esse gaudia.

ACTVS V. SCENA VI.

Arg. Narrat Pamphilus Dauo & Charino, Glycerium inuentam esse ciuem Atticam, séque illam ducturum vxorem. Petit ab eodem Charinus, vti se & suos amores socero commendet.

Eiusdem mensuræ.

DAVVS, PAMHILVS, CHARINVS.

D. P*Amphilus vbinam hic est?* P. *Daue.* D. *quisnam homo est?*
P. *ego sum.* D. *ô Pamphile.*
P. *Nescis quid mihi obtigerit.* D. *certè: sed quid mihi obtigerit,*
P. *Et quidem ego* D. *more hominum euenit, ego, vt* a *quod sum nactus mali,* a Bem. quid.
Prius resciisceres tu, quàm ego, tibi quod euenit boni.
P. *Mea Glycerium suos parentes reperit.* D. *ô factum benè!*
C. *Hem.* P. *pater amicus summus nobis,* D. *quis?* P. *Chremes.*
D. *narras probè.*
P. *Nec mora vlla est, quin eam vxorẽ ducã.* C. *num ille somniat* b Prouerb. ex re natum.
b *Ea, quæ vigilans voluit?* P. *tum de puero, Daue?* D. *ab desine.*

Solus

Solus, quem diligunt di. C. *saluus sum, si hæc vera sunt.*
Conloquar. P. *quis homo est? Charine, in tempore ipso mî aduenis*
C. [b] *Benè factum.* P. *hem, audisti?* C. *omnia age. me in tuis secundis respice.*

b Gratulatio compendiosa.

Tuus est nunc Chremes: facturum, quæ voles, scio omnia
P. [c] *Memini: atq; adeo longum est, nos illum expectare dũ exeat*
Sequere hâc me, intus apud Glycerium est nunc, tu Dauc ibi domum,
Propera, accerse, hinc qui auferant eam: quid stas? quid cessas?
Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur: (D. eo,
Intus transigetur, si quid est quod restet. plaudite.

c Lætus comœdiæ exitus.

EVNVCHI PERSONÆ, EARVMQVE INTERPRETATIO.

LACHES, senex, ἀπὸ τ͂ λήξεως, ab hæreditate, lite, patrimonio.
PHAEDRIA, adolescens, ἀπὸ τῦ φαιδρῦ, ab hilaritate.
CHAEREA, adolescens, ὁ χαίρων, lætus.
PARMENO, seruus, μένων παρὰ τῷ δεσπότῃ, ab assiduitate.
DORVS, Eunuchus, ἀπὸ τῦ δώρου, à munere, dono.
DORIAS, ancilla.
THAIS, meretrix, διὰ τὸ θεατὸν ἤδη θαυμαστὸν ἔχειν τὸ εἶδος, de formæ specie, quæ omnium ora in se converteret.
PYTHIAS, ancilla ἀπὸ τῦ πύθεσθαι, à sciscitando:
THRASO, miles, ἀπὸ τ͂ θρασύτητος, ab audacia.
SANGA, lixa, à quodam Phrygiæ fluuio.
GNATHO, parasitus, ἀπὸ τῶν γνάθων, à buccis.
CHREMES, adolescens, vide Andr.
SOPHRONA, nutrix, ἀπὸ τ͂ σώφρονος, casta & proba.
ANTIPHO, adolescens, ἀπὸ τῦ ἀντὶ καὶ φάος, lumen contra adferens.

Sequentium personarum tantum hic mentio fit.

STRATO, militis seruus, ἀπὸ τῦ στρατῦ, exercitu.
SIMALIO, seruus, ἀπὸ τῦ σιμῦ.
DONAX, seruus, ἀπὸ τῦ δόνακος, fistula, seu calamo piscatori.
SYRISCVS, seruus, diminutiuum à Syro.

SAN-

SANNIO, seruus, ἀπὸ τοῦ σαυνίου, ab hasta.
PAMPHILA, adolescentula, omnibus amica.

M. ANTONII MVRETI IN EVNVCHVM TERENTII ARGVMENTVM.

Ciuis quidam Atheniensis filiam, cui Pamphila, & filium, cui Chremes nomen erat, habuit: ex ijs Pamphilam adhuc infantulam prędones rapuêre è Sunio, & mercatori cuidam Rhodio vendidêre: qui Rhodum aduectam meretrici, quam amabat, dono dedit: hæc acceptam puellam pari curâ ac studio, cum Thaide filiâ cœpit educare: nemo vt esset qui non vtramque ex ipsa genitam esse arbitraretur. Thais, quæ grandiuscula erat, cùm ad eam ætatem peruenisset, vt viris placere posset; maternam, vt fit, viuendi rationem insecuta, cum hospite quodam Athenas venit, qui eam posteà moriens hæredem reliquit. Interea miles Thraso nomine, ad eam adiecit animum: cúmque cum ea per aliquod tempus consueuisset, en Cariam profectus est. Thaidis mater per eos dies vitam cum morte commutauerat, fratérque ipsius Pamphilam venalem proposuerat, sperans eam, quòd & formosa esset, & fidibus sciret, præclarè a se venditum iri; forte accidit, vt eo ipso tempore Thaidis amator miles, esset Rhodi: qui, harum omnium rerum inscius, Pamphilam emit, vt esset, quod amicæ, Athenas reuersus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam conditionem quæsierat, adiunxeratque sibi Phædriam, adolescentem Atheniensem, Lachetis filium, inaudiuerat interim etiam aliquid de Pamphila, iamque cum fratre ipsius Chremete aliquoties collocuta, eò peruenerat, vt non dubijs indicijs intelligeret, sororem illius esse, quæ secum in maternis ædibus educata foret. Summopere cupiebat igitur occasionem sibi aliquam dari, qua Pamphilam suis restitueret, eodémque facto, & puellam summo afficeret beneficio, & propinquorum illius amicitiâ fortunas constabiliret suas. Redit miles: sed, cùm cognoscit de amore Phædriæ, puellam se, nisi eo repulso, daturum negat. Thais, quid ageret, nescire: nam & Phædriam amabat ex animo, & Pamphilæ recipiendæ gratiâ quiduis sibi faciendum putabat. Tandem, cùm speraret, se posteà facilè consilium suum ei ipsi, cuius animum offenderet, probaturam: Phædriam, vt militi gratificaretur, excludit: postridiè accersito ei, atq; ægrè ferenti, tandẽ se purgat; multisq; precibus ab eo impetrat, vt per biduũ priores partes habere Thrasonem sineret: vbi primùm eripuisset puellam, nihil sibi cũ illo ampliùs forè: Phædria, vt huius bidui molestiam æquiore animo ferret, rus sibi abeundũ esse statuit: itaq; abiens, mandat Parmenoni, vt Eunuchũ & Aethiopissam ad Thaidẽ, cui eos emerat, duceret. Pamphilam, cum ex ædibus Thrasonis ad Thaidem deduceretur, conspicatus in via Phædriæ frater natu minor Chæras, ita eius amore flagrare cœpit, nihil vt pensi haberet, dũ ea potiretur néq; prius con-

conquieuit, quàm, eius rei causâ, ad Thaidem pro Eunucho deductus est: quid plura? Thaide ad cœnam cum milite profectâ, virgini à Cherea per vim vitium offertur. turbæ vndiq; mirabiles, donec totâ re patefactâ, Thais à Lachete in fidem & clientelam recipitur, Charea agnitam Pamphilam ducit vxorem, Thraso diu illusus, tandem in amoris meretricij partem, Gnathonis parasiti operâ, admittitur.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

SORORE M, falsò dictitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans, miles aduexit Thraso,
Ipsique donat: erat hæc ciuis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi iubet,
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cùm deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introijt: vitiat virginem, sed Atticus
Ciuis repertus, frater eius collocat
Vitiatam Ephebo: Phædriam exorat Thraso.

Ἄδηλον.

MERETRIX *adolescentem, cuius mutuo amore tenebatur, exclusit; eique reuocato exclusionis causas reddidit: eius frater minor natu virginem, quam miles meritici dono miserat, amare cœpit; deductúsque in domum meretricis pro eunucho, vitiat, re itaq; cognitâ, cum illusum se meretrix doleret, ab eodem adolescente placatur: interuentúque fratris eius ciuem cognitam Atheniensem ducit vxorem, miles quoq; hi partem meretricij amoris receptus illuditur.*

EVNV-

EVNVCHVS TERENTII.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, L. POSTHVMIO ALBINO, ET L. CORNELIO, MERVLA AED. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. TIBIIS DVABVS DEXTRIS. GRAECA MENANDRV ACTA II. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. M. VALERIO C. FANNIO COSS.

PROLOGVS.

I quisquam est, qui placere se [a] *studeat bonis*
Quamplurimis, & minimè multos lædere,
[b] *In his poëta hic nomen profitetur suum.*
Tum siquis est, qui dictum in se inclementius
Existimauit esse, sic existimet: sciat,
*Responsum non dictum esse, * quia læsit prior,*
*Qui benè vertendo, & easdem * scribendo malè, ex*
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, [c] *causam dicere*
Prius, vnde petitur, aurum quare sit suum
Quàm [d] *illic, qui petit, vnde is sit thesaurus sibi,*
Aut vnde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
[e] *Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;*
Quæ proferentur post, si perget lædere,
Ita vt facere instituit. [f] *nunc quam acturi sumus*
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerant,
Perfecit, sibi vt inspiciendi esset copia.
Magistratus cùm ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poëtam, fabulam
Dedisse, & nihil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Næui, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est

a Excusat, eu in aduersariū inuehatur.
b Dictum in L. Lauinium
* Alias, quale sit prius,
* Nan. lib. 1. de scribendo, i. exprimendo: & archetypi lineamenta reponendo.
c Id est, reus prius excusat se quàm agit actor.
d Pro ille.

e A poëtæ modestia, beneuolentiam captat.
f Narratio.

Poëtæ,

Poëtæ: non qui furtim facere studuerit.
h Purgatio. *Id ita esse, vos iam* [h] *iudicare poteritis.*
i Latinè adulator dicitur. *Colax Menandri est, in ea est parasitus* [i] *Colax.*
Et miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græcā; sed eas fabulas factas priùs
Latinas scisse sese, id verò pernegat
Quòd si personis ijsdem vti alijs non licet:
k Comicorū materia personæque. *Qui magis licet, currentes* [k] *seruos scribere,*
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per seruum senem,
Amare, odisse, suspicari? Denique
NVLLVM *est iam dictum, quod non dictum sit priùs.*
l Epiphonema. [l] *Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,*
Quæ veteres factitárunt, si faciunt noui.
Date operam, & cum silentio animaduertite,
Vt pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

ACTVS. I. SCENA. I.

Arg. Phædria exclusus consultat, an redire debeat ad Thaidem: huic Parmeno suadet, vt animo æquo amoris molestias ferat.

Iambici senarij.

PHAEDRIA, PARMENO.

a Opponit militi riualem quem fingit ægrè concedere dies aliquot dum à milite Thais munus extorqueat.

PH. *QVid* [a] *igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,*
Cùm accersor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit, reuocat: redeam? non si me obsecret.
PA. *Siquidem hercle possis, nil priùs, neque fortius:*
* Alijs, perpendes. *Verùm si incipies, neque* * *perficies grauiter:*
Atque vbi pati non poteris, cùm nemo expetet,
Infectâ pace, vltrò ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non posse: actum est, ilicet,
b Dialogismus, quasi ad alterum. [b] *Peristi: eludet, vbi te victum senserit.*
PH. *Proin' tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita.*
PA. *Here, quæ res in se neque consilium, neque modum*
c Similis congeries est in Plauti Mercatore. *Habet vllum, eam consilio regere non potes.*
In amore hæc omnia insunt vitia: iniuriæ,
[c] *Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,*

Bellum

Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam, vt cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
[d] Egóne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo:
Mori me malim: sentiet qui vir siem:
Hæc verba me hercule vna falsa lacrumula,
Quam, oculus terendo miserè, vix vi expresserit,
Restinguet: & te vltrò accusabis, & ei dabis
Vltrò supplicium. PH. [e] ô indignum facinus! nunc ego &
Illam scelestam esse, & me miserum sentio,
Et tædet: & [f] amore ardeo: & prudens, sciens,
Viuus, vidensque pereo: nec quid agam, scio.
PA. Quid agas? nisi [g] vt te redimas captum quàm queas
Minimo: si nequeas paullulo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. Itáne suades? PA. si sapis:
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas, quas habet, rectè feras.
Sed ipsa egreditur nostri fundi [h] calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

d Aposiopesis celeberrima.
e Extenuatio ad auxesim spectans.
f Amoris vehementia.
g Perstat in metaphorâ bellicâ.
h Sic puellam alieni patrimonij depastricem Theocritus χαλαυγίαν vocat. i. locustam intercipientem messoribus messem. Vide Nannij Misc. lib. 1.

ACTVS I. SCENA II.

Arg. Thaidis blando sermone victus Phędria, pollicetur se biduum rus concessurum. vt Thrasoni interim locus sit apud illam.

Iambici senarij.

THAIS, PHAEDRIA, PARMENO.

T. Miseram [a] me, vereor ne illud grauiùs Phædria
Tulerit; neue aliorsum, atque ego feci, acceperit,
Quòd heri intromissus non est. PH. totus, Parmeno,
Tremo horreóque, postquam adspexi hanc. PA. bono animo es.
Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.
T. Quis hic loquitur? hem, tun' eras mi Phædria?
Quid hîc stabas? cur non rectà introibas? PA. cæterùm
De exclusione verbum nullum. T. quid taces?
PH. Sanè quia verò hæ mihi patent semper fores,
Aut quia sum apud te primus. T. missa istæc face.
PH. Quid missa? ô Thais, Thais, vtinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret, vt
Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet;

a In hâc scenâ proponitur occasio fabulæ, vt Terentio initio fabularum mos est: simul causa, cur miles sit placandus recensetur.

Aut ego istuc abs te factum nihil penderem.
T. *Ne crucia te obsecro anime mi, mi Phædria.*
Non pol quo, quemquam plus amem, aut plus diligam
Eò feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
PA. *Credo, vt fit, misera præ amore exclusit hunc forâs.*
T. *Siccine ais Parmeno? age, sed huc quâ gratiâ*
Te accersi iussi, ausculta. PH. *fiat.* T. *dic mihi*
Hoc primum, potin' est hic tacere? PA. *egóne? optumè.*
Verùm b *heus tu, lege hac tibi meam adstringo fidem:*
Quæ vera audiui, taceo, & contineo optumè.
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuò palam est;
Plenus rimarum sum, hac atque illac c *perfluo.*
Proin tu, taceri si vis, vera dicito.
T. d *Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.*
PA. *Potest taceri hoc.* T. *ibi tum matri paruulam*
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam. PH. *ciuémne?* T. *arbitror:*
Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa: patriam, & signa cætera
e *Neque sciebat, neque per ætatem etiam potuerat.*
Mercator hoc addebat, è prædonibus
Vnde emerat, se audisse, abreptam è Sunio:
Mater vbi accepit, cœpit studiosè omnia
Docere, educere, ita vti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quocum vno rem habebam tum, hospite,
Abij huc; qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
PA. *Vtrumque hoc falsum est* f *effluet.* T. *qui istuc?* PA. *quia*
Neque tu vno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoq; bonam magnámq; partem ad te attulit.
T. *Ita est, sed sine me peruenire, quò volo.*
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam est profectus, te interea loci
Cognoui g *tute scis, post illa quàm intumum*
Habeam te, & mea consilia vt tibi credam omnia.
PH. *Ne hoc quidem tacebit Parmeno.* PA. *oh, dubiúmne id est?*
T. *Hoc agite amabo, mater mea illic mortua est.*

Nuper-

b Reponit Thaidi vicem, tanquam falsum dictura sit.
c Metaphora à vase futili.
d Narratio.
e Basis figura est hic, quando inter narrandum omnia pedetentim dicuntur.
f Meretricem notat.
g Astutè meretrix, vbi dixit quæ amatorem vrgebant, blandimenta subijcit.

Nuper eius frater aliquantum ad rem est auidior.
Is ibi hancce formâ videt [h] *honesta virginem,*
Et fidibus scire, pretium sperans, illicò
Producit, vendit; fortè fortunâ adfuit
Hic meus amicus: emit eam domo mihi,
Imprudens harum rerum, ignarúsque omnium,
Is venit: postquàm sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det sedulò:
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me: ac non id metuat, ne, vbi eam acceperim,
Sese relinquam: velle se illam mihi dare:
Verùm id vereri, sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adiecit. PH. *etiam ne* [i] *amplius?*
T. *Nil: nam quæsiui: nunc ego eam, mi Phædria,*
[k] *Multę sunt causæ, quamobrem cupio abducere.*
Primùm, quòd soror est dicta: præterea, vt suis
Restituam, ac reddam, sola sum: habeo hic neminem,
Neque [l] *amicum, neque cognatum: quamobrem Phædria*
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id [m] *amabò adiuta me, quò id fiat faciliùs.*
Sine illę priores parteis hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. *pessuma,*
Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam?
PA. *Hei noster, laudo. tandem perdoluit: virres.*
PH. *At ego* [n] *nesciebam, quorsum tu ires: paruula*
Hinc est abrepta: eduxit mater pro suâ:
Soror est dicta: cupio adducere, vt reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: quâ gratiâ?
Nisi illum [o] *plus amas, quàm me: & illam nunc times,*
Quæ aduecta est, ne illum talem præripiat tibi.
T. *Egon' id timeo?* PH. *quid te ergo sollicitat? cedo.*
Nunc solus ille dona dat? P. [p] *nuncubi meam*
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nonne, vbi mihi dixti cupere te ex Æthiopiâ
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsiui? eunuchum porrò dixti velle te,

h Commendatio puellæ

Elleipsis.

k Cur puellam abducere quęrat.

l Amicus perpetuò, amator ad tempus.

m Vide quàm leniter precatur & blandè.

n Indignanter omnia repetit.

o Ironia stomachantis amatoris.

p Nuncubi, id est, numquid alicubi.

Quia solæ vtuntur his reginæ : repperi :
Heri minas viginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoriã:
Ob hæc facta abs te spernor. T. *Quid istuc Phædria?*
Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri posse maxumè : veruntamen,
Potiùs quàm te inimicum habeam, faciam, vt iusseris.
q Verbum pro dicto ponitur. PH *Vtinam istuc* q *verbum ex animo ac verè diceres,*
Potiùs quàm te inimicum habeam, si istuc crederem
Sincerè dici, quiduis possem perpeti.
PA. *Labascit, victus vno verbo, quàm citò!*
r ἔμφασιν habet *ego*. T. r *Ego non ex animo misera dico? quam ioco*
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te biduum:
Saltem vt concedas solùm. PH. *siquidem biduum:*
Verùm ne fiant isti viginti dies.
ſ Aposiopesis. T. *Profectò non plus biduum.* ſ *aut?* PH *aut? nihil moror.*
t Omnia hæc vim amoris exprimant. T. t *Non fiet, hoc modò sine te exorem,* PH. *scilicet*
Faciundum est, quod vis. T. *merito amo te.* PH. *benè facis:*
Rus ibo: ibi hoc me macerabo u *biduum.*
u Tanquam biennium sic. *Ita facere certum est; mos gerendu' est Thaidi.*
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. PA. *maxumè.*
PH. *In hoc biduum Thais vale.* T. *mi Phædria,*
Et tu. Numquid vis aliud? PH. *egóne quid velim?*
x Per contemptum *isto*, quasi, odioso. *Cum milite* x *isto præsens absens vt sies:*
Dies noctésque ames me : me desideres:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus:
T. *Me miseram, fortitan hic mihi paruam habeat fidem:*
y Meretrix bona hic inducitur. *Atque ex* y *aliarum ingenijs nunc me iudicet.*
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certò scio.
Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo
Cordi esse quenquam chariorem hoc Phædria:
Et quicquid huius feci, causa virginis
z Id est, credo. *Feci: nam me eius* z *spero fratrem propemodum*
Iam reperisse, adolescentem adeò nobilem:

Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intrò, atque expectabo dum venit.

ACTVS. II. SCENA. I.

Arg. Phædria rus concedit, id quod Thaidi se facturum dixerat, illius ex amore immutationem miratur Parmeno: & militis donum ita laudat, vt heri sui eunucho præferat.

Trochaici permixti iambici, cùm octonarij tum senarij, vnus quaternarius.

PHAEDRIA, PARMENO.

PH. *Ita fac, vt iussi, deducantur* [a] *isti.* PA. *faciam.* PH. *at diligenter.*
PA. *Fiet.* PH. *at maturè.* PA. *fiet.* PH. *satin' hoc mandatum est tibi?*
PA. *Ah rogitare? quasi difficile fiet. Vtinam*
Tam aliquid facile inuenire possis Phædria,
Hoc quàm peribit. PH. *ego quoque vnà pereo, quod mî est* [b] *charius.*
Ne istuc tam iniquo patiare animo. PA. *minimè, quin*
Effectum dabo. Sed nunquid aliquid imperas?
PH *Munus nostrum ornato verbis,* * *quòd poteris: &*
Istum æmulum, quòd poteris, ab eâ * *pellito (manebo.*
PA. *Memini; tametsi nullus moneat.* PH. *ego rus ibo; atque ibi*
PA. *Censeo.* PH. *sed heus tu.* PA. *quid vis?* PH. *censen' posse me obfirmare, &*
Perpeti, ne redeam interea? PA. *téne? non hercle arbitror:*
Nam aut iam reuertêre: aut mox noctu te adigent horsum insomnia.
PH. *Opus faciam, vt defatiger vsque, ingratijs vt dormiã (no.*
PA. *Vigilabis lassius: hoc* * *plus facies.* PH. *ah nihil dicis Parme-*
Eijciunda hercle hæc mollities animi: nimis me [c] *indulgeo.*
Tandẽ ego non illâ caream, si sit opus, vel totũ triduũ? PA. *hui,*
Vniuersam triduum? vide quid agas. PH. *stat sententia.*
PA. *Dij boni, quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier*
Ex amore, vt non cognoscas eundem esse? [d] *hoc nemo fuit*
Minus ineptus, magis seuerus quisquam, nec magis continens.
Sed quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus Gnatho
Militis: [e] *ducit secum vnà virginem* * *huic dona, Papæ,*

a Isti scilicet Eunuchus & Aethiopissa: vt riualẽ apponit, ita & munus, sed decebat militis munus vincere.
b Figuratè, pro qui mihi sum charior.
* Pro quoad per crasin.
* Ab eius animo, & in perpetuum: sic enim sonant hæc futura. Vide Nannij Misc. lib. 1.
* Hoc proficies. πλεονεκτήσεις. Nannij. 1.
c Vetustè me pro mihi: Sic Heautô. Act. 5. Scen. 2. te indulgebant.
d Laus Phædriæ ab actâ ætate.
e Oeconomia ad futurum amorem.

Facie honestâ mirum, ni ego me turpiter hodiè hîc dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho: hæc superat ipsam Thaidem.

ACTVS II. SCENA II.

Arg. Quasi ambulantem Gnathonis personam inducit, sub cuius verbis corrupti hominum mores ostanduntur, maximè assentatorum qui patellam sequuntur, & ad epulas præstò sunt.

Trochaici & iambici octonarij catalectici, additis aliquot iambicis.

GNATHO, PARMENO.

G. *Dii immortales! a homini homo quid præstat? stulto intelligens*
Quid interest? hoc adeò ex hac re venit in mentem mihi:
Conueni hodiè adueniens quendam mei loci hinc atque ordinis,
Hominem b haud impurũ, itidem patria qui abligurierat bona.
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisque obsitum.
Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod habui perdidi.
Hem, quò redactus sum? c omnes noti me, atq; amici deserunt.
Hîc ego illum contempsi præ me: quid homo, inquam, ignauissime?
Itáne parâsti te, vt spes nulla reliqua in te siet tibi?
Simul consilium cum re amisti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus; quæ habitudo est corporis?
d *Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cùm est, nil defit tamen.*
*At ego infœlix neque * ridiculus esse, neque plagas pati*
Possum. quid tu his rebus credas fieri? totâ erras viâ.
e *Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seclũm prius.*
Hoc nouum est aucupium: ego adeò hanc primus inueni viam.
Est genus hominum qui esse primos se omnium volunt,
Nec sunt: hos consector. hisce ego non paro me vt rideant,
Sed his vltrò arrideo, & f eorum ingenia admiror simul:
Quicquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque:
Negat quis, nego: ait, aio: postremò imperaui egomet mihi
g *Omnia assentari. is quæstus nunc est multò vberrimus.*
P. *Scitum hercle hominem: hic homines prorsum ex stultis insanos facit.*
G. *Dum hæc loquimur, interea loci ad macellũ vbi aduenimus.*

a Gnathonis descriptio.
b Id est, non auarum.
διαλογικῶς hęc dicuntur.
c Omnia hæc ex media sumuntur consuetudine.
d μιμητικῶς, à peregrinantibus.
* Parasiti derisores ridiculis dicterijs alienum cibũ aptabant: parasiti flagriones scapulis ad plagas vnde plagipatidæ, Plaut. vide Nann. Misc. lib. 1.
e Gloriosos & iactabundos carpit.
f Adulatorum officium.
g Sententia verissima, hac præsertim tempestate.

Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij omnes,
Cetarij, lanij, coqui, fartores, piscatores,
Quibus & re saluâ & perditâ profueram, & prosum sæpe:
Salutant; ad cœnam vocant: [h] aduentum gratulantur.
Ille ubi miser famelicus videt me esse [i] in tantum honorem,
Et tam facilè victum quærere, ibi homo cœpit me obsecrare,
Vt sibi liceret discere id de me: sectari iussi:
Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula parasiti itidem ut Gnathonici vocentur. (cesso
PA. *Viden', ossum, & cibu' quid faciat alienus?* CN. *sed ego*
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam ut veniat?
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video.
Riualis seruum: salua est res, nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. PA. *hicce hoc munere arbitrantur*
Suam Thaidem esse. GN. *plurimâ salute Parmenonem*
*Summum * suum [k] impertit Gnatho. quid agitur?* PA. *statur.* GN. *Video:*
Num quidnam hic, quod nolis, vides? PA. *te.* GN. *credo at numquid aliud?*
PA. *Quidum?* GN. *quia tristis es.* PA. *nihil equidem.* GN. *ne sis; sed quid videtur*
[l] *Hoc tibi mancipium?* PA. *non malum hercle.* GN. *uro hominem.*
PA. *ut falsus animi est?* *(nunc dices,*
GN. *Quã [m] hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?* PA. *hoc*
Eiectos hinc nos. OMNIVM *rerum heus vicissitudo est.*
GN. *Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam;*
Ne sursum, deorsum cursites, neue usque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? PA. *men'? papæ.* GN. [n] *sic soleo amicos.* PA. *laudo.*
GN. *Delineo te fortasse: profecturus aliò fueras.*
P. *Nusquam.* G. *tum tu igitur paullum da mihi operæ,* [o] *fac, admittar*
Ad illã. P. *age modò, nunc tibi patent fores hæ, quia istã ducis.*
G. *Num quem euocari hinc vis foràs?* P. [p] *sine biduum hoc prætereat.*
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Ne tu istas faxo calcibus sæpè insultabis frustrà.

h ἀπαντᾶν pro aduētui.
i Vetus est. pro in tanto honore: in potestatem dixit Cicero pro in potestate.

* Id est porcorum, lege Scoppæ appendicem. Col. cap. 6.
k Parasitica elegantia.
l Laudatio inimica.
m Gnatho insultat Parmenoni.

n ὀλβίζειν scilicet beare.
o Ironicè.
p Submissius pronunciandum. A contrarijs, & est hyperbole expressissima.

G. *Etiam nunc hic stas Parmeno? eho numnam tu hic relictus custos,*

Ne quis fortè internuncius q *clam à milite ad istam cursitet?*

PA. *Facetè dictum. Mira verò, militi quæ placeant.*

r *Sed video herilem filium minorem huc aduenire.*

Miror, qui ex Piræa abierit: nam ibi custos publicè est nunc.

Non temerè est: & properans venit: nescio quid circumspectat.

q εἰρωνικῶς.

r παρέχουσιν ad aliam Scenam.

ACTVS II. SCENA III.

Arg. Chærea laudat fortè conspectam virginem, queritur subductam: Parmeno ostendit, qui fieri possit, vt illâ potiatur.

Iambici, octonarij & senarij, item trochaici octonarij, & vnus iambicus quaternarius.

CHAEREA, PARMENO.

C. *Occidi* a

Neque virgo est vsquam, b *neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.*

Vbi quæram? vbi inuestigem? quem percuncter? quam insistam (viam?

Incertus sum. Vna hæc spes est; vbi, vbi est, diu celari non potest.

c *O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres.*

Tædet quotidianarum harum formarum. P. *ecce autẽ alterum,*

De amore, nescio quid, loquitur. C. *ô infortunatum senem!*

P. *Hic verò est, qui si amare occeperit, ludum, iocumque*

Dices fuisse illum alterum, d *præut huius rabies quæ dabit.*

C. *Vt Dij illũ, Deæq; senium perdãt, qui me hodie remoratus est:*

Meq; adeò, qui restiterim tũ autẽ qui illum nõ * *flocci fecerim.*

Sed eccum Parmenonem, salue. P. *quid tu es tristis, quidue alacris?*

Vnde is? C. *ego hercle nescio,* e *neq; vnde eam, neq; quorsum (eam,*

Ita prorsus oblitus sum.

P. *Qui quæso?* C. *amo.* P. *ehem.* C. *hunc te Parmeno ostendes, qui vir sies.*

Scis te mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid inueni

Modò, quod ames: in eâ re vtilitatem ego faciam vt noscas meam:

Cùm in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculùm.

P. *Age inepte.* C. *hoc hercle factum est, fac sis, nunc promissa appareant.*

a Occasio tanquam nouæ fabulæ, & noui motus in hac comœdia: est autem oratio plena affectibus.

b Satis amatoriè, qui se quoq; perdidit dũ illam non inuenit.

c Virginis laus à formâ.

d Plautus in Amphit. parum etiam prout futurũ est. prædicas: estq; Plautus sæpe hac figurâ vsus.

* vide Donat. & Ioan. Riuium.

e Perturbatio ex amore.

Siuè

Siue adeò digna res est, vbi tu neruos intendas tuos :
f Haud similis virgo est virginũ nostrarũ: quas matres studens
Demissis humeris esse, vincto pectore, vt graciles fient.
Si qua est habitior paullo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum:
Tametsi bona est naturâ, reddunt curaturâ iunceas:
Itaq; ergo amãtur. P. quid tu istæc? C. nouâ figurâ oris. P. papæ.
C. g Color verus, corpus solidum, & succi plenum. P. anni?
C. sedecim.
P. Flos ipse. C. hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precariò
Fac tradas: meâ nihil refert, h dum potiar modò :
P. Quid, virgo cuia est? C. nescio hercle. P. unde est? C. tantundem P. vbi habitat?
C. Ne id quidẽ. P. vbi vidisti? C. in viâ. P. quâ ratione amisisti?
C. Id equidem adueniens mecum stomachabar modò:
i Neque quenquam hominem esse ego arbitror, cui magis bonæ
fœlicitates omnes aduersæ fient.
P. Quid hoc est sceleris? C. perij. P. quid factum est? C. rogas?
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nostin'? P. k quid ni? C. is dum sequor hanc, fit mihi obuiam.
P. Incommodè hercle. C. immò enimuerò infeliciter.
Nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno.
Illum, liquet mihi deierare, his mensibus
Sex vel septem prorsum non vidisse proxumis,
Nisi nunc, cùm minimè vellem, minimèque opus fuit.
Eho nonne hoc monstri simile est? quid ais? P. maxumè.
C. Continuò accurrit ad me, quàm longè quidem,
l Incuruus, tremulus, labijs demissis, gemens:
Heus, heus, tibi dico Cherea, inquit. Restiti.
Scin' quid ego te volebam? dic m cras est mihi
Iudicium, quid tum? vt diligenter nuncies
Patri; aduocatus manè mihi esse vt memineris.
Dum hæc dicit, abijt hora; rogo numquid velit.
Rectè, inquit: abeo. Cùm huc respicio ad virginem;
Illa sese interea commodum huc aduorterat
In nostram hanc plateam. P. mirum, ni hanc dicit, modò
Huic quæ data est dono. C. huc cùm aduenio, nulla erat.
P. Comites secuti scilicet sunt virginem?

f Reprehendit industriæ cultum: laudat pulchritudinem naturæ.

g Descriptio formosę puellæ.

h Affectus amatorius.

i Cuique suæ injuriæ maximè videntur.

k Corruptio est.

l ὑποτύπωσις odiosi senis.

m Hyperbole ex fastidio orta.

C. [n] *Verum, parasitus cum ancillâ.* P. *ipsa est, scilicet.*
Desine: [o] *conclamatum est.* C. *alias res agis.*
P. *Istuc ago quidem.* C. *nostin' quæ sit? dic mihi: aut*
Vidistin'? P. *vidi, noui: scio, quò abducta sit.*
C. *O* [p] *Parmeno mi,* P. *nostin'?* P. *noui.* C. *& scis, vbi siet?*
P. *Huc deducta est ad Thaidem: ei dono data est.*
C. *Quis is est tam potens cum* [q] *tanto munere hoc?* P. *miles*
Phædriæ riualis. C. *duras fratris partes prædicas.* { *Thraso,*
P. *Immò enim, si scias quod donum huic dono contrà cõparet,*
Tum magis id dicas. C. *quodnam quæso hercle?* P. *eunuchum.*
C. *illumne obsecro*
[r] *Inhonestũ hominẽ, quem mercatus est heri, senem, mulierem?*
P. *Istuc ipsum homo quatietur certè cum dono foràs.*
Sed istam Thaidem non sciui nobis vicinam. P. *haud diu est.*
C. *Perij, nunquámne etiam me illam vidisse? ehodum dic mihi.*
Estne, vt fertur, forma. P. *sanè.* C. *at nihil ad nostram hanc.*
P. *alia res est.*
C. *Obsecro te hercle Parmeno fac, vt potiar.* P. [s] *faciã sedulò, ac*
Dabo operam, adiutabo, nunquid me aliud vis? C. *quò nunc*
is? P. *domum,*
Vt mancipia hæc, ita vt iussit frater, deducam ad Thaidem.
C. [t] *O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur*
domum?
P. *Quid ita?* C. *rogitas? summâ formâ semper conseruam domi.*
[u] *Videbit, colloquetur, aderit unà in vnis ædibus,*
Cibum nonnunquã capiet cum eâ, interdum propter dormiet.
P. *Quid, si nunc tute fortunatus fias?* C. *quâre Parmeno?*
Responde. P. *capias tu illius vestem.* C. *vestem? quid tum postea?*
P. *Pro illo te deducã.* C. *audio.* P. *te esse illũ dicam.* C. *intelligo.*
P. *Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modò:*
Cibum vnà capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias.
Quandoquidem illarum neque [x] *quisquam te nouit, neq; scit*
qui sies.
Præterea forma, & ætas ipsa est, facilè vt te pro eunucho pro-
bes.
C. *Dixisti pulchrè: nunquam vidi melius consilium dari:*
Age, eamus intrò: nunc iam orna me, abduc, duc, quantũ potes.
P. *Quid*

n Hic inceptiua particula est, non relatiua.
o παρὰ μικρὸν, sicut & id quod sequitur, Alias res agis.
p Repetitio amatoria.
q Munus affectatè laudat.
r Gemina vituperatio ab ætate & sexu; & mulierem posuit ὑποκοριστικῶς. sicut Hom. γυναῖκες τε ... ὄντα...
s Parmeno diligentiam pollicetur.
t Occasio consilij & noui motus.
u Quinque timoris gradus.
x Quisquam fœminino genere ponitur.

P. Quid agis? y iocabar equidem. C. garris. P. perij, quid ego egi miser?
Quo trudis? perculeris iam tu me? tibi equidem dico, mane.
C. Eamus. P. pergin'? C. certum est. P. vide, ne nimium callidum hoc sit modò.
C. Non est profectò, sine. P. at enim istæc in me cudetur faba. ah
Flagitium facimus. C. an id flagitium est, si in domum meretriciam
Deducar, & illis z crucibus, quæ nos, nostramq; adolescentiam
Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atq; eas itidem fallam, ut ab illis fallimur
* An potius hæc patri æquum est fieri, ut à me ludatur dolis.
Quod qui rescierint, culpent: illud meritò factum omnes putent.
P. Quid istuc? si certum est facere, facias: verùm ne post conferas
Culpam in me. C. non faciam. P. iubesne? C. iubeo, cogo, atq; impero.
P. Nunquam defugiam auctoritatem: sequere. C. Dij vortant bene.

y Vafer seruus non vult videri sceleris auctor. Cal θιάμιον Grecè pro periculoso dicunt: sic & Cic. 1. Offic.

z Id est, tormentis.

* Argumentum à consequentibus.

ACT. III. SCENA. I.

Arg. Assentatur Gnatho, assentanti credit Thraso, seq; & facta sua immodicè iactat: consulit iste Gnatho, ne miles purget se Thaidi de amore Pāphilæ, imò potius augeat suspicionē, ita par pari relaturus.

Iambici senarij.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

T. MAgnas vero agere gratias Thais mihi.
G. Ingenteis. T. ain' tu? læta est? G. non tam ipso quidem
Dono, quàm abs te datum esse: id verò seriò
Triumphat. P. huc prouiso, ut ubi tempus siet,
Deducam. sed eccum militem. T. est b istuc datum
Profectò mihi, ut sint grata, quæ facio, omnia.
G. Aduorti hercle animum. T. vel rex semper maximas
Mihi agebat, quicquid feceram; alijs non item.
G. c Laboro alieno magno partam gloriam
Verbis sæpe in se * transmouet, qui habet salem,
Qui in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. d scilicet.
G. Gestare. T. verò, credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti si quando odium ceperat,
Requiescere ubi volebat, quasi e nostin? G. scio.
Quasi ubi illam expueret miseriam ex animo. T. tenes.
Tum me conuiuam solum abducebat sibi. G. e hui,

a Antea depinxit parasitum: nunc insulsum & ineptum Thrasonem describit.

b Miles gloriosus à fato & deorum dono se laudat.

c Assentatio, mordax tamen.

* Bembus transferet.

d Scilicet, mira laudis affectatio.

e Amara & regis & Thrasonis irrisio.

Regem elegantem narras. T. immò sic homo
Est perpaucorum hominum. G. immò nullorum arbitror,
Si tecum viuit. T. inuidêre omnes mihi,
Mordêre clanculùm: ego non flocci pendere:
Illi inuidêre miserè. Verùm vnus tamen
Impensè, elephantis quem Indicis præfecerat.
Is vbi molestus magis est, quæso, inquam, Strato,
Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchrè mehercle dictum, & sapienter: papæ,
Iugularas hominem. Quid ille? T. mutus illicò.
G. Quidni esset? P. Dij vostram fidem, hominem perditum,
Miserúmque, & illum sacrilegum! T. quid illud Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Numquid tibi dixi? G. nunquam: sed narra obsecro.
f Plus millies iam audiui. T. vnà in conuiuio,
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Fortè habui scortum: cœpit ad id g alludere,
Et me irridere: quid ais, inquam, homo impudens?
Lepus tute es, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, he.
T. Quid est? G. facetè, lepidè, lautè, nihil supra.
Tuum obsecro ne hoc dictum erat? vetus credidi.
T. Audieras? G. sæpe & fertur inprimis. T. h meum est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.
P. At te Dij perdant. G. quid ille quæso? T. perditus.
Risu omnes, qui aderant, Emoriri denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuriâ.
T. Sed heus tu, purgon' ego me de istac Thaidi,
Quòd eam me amare suspicatur? G. nihil minùs.
Immò magis auge suspicionem. T. cur? G. rogas?
Scin'? i si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te ut malè vrat? T. sentio.
G. Id vt ne fiat, hæc res sola est remedio.
Vbi nominabit Phædriam: tu Pamphilam
Continuò: si quando illa dicet, Phædriam
Commessatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus, si laudabit hæc
Illius formam: tu huius contrà. Denique

f Hyperbole ex fastidio narrantis.

g Ludere.

h Ridicula multis verba

i παρασκευὴ in primâ fabulæ parte.

Tu

Tu par pari referto, quod eam mordeat.
T. *Siquidem me amaret, tum istuc prodesset Gnatho.*
G. *Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat,*
Iamdudum amat te; iamdudum illi facilè fit,
Quod doleat: metuet semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu [i] aliò conferas.
T. *Bene dixti: at mihi istuc non in mentem venerat.*
G. *Ridiculum, non enim cogitâras: cæterùm,*
Idem hoc tute meliùs [k] quantò inuenisses Thraso?

[i] Locum pro personâ posuit.
[k] Cum pondere pronunciandum.

ACTVS III. SCENA II.

Arg. Parmeno eunuchum & Aethiopissam, Phædriæ munera, tradit Thaidi, & vti iussus erat, verbis ornat: eidem Thraso & parasitus insultant.

Eiusdem generis.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS, Ancilla.

THA. A*Vdire vocem [a] visa sum modò militis:*
Atque eccum. salue mi Thraso. THR. *ô Thais mea,*
Meum [*] suauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicinâ istac? PAR. [b] *quàm venustè! quod dedit*
Principium adueniens! THA. *Plurimùm merito tuo.*
GN. *Eamus ergo ad cœnam: quid stas?* PAR. *hem alterum.*
Ex homine hunc natum dicas. THR. *vbi vis, non moror.*
PAR. *Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.*
Ituran' Thais quopiam es? THA. *ehem Parmeno,*
Benefecisti: hodie itura. PAR. *quo?* TH. *ecquid [c] hunc vides?*
PA. *Video, & me tædet. Vbi vis, dona absunt tibi*
A Phædria. THR. *quid stamus? cur non imus hinc?*
PA. *Quæso hercle vt liceat, pace quod fiat tuâ,*
Dare huic quæ volumus, conuenire & colloqui.
THR. *Perpulchra credo dona, haud nostris similia.*
PA. *Res indicabit. Heus iubete istos foràs*
Exire, quos iussi, ocyus procede tu huc.
[d] *Ex Æthiopiâ est vsque hæc.* THR. *hic sunt tres minæ.*
GN. *Vix.* PA. *Vbi tu es Dore? accede huc. hem eunuchum tibi*
Quàm liberali facie, quàm ætate integrâ!
TH. *Ita me dî ament, honestus est.* PA. *quid tu ais Gnatho?*
Numquid habes, quod contemnas? quid tu autem Thraso?

[a] De omni sensu dici potest.
[*] φίλημα. Græcè, quod simul & osculum & amores significat. Nan. Misc. lib. 1.
[b] Ironia.
[c] Mirè pronomen inuenit, ne quenquam lædat.
[d] Commendatio à longinquitate loci.

Tacent: satis laudant. fac periculum in literis,
e Fac in palaestrâ, in musicis, quae liberum
Scire aequum est adolescentem, solertem dabo.
THR. *f Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrius.*
PA. *Atque haec qui misit, non sibi soli postulat*
Te viuere, & sua causâ excludi caeteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat: quod quidam facit.
Verùm, vbi molestum non erit, vbi tu voles,
Vbi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
THR. *Apparet seruum hunc esse domini pauperis,*
g Miseríque. GN. *nam hercle nemo posset, ut sat scio,*
Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.
P. *Tace tu: quem esse ego puto infra omnes infimos*
Homines? nam, qui huic animum assentari induxeris,
h E flammâ te petere cibum posse arbitror.
THR. *Iámne imus.* TH. *hos priùs introducam, & quae volo,*
Simul imperabo? posteà continuò exeo.
THR. *Ego hinc abeo: istam operire.* P. *haud conuenit*
Unà cum amicâ ire imperatorem in viâ.
THR. *Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.*
GN. *Ha, ha, he.* T. *quid rides?* GN. *istuc, quod dixi modò:*
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. THR. *abi, praecurre, vt sint domi*
Parata omnia. GN. *i fiat.* TH. *diligenter Pythias*
Fac cures, si Chremes huc fortè aduenerit,
Vtores, primùm vt maneat; si id non commodum est,
Vt redeat: si id non poterit, ad me adducito.
PY. *Ita faciam.* TH. *quid? quid aliud volui dicere?*
** Hem, curate istam diligenter virginem,*
Domi adsitis, facite. T. *Eamus.* TH. *k vos me sequimini.*

ACT. III. SCENA III.

Arg. Chremes probus adolescens amari se à Thaide suspicatur, quẽ amorem effugere studet.

Iambici senarij.

CHREMES PYTHIAS.

C. a PRofectò quanto magis magisque cogito,
Nimirum dabit haec Thais mihi magnum malum:

e Olim his artibus liberi erudiebãtur.
f Honesta elleipsis ob Thaidis praesentiam.
g Assentator approbat militis dictum.
h Vetus adagium in adulatores.
i Elleipsis ethica, quâ plus vultu quàm verbis signatur.
* Bembus, Ehem.
k Ad pedissequas refertur.
a Oratio cogitabundi, & futura multò ante secum voluntantis.

Ita me video ab eâ astutè labefactarier:
Iam tum, cùm primùm iussit me ad se accersier,
(Roget quis, quid tibi cum illâ? ne nôram quidem)
Vbi veni, causam,[b] vt ibi manerem, repperit:
Ait rem diuinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum, iam tum erat suspicio,
Dolo malo hæc fieri omnia: ipsa accombere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere.
Vbi friget, huc euasit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui essent: dico, iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam, & quàm longè à mari.
Credo ei placere hoc: sperat se à[c] me auellere.
Postremò, ecqua inde parua perisset soror,
Ecquis cum eâ vnâ; quid habuisset, cum perit;
Ecquis eam posset noscere: hæc cur quæritet?
Nisi illa forte, quæ olim perijt paruola
Soror, hanc se[d] incendit esse, vt est audacia.
Verùm ea si viuit, annos nata est sedecim,
Non maior: Thais, ego quàm sum, maiuscula est.
Misit porrò orare, vt venirem seriò.
Aut dicat quid volt, aut molesta siet,
Non hercle veniam tertiò, heus, heus. PY.[a] hîc quis est?
CH.[e] Ego sum Chremes. PY. ô capitulum lepidissimum!
CH. Dico ego mî insidias fieri? PY. Thais maximo
Te orabat opere, vt cras redires. CH. rus eo.
PY. Fac amabò. CH. non possũ, inquã. PY. at apud nos hîc mane,
Dum redeat ipsa. CH. nihil minùs PY. cur mi Chremes?
CH.[f] Malam rem. abis hinc? PY. si istuc ita certum est tibi,
Amabò, vt illuc transeas, vbi illa est. CH. eo.
PY. Abi Dorias. citò hanc deduce ad militem.

[b] Manerem honestiùs, quàm dormirem.

[c] Tanquam à pertinaciter possidente.

[d] ἐπιχειρεῖν φημι.

[a] Bembus hic, est:

[e] Simplex rustici responsio.

[f] Indignatur de attractatione Pythię.

ACTVS III. SCENA IV.

Arg. Inducit personam, cui narraturus est Chærea, quæ intus patrârit: hoc ideo fit, vt populus percipiat auribus, quod honestiùs oculis subijci nequit.

Iambici octonarij catalectici.

ANTIPHO.

A. HEri aliquot adolescentuli coimus in Piræo,
In hunc diem vt de symbolis[a] essemus. Chæream ei rei
Præfecimus:

[a] Essemus à verbo sum, Plaut. minore nusquam benè fui dispendio. Et sæpè aliàs.

Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est:
Præterijt tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neq; scio quid dicam, aut quid coniectẽ.
Nunc mihi hoc negoti cæteri dedêre, vt illum quæram:
Idq; adeo visam, si domi est. [b] *quisquam hinc à Thaide exit?*
Is est, annon est? ipsus est, quid hoc hominis? qui est hic ornatus?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque conijcere.
Nisi quidquid est, procul hinc libet prius. Quid sit, sciscitari.

b Chæreã sub Eunuchi habitu, virgine vitiatã, vix cognitus.

ACTVS. III. SCENA V.

Arg. Chærea forâs prosiliens exultat, quòd virgine potitus sit: quid intus patrârit, narrat fortè obuio Antiphoni.

Trochaici & iambici octonarij acatalectici, & catalectici.

CHAEREA, ANTIPHO.

C.[a] *NVmquis hic est? nemo est. Numquis hinc me sequitur? nemo homo est.*
Iámne erumpere hoc licet mihi gaudium? prò Iupiter,
[b] *Nunc est profectò, interfici cùm perpeti me possum:*
Ne hoc gaudium contaminet vita aliquâ ægritudine.
[c] *Sed neminémne curiosum interuenire nunc mihi,*
Qui me sequatur, quoquo eam, rogitando obtundat, enecet?
Quid gestiam, aut quid lætus sim, quò pergam, vnde emergam, vbi siem
Vestitum hunc nactus, quid mihi quærã, sanus sim, anne insaniã?
A.[d] *Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.*
Chærea, quid est, quod sic gestis? quid sibi hic vestitus quærit?
Quid est quod lætus sis? quid tibi vis? sati'ne sanus? quid me
Aspectas? quid taces? C. *O festus dies hominis! amice,*
Salue: nemo omnium est, quem ego magis nunc cuperẽ videre.
A. *Narra istuc quæso quid fiet.* C. *immò ego te obsecro hercle, vt audias.*
[e] *Vostin' hanc, quã frater amat?* A. *noui, nempe opinor Thaidẽ.*
C. *Istã ipsam* A. *sic commeminerã.* C. *quædã hodie est dono data*
Virgo: quid ego eius tibi nunc faciẽ prædicẽ, aut laudẽ Antipho,
Cum ipsum me nòris, quàm elegans formarum spectator siem?
In hac commotus sum. A. *ain' tu?* C.[f] *primã dices, scio, si videris,*
Quid multa verba? amare cœpi. forte fortuna domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerit frater Thaidi:
Neq; is deductus etiam tum ad eam: summonuit me Parmeno,

a Hæc verba gestum vultúmque indicant exeuntis.
b Instabilitatem fortunæ timet.
c Exordium Patheticum
d Occasione obuiæ personæ, quæ turpiter gestũ ob oculos poni non licebat, spectatoribus narrat.
e Narratio qua exponitur protasis secundæ partis in fabulã.
f Narratio flagitij.

Ibi

Ibi seruus, quid ego arripui. A. *quid id est?* C. [g] *tacitus citiùs audies,*
Vt vestem cum illo mutem, & pro illo iubeam me illuc ducier.
A. *Pro eunuchôn'?* C. *sic est.* A. *quid tandem ex eâ re vt caperes commodi?*
C. *Rogas?* [h] *viderē, audirē essem vnà, quacū cupiebā, Antipho.*
Num parua causa, aut parua ratio est? traditus sum mulieri.
Illa illicò vbi me accepit, læta verò ad se abducit domum:
Cōmendat virginem. A. *cui? tibine?* C. *mihi.* A. *satis tutò tamen.*
C. *Edicit, ne, vir quisquam ad eam adeat; & mihi, ne abscedam, imperat,*
In interiore parte vt maneam solus cum solâ: annuo,
Terrā intuens modestè: A *miser!* C. *ego, inquit, ad cænā hinc eo.*
[l] *Adducit secū ancillas, paucæ, quæ circum illā essent, manent,*
Nouitiæ puellæ. continuò [k] *hæc adornant, vt lauet.*
Adhortor, properant. dum apparatur, virgo in conclaui sedet,
Suspectans [l] *tabulā quandā pictā, vbi inerat pictura hæc, Iouem*
Quo pacto Danaë misisse aiunt quōdā in gremiū imbrē, aureū.
Egomet quoque id spectare cœpi: & quia consimilem luserat
Iam olim ille [m] *ludum, impendio magis animu' gaudebat mihi,*
Deum sese in hominem conuertisse, atque per alias tegulas
Venisse clanculum, per impluuium fucum factum mulieri.
At quem Deum? qui [n] *templa cœli summa sonitu concutit.*
Ego [o] *homuncio hoc nō facerē? ego illud verò ita feci ac lubens.*
Hæc dum mecum reputo, accersitur lauatum interea virgo.
It, lauit, redit: deinde illam in lecto illæ collocārunt.
Sto expectans, si quid mihi imperent. Venit vna, heus tu, inquit, Dore.
Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito, dum lauamur.
Vbi nos lauerimus, si voles, lauato. accipio tristis.
A. *Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem,*
Status quis esse, flabellum tenere te asinum tantum.
C. [p] *Vix elocuta est hoc,* [q] *foràs simul omnes, proruunt se:*
Abeunt lauatum. perstrepunt, ita vt fit, domini vbi absunt,
Interea [r] *somnus virginem opprimit. ego limis adspecto*
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circumspecto
Satis' explorata sint. video esse: pessulum ostio obdo.

A. *Quid*

g Correptio intercipientis narrationem.

h Res amanti gratissimæ,

i Occasio à solitudine.

k Ita Heaut. Act 5. Scen. 7. & Phor. Act. 5. Scen. 9.

l Tabula de Ioue, & Danaë digna lupanari.

m Ludum non scelus dixit Ioui & sibi de nequitiâ blandiens,

n Templa cœlū ipsum significant.

o Victorius in lib. 4. Famil. Epist. Cice. legit. homuncio non fac.

p Homerus Odyssæ ἔπω τὸν εἶρητο ἔπος.

b Mos familiæ petulantis.

r Clauso gutture explicata narratio.

A. Quid tũ? CH. quid tum, fatue? A. fateor. CH. egon' occasionem
Mihi ostentatam, tam breuem, tam optatam, tam insperatam
Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.
A. Sane hercle vt dicis, sed interim de symbolis quid actum est?
C. Paratum est. A. frugi es: vbi? domin'? C. imò apud libertum
Discum.
A. Perlongè est, sed tantò ocyùs properemus, muta vestem.
C. Vbi mutem? perij: nam domo exulo nunc; metuo fratrem,
Ne intùs sit: porrò autem, pater me rure redierit iam.
A. Eamus q ad me: ibi proximum est vbi mutes. C. rectè dicis.
Eamus: & de istac simul, quo pacto porrò possim
Potiri, consilium volo capere vnà tecum. A. fiat.

q Id est, in domum meam.

ACT. IIII. SCENA I.

Arg. Dorias ancilla hic narrat, quid in conuiuio militis actum sit.

Eiusdem generis.

DORIAS.

ITa me dij benè ament, quantũ egoª illũ vidi, nonnihil timeo
Misera, ne quam ille hodie insanu' turbam faciat, aut vim
Thaidi.
Nam postquã iste aduenit Chremes, adolescens frater virginis,
Rogat, illum admitti vt iubeat, ille continuò b irasci, neque
Negare audere: Thais porrò instare, vt hominem inuitet, id
Faciebat retinendi illius causã, quia illa quæ cupiebat
De sorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat.
Inuitat tristis: mansit ibi, illa cum illo sermonem c illico.
Miles verò sibi putare d adductum ante oculos æmulum:
Voluit facere contrà huic ægrè: heus, heus, inquit, puer huc
Pamphilam
Accerse, vt delectet hic nos, illa exclamat, minimè gentium.
Tun' in conuiuium illam? miles e tendere inde ad iurgium.
Interea aurum sibi clam mulier f demit, dat mihi vt auferam.
Hoc est signi, vbi primùm poterit, sese illinc subducet, scio.

a Illum, scilicet Thrasonem.
b Infinitum pro finito.
c Alijs occipit.
d Locus agnoscendæ virginis.
e Id est, peruicaciter nitebant, Virg. Vasto certamine tendunt.
f Bembus, demet.

ACTVS IV. SCENA II.

Arg. Secum cogitans Phædria, quæ sit intercepti amore passurus incommoda, si totum biduum ruri manserit, vincente amore in vrbem redit.

Iambici senarij.

PHÆDRIA.

[a]DVm rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita vt fit, vbi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partem. quid opus est verbis? dum hæc puto,
Præterij imprudens villam. longè iam abieram,
Cùm sensi, redeo rursum: malè verò me habens.
Vbi ad ipsum veni [b] diuerticulum, constiti:
Occœpi mecum cogitare: hem biduum hic
Manendum est soli sine illâ? quid tum posteà?
Nihil est: quid? nihil? si non tangendi copia est,
Eho ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit: certè extremâ [c] lineâ
Amare, haud nihil est, villam prætereo sciens.
Sed quid hoc, quòd timida subitò egreditur Pythias?

ACTVS IV. SCENA IIII.

Arg. Pamphilam ab eunucho vitiatam magnoperè queritur Pythias, miratur Phædria: atque ita ex illius querelâ, & huius errore, multum delectationis spectator capit.

Iambici octonarij, quibus adsunt trochaici, iambicus senarius vnus.

PYTHIAS, DORIAS, PHAEDRIA.

PY.[a] VBi illum ego scelerosum misera, atque impium inueniam? aut vbi quæram?
Hoccine tam audax facinus facere esse ausum? PH. perij: hoc quid sit, vereor.
PY.[b] Quin insuper etiam scelus, postquam ludificatus est virginem,
Vestem omnium miseræ discidit, tum ipsam capillo conscidit.
PH. Hem. PY. Qui nunc si detur mihi,
Vt ego vnguibus facilè illi in oculos inuolem venefico?
PH. Profectò nescio quid absente nobis turbatum est domi:
Adibo; quid istuc? quid festinas? aut quem quæris Pythia?
PY. [c] Hem Phædria, egon' quem quæram? abi hinc quò dignus es,
Cum donis tuis tam lepidis. PH. quid istuc est rei?
PY. Rogas me? [d] eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?

a Tempus postulat Phædriæ reditum, vbi acta sunt omnia quæ illius absentiam desiderabant.
b Diuerticulũ vbi incipit semita quæ digredientẽ à via publica in villam deducit, Nonij. Misc. lib. 1.
c Ordine & gradu transl. a lineis & interceptis theatri: Sunt verò quinq; amoris linceę: Visus, colloquiũ, tactus, oscula, concubitus. Vide sup. Act. 2. Scen. 3.
a Suprà ipse Chærea narrauit suum factum: hic in personas spargitur, & idem factum narratur dissimili figurâ orationis.
b Hîc videas quanta sit poëtæ copia.
c Phædriæ insonti crimen imputat.
d Vel duplex est interrogatio, quem dedisti nobis? quas turbas dedit? vel est ἀντίπτωσις.

Vitiauit virginem,quã hera dederat dono miles. PH. *quid ais?*
PY. *Perij.* PH. *temulenta es.* PY. *vtinam sic sient,mihi qui malè volunt.*
DO. *Au,obsecro mea Pythias,quid istuc nam monstri fuit?*
PH. *Insanis: qui istuc facere eunuchus potuit?* PY. *ego illum nescio,*
Qui fuerit: hoc,quod fecit,res ipsa indicat.
[c] *Virgo ipsa lacrumat; neq; cùm rogites quid sit, audet dicere.*
Ille autẽ [f] *bonus vir nusquã apparet:etiã hoc misera* [g] *suspicor,*
Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. *nequeo mirari satis,*
Quò abire ignauos ille possit longiùs,nisi domum
Fortè ad nos redijt. PY. *vise amabò,num sit.* PH. *iam faxo scies.*
D. *Perij, obsecro tam infandum facinus, mea tu, ne audiui quidem.*
PY. *At pol ego amatores audieram mulierũ esse eòs maximos,*
[h] *Sed nihil potesse: verùm miseræ non in mentem venerat.*
Nam illam aliquò conclûssem,neq; illi commisissem virginem.

e Argumentis factum ostendit.
f ἀειρωνικῶς.
g Omnes suspiciones ad eunischum reuocat.
h Sic Prisc. legit. Vide & Riuij castigationes.

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Hic ridiculo quodam & periucundo errore spectatores oblectantur. Phædria enim credit eunuchum quæri, quem dono Thaidi dederat, & hunc iratus adoritur, vt virginis stupratorem: signis tandẽ, & argumentis cõperit à Chærea fratre perpetratum scelus.

Iambici senarij & trochaici octonarij.

PHAEDRIA, DORVS, PYTHIAS, DORIAS.

PH. *EXi* [a] *foràs scelesie: at etiam restitas?*
Fugitiue prodi,malè conciliate. DO. *obsecro.* PH. *oh.*
Illud vide,os vt sibi distorsit carnufex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paullum si cessâssem Pythia,
Domi non offendissem: ita iam ornabat fugam.
PY. *Habesne hominem amabò?* PH. *quid ni?* PY. *ô factum bene.*
DO *Istuc pol verò benè.* PY. [b] *vbi est?* PY. *rogitas? non vides?*
PY. *Videã obsecro,quẽ?* PH. *hunc scilicet.* PY *quis hic est homo?*
PH *Qui ad vos deductus hodie est.* PH. *hunc oculis suis,*
[c] *Nostrarum nunquam quisquam vidit,Phedria.*
PH. *Non vidit?* PY *an tu hunc credidisti esse, obsecro,*
Ad nos deductum? PH. *namque alium habui neminem.* PY. *au,*
Ne comparandus hic quidem ad illum est. Ille erat

a Vt narratio & longior fiat, & magis ridicula, pergit in personas spargere.
b Error vtriusque Phędriæ, scilicet & Pythiæ.
c Nostrarum nunquam quisquam, id est,nulla ex nobis.

Hone-

d *Honestâ facie & liberali.* PH. *ita visus est*
Dudum, quia variâ veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illum non habet.
PY. *Tace obsecro, quasi verò paullum intersiet.*
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu verò videre velles Phædria.
e *Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,*
Colore mustellino. PH. *hem, quæ hæc est fabula?*
Eò redigis me, vt quid egerim, egomet nesciam.
Eho tu, emin' ego te? DO. *emisti.* PY. *iube mihi denuò*
Respondeat. PH. *roga.* PY. *venistin' hodie ad nos? negat.*
At ille alter venit annos natus sedecim;
Quem secum adduxit Parmeno. PH. *agedum, hoc mihi expedi.*
Primùm vnde habes istam, quam habes, vestem? taces?
f *Monstrum hominis, non dicturus?* DO. *venit Chærea.*
PH. *Fraterne?* DO. *ita est.* PH. *quando?* DO. *hodie.* PH. *quàm dudum?* DO. *modò.*
PH. *Quicum?* DO. *cum Parmenone.* PH. *norâsne eum priùs?*
DO. *Non: nec quis esset, vnquam audieram dicier.*
PH. *Vnde igitur, meum fratrem esse sciebas?* DO. *Parmeno*
Dicebat eum esse: g *is dedit hanc mihi vestem.* PH. *occidi.*
DO. *Meam ipse induit: post vnà ambo abierunt foràs.*
PH. *Iam satis credis sobriam esse me, & nil mentitam tibi?*
Iam satis certum est virginem vitiatam esse? PH. *age nunc, belliua,*
Credis huic quod dicat? PY. *quid isti credam? res ipsa indicat.*
PH. *Concede istuc paululum; audin' etiam paululum: sat est:*
h *Dic dum hoc rursum: Chæream tuam vestem detraxit tibi?*
DO. *Factum.* PH. *& eâ est indutus?* DO. *factum.* PH. *& pro te huc deductus est?* DO. *ita.*
PH. *Iupiter magne,* i *ô scelestum, atque audacem hominem.* PY. *Væ mihi.*
Etiam nunc credis indignis nos esse irrisas modis?
PH. *Mirum, ni tu credas quod iste dicat quid agam, nescio.*
Heus tu, negato rursum: possúmne ego hodie ex te exculpere
Verum? k *vidistin' fratrē Chæream?* DO. *non.* PH. *nō potest sine*
Malo fateri, video, sequere me hâc: modò ait, modò negat.

d Elegans Chereæ descriptio ab ignoto.

e Eunuchi deformis descriptio.

f Obliquæ interrogationes, à quibus testimonia deriuare nititur.

g Eunuchus rem aperit.

h Sic interrogat vt ea negari vellet.

i Exclamatio bifariam accipienda.

k Amplificatio & dilatatio quæstionis.

l Deploratio. *Ora me.* DO. *obſecro te verò Phædria.* PH. *I intrò.* DO. *hei, hei,*
P. *Alio pacto honeſtè quomodo hinc nunc abeam, neſcio:*
Actum eſt ſiquidem: tu me hîc etiam nebulo ludificabere?
PY. *Parmenonis tam ſcio eſſe hanc technam, quàm me viuere.*
DO. *Sic eſt.* PY. *inueniam hodie, parem vbi pol referem gratiã.*
Sed nunc quid faciendum cenſes Doria? DO. *de iſtac rogas*
Virgine? PY. *ita: vtrũ taceámne, an prædicem?* DO. *pol ſi ſapis*
m Sanum conſilium. m *Quod ſcis neſcis, neque de eunucho, neque de vitio virginis,*
Hac re & omni turbâ euolues te, & illi gratum feceris.
n Oeconomia ad futurum tabulæ excitum. *Id modò dic, abiſſe Dorum.* PY. *ita faciam.* DO. n *ſed videòn'*
Chremem.
Thais iam aderit. PY. *quid ita?* DO. *quia cum inde abeo, iam*
tunc inceperat
Turba inter eos. PY. *aufer aurum hoc; ego ſcîbo ex hoc quid ſiet.*

ACTVS IIII. SCENA V.

Arg. A cœnâ militis vino ſemigrauis egreditur Chremes adoleſcens, in cuius perſonâ Terentius exprimit egregiè emulentorum conſuetudinem, qui priorum memores, in præſentibus titubant.

Iambici octonarij.

CHREMES, PYTHIAS.

a Interiectio eſt paulatim percepti malì. AT at, a *data hercle verba mihi ſunt: vicit vinũ quod bibi.*
At dum accumbabam, quà videbar mihi eſſe pulchrè ſobrius?
b Temulenti conditio. *Poſtquam ſurrexi,* b *neq; pes, néq; mens ſatis ſuum officiũ facit.*
PY. *Chreme.* C. *quis eſt? ehẽ Pythia, vah quanto nunc formoſior*
c Id eſt, paulò antè. *Videre, quàm* c *dudum?* P. *certè quidem tu pol multò alacrior.*
C. *Verbum hercle verum hoc eſt:* SINE *Cerere & Libere friget Venus.*
Sed Thais multò antè venit? P. *anne abijt iam à milite?*
d Id eſt, longo tempore. C. d *Iamdudum ætatem lites ſunt inter eos factæ maxume.*
e Simplex omninò Chremes inducitur. P. *Nil dixit tum, vt ſi quereret ſeſe?* C. e *nihil, niſi abiens mihi innuit.*
P. *Eho, nónne id ſat erat?* C. *at neſciebam id dicere illam, niſi quia*
Correxit miles, quod intellexi minùs, nam me extruſit foràs
Sed eccam ipſam video miror, vbi huic ego anteuorterim.

ACT. V. SCENA VI.

Arg. Colloquuntur Thais & Chremes: contra militem ſe muniunt, quem

quem venturum putant, vt virginem eripiat. Timidior hîc Chremes inducitur, quàm Thais.

Trochaici & iambici octonarij, trochaicus quaternarius, & iambicus quaternarius.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

T. *CRedo equidem illum iam affuturum esse, illam vt eripiat: sine*
a *Veniat: atqui, si illam digito attigerit vno, oculi illico*
Effodientur: vsque eò ego illius ferre possum ineptias,
*Et magnifica verba, verba dum sint; verùm enim si ad * rem conferentur, vapulabit.*
C. *Thais, ego iamdudum hîc adsum.* T. *ô mi Chreme, teipsum expectabam *:*
Scin' tu turbam hanc propter te esse factum? & adeò ad te attinere hanc
Omnem rem? C. b *ad me quî? quasi istuc.* T. *quia dum tibi sororem studeo*
Reddere, & restituere, hæc atque huiusmodi sum multa passa.
C. *Vbi ea est?* T. *domi apud me.* C. *ehem.* T. *quid est?*
Educta ita, vti téque illáque dignum est. C. *quid ais?* T. *id quod res est:*
c *Hanc tibi dono do, neq; repeto pro illâ abs te quidquam pretij.*
C. *Et habetur, & referetur à me Thais tibi, ita vti merita es,*
Gratia. T. d *atenim caue, ne prius quàm hanc à me accipias, amittas,*
Chreme: nam hæc ea est, quam miles à me vi nunc venit ereptũ.
Abi tu, cistellam Pythia domo effer cum e *monumentis.*
C. *Viden' tu illũ Thais?* P. *vbi sita est?* T. *in risco: odiosa cessas?*
C. *Militem secum ad te quantas copias adducere?*
At at at. T. *nũ* f *formidolosus obsecro es mi homo?* C. g *appage sis,*
Ego formidolosus? nemo est hominum, qui viuat, minùs.
T. *Atq; ita opus est.* C. *au metuo? qualem tu me esse hominem existumes?*
T. *Immò hoc cogitato: quicum res tibi est, peregrinus est,*
h *Minus potens quàm tu, minus notus, amicorum hîc habens minus.*
C. *Scio istuc. SED tu quod cauere possis, stultum admittere est.*
Malo ego nos prospicere, quàm hunc vlcisci acceptá iniuriá.

a παρέχονκα νὴ, eius motus, quem miles excitabit oppugnaturus ædes.
* Id est, ad opus Nannij Misc. lib 1.
* Alias expecto.
b Vt rusticus pudens & timidus turbatus est his verbis.
c Beneficium exhibet, non pretium poscit.
d Ad bellum futurum animat.
e Monumenta sunt, quæ inepti instrumenta vocant.
f Timoris indicium.
g Verbũ Comicum, siue aduerbium Græcum, id est, recede.
h Facilem victoriam proponit.

i Fugiendi occasionem quærit.

Abi tu, atque ostium obsera intùs,[i] *ego dum hinc transcurro ad forum:*

Volo ego adesse hic aduocatos nobis in turbâ hac. T H. *mane.*

C. *Melius est.* T. *mane.* C. *omitte, iam adero.* T. *nil opus est istis Chreme:*

k Ab iusto & possibili.

l Nam violẽto ciuiliter resisti solet.

Hoc dic modò,[k] *sororem illam tuam esse, & te paruam virginẽ*

Amisisse, nunc cognôsse: signa ostende. P. *adsunt.* T. *cape.*

[l] *Si vim faciet, in ius ducito hominem: intellextin'?* C *probè.*

T. *Fac, animo hæc præsenti dicas* C. *faciam.* T. *attolle pallium.*

Perij, huic ipsi opus patrono est, quem defensorem paro.

ACTVS IV. SCENA VI.

Arg. Inepti militis vanitatem optimè hîc exprimit Terentius, cùm furenti similis ad amicam, tanquam ad hostilem, pergit exercitum.

Iambici trochaici octonarij.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

a Epitasis prioris partis in fabulâ, est autem perridicula: Thrasone digna.

* Dorax.

b Gnatho ad omnia assentatur.

* Sic Prisc. lib 7. legit.

* Antiq; cornum.

c Ridendo hæc Sanga dicit.

d Acerbè militem irridet.

* Alias diem, antiquũ aduerbium est, & breuitatẽ temporis significat, ita in Phor. Act. 3. Scen. 3. dum igitur diem licet.

THR.[a] H*Anccine ego vt contumeliam tam insignem in me accipiam Gnatho?*

*Mori me satis est, Simalio,** *Donax, Syrisce, sequimini.*

Primùm ædeis expugnabo. G. *rectè.* THR. *virginem eripiam.*

GN.[b] *probè.*

THR. *Malè multabo ipsam.* GN. *pulchrè.* THR. *in medium huc agmen * eum vecti, Donax;*

*Tu Simalio in sinistrum * cornu, tu Syrisce in dexterum,*

Cedo alios: vbi centurio est Sanga, & manipulus furumis. eccum adest.

THR. *Quid ignaue? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?*

S. *Egóne? imperatoris virtutem noueram, & vim militum:*

Sine sanguine hoc fieri non posse: quî abstergerem[c] *vulnera.*

THR. *Vbi alij?* S. *qui malùm, alij? solus Sannio seruat domi.*

THR. *Tu hosce instrue: hic ego ero post principia: inde omnibus signum dabo.*

G.[d] *Illuc est sapere: vt hosce instruxit, ipsus sibi cauit loco.*

THR.* *Idem hoc iam Pyrrhus factitauit.* C. *viden' tu Thais, quam hic rem agit?*

Nimirum consiliũ illud rectum est de occludendis ædibus. (est:

TH. *Sanè, quod tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus*

Ne

Ne metuas. THR. *quid videtur?* G. *fundam tibi nunc nimis vellem dari,*
Vt tu illos procul hinc [e] *ex occulto cæderes: facerent fugam.*
THR. *Sed eccam Thaidem ipsam video.* GN. *quàm mox irruimus?* THR. *mane.*
OMNIA *prius experiri verbis, quàm armis, sapientem decet.*
Qui scis, an quæ iubeam, sine vi faciat? GN. *Dÿ vostrã fidem.*
[f] *Quanti est sapere? nunquam accedo, quin abs te abeã doctior.*
THR. *Thais primùm hoc mihi responde: cũ tibi do istã virginẽ.*
[g] *Dixtin' hos mihi dies soli dare te?* TH. *quid tum postea?* THR. *rogitas?*
Quæ mihi ante oculos amatorem coràm adduxisti tuum? (hi.
THA. *Quid cũ illo vt agas?* THR. *& cũ eo te clã subduxisti mi-*
THA. [h] *Libuit.* TH. *Pãphilã ergo huc redde, nisi vi mauis eripi.*
C. *Tibi illam reddat? aut tu eam tangas, omnium?* GN. *ah, quid ais? tace, (furcifer?*
C. [i] *Quid tu mihi vis?* THR. *ego non tangã meam?* C. *tuã autem*
GN. *Caue sis: nescis, cui maledicas nunc viro.* C. *non tu hinc abis?*
[k] *Scin' tu, vt tibi res se habeat? si quidquam hodie hic turbæ cœperis,*
Faciam, vt huius loci, dieique, meique semper memineris.
G. *Miseret tui me, qui hunc tantũ hominẽ facias inimicũ tibi.*
C. [l] *Diminuã ego caput tuum hodie, nisi abis.* G. *ain' verò canis?*
Siccine agis? THR. *quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illâ rei tibi est?*
C. *Scibis, principiò eam esse dico liberam.* THR. *hem.* C. *ciuem Atticam.* THR. *hui.*
C. *Meam sororẽ.* THR. *os durum!* C. *miles, nunc adeò edico tibi*
Ne vim facias vllam in illam. [m] *Thais, ego eo ad Sophronam*
Nutricem, vt eam adducam, & signa ostendam hæc. THR. *tun' me prohibeas,*
Meam ne tangam? C. *prohibeo inquam.* C. *audin' tu? hic* [n] *furti se alligat. (respondeat.*
C. *Satin' hoc est tibi?* THR. *hoc idẽ tu ais, Thais?* TH. *quære, qui*
THR. [o] *Quid nunc agimus?* G. [p] *quin redeamus: iam hæc tibi aderit supplicans.*

e Timorem militis notat.
f Impudens assentatio.
g Per contemptum respondet.
h Libuit, superbum, & meretricium verbum.
i Hæc pronomina multum significantiæ habent.
k Vehemens meticulosi comminatio.
l Conuitium in impudentes.
m Lenius hoc dicit, ne miles audiat.
n Μεταληπτικῶς, furtum pro omni fraude & dolo accipitur.
o Vide, vani impetus quẽ exitum sumant.
p Bembus quid.

Vltrò. THR. credin'? G. immò certè: noui ingenium mulierum:
p Mulierum conditio.
P. Nolunt, vbi velis: vbi nolis, cupiunt vltrò. T. benè putas.
G. Iam dimitto exercitum? THR. vbi vis? G. Sango, ita vti for-
Milites, domiq; fociq; fac vicissim vt memineris. (tes decet
SA. Jamdudum est animus in patinis. G. frugi es. THR. vos me
hac sequimini.

ACTVS V. SCENA I.

Arg. ex Pythiâ ancillâ Thais à Chæreâ vitiatâ cognoscit Pamphilâ.

Iambici senarij.

THAIS, PYTHIAS.

a Epitasis posterioris partis in fabulâ deprehenso Chærea.

T. [a] Pergin' scelesta mecum perplexè loqui?
Scio, nescio: abijt: audiui: ego non adfui?
Non tu istuc mihi dictura apertè es. quidquid est?
Virgo conscissâ veste lacrumans obticet:
Eunuchus abijt, quamobrem? quid factum est? taces?
P. Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant
Fuisse. T. quis fuit igitur? P. iste Chærea.
T. Qui Chærea? P. iste ephebus frater Phædriæ.

b Conuitium comicum in ancillas.

T. Quid ais [b] venefica? P. atqui certò comperi.
T. Quid is [c] obsecro ad nos quamobrem adductus est? P. nescio,

c Dolentis est, non negantis.

Nisi amâsse credo Pamphilam. T. hem misera occidi,
Infelix, siquidem tu istæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? P. id opinor. T. quid ais sacrilega?
Istuccine interminata sum hinc abiens tibi?
T. Quid facerem? ita vt tu iusti, soli credita est.
T. Scelestæ. QVEM lupo commisisti dispudet,
Sic mihi data esse verba, quid hominis ille est?

d Blandè & puellariter.

P. Hera mea tace, obsecro, saluæ sumus: [d] hominem
Habemus ipsum. T. vbi is est? P. hem, ad sinistram non vides?
En T. video P. comprehendi iube, quantum potest.

e Alij, faciemus.

T. Quid illi [e] facies, stulta? P. quid faciam, rogas?
Vide amabò, si non, cum adspicias, os impudens
Videtur. T. non. P. tum, quæ eius confidentia est?

ACTVS V. SCENA II.

Arg. Thais cum Chærea contendit ob vitiatam Pamphilam: deinde condonat noxam petenti vxorem, quam vitiauerat.

Eiusdem generis.

CHAERRA, THAIS, PYTHIAS,

C. a Apud

C.[a] APud Antiphonem utérque, mater, & pater,
Quasi dedita opera, domi erant, ut nullo modo
Introire possem, quin viderent me interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidem obuiam
Venit, ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum: inde item
In aliud, inde in aliud: ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed estne hæc Thais, quam video? ipsa est; hæreo.
[b] Ah, quid faciam? quid meâ autem? quid faciet mihi?
T. Adeamus, bone vir Dore, salue: dic mihi,
Aufugistin'? C. hera, factum. T. satin' id tibi placet?
C. Non. T. credin' te impunè[c] habiturū? C. unam hanc noxam
Mitte: si aliam unquam admisero ullam, occidito.
T. Num meam sæuitiam veritus es? C. non. T. quid igitur?
C. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
T. Quid feceras? C.* paullulum quiddam. P.[d] eho, paullulum impudens?
An paullulum esse hoc tibi videtur, virginem
Vitiare ciuem? C. conseruam esse credidi.
P. Conseruam? vix me contineo, quin inuolem in
Capillum monstrum, etiam ultrò derisum aduenit.
T. Abi hinc insana. P. quid ita verò? [e] debeam,
Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;
Præsertim cùm se seruom fateatur tuum.
T.[f] Missa hæc faciamus. Non te dignum (Chærea)
Fecisti: nam si ego digna hâc contumeliâ
Sum maximè, at tu indignus qui faceres tamen.
[g] Neque ædipol, quid nunc consili capiam, scio,
De virgine istac: ita conturbâsti mihi
Rationes omnes, ut eam non possim suis,
Ita ut æquom fuerat, atque ut studui, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.
C. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam
Fore Thais; sæpè ex huiusmodi re quapiam, &
MALO ex principio magna familiaritas
[h] Conflata est. Quid, si hoc quispiam voluit Deus?

T. Equidem

a Hîc causam reddit Chærea, cur non mutuarit vestem.

b Primus metus adimit consilium, recogitatio verò reddit confidentiam.

c Alias, abiturum.

* Crimen extenuat.

d Opportunè stomachatur, quia non fugit.

e Vide hîc castigationes Ioan. Riuij.

f Artificiosa meretricis accusatio.

g Aperit viam futuris nuptijs: nam recidit à iocularibus ad seria.

h Placatur Thais, estque parasceue catastrophes.

T. Equidem pol in eam partem accipióque, & volo.
C. Immò ita quæso, vnum hoc scito, contumelia
Non me fecisse causâ, sed amoris. T. scio,
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeò inhumano ingenio sum Chærea,
Neque tam imperita, vt, quid amor valeat, nesciam.
C. Te quoq; iam Thais, ita me Dÿ bene ament, amo.
P. Tum pol ab isto tibi (hera) cauendum intelligo.
C. Non ausim. P. nihil tibi quidquam crede T. desinas.
C. Ego me tuæ g commendo, & committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro vt adiutrix sies:
Te mihi patronam cupio Thais, te obsecro:
Emoriar, si non hanc vxorem duxero.
T. Tamen, h si pater. C quid? ah volet, certò scio.
Cuius modò hæc sit. T. paullulum operirier
Si vis, iam frater ipse hic aderit virginis:
Nutricem accersitum ÿt, quæ illam aluit paruolam:
In cognoscendo tute ipse aderis Chærea.
C. Ego verò maneo. T. vísne interea, dum is venit,
Domi operiamur potius, quàm hic ante ostium?
C. Immò i percupio. P. quam tu rem actura obsecro, es?
T. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædes cogitas
Recipere posthac? T. cur non. P crede hoc k meæ fidei,
Dabit hic aliquam pugnam denuò. T. au, tace obsecro.
P. Parum perspexisse eius videre audaciam.
C. Non faciam Pythia. P non pol, credo, Chærea,
Nisi si commissum non erit. C. quin Pythias
Tu me seruato. P. neque pol seruandum tibi.
Quidquam dare ausim, neque te seruare: apage te.
T. Optimè adest ipse frater. C. perÿ hercle: obsecro
Abeamus intrò Thais: nolo me in viâ (det?
Cum hac veste videat. T. l quamobrem tandem? an quia pu-
C. Id ipsum. P. id ipsum? virgo verò. T. I præ, sequar.
Tu istic mane, vt Chremem introducas, Pythias.

g Commendo me notis, committo ignotis.

h ἐλλειψις aut ἀποσιώπησις secũda.

i Amatoriè dictum.

k Puellariter.

l Interrogatio increpatoria.

ACTVS V. SCENA III.

Arg. Pythias secum cogitat, quo dolo Parmenonem vlcisci possit.

Iambici senarÿ.

PYTHIAS,

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

P. QVid? [a] quid venire in mentem nunc possit mihi,
Quidnam? qui referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? C. moue verò ocyus
Te nutrix. S. moueo. C. video, sed nihil promoues.
P. Iámne ostendisti signa nutrici? C. omnia.
P. Amabò quid ait? cognoscitne? C. [b] ac memoriter.
P. Bene ædepol narras: nam illi faueo virgini.
Ite intrò: iamdudum hera vos expectat domi.
C. Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vide vt ociosus sit, si dijs placet.
Spero me habere, qui hunc meo [d] excruciem modo.
Ibo intrò, de cognitione vt certum sciam:
Pòst exibo, atque hunc [e] perterrebo sacrilegum.

a Vt prolixior esset risus, spargitur catastrophe in alias personas, & terretur seruulus Parmeno.
b Plus intulit quàm rogabatur.
c ἀρχαϊκῶς.
d Vindictam expetit.
e Minæ fœmineæ.

ACTVS. V. SCENA IIII.

Arg. Gloriatur Parmeno, quòd Chæream pro eunucho ad Thaidem deduxerit: meretricum sordes commemorat, quam rem iniquo fert animo Pythias.

Eiusdem rationis.

PARMENO, PYTHIAS.

PA. REuiso quidnam Chærea hîc rerum gerat.
Quòd si astu rem tractauit, Dij vostram fidem,
Quantum, & quàm veram laudem capiet Parmeno!
Nam vt omittam, quòd amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice auarâ: virginem,
Quam amabat, eam confeci sine molestiâ,
Sine sumptu, sine dispendio: tum hoc alterum,
Id verò est quod ego mihi puto * palmarium,
Me repperisse, quomodo adolescentulus
Meretricum ingenia, & mores posset noscere;
Maturè vt cùm cognôrit, perpetuò oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil [f] videtur mundius,
Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans:
Quæ cum amatore suo cùm cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque auidæ cibi,
Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent:
Nôsse omnia hæc, salus est adolescentulis.

* Id est, palmâ dignum.

f Meretricum mores.

p Miro poëtæ artificio Pythias nōdum placatur.

PY. p *Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,*
Vlciscar; vt ne impunè in nos illuseris.

ACT. V. SCENA. V.

Arg. Parmenonem terret Pythias: confingens intùs colligatum à Chremete Chaream, propter oblatum Pamphilæ vitium.

Trochaic octonarij catalectici.

PYTHIAS, PARMENO.

a Singula pauido & attonito vultu proferenda.

b Graues pœnæ exempla dicuntur.

c Hoc totum terribiliter, & cum gestu fœmineo.

d 'Αυξήσις est, virginem, ciuem, nobilem.

e Hoc Parmenoni horrorē incutit.

f Repetitio verbi præ timore & irâ.

g Quod mœchis, amputare scilicet virilia.

h Astutè dicitur.

i Ornata & familiaris locutio.

k Hoc fit, vt nuptiæ conficiantur sene interueniente.

PY. a PRò Deûm fidē, facinus fœdum: ô infelicē adolescentulū,
O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit! PA. *quid est?*
PY. *Miseret me: itaq; vt ne viderem, misera huc effugi forâs,*
Quæ futura b *exempla dicunt in eum indigna?* PA. *ô Iupiter,*
Quæ illæc turba est? nūnā ego perij? adibo. quid istuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. *rogitas, audacissime?*
c *Perdidisti istum, quem addūxti pro eunucho, adolescentulū,*
Dum studes dare verba nobis. PA. *quid ita? aut quid factum est? cedo.*
PY. *Dicam. virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est,*
Scin' eam hinc d *ciuem esse? & eius fratrem adprimè nobilem?*
PA. *Nescio.* PY. *atqui sic inuenta est: eam iste vitiauit* e *miser.*
Ille vbi id resciuit factum, frater violentissimus.
PA. *Quidnam fecit?* PY. *Colligauit primùm eum miseris modis.*
PA. f *Colligauit? hem.* PY. *atq; equidem orante, vt ne id faceret, Thaide.*
PA. *quid ais?* PY. *nunc minatur porrò sese id* g *quod mœchis solet:*
Quod ego nunquam vidi fieri, neq; velim. PA. *quā audaciā.*
Tantum facinus audet? PY. *quid ita tantum?* PA. *an non hoc maxumum est?*
Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretriciā
Deprehēdi quē quā? PY. h *nescio.* PA. *at ne hoc nesciatis, Pythias*
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. PY. *hem,*
Obsecro an is est? PA. *ne quam in illum Thais vim fieri sinat.*
i *Atq; adeo autem cur non egomet intrò eo?* PY. *vide Parmeno,*
Quid agas: ne neque illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quidquid factū est, ex te esse ortū. PA. *quid igitur faciā miser?*
Quidue incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem,
k *Dicam huic, annon? dicam hercle: etsi mihi magnum malum*

Scio

Scio paratum: sed necesse est, huic vt subueniat. PY. [l] *sapis:*
Ego abeo intrò, tu isti narrato ordine, vt factum siet.

l Ironicè, irrisoriè.

ACTVS V. SCENA VI.

Arg. A villâ otioso & quieto redit ad vrbem animo hîc senex, neq; enim mores suorum clamitat, neque mali quidpiam suspicatur: sed rusculo suo gratias agit, cuius beneficio ignorat, quid in vrbe agant filij, quorum amores & facta nunc demum cognoscit ex Parmenone.

Jambici senarij.

LACHES, PARMENO.

L. EX [a] *meo propinquo rure hoc capio commodi,*
Neque agri, neque vrbis odium me vnquam percipit.
Vbi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed estne ille [b] *noster Parmeno? & certè ipsus est.*
Quem præstolare Parmeno; hîc ante ostium?
P. *Quis homo est? ehem, saluum te aduenire here gaudeo.*
L. *Quem præstolare?* P. *perij: lingua hæret metu.* L. *hem,*
Quid est, quod trepidas? sati' ne saluæ? dic mihi.
P. *Here, primùm te arbitrari id, quod res est, velim:*
Quidquid huius factum est, [c] *culpâ non factum est meã.*
L. *Quid?* P. *rectè sanè interrogâsti, oportuit*
Rem prænarrâsse me. Emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. L. *cui?* P. *Thaidi.*
L. *Emit? perij hercle, quanti?* P. *viginti minis.*
L. [d] *Actum est.* P. *tum quandam fidicinam amat hîc Cherea.*
L. *Hem, quid, amat? an scit iam ille, quid meretrix siet?*
An in astu venit? [e] *aliud ex alio malum.*
P. *Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.*
L. *Omitte te dicere.* [f] *Ego te furcifer,*
Si viuo. Sed istuc, quidquid est, primùm expedi.
P. *Is pro illo Eunucho ad Thaidem hanc deductus est.*
L. [g] *Pro eunuchon'?* P. *sic est: hunc pro mœcho postea*
Comprehendêre intùs, & constrinxêre. L. *occidi.*
P. *Audaciam meretricum specta.* L. *numquid est*
Alium mali, damníue, quod non dixeris,
Reliquom? P. *tantum est.* L. *cesson' huc intrò irrumpere?*
P. *Non dubium est quin mihi magnum ex hac re sit malum;*
Nisi, quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,

a Energia senilis eloquij.

b Parmeno sese temerè prodit.

c Expurgatio criminis, tanquam obijciatur.

d Desperantis verbum.

e Prouerbiũ.

f Pulchra Aposiopesis, scilicet, vlciscar.

g Admiratiuè.

Propter

Propter me hisce aliquid esse euenturum mali:
Nam iamdiu aliquam causam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret iis: nunc repperit.

ACTVS V. SCENA VII.

Arg. Pythias egrediens irridet Parmenonem plus satis credulum, simul populum docet, quid intùs egerit senex.

Iambici octonarij catalectici.

PYTHIAS, PARMENO.

a Hic persona cachinnans inducitur quærens Parmenoné: cuius aspectu ob nimium risum vix loqui potest.

b Hæc verba pronuncianda sunt risu interrumpente.

c Obiurgatio de leuitate credendi.

d Lepidum scelus, irrisionem intelligit.

* Id est, in longam dilationem ad tépus. Ita in Phormione Act. 5. Scen. 2. in diem abiit.

PY. a *NVnquam ædepol quidquã iam diu, quod magis vellem euenire,*
Mi euenit, quàm quòd modò senex intrò ad nos venit errans,
Mihi sole ridiculo fuit, quæ, quid timeret, sciebam. (menonem,
PA. *Quid hoc autem est?* PY. *nunc id prodeo, vt conueniã Par-*
Sed vbi obsecro est? PA. *men' quærit hæc?* PY. *atq; eccum video: adibo.*
PA. *Quid est inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin?* PY. *perij.*
b *Defessa iam sum misera te ridendo.* PA. *quid ita?* PY. *rogitas?*
Nunquam ædepol hominem stultiorem vidi, nec videbo. ah,
Non pote satis narrari, quos ludos præbueris intus:
At etiam primò callidum, & disertum credidi hominem,
Quid? c *illicòne credere ea, quæ dixi, oportuit te?*
An pœnitebat flagitij, te auctore quod fecisset
Adolescens: ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, vbi vestem vidit
Illam esse eum indutum pater? quid? iam scis te perijsse?
PA. *Ehem, quid dixti, pessuma? an mentita es? etiam rides?*
Ita' d *lepidum tibi visum est scelus, nos irridere?* PY. *nimium.*
PA. *Siquidẽ istuc impunè habueris.* PY. *verũ.* PA. *reddã hercle;*
Sed * *in diẽ istuc Parmeno est fortasse, quod minitare.* (PY. *credo*
Tu iam pendebis; qui stultum adolescentulum nobilitas
Flagitijs, & eundem iudicas: vterque in te exempla edent.
PA. *Nullus sum.* PY. *hic pro illo munere tibi bonus est habitus:*
AP. *Egomet meo indicio miser quasi sorex, hodie perij.* (*abeo.*

ACT. V. SCENA. VIII.

Arg. Statuit hîc miles vltrò se dedere Thaidi, Herculis exemplo, qui Omphalæ seruiuit in lanificio, pro clauâ & leonis tegmine, acceptis ab eâ calatho & colo.

Trachaici, octonarij, catalectici.

GNATHO, THRASO.

GN. *Quid*

GN. Quid[a] nunc? quâ spe, aut quo consilio hunc imus? quid inceptas Thraso? (est?

TH. Egóne? vt Thaidi me dedã, & faciã quod iubeat. GN. quid

T. Qui minus huic, quàm Hercules seruiuit Omphale? G. exem-

Vtinã, tibi commitigari videam sandalio caput. (plũ placet.

Sed quid? fores crepuêre ab eâ quid autem hoc est mali?

Hunc ego nunquã viderã etiã. quidnã properans hinc prosilit?

a Catastrophen orditur de milite. Attende Gnathonem semper inuitum à mensâ trahi.

ACT. V. SCENA IX.

Arg. Qui aliàs gaudebat à se vitiatam puellam Chærea, eandem quòd permissu sit parentis habiturus vxorem, nunc exultat: & in partem amoris recipitur à Thaide miles Thraso.

Iambici trochaici octonarij.

CHAERERA, PARMENO, PHAEDRIA, GNATHO, THRASO.

CH. O[a] Populares, ecquis me viuit hodie fortunatior?

Nemo hercle quisquam: num in me planè Dÿ potestatem suam

[b] Omnem ostendêre, cui tam subitò tot congruerint commoda.

PA. Quid hic lætus est? CH. ô Parmeno mi, ô mearum voluptatum omnium

Inuentor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim gaudÿs?

Scis Pamphilam [c] meam inuentam ciuem? PA. audiui. CH. scis [d] sponsam mihi?

PA. Benè, ita me Dÿ ament, factum. GN. audin' tu illum quid ait? CH. tum autem Phædriæ

Meo fratri gaudeo amorẽ esse omnem in tranquillo: vna est domus.

Thais patri se commendauit, in clientelam & fidem

Nobis dedit se. PA. fratris igitur Thais tota est? CH. scilicet.

PA. Iam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles [e] pellitur foràs.

CH. Tum tu, frater, vbi, vbi est, fac, quamprimum hæc audiat.

PA. visam domum

T. [f] Nũquid Gnatho dubitas, quin ego nunc perpetuò perierim? GN. sine

Dubio, opinor. CH. quid commemorem primum, aut quem laudem maximè?

Illũ, qui mihi dedit consiliũ vt facerẽ; an me, qui id ausus sim

Incipere: an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,

Quæ tot res, tantas tam opportunè in vnum conclusit diem? an

a Populares, qui estis de populo, δημόται, vel quibus populus fauet.

b Mira αὔξησις.

c Amatoriè dixit.

d Participium hic est.

e Pelletur.

f διαπόρησις. Oratoria, id est, interrogatio sub dubitatione, familiaris laudantibus.

Mei

Mei patris festiuitatem & facilitatem? ô Iupiter,
Serua [f] obsecro hæc nobis bona. PH. *Dij vostrã fidẽ, incredibilia*
Parmeno modò quæ narrauit! sed vbi est frater? CH. *præsto est.*
PH. *gaudeo*
C. *Satis credo [g] nihil est Thaide hac, frater, tuâ dignius,*
Quod ametur: ita nostræ est omni fautrix familiæ. PH. *hui, mihi*
Illam laudas? T. *perij [h] quanto spei est minus, tanto magis amo:*
Obsecro Gnatho, in te spes est. G. *quid vis faciam?* T. *perfice hoc*
Precibus, pretio, vt hereã aliquâ in parte tamen apud Thaidẽ.
G. *Difficile est.* T. *si quid [i] collibuit, noui te hoc si effeceris,*
Quoduis donum & præmium à me optato, id optatum feres.
G. *Itáne?* T. *sic erit.* G. *hoc si efficio, postulo vt mihi tua [k] domus*
Te præsente, absente, pateat inuocato vt sic locus (audio?
Semper. T. *do fidem ita futurum.* G. *accingar.* PH. *quẽ hic ego*
O Thraso. T. *saluete.* PH. *tu fortasse quæ facta hîc sient,*
Nescis. T. *scio.* PH. [l] *cur ergo in his te ego conspicor regionibus?*
T. *Vobis fretus.* PH. *scis quàm fretus? miles, edico tibi,*
Si in plateâ hac te offendero post vnquam, quod dicas mihi,
Aliam quærebam, iter hâc habui: perijsti. G. *eia, haud sic decet.*
PH. [m] *dictũ est.* G. *non agnosco vostrũ tam superbũ.* PH. *sic erit.*
G. *Priùs audite paucis: quod cùm dixero, si placuerit,*
Facitote. PA. *audiamus.* G. *tu concede paullùm istuc Thraso.*
Principiò ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me [n] huius quidquid [o] facio, id facere, maximè causâ meâ:
Verùm idem si vobis prodest, vos non facere, inscitia est. (hem.
PH. *Quid id est?* G. *militem riualẽ ego recipiendũ censeo.* PH.
Recipiendum? G. *cogita modò: tu hercle cum illâ Phędria*
Et libenter viuis, & enim benè libenter victitas;
Et quod des paulum, & necesse est multum accipere Thaidem,
[p] *Vt tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo: ad*
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex vsu tuo
Nemo est. principiò & habet quod det, & dat nemo largiùs:
[q] *Fatuus est, insulsus, tardus, stertit noctésque & dies.*
Neq; tu istum metuas, ne amet mulier: pellas facilè, vbi velis.
P. *Quid agimus?* G. *præterea hoc etiã: quod ego vel primũ puto:*
[r] *Accipit* [s] *hominem nemo melius prorsus, neque prolixiùs.*
PH. *Mirũ, ni illoc homine quoquo pacto opus est.* C. *idẽ arbitror.*

G. *Rectè*

f Obsecratio contra fortunæ varietatem.
g Laus Thaidis à Chærea.
h Insuauissimus amor est, quo frui non licet.
i Bembus collibitum.
k Domum parasito dignum.
l Superbè ac minaciter pronunciianda.
m Insimulatio.
n Insinuandi præcepta seruat.
o Faciam.
p Persuasiones variæ ab vtili.
q Fatui verbis & dictis insulsi corde & animo, tardi corpore & mente.
r Id est, pascit, tractat, inuitat.
s Seruius homo legit supra illud 3. Aeneid. Illos porticibus rex accipiebat in amplis.

G. Rectè facitis, vnũ etiã hoc vos oro, vt me in voſtrũ gregem
Recipiatis: ſatis diu hoc iam [q] *ſaxum voluo. P. recipimus.*
C. Ac libenter. G. [r] *at ego pro iſtoc, Phædria, & tu Chærea.*
Hunc comedendum, & deridendum vobis præbeo. C. placet.
P. Dignum eſt. G. Thraſo, vbi vis, accede. THR. obſecro te, quid agimus?
G. Quid? iſti te [s] *ignorabant: poſtquam eis mores oſtendi tuos,*
Et collaudaui ſecundum facta, & virtutes tuas,
Impetraui. T. bene feciſti, gratiam habeo maximam.
[t] *Nunquam etiam ſui vſquam, quin me omnes amarent plurimùm.*
G. Dixin' ego vobis, in hoc eſſe [u] *Atticam eloquentiam?*
P. Nil præter promiſſum eſt. ite hàc vos, valete, & plaudite.

q Prouerbium.
r Oſtendit fidem amicitia paraſiticæ.
ſ Ironia.
t Iactantia militis.
u Aſſentatio Gnathonica.

HEAVTONTIMORVMENI PERSONÆ, EARVMQVE INTERPRETATIO.

CHREMES, ſenex.
MENEDEMVS, ſenex, ἤτοι τὸ τοῦ δήμου μένος, ἢ μένων παρὰ τοῦ δήμου, vel robur populi, vel apud populum manens.
CLITIPHO, adoleſcens, κλειτὸν φῶς, claritas lucis.
CLINIA, adoleſcens, παρὰ τὸ κλεινὸν, à celebritate.
SYRVS, ſeruus, nomen gentile.
DROMO, ſeruus.
BACCHIS, meretrix, ἀπὸ τοῦ βάκχου.
ANTIPHILA, amaſia, ἡ ἐν τῷ μέρει φιλοῦσα, redamans, vel contrà amans.
SOSTRATA, matrona, τὸν ςρατὸν σώζουσα, à ſalute copiarum, fœmininum eſt, de maſculinis factum.
NVTRIX.
PHRYGIA, ancilla, gentile nomen.

Sequentium perſonarum tantum hîc mentio fit.

ARCHONIDES, ſenex, ἀπὸ τοῦ ἄρχων παρωνύμως, eſt principatus in eo nomine ſignificatio.
PHANOCRATES, ſenex, φανερὸν τὸ κράτος, manifeſtum ſeu illuſtre robur.

M. ANTONII MVRETI IN HEAVTONTIMORVMENON TERENTII ARGVMENTVM.

CHremes Sostratæ vxori grauidę præceperat, si puellam pareret, vt eam statim interficeret, fuit hæc immanitas in veterum moribus, vt, cum fera nulla sit, quæ fœtus suos non diligat, ipsi, quos alere nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Sostrata puellam enixa (vt est maternus semper animus clementior) vitam ei adimere non sustinuit: sed paupercula cuidam anui Corinthiæ, Philteræ nomine, exponendam dedit, etiámque muliebri quadam superstitione, anulum de digito detractum suo, iussit, vt vnà cum puella exponeret: id, quod tum stulte factum videri poterat, postea puellæ saluti fuit: eius enim annuli ope tandem agnita est à suis. anus acceptam puellam, Antiphilam nominat, educàtque vt suam eam, cùm adoleuisset, anúsque illius filia putaretur, Menedemi filius Clinia perditè amare cœpit, propè iam vt pro vxore haberet: quod vbi rescijuit pater, ita violenter tulit, vt filium assiduitate iurgandi, clam militatum in Asiam abire coegerit. tum verò qui filij amorem iniquo animo tulerat, multo iniquiore eiusdem absentiam ferre cœpit. Itaq; vt de se supplicium absenti filio daret, qui eum sæuitiâ suâ exegisset ex ædibus, ædes, suppellectilem, familiam vendit, præter, qui serui ad opus rurifaciundum vtiles erant: ingentémque sibi agrum comparat, vbi à prima luce ad noctem non seruos modò exerceret, verùm etiam homo sexagenarius, senectutem miseris modis excruciaret suam profecto Clinia, Philtera, quæ vt dixi, Antiphilæ putabatur mater, extremum vitæ diem morte confecit. Clinia, cùm iam menses tres abfuisset, amicę desiderio reuersus, non ausus est patri se in conspectum dare, antiquam illius asperitatem veritus sed ad Clitiphonem, Chremetis filium, diuertit, qui cum magna ipsi à puero familiaritas intercesserat. Clitipho, sodalis reditu lætus, Syrum & Dromonem seruos (iam autem aduesperascebat) in vrbem, ad accersendam Antiphilam mittit. exposuerat eo ipso die Menedemus Chremeti, quanto sibi desiderio esset filius: parum vt abfuerit quin Chremes, cùm primum de reditu Cliniæ accepit, mitteret, qui ei nunciarent: continuit tamen se in diem posterum, quod ita magis è re illius fore censeret Syrus, summâ seruus & audaciâ, & astutiâ, qui cùm Antiphilam tantum accersere iussus esset, etiam Bacchidem adduxit. erat hæc meretrix procax, potens, sumptuosa, nobilis, cuius se amore haud ita pridem irretierat Clitipho. quo autem res Chremetem lateret, hoc consilium capiunt, vt Bacchidem quidem amicam Cliniæ, Antiphilam verò vnam ex illius ancillis esse simularent. Postridie manè Chremes ad Menedemum dilucul̀o proficiscitur, & redijsse Cliniam nunciat: ille gaudio amens filium iamiam videre, iamiam amplecti, iamiam ei se suáq; omnia permittere cupiebat. at Chremes, Caue, inquit, faxis; istoc enim modo & te, & eum, & rem vnâ perdideris tuã. Simul ei ostendit, quæ incommoda capturus sit, si tam molli esse se, támq; infracto animo ostenderit.

derio. Cliniæ amicam (eam enim Bacchidem existimabat) non iam paupercu-lam esse, aut paruo contentam, vt antea, sed sumptuosam gemmis atq; auro collucentem, cum familiâ numerosissimâ. vna, inquit, mihi nox tantùm non paupertatem attulit, nedum tu te censeas oneri ferundo fore, si te illi perpetuò sumptibus suppeditare oporteat: quin tu ita potiùs agito, humanè quidem & comiter excipito filium: istud tamen tam impotens illius desiderium occultum habeto. tum si ille, quod amicæ det, vt habeat, machinam aduersum te aliquam struet, falli te sinito. ita & eum commodius retinebis apud te, & sumptuum facies minus. hæc Chremes: nescius (vt sunt humana) oculatum foris esse se, cæcum domi interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi à Cremete ipso conficeret, iamq; inibierat, cùm eum Chremes arreptum blandè cōpellat, horteturq;, aliquam ad Menedemum fallaciam moliatur. iniecit in sermone Syrus mendacium à se pro tempore confictum; anum Corinthiam, Antiphilæ (ita enim putabatur) matrem, mille drachmarum mutuò accepisse à Bacchide: eâ mortuâ, puellam pro pecuniâ illâ arrababoni relictam; dum hæc aguntur, annulum suum agnouit Sostrata, eiusq; indicio, Antiphilam filiam suam esse cognouit, gaudio exiliens, omnem rem defert ad virum; qui eâ leuiter obiurgatâ, repertam tamen filiam, ipse quoq; gauisus est: iam omnia in tranquillo erant, absq; Bacchide fuisset. sed & illi quoquo modo decem excudendæ erant argenti minæ: & periculum erat, ne aliqua eam Chremes filij amicam esse resciseret: ibi Syrus audax consilium init, quomodo & vtriq; seni rem, vt erat, patefaceret, & commodè se è tam impedito negocio expediret: primum igitur Chremeti, Reperi, inquit, quomodo argentum à Menedemo eripiam; dicemus ei, Bacchidem hanc sui Clitiphonis amicam esse: orabimusq; vt eam domi sua dies aliquot esse patiatur, téq; id celatum velit. porro Clinia filiæ tuæ, quæ modo reperta est, formam sibi complacitam esse dicet, eamq; petet vxorem. Quid tum? pecuniam, inquit, petet à patre suo, qui nouæ nuptæ ornamenta coemat: eam pecuniam numeraturus est Bacchidi. iam autem ad Menedemum, Syri hortatu, transierat Bacchis, & eò pompam omnem suam traduxerat. Chremes primò non satis consilium illud probare; at illam certè, inquit Syrus, pecuniam, pro quâ filia tua opposita erat pignori, quin dissoluas, facere honestè non potes. Ego verò, inquit Chremes, & libenter quidem. Imo verò, infit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat: ita enim facilius credet Menedemus, eam illius esse. Sit ita sanè. numeretur à patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret: interea tota res detegitur. Indignari Chremes, & fremere, & minitari se omnia atrocissima exempla editurum. Tandem, cùm prius Antiphilam Cliniæ collocâsset, partim Menedemi, partim vxoris precibus delenitus, ignoscit. Clitipho se, relictis meretricijs amoribus, vxorem ductorum pollicetur. Cùm autem cæterarum fabularum argumentum vno die contineri soleat, huius non nisi biduo explicari potest.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militiam proficiſci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animíque ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox, vt reuerſus eſt, clàm patrem diuortitur
Ad Clitiphonem, is amabat ſcortum Bacchidem.
Cùm accerſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila: factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. Hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à ſene.
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

HEAVTON.

HEAVTONTIMORVMENOS TERENTII.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, L. CORNELIO LENTVLO, ET L. VALERIO FLACCO AED. CVR. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS: ACTA ETIAM TERTIO. TI. SEMPRONIO, M. IVVENTIO COSS.

PROLOGVS.

NE cui sit vostrûm mirum, cur parteis seni
a Poëta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primùm dicam: deinde, quod veni, eloquar,
b Ex integrâ Græcâ integram comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon:
** Duplex quæ ex argumento facta est simplici.*
Nouam esse ostendi, & quæ esset. nunc, qui scripserit,
Et cuia Græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire vostrûm, id dicerem.
c Nunc, quamobrem has parteis didicerim, paucis dabo,
Oratorem voluit esse me, non prologum:
Vestrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantùm poterit à facundiâ,
Quantum ille potuit cogitare commòdè,
d Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.
Nam quod rumores distulerunt maleuoli,
Multas e contaminâsse Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se f id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo, sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt putat.
Tum quod maleuolus vetus poëta dictitat.
*Repentè ad studium hunc se applicâsse * musicum,*
Amicum g ingenio fretum, haud naturâ suâ;
Arbitrium vestrum, vestra existimatio.

a Captatio beneuolentiæ à personâ poëtæ.
b Propositio prima.
* Hîc duo filij familias amatores, duæ amicæ, duo senes, duo serui, quæ omnia in Menādro simplicia sũt. Vide Nannij Misc. lib. 1.
c Propositio secunda.
d Commendatio à personâ actoris & poëtæ.
e Defensio.
f Quod emuli vitio dant, id laudi sibi ducit.
* Id est, studium poëticum. Nan. Misc lib. 1.
g Ab honesto & iusto.

Valebit: quamobrem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum possit, quàm æquum oratio.
Facite, æqui sitis, date crescendi copiam
Nouarum, qui spectandi faciunt copiam
Sine vitijs: ne ille pro se [h] *dictum existumet,*
Qui nuper fecit seruo currenti in via
Decesse populum: cur insano seruiat?
De illius peccatis plura dicet, cùm dabit
[i] *Alias nouas, nisi finem maledictis facit.*
[k] *Adeste æquo animo: date potestatem mihi,*
Statariam agere vt liceat per silentium.
Ne semper [l] *seruos currens, iratus senex,*
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno, assiduè agendi sint mihi
Clamore summo, cùm labore maximo.
[m] *Meâ causâ, causam hanc iustam esse, animum inducite,*
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc nouas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Laboriosa si qua est, ad me curritur:
Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio: experimini,
In vtramque partem [n] *ingenium quid possit meum.*
Si nunquam auarè pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quàm maximè seruire vestris [o] *commodis:*
Exemplum statuite in me, vt adolescentuli
Vobis placere studeant potiùs, quàm sibi.

h Vitium L. Lauinij.
i Hactenus pro poëta dixit.
k Rogat vt senem placidè audiant.
l Variæ comœdiarum personæ.
m Paranomasiâ captat beneuolentiam à commendatione styli.
n Commendatio à personâ propriâ.
o Plus est, quàm si dixisset, voluptatibus.

ACTVS I. SCENA I.

Arg. Menedemum excruciantem sese in agro laboribus Chremes alloquitur, sedulò causam inquirens, cur præter ætatem ille suam id faciat: respondens Menedemus, sui mœroris causam dicit esse filij ambitionem, quem iurgijs & contumelijs domo eiectum impotentiùs desiderat.

Iambici senarij.

CHREMES, MENEDEMVS, senes.

CH. *QVanquam* [a] *hæc inter nos nupera notitia admodum est,*
Inde adeò, quod agrum in proximo hîc mercatus es.
Nec rei ferè sanè amplius quidquam fuit:

a Captatio beneuolentiæ ab amicitiâ & ex vicinitate.

Tamen,

Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
b *Quod ego in propinquâ parte amicitiæ puto,*
Facit, vt te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quam res te adhortatur tua.
c *Nam prô deûm atque hominum fidem, quid vis tibi? aut*
Quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plus eo, vt conijcio; agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretij maioris nemo habet:
Seruos complureis: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attentè illorum officia fungere.
Nunquam tam manè d *egredior, neque tam vesperi*
Domum reuertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre; denique
Nullum remittis tempus, neque te respicis:
Hæc non voluptati tibi esse, satis certò scio.
e *At enim me, quantum hîc operis fiat, pœnitet.*
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illas exercendis, * *plus agas.*
ME. *Chreme, tantúmne est ab re tuâ otij tibi;*
f *Aliena vt cures; eáque nihil quæ ad te attinent?*
CH. *Homo sum: humani à me nil alienum puto.*
Vel me monere hoc, vel percunctari puta,
g *Rectum est, ego vt faciam; non vt deterream.*
M. *Mihi sic est vsus: tibi vt opus est facto, face.*
C. *An cuiquam est* h *vsus homini, se vt cruciet?* M. *mihi est.*
C. *Si quid laboris est,* i *nollem: sed istuc quid mali est?*
Quæso quid de te tantum meruisti? M. *heu, hoi.*
C. *Ne lacruma, atque istuc, quidquid, fac me vt sciam:*
Ne retice: ne verere: crede inquam mihi:
k *Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero.*
M. *Scire hoc vis?* C. *hâc causâ equidem, quâ dixi tibi.*
M. *Dicetur.* C. *at istos rastros intereà tamen*
Depone: ne labora. M. *minimè.* C. *quam rem agis?*
M. *Ah sine me, vacuum tempus ne quod dem mihi*
Laboris. C. *non sinam, inquam.* M. *ah, non æquom facis.*
C. *Hui, tam graues hos quæso?* M. *sic meritum est meum.*

b Hæc amborum senum coniunctio & familiaritas, multum accommodata sequentibus rebus censetur.
c Propositio quâ interrogat, & obiurgat.
d Nimia senis inquietudo.
e Obiectio tacita, perpolita locutio.
* Sic in Eun. Act. 2. Scen. 1. hoc plus facies.
f Dictum in curiosos rerum alienarum.
g Id est, officiosum est.
h Vsus pro opus.
i Scilicet me cruciare laborando.
k His tribus rebus adhibitis, nihil prætereà in amicitiâ requirendum.

l Narrationem, à personis orditur.

C. *Nunc loquere.* M. [l] *filium vnicum adolescentulum*
Habeo. Ah quid dixi habere me? imò habui, Chreme:
Nunc habeam, necne, incertum est. C. *quid ita istuc?* M. *scies.*
Est è Corintho hîc aduena anus paupercula.
Eius filiam ille amare cœpit perditè,
Propè iam vt pro vxore haberet. Hæc clam me omnia.

m Diomedes legit, humaniter. Vide Ioan. Riuij castig.

Vbi rem resciui, cœpi non [m] *humanitùs,*
Neque vt ægrotum animum docuit adolescentuli,
Tractare; sed vi & viâ peruulgatâ patrum:

n Accusationem suam refert.

Quotidie [n] *accusabam: hem, tibíne hæc diutiùs*
Licere speras facere, me viuo patre,
Amicam vt habeas propè iam in vxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est facies: sed si id non facis,
Ego quod me in te sit facere dignum inuenero.

o Amor ex otio prouenit.

p Consilium.

Nullâ adeò ex re istuc fit, nisi ex nimio [o] *otio.*
Ego [p] *istuc ætatis non amori operam dabam,*
Sed in Asiam abij hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Postremò adeò res redijt: adolescentulus
Sæpè eadem, & grauiter audiendo victus est.
Ætate me putauit, & sapientiâ

q Cum pondere pronuncianda. Oratio tota pathetica.

[q] *Plus scire, & prouidere, quàm seipsum sibi:*
In Asiam ad regem militatum abijt, Chreme.
C. *Quid ais?* M. *Clam me profectus, menses treis abest.*
C. *Ambo accusandi: & si illud incœptum tamen*
Animi est pudentis, signum, & non instrenui.
M. *Vbi comperi ex ijs, qui ei fuêre conscij,*
Domum reuertor mœstus, atque animo ferè
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:

r Attendite diligentem familiam.

ſ Apparare, est ad pompam parare.

t πάθος.

Adsido: [r] *accurrunt serui: soccos detrahunt:*
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam [ſ] *apparare: pro se quisque sedulò*
Faciebat, quò illam mihi lenirent miseriam.
Vbi video hæc, [t] *cœpi cogitare: hem, tot mei*
Solius soliciti sunt causâ, vt me vnum expleant?

Ancilla

Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum vnicum,
Quem pariter vti his decuit, aut etiam amplius,
Quòd illa ætas magis ad hæc vtenda idonea est;
Ego eum hinc eieci miserum [t] *iniustitiâ meâ.*
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam: nam vsque dum ille vitam illam incolit
Inopem, carens, patriâ ob meas iniurias,
Interea vsque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, [u] *parcens, illi seruiens.*
Ita facio prorsus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia:
Ancillas, seruos, nisi eos, qui opere rustico
Faciundo facilè sumptum exercerent suum,
Omnis [x] *produxi ac vendidi, inscripsi illicò*
Ædes mercede: quasi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus sum: hîc me exerceo:
Decreui tantisper me minus iniuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser;
Nec fas esse vllâ me voluptate hîc frui,
Nisi vbi ille huc saluos redîerit meus particeps.
C. *Ingenio te esse in* [y] *liberos, leni puto, &*
Illum obsequentem: [z] *si quis rectè aut commodè*
Tractaret. Verùm neque tu illum satis noueras,
Nec te ille. Hoc vbi fit, ibi non verè viuitur.
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes;
Nec tibi ille est credere ausus, quæ est æquum patri.
Quod si esset factum, hæc nunquam euenissent tibi.
M. *Ita res est,* [a] *fateor: peccatum à me maximum est.*
C. *Menedeme, at porrò rectè spero, & illum tibi,*
Saluum affuturum esse hîc confido propediem.
M. *Vtinam Dij ita faxint.* C. *facient. Nunc, si commodum est,*
[b] *Dionysia hic sunt: hodie apud me sis volo.*
M. *Non possum.* C. *cur non? quæso tandem aliquantulum*
Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
M. *Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,* [c]
Nunc me ipsum fugere. D. *Siccine est sententia?*

t Iniustiam suam culpat.

u Id est, seruans.

x Producere forâs, deducere, significat: & productores, qui virgines ad quæstum exponunt.

y Liberos de vnico filio dixit.

z Consilium Chremetis.

a Confessio.

b Id est, Orgia, seu Bacchanalia, quæ tertio quoquo anno celebrabantur.

c Geminata (l l) per Epenthesin; vel legendũ (impegerim)

M. Sic,

M. *Sic.* C. *benè vale.* M. *& tu.* C. *lacrumas excussit mihi.*
Miserétque me eius: sed, vt diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam vt veniat: ibo, vt visam si domi est.
Nil opus fuit monitore: iamdudum domi
Præstò apud me esse aiunt: egomet conuiuas moror.
Ibo adeò hinc intrò, sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur huc concessero.

ACTVS I. SCENA II.

Arg. Clinia domum ex Asiâ reuersus, mirum in modum solicitus est de amicâ, quam abiens Athenis reliquerat. De Cliniæ in patriam reditu, magnâ cum animi voluptate Clitipho nunciat patri suo Chremeti: Chremes filio ex Cliniæ vitâ & moribus viuendi modum præscribit.

Octonarij iambici trochaicique in se mixti.

CLITIPHO, CHREMES.

CL. *Nihil* [a] *adhuc est quod vereare Clinia: haudquaquam etiam cessant;*

a Persequitur fabulam Cliniæ, vt palam fiat quàm modestè amârit.

Et illam simul cum nuncio tibi hîc ego affuturam hodiè scio:
Proin tu solicitudinem istā falsam, quę te excruciat, omittas.
CH. *quicum loquitur filius?*
CL. *Pater adest, quem volui, adibo. pater, oportunè aduenis.*
C. *Quid est?* CL. *hūc Menedemū nostin' nostrū vicinū?* C. *probè*
CL. *Huic filiū scis esse?* CH. *audiui in Asiâ est.* CL. *nō est pater:*
Apud [b] *nos est.* CH. *quid ais?* CL. *aduenientem è naui egredientem illicò* *(pueritiâ*

b Id est, domi nostræ.

Adduxi ad cœnam: nam mihi magna cum eo iam inde vsque à
Semper fuit familiaritas. CH. *voluptatem magnam nuncias.*
Quàm vellem Menedemum inuitatum, vt nobiscum hodiè esset ampliùs.
Vt hanc lætitiam [c] *nec opinanti primus ei obijcerem domi.*

c Nam insperatum gaudium magis esse solet.

Atque etiā nunc tempus est. CL. *caue faxis: non est opus pater.*
CH. *Quapropter?* CL. *quia enim incertum est etiam, quid se faciat. modò venit:*
[d] *Timet omnia, patris iram, & animū amicæ se erga vt sit suæ*

d Clinia omnia timet.

Eam miserè amat, propter eam hæc turba, atque abitio euenit.
CH. *scio.*
CL. *Nunc seruolū ad eā in vrbē misit; & ego nostrū vnā Syrū.*

CH. *Quid*

CH. Quid narrat? CL. quid ille? se [e] miserum esse. CH. miserum? Quem minus credere est?
Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
[f] Parenteis, patriã incolumẽ, amicos, genus, cognatos, diuitias?
Atque hæc perinde sunt, [g] vt illius animus, qui ea possidet:
Qui vti scit, ei bona; illi qui non vtitur rectè, mala.
CL. Immò ille senex fuit importunus sẽper; & nunc nihil magis
Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus satisfaxit pater.
CH. Illéne? [h] sed reprimã me: nã, in metu esse hũc, illi est vtile.
CL. [i] Quid tute tecum? CH. dicam, vt vt erat, * mansum tamen oportuit.
[k] Fortasse aliquanto iniquior erat, præter eius lubidinem:
Pateretur. nam quem ferret, si parentem non ferret suum?
* Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex huius viuere? &
Quod illum insimulat durũ, id non est: nam parentum iniuriæ
Uniusmodi sunt fermè, paulò qui est homo tolerabilis,
Scortari crebrò nolunt: nolunt crebrò conuiuarier:
Præbent exiguè sumptum: & ea sunt tamen ad virtutẽ omnia.
Verùm vbi animus semel se cupiditate deuinxit malã,
Necesse est Clitipho consilia consequi consimilia. Hoc
Scitum est. Periculum ex alijs facere, tibi quod ex vsu siet.
CL. Ita credo. CH. ego ibo hinc intrò, vt videam, nobis quid cœnæ siet.
Tu, [l] vt tempus est diei vide sis, ne quò hinc abeas longiùs.
CL. [m] Quã iniqui sunt patres in omneis adolescenteis iudices:
Qui æquom esse censent, nos iam à pueris illicò nasci senes,
Neque illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia?
Ex suâ libidine moderantur, quæ nunc est, non quæ olim fuit.
Mihi si vnquam filius erit, næ ille * facili me vtetur patre.
Nam & cognoscendi, & [n] ignoscendi dabitur peccati locus:
Non vt meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.
Perij, is mihi, vbi adibit plus paulo, sua quæ narrat facinora!
Nunc ait, periculum ex alijs facito, tibi quod ex vsu siet.
[o] Astutus, næ ille haud scit, quàm mihi nunc SVRDO narret fabulam.

e ἀθλιώτατε
f Miser non est, cui hæc suppetunt.
g Externorum fructus ab animo pendet.
h Hæc tacitè secum.
i ἰδιωτισμός.
* Id est, manere.
k Callida & solers senis iuuentio.
* Ab æquo & honesto.
l Vt, pro quandiu.
m Querimonia Clitiphonis aduersus patrem.
* Al. Facillimè.
n Nam qui alias delinquentibus facilè parcet.
o Petulans filius patris præcepta contemnit.

Magis

Magis nunc me amicæ dicta stimulant: da mihi atq; affer mihi;
Cui quid respondeã, nihil habeo, néq; me quisquam est miserior:
Nam Clinia hic, etsi is quoque suarum rerum satagit: attamen
Habet bene ac [p] pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ:
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Tum quod dem ei, rectè est: nã nihil esse mihi, religio est dicere.
Hoc ego mali non pridem inueni? neque etiam dum scit pater.

p Depingit Bacchidem conferendo cum Antiphilâ.

ACTVS II. SCENA I.

Arg. Clinia cessatione & morâ Antiphilæ amicæ nimium torquetur: solet enim amantis animus omnis moræ, quantumuis breuis, impatientior esse.

Eiusdem generis.

CLINIA, CLITIPHO.

CL. [a] SI mihi secundæ res de amore meo essent, iamdudum scio Venisset, [b] sed vereor, ne, me absente, mulier hic corrup-
Cõcurrant multæ opiniones, quæ mihi animũ exaugeãt; (ta sit.
[c] Occasio, locus, ætas, mater, sub imperio cuius est mala;
Cui nihil præter pretium iam dulce est. CLIT. Clinia. CLIN. hei misero mihi.
CL. Etiã caues, ne videat fortè hinc te à patre aliquis exiens?
CL. Faciã: sed nescio quid profectò mihi [d] animus præsagit mali.
CLIT. Pergin' istuc priùs dijudicare, quàm scis, quid veri siet?
CLIN. Si nihil mali esset, iam hîc adessent. CLIT. iam aderunt. CLIN. quando istuc erit?
CL. Non cogitas hinc longiùs abesse? & nôsti mores mulierum;
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. CLIN. ô Clitipho,
Timeo. CL. respira: eccũ Dromonẽ cum Syra: vnà adsunt tibi.

a De suis amoribus ipse Clinia loquitur.
b Variæ corruptiones, suspicationes.
c παθος anxiè expectantis & omnia solicitè metuentis & suspicantis.
d Eurip. Andromacha. αἶ αἶ προμαντις ψυχὸ νῶς τὶ προσδοκῶν.

ACTVS II. SCENA II.

Arg. Clinia ex Syro intelligit, se absente, pudicè admodum vixisse Antiphilam: quâ ex re ingenti gaudio perfunditur. Bacchis Clitiphonis amica ad cœnam adducitur: quæ tamen interim fingitur esse amica Cliniæ.

Octonarij trochaici & iambici, quibus immixti iambici senarij.

SYRVS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO.

SY. [a] AIn' tu? D. sic est. S. verũ interea dũ sermones cædimus, Illæ sunt relictæ. CL. mulier tibi adest, audin' Clinia?
CL. Ego verò audio, nunc demùm & video, & valeo Clitipho.
CL. Minimè mirum, adeò impeditæ sunt: ancillarum gregem

a Vt & Cliniæ, & Antiphilæ modestia clarius innotesceret, fingit poëta, primum ægrè ferentem Cliniam & succensentẽ Antiphilæ, sic enim putabat, luxui.

Ducunt secum. CL.*perij, unde illi sunt ancillæ?* CL.*mén? rogas?*
S.*Non oportuit relictas: portant** *quid rerum.* CL.*hei mihi.*
S.*Aurum, vestem: & vesperascit, & non nouerunt viam?*
Factum à nobis stultè est, abi dum tu Dromo illis obuiàm
Properè: quid stas? CL.*væ misero mihi, quantâ de spe decidi!*
CL.*Quid istuc? quæ res te solicitat autē?* CL.*rogitas quid fiet?*
Viden' tu ancillas, aurum, vestem? quā ego vnâ cum ancillulâ
Hîc reliqui, vnde ea esse censes? CL. *vah, nunc demū intelli-*
S.*Dij boni, quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio.* (go.
Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?
Sed video, eccos, quos volebam. CL.[b] *ô Iupiter, vbinā est fides?*
Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu interea lo-
Contocupletâsti te, Antiphila; & me in his deserūsti malis, (ci
Propter quam in summā infamiâ sum, & meo patri minus sum
obsequens.
Cuius nunc pudet me, & miseret, qui[c] *harū mores cātabat mihi,*
Monuisse frustrà, neq; potuisse vnquam me ab hac expellere.
Quod nunc faciam tamen: cùm gratum mihi esse potuit, nolui:
Nemo est miserior me. S.*hic de nostris verbis errat* [d] *videlicet,*
Quæ hîc sumus locuti. Clinia, aliter tuū amorē, atq; est, accipis:
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantum ex ipsâ re coniecturam * *cepimus.*
CLIN. *Quid est obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium*
Quod malim, quàm me hoc falsò suspicarier. (est,
S.*Hoc primùm, vt nequid huius ignores: anus*
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:
Ea obijt mortem. hoc, ipsa in itinere [e] *alteræ*
Dum narrat, fortè audiui. CLIT.*quænam est altera?*
S.*Mane, hoc quod cœpi, primùm enarrem Clitipho:*
Post istuc veniam. CLIT.*propera.* S.[f] *iam primum omnium*
Vbi ventum ad ædes est, Dromo pulsat fores:
Anus quædam prodit: hæc vbi aperuit ostium,
Continuò hic se coniecit intrò, ego consequor.
Anus foribus obdit pessulum, [g] *ad lanam redit.*
Hinc sciri potuit, * *aut nusquam alibi. Clinia,*
Quo studio vitam suam, te absente, exegerit:
Vbi de improuiso est interuentum mulieri.

* Quid, id est, magnas siue multas res: vide Nannij Misc. lib. *

b Cliniæ exclamatio ad amicam.

c Stomachosè harum de vnâ tantum, atque eâ præsente.

d Videlicet & scilicet, amaritudinem habent.

* Alias, fecimus.

e Alteræ pro alteri.

f Sic incipit multa pudicitiæ signa narraturus.

g Vehemens pudicitiæ coniectura.

* Georg. Fabricius haud Græcorum more geminatâ negatione, vbi quid cum asseueratione loquimur.

Nam

Nam ea res dedit tum existimandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ cuiusque ingenium vt sit, declarat maxumè.
h Texentem telam studiosè ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius anui causâ opinor, quæ erat mortua;
Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornantur sibi,
Nullâ * malam re esse expolitam muliebri:
i Capillus passus, prolixus, circum caput
Reiectus negligenter: pax. CLIN. Syre mi obsecro,
Ne me in lætitiam frustrà conijcias. S. anus
Sub tegmen nebat; præterea vna ancillula
Erat: ea texebat vnâ pannis obsita,
Neglecta, k immundâ illuuie. CLIT. si hæc sunt Clinia
Vera, ita vti credo, quis te est fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Cum eius tam negliguntur internuncij:
Nam disciplina est eisdem, munerarier
Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam.
CLIN. Perge obsecro te, & caue ne l falsam gratiam
Studeas inire. Quid ait, vbi me nominas?
S. Vbi dicimus, rediisse te & rogare vti
Veniret ad te; mulier telam deserit
Continuò, m lacrumis opplet os totum sibi, vt
Facilè scires desiderio id fieri tuo.
CLIN. n Præ gaudio (ita me Dij ament) vbi sim nescio,
Ita timui. CLIT. at ego nihil esse sciebam Clinia.
Agedum vicissim Syre dic, quæ illa est altera?
S. * Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem, quid Bacchidem?
Eho, scelerste, quò illam ducis? S. quò illam ego? ad nos scilicet.
CLIT. * Ad patrémne? S. ad eum ipsum. CLIT. ô hominis impudentem audaciam! S. heus
Tu, non fit sine periculo facinus magnum & memorabile.
CLIT. Hoc vide: in meâ vitâ tu tibi laudem is quæsitum, scelus,
Vbi si paululum modò quid te fugerit, ego perierim.

h Cultus & victus familiaris vitam indicant.
* Mala hîc est pars faciei.
i Admirantis.
k Sordities pudicitiæ signum.
l Præceptum amatorium.
m Ex nimio gaudio lachrymatur.
n Gaudij vehementia.
* Ioan. Riuius legit abducimus.
* Scena huius comœdiæ in rure suburbano Athenarum cōstitui hinc videtur. Vide Nānij. Misc. lib. 1.

Quid illo facias? S. *at enim.* CLIT.[o] *quid enim?* S. *sinas, dicam.*
CLIT. *sine.* (*ambages mihi*
CLIN. *Sinò.* S. *ita res est haec nūc quasi cum.* CLIT. *quas malū,*
Narrare occipit? CLIN. *Syre, verū hic dicit, mitte, ad rem redi.*
S. *Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius*
Clitipho est: neq; ferri potis est. CLIN. *audiendū hercle est: tace.*
S.[p] *Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.*
Tuum esse in potiundo periculum non vis, haud stultè sapis:
Siquidem id sapere est: velle te id, quod non potest contingere.
Aut haec cum illis sunt habenda, aut illa cū his amittenda sunt.
Harum duarum conditionem nunc vtram malis, vide:
Et si consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu vt sit, copia est.
Tum illi argentum quod pollicitus es, eâdem hac inueniā viâ:
Quod vt efficerem, orando surdas iam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? CLIT.[q] *siquidem hoc fit.* S. *siquidem experiundo scies.*
CLIT. *Age, age, cedo istuc tuum consilium quid id est?* SY. *assimulabimus,*
Tuam amicam, huius esse amicam. CLIT. *pulchrè. cedo: quid hic faciet suâ?*
An ea quoque huius dicetur, si haec vna dedecori est parùm?
SY. *Imò ad tuam matrem deducetur.* CLIT. *quid eo?* SY. *longum est Clitipho,*
Tibi si narrem: quam ob rem id faciam, vera causa est. CLIT. (*fabulae.*
Nihil satis firmi video, quam ob rem[r] *accipere hunc mihi expediat metum.*
SY. *Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini*
Sine periculo esse. CLIT.[s] *huiusmodi obsecro, aliquid*[t] *reperi.*
Ibo obuiā hinc: dicā, vt reuortantur domū. C. *hē.* (SY. *maxumè.*
Quid dixti? S. *ademptum tibi iam faxo omnem metum,*
In aurem vtramuis ociosè vt dormias. (*modò*
CL. *quid ago nunc?* CL. *túne? quod boni est.* CLI. *Syre, dic*
Verum. SY. *age modò: hodie serò, ac nequicquam voles.*
CLIN.[u] *Datur modò: fruere dum licet: nam nescias,*
Eius sit potestas posthac, an[x] *nunquam, tibi.*
CLIT. *Syre inquam.* S. *perge porrò, tamen istuc ago.*
CL.[y] *Verū hercle istuc est. Syre, Syre inquam, heus, heus Syre.*
S. *Concaluit:*

o Oratio imperfecta ob Clitiphonis interruptionem.

p Exponit consilium suum, estque haec huius fabulae protasis.

q Repetitio cum stomacho.

r Accipere pro subire.

s Stultus amator irridenti credit.

t Imperatiuum est.

u Sententia amoris Aristippica.

x Gemina negatio hic iterum contentius asseuerat, vt modò

y Aestuat magis ob Syri discessum.

S. Concaluit: quid vis? CLIT. redi, redi. S. adsum, dic quid est?
Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. immò Syre,
Et me, & meum amorem, & [x] famam permitto tibi.
Tu es iudex: ne quid accusandus sis, vide.
SY. Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho,
Quasi istic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic si quid nobis fortè aduorsi euenerit,
Tibi erunt parata verba, [y] huic homini verbera.
Quapropter neutiquam hæc res neglectui est mihi.
Sed istum exora, vt suam esse assimulet. CLIN. scilicet,
Facturum me esse, in eum iam res rediit locum,
Vt sit necesse. CLIT. meritò te amo, Clinia.
CLIN. Verùm illa me quid titubet. SY. perdocta est probè.
CLIT. At hoc demiror, quî tam facilè potueris
Persuadere illi, quæ solet quos spernere?
SY. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est
Primum: nam miserè quendam offendi ibi militem
Eius noctem orantem hac arte tractabat virum,
Vt illius cupidum animum inopiâ incenderet,
Eadémque vt esset apud te ob hoc quàm gratissima.
[z] Sed heus tu, vide sis, nequid imprudens ruas.
Patrem nouisti, ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem noui, quàm esse soleas impotens.
[a] Inuersa verba, euersas ceruices tuas,
Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.
CLIT. Laudabis. SY. vide sis. CLIT. tu temet mirabere.
SY. Sed quàm citò sunt consecutæ mulieres?
CLIT. Vbi sunt? cur retines? SY. iam nunc hæc non est tua.
CLIT. Scio, apud patrem,[b] at nunc interim. SY. nihilo magis.
CL. Sine. SY. non sinam inquam CL. quæso paulisper. SY. veto:
CLIT. Saltem salutare. SY. abeas, si sapis. CLIT. eo, quid
Istic? SY. manebit. CLIT. ô [c] felicem hominem! SY. ambula.

x Attende amantis vecordiam qui famam seruo committit.

y διχτιχῶς id est, mihi. Sophocles Trachiniis τίς δ' ἦ γε ξένοις ἴτι.

z Adhortatio. Perspicaciam Chremetis, ac Incontinentiam Clitiphonis notat.

a Liuius lib. 1. ab vrbe conditâ, omne ius belli Achiuos abstinuisse.

b ἀποσιώπησις.

c Felicem, quia cum amicâ manebit.

ACTVS. II. SCENA III.

Arg. Meretricia conditio per eam exprimitur, quæ meretrix est. Habet deinde hæc scena iucundum Cliniæ & Antiphilę congressum.

Mixti generis, vt scena superior.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRVS.

Ædipol

a ÆDepol Antiphila mea laudo te,& fortunatum iudico, | dcum studuisti,isti formæ mores vt consimiles forent. | Miniméque (ita me dy ament) miror, si te sibi quisq; expetit, | Nam mihi,quale ingenium,haberes,fuit indicio oratio tua: | Et cùm egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero, | Adeóque vostrarum omnium, volgus quæ ab sese segregant, | Et vos esse istiusmodi, & nos non esse,haud mirabile est. | Nam vobis expedit esse bonas;nos,quibuscũ res est,non sinunt. | Quippe formâ impulsi nostrâ,nos b amatores colunt: | Hæc vbi immutata est,illi suum animum aliò conferunt: | Nisi prospectum est interea aliquid nobis, desertæ viuimus. | c Vobis cum vno d simul vbi ætatem agere decretum est viro, | Cuius mos maximè est consimilis vostrũ;hi se ad vos applicant: | e Hoc beneficio vtrique ab vtrisque vero deuincimini: | Vt nunquam vlla amori vostro incidere possit calamitas.

A. f Nescio alias: me scio quidem semper fecisse sedulò, | Vt ex illius commodo meum compararem commodum. C. ah, | Ergo mea Antiphila tu nunc sola reducem me in patriam facis. | Nam dum abs te absum, omnes mihi labores fuêre, quos cepi, leues, | Præterquam g tui carendum quod erat. S. credo. C. Syre, vix suffero. | Hoccine me miserum non licere meo modò ingenio frui? | S. h Immò,vt patrẽ tuum vidi esse habitum,diu etiam duras dabit.

B. Quisnam hic adolescens est,qui intuitur nos? A. ah,retine me obsecro.

B. Amabò,quid tibi est? A. i disperij. B. perij misera, quid stupes | Antiphila? A. videón' Cliniam, k an non? B. quem vides? C. salue animæ mi.

A. O mi expectate Clinia, salue. C. vt vales?

A. Saluom venisse gaudeo. C. l teneône te | Antiphila, animo maximè exoptata meo?

S. Ite intrò. nam vos iamdudum expectat senex.

a Spargit in personas descriptionem morum Bacchidis,& Antiphilæ,vt appareat honestè amâsse Cliniam.

b Amatores formæ.

c Al. immi. nuta.

d Laus à pudicitiâ.

* Al. semel.

e Commendatio à fide in virum.

f Mirè opportunum ethos. Nescio alias.

g Tui pro te.

h ἰδιωτισμός

i Præ nimio gaudio consternatur.

k Patheticæ & amatoriæ locutiones.

l Dubitamus ferè de maximis gaudijs, quasi quæ fidem superent. Vide Nannij Misc. lib. 11.

ACTVS III. SCENA I.

Arg. Chremes Menedemo nunciat ex Asiâ redijsse filium: ex quâ re Menedemus incredibili gaudio perfunditur,& filio posthac indulgere magis instituit,quod ei magnopere dissuadet Chremes.

Iambici senarij.

CHREMES, MENEDEMVS.

C.[a] LVcesit: hoc iam cesso pultare ostium
Vicini? primùm ex me vt sciat, sibi filium
Rediisse; etsi adolescentem hoc nolle intelligo.
Verùm, cùm videam [b] miserum hunc, tam excruciarier
Eius abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam, [c] quod potero, adiutabo senem;
Ita vt filium meum amico, atque æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negotijs:
Nos quoque [d] senes est æquom senibus obsequi.
M. Aut ego profectò ingenio egregiè ad miseriam
Natus sum, aut illud falsum est, quod vulgò audio
Dici, [e] DIEM adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo; & quantò diutius
Abest, magis cupio tantò, & magis desidero.
C. Sed ipsum egressum foràs video: adibo, alloquar.
Menedeme, salue: nuncium apporto tibi,
Cuius maximè te fieri participem cupis.
M. Num quidnam de gnato meo audîsti Chreme?
C. Valet, atque viuit. M. [f] quæso vbinam est? C. apud me domi.
M. [g] Meus gnatus? C. sic est. M. venit. C. certè. M. Clinia
Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obsecro.
C. Non vult te scire se rediisse: etiam & tuum
Conspectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.
M. Non tu ei edixisti, vt essem? C. non. M. quamobrem Chreme?
C. [h] Quia pessumè istuc in te, atque in illum consulis,
Si te tam leni & victo esse animo ostenderis.
M. [i] Non possum: satis iam satis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtramque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimoniâ:
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illâ, incides.
Primùm olim potiùs, commeare filium
Quàm paterêre ad mulierculam, quæ, paullulo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruisti hinc, ea coacta ingratijs

- a Plaut. milite, lucet hoc inquam.
- b Verus amicus tam dolore, quàm gaudio afficitur.
- c Pro quoad. Alij quam.
- d Nam pares cum paribus facilè congruunt.
- e Vulgatum dictum.
- f Suspicio ex mirâ solicitudine.
- g Præ gaudio idem crebrò repetit.
- h Menedemi consilium arguit.
- i Consultatio senum, in quâ videas quantum fallatur Chremes: estque hæc parasceue turbatum, quę sequuntur.

Post

Post illa cœpit victum volgò quærere:
Nunc, cùm sine magno intertrimento non potest
Haberi, quiduis dare cupis.* nam, vt tu scias,
Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem siet,
Primum, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste, atque auro, satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam eius sumptus queat,
Nedum tu possis. M. éstne ea intus? C. sit rogas?
Sensi: nam ei vnam cœnam, atque eius comitibus
Dedi; quòd si iterum mihi sit danda, actum siet:
Nam, vt alia omittam, [k] pitissando modò mihi
* Quid vini absumpsit? sic, hoc, dicens asperum
Pater est, hoc aliud lenius: sodes vide,
Releui dolia omnia, omnes [l] serias:
Omnes habui solicitos: atque hæc vna nox,
Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?
Sic me dÿ amabunt, vt tuarum miseritum est
Menedeme fortunarum. M. faciat, quod lubet:
[m] Sumat, consumat, perdat, decretum est pati,
Dum illum modo habeam mecum. C. si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror;
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
M. Quid faciam? C. [n] quiduis potius, quàm quod cogitas:
Per alium quemuis vt des falli te sinas
[o] Technis per seruolum: et si subsensi id quoque,
Illos ibi esse, & id inter se agere clanculum.
Syrus cum illo vostro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud, quo modo
Minimo periculo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit;
Prius proditurum te tuam vitam; & priùs
Pecuniam omnem, quàm abs te * amittas filium: hui,
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris!
Tibi autem porrò vt non sit suaue viuere.
NAM deteriores omnes sumus licentiâ,

* Carpit nimium largitatem senis.

k Pitissare est parcè vinum tentandi gratiâ degustare.
* Id est, multum. Vide Nanij Misc. lib. I.
l Id est, vasa fictilia.
m αὔξησις. Summa patris indulgentia.
n Sanum Chremetis consilium.
o Serui fraudem commentantur.

* Id est, dimittas. Sic in Phor. Act. Scen. 2. Nunc amitte quæso, hunc.

Quodcúnque inciderit in mentem, volet: Neque id
Putabit, prauom, an rectum, quod petet, fiet.
Tu rem perire, & ipsum, non poteris pati.
p Obiectio. p *Dare denegabis: ibit ad illud illicò,*
Quo maximè apud te se valere sentiet,
Abiturum se abs te esse illicò minabitur.
q Approbatio consilij. M. q *Videre verum, atque ita vti res est, dicere.*
C. *Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,*
Dum id quæro, tibi quî filium restituerem.
r Mors orantium & confirmantium. M. r *Cedo dexteram: porro te oro, idem vt facias Chreme.*
C. *Paratus sum.* M. *scin', quid nunc te facere volo?*
C. *Dic.* M. *quod sensisti illos me incipere fallere,*
s Affectus paternus. *Id vt maturent facere.* s *cupio illi dare,*
t Argumentum prudentiæ Chremetis. *Quod volt: cupio ipsum iam videre.* C. t *operam dabo.*
Syrus est prehendendus atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paullum hoc negotî mihi obstat; Simus, & Crito
Vicini nostri hîc ambigunt de finibus:
Me cepêre arbitrum: ibo, ac dicam, vt dixeram,
Operam daturum me, hodiè non posse his dare:
Continuò hîc adero. M. *ita quæso. Dij vostram fidem,*
ITAN' *comparatam esse hominum naturam omnium,*
Aliena meliùs videant, & iudicent,
Quàm sua? an eò fit, quia in re nostrâ aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quantò plus sapit, quàm egomet mihi?
u Verba redeuntis Chremetis. C. u *Dissolui me otiosus operam vt tibi darem.*

ACTVS III. SCENA II.

Arg. Seruus herum Chremetem decipit, credentem Menedemo fallaciam intendi, & ita sua ipsius coniecturâ & solertiâ fallitur.

Eiusdem generis.

SYRVS, CHREMES.

a Syrus hæc secum. S. a *HAc illac circumcursa: inueniendum est tamen*
Argentum, intendenda in senem est fallacia.
b Falsa Chremetis coniectura. C. b *Num me fefellit, hosce id struere? videlicet*
Est Cliniæ ille seruus tardiusculus:
Idcirco huic nostro tradita est prouincia.

S. Quis

s. Quis hic loquitur? perij, nũnam hæc audiit? c. Syre. s. hem.
c. Quid tu istic? s.[c] rectè. equidem te demiror Chreme
Tam mane? qui heri tantum biberis. c. nihil nimis.
s. Nihil, narras? visa verò est, quod dici solet.
[d] Aquilæ senectus. c. eia s. mulier commoda, &
Faceta hęc est meretrix. c. sanè idem visa est mihi.
s. Et quidem hercle formâ luculentâ. c. sic satis.
s. Ita non vt olim, sed vti nunc, sanè bonâ:
Miniméque miror, Clinia hanc si deperit:
Sed habet patrem [e] quendam auidum, miserum, atq; aridum,
Vicinum hunc: nostin'? at quasi is non diuitijs
Abundet, gnatus eius profugit inopiâ.
Scin' esse factum, vt dico? c.[f] quid ego nesciam?
Hominem pistrino dignum. s. quem? c.[g] istum seruolum
Dico adolescentis. s. Syre, tibi timui malè.
c. Qui passus est id fieri. s. quid faceret? c. rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias.
Vnde esset adolescenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
s. Garris. c. hæc facta ab illo oportebant, Syre.
s. Eho, quæso, laudas, qui heros fallunt? c. in loco,
Ego verò laudo. s. rectè sanè. c. quippe quia
Magnarum sæpè id remedium ægritudinum est;
Iam huic mansisset vnicus gnatus domi,
s Iocóne an seriò illæc dicat, nescio.
Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.
c.[h] At nunc quid expectat Syre? an, dum hinc denuò
Abeat, cùm tolerare huius sumptus non queat?
Nonne ad senem aliquam [i] fabricam fingit? s. stolidus est.
c. At te adiutare oportet adolescentuli
Causâ. s. equidem facilè facere possum, si iubes:
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
c.[k] Tanto hercle melior. s. non est mentiri meum.
c. Fac ergo. s.[l] at heus au, facito dum eadem hæc memineris.
Si quid huius simile fortè aliquando euenerit,
Vt sunt humana, tuus vt faciat filius.
c. Non vsu veniet, spero. s. spero hercle ego quoque:

c Syrus callidè à proposito discedit.
d Prouerbium in senes bibatulos.
e Occasio fallendi senes.
f ἀμφιβολογικῶς
g Institutio fallaciæ à sene in senem, immò in seipsum.
h Denuò Syrum instigat.
i Translatio, à machinis bellicis.
k Calliditatem serui laudat.
l Præmonitio de filij amore.

m Neque eò nunc dico, quòd quidquam illum senserim:
Sed si quid, ne quid; quæ sit eius ætas, vides:
Et næ ego te, si vsus veniat,* magnificè Chreme
Tractare possim. C. de istoc, cùm vsus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.
S. Nunquàm commodiùs vnquàm herum audiui loqui,
Nec, cùm malefacere crederem mî impuniùs
Licere quisnam à nobis egreditur foràs?

m Tollit obiurgandi occasionem.
* Pręclarè de te hac in re mereri, si seruem te huiusmodi circumductione & fraude. Vide Nannij Misc. lib. II.

ACTVS. III. SCENA III.

Arg. Chremes filium obiurgat, & immodestiæ arguit, quem cum Bacchide ludentem viderat. Syrus hero id suadet, quod maxumè ad extorquendum facit argentum.

Iambici & trochaici octonarij catalectici, & acatalectici, senarius vnus, quaternarij duo.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

CH.[a] QVid istuc, quæso? qui istic mos est Clitipho? itáne fieri oportet? CL. quid ego feci? CH. vidin' ego te modò anum in sinum huic
Meretrici inserere? S. acta est res, perij. CL. méne? CH. hisce oculis, ne nega.
Facis adeò indignè iniuriam illi, qui non abstineas manum:
Nam istæc quidē cōtumelia est, hominē amicum ad te recipere,
Atque eius amicam * subagitare: vel heri in vino, quàm immodestus
Fuisti? S. factum. CH. quàm molestus! vt equidem,
Ita me dij ament, metui quid futurum deniq; esset. noui ego
Animos[b] amantium: grauiter aduortunt, quæ non censeas.
CL. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater.
CH. Esto: at certè concedas ab eorum ore aliquantisper aliquò.
Libido multa fert: ea prohibet facere tua præsentia.
Ego de me facio coniecturam. C nemo est meorum amicorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeam.
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti piget,
Ne ineptus, ne proteruus videar. quod illum facere credito.
Sed nostrū'st intelligere, vtcunque, atq; vbicunque opus sit, obsequi.
S. Quid istic narrat? CL. perij. S. Clitipho, hæc ego præcipio tibi:
Homi-

a Periculum per quod sensim ad ἐπίτασιν peruenit: neque enim subitò, sed per gradus quosdam ad talem motum accedendum erat.
* Subigitare, antiquè.
b Nam amantibus omnia sunt suspecta.
* Ab exemplo paterno.

Hominis es frugi & temperantis functus officium. CL. *tace*
Sodes. S. *rectè sane.* CH. *Syre pudet me.* S. *credo. neq; id iniuriâ:*
Quin [c] *mihi molestum est.* CL. *pergin'?* S. *herclè verum dico,* *quod videtur.*
CL. *Nónne accedam ad illos?* CH. *eho quæso, una accedundi* *via est.*
S. *Actum est: hic se priùs indicârit, quàm ego argentum effero.* *Chreme,*
Vin' tu homini stulto mihi auscultare? CH. *quid faciam?* S. *iube* *hunc*
Abire hinc aliquò. CL. *quò ego hinc abeam?* S. *quò? quò lubet:* *dó illis locum:*
Abi deambulatum. CL. [f] *deambulatum, quò?* S. *vah, quasi de-* *sit locus.*
Abi sanè istâc, istorsum, quò vis. CH. *rectè dicit: censeo.*
CL. [g] *Dij te eradicent Syre, qui me istinc extrudis.* S. *at tu pol*
Posthac comprimito istas manus. (*tibi*
[h] *Censen' verò? quid illam porrò credis facturum Chreme,*
Nisi eum, quantum dij dant tibi opis, seruas, castigas, mones?
C. *Ego istuc curabo.* S. *atq; nunc here hic tibi asseruandus est.*
CH. *Fiet.* S. *si sapias:* [i] *nam mihi iam minus minúsq; obtēperat.*
CH. *quid tu? ecquid de illo, quòd dudū tecū egi, egisti Syre? aut*
Reperisti tibi quod placeat, an nondùm etiam? S. *de fallaciâ*
Dicis? est, inueni quandā nuper. CH. [k] *frugi es: cedò, quid id est?*
S. *Dicam: verùm, vt aliud ex alio incidit.* CH. *quidnam Syre?*
S. *Pessuma hæc est meretrix.* C. *ita videtur.* S. *imò, si scias?*
Hoc vide, quod inceptet facinus. fuit quædam anus Corinthia
[l] *Hîc: huic* [m] *drachmarū argenti hæc mille dederat mutum.*
CH. *Quid tum?* S. *ea mortua est; reliquit filiam* [n] *adolescen-* *tulam,*
Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. CH. *intelligo.*
S. *Hanc secum huc adduxit, eáque est nunc ad vxorem tuam:*
C. *Quid tum?* S. *Clinia orat, sibi vti nunc det illam: illi tamen*
Pòst daturū mille nummûm [o] *poscit.* CH. *& poscit quidē?* S. *hui,*
Dubium id est? CH. *ego sic putaui, quid nunc facere cogitas?*
S. *Egóne? Ad Menedemum ibo:* [p] *dicam hanc esse captā è Cariâ*
Ditem, & nobilem; si redimat, magnum inesse in eâ lucrum.

c Mihi ἔμφασιν habet.
f Repetitio per indignationem.
g Imprecatio in Syrum.
h Rectè monet de filio seruando.
i Accusatio amphibologica.
k Laudat denuò fallacem seruum.
l Caput fallaciæ.
m Nannij Misc. lib. 11. Nummorum legit.
n Valens causa ad extorquendum argentum.
o Mille datarum drachmas poscit, id est, spondet & pretium pro re emendâ offert. Vide Nannij Misc. lib. 11.
p Fallaciam aperit.

CH. *Erras.* S. *quid ita?* CH. *pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:*
Non emo, quid ais? S. *optata loquere.* C. *atqui non est opus?*
S. *Non opus est?* CH. *non hercle verò.* S. *qui? istuc miror?* CH. *iam scies.*
o *Mane, mane, quid est, quòd tam à nobis grauiter crepuêre (fores.*

o Parat se ad aliam scenam.

ACT. IV. SCENA I.

Arg. Hæc scena Antiphilæ continet agnitionem, vnde iurgium inter virum & vxorem oritur. Chremes enim iusserat exponi partum, si puellā peperisset ipsa: quod factum non est. Post agnitam Antiphilam Syro nouum quęritur de inueniendâ pecuniâ consilium.

Octonarij Iambici, & trochaici.

SOSTRATA, CHREMES, NVTRIX, SYRVS.

SO.[a] *Nisi me animus fallit, hic profectò est annulus, quem ego suspicor,*
Is, quicū exposita est gnata. C. *quid volt sibi Syre hæc oratio?*
SO. *Quid est? ísne tibi videturè* N. *dixi equidem, vbi ostendisti illicò,*
Eum esse. SO. *at vt satis contemplata modò sis, mea nutrix.* N. *satis.*
SO. *Abi nunc iam intrò, atq; illa si iam lauerit, mihi nuncia.*
Hic ego virum intereà operibor. SY. *te volt: videas, quid velit,*
Nescio quid tristis est, non temerè est: metuo quid sit. C. *quid siet:*
Ne ista hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.
SO. *Ehem mi vir.* CH. *ehem mea vxor.* SO. *te ipsam*[b] *quæro.* CH *loquere, quid velis.*
SO. *Primùm te hoc oro, ne quid credas me aduorsum edictum tuum*
Facere ausā. CH. *Vin' tibi me istuc, etsi incredibile est, credere?*
Credo. SY. *nescio, quid peccati portet hæc purgatio.*
SO. *Meministin' me esse grauidam, & mihi te maxumoperè interminatum,*
Si puellam parerem, nolle tolli? C. *scio quid feceris;*
c *Sustulisti.* SY. *si sic factum est domina, ergo herus*[d] *damno auctus est.*
SO. *Minimè: sed hic erat anus corinthia haud impura: ei dedi*
Exponendum. C. *ô Iupiter, tantámne esse in animo inscitiam?*

a Hæc Catastrophe rerum Cliniæ est, & occasio ἐπίτασις nouæ rerum Clitiphonis.

b Insinuatio à purgatione

c Tollere, hic est, nutrire. Damno auctus, ob dotem dandam.

SO. *Perij,*

SO. Perij, quid ego feci? C. rogitas? SO. [d] si peccaui mi Chreme,
Insciens feci. C. [c] id quidem ego, & si tu neges, certò scio,
Te inscientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis. nam iam primùm, si meum
Imperium exequi voluisses, interemptam oportuit,
Non simulare mortem verbis, re ipsâ spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus? [f] sino.
Quàm benè verò abs te prospectum est: quid voluisti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissimè,
Per te, vel vti quæstum faceret, vel vti [g] væniret palam.
Credo id cogitâsti: quiduis satius est, dum viuat modò.
QVID cũ illis agas, qui neq; ius, neq; bonũ, atq; equom sciunt,
Melius, peius, prosit, obsit, nihil vident, nisi quod lubet.
SO. Mi Chreme, peccaui fateor: vincor: nunc hæc te obsecro,
Quanto tuus est animus natu grauior, ignoscentior,
Vt meæ stultitiæ iustitia tua sit aliquid præsidî.
C. Scilicet equidem istuc tuũ factũ ignoscam: verùm Sostratũ
Malè docet te mea [h] facilitas multa, sed istuc quidquid est,
Quã hoc occœptũ est causã, loquere. SO. vt stultæ & miseræ om.
[i] Relligiosæ, cũ exponendã do illi, de digito annulũ (nes sumus
Detraho, & eum dico vt vnà cum puellâ exponeret.
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.
C. Istuc rectè conseruâsti te, atque illam. SO. hic is est annulus.
C. Vnde habes? SO. quem Bacchis secum adduxit adolescentulam. SY. [k] hem.
C. Quid ea narrat? SO. ea lauatũ dum it, seruandũ mihi [l] dedit
Annulum. non aduorti primò: at postquam adspexi, illicò
Cognoui: ad te [m] exilij. C. quid nunc suspicare, aut inuenis
De illâ? SO. nescio, nisi vt ex ipsâ quæras, vnde hunc habuerit?
Si potis est, reperiri. SY. interij [n]: plus spei video, quàm volo:
Nostra est, ita si est. C. viuitne illa, cui tu dederas? SO. nescio:
C. Quid renunciauit olim fecisse? SO. id quod iusseram.
C. Nomen mulieris cedo quod sit, vt queratur. SO. Philtere.
SY. Ipsa est: mirum, ni illa salua est, & ego perij. C. Sostrata
Sequere me intrò hâc. SO. vt præter spem euenit! quàm timui malè,
Ne nunc animo ita esses duro, vt olim in tollendâ, Chreme.

d Excusat imprudentiam.
c Obiurgatio mordax.
f Id est, concedo, scilicet, quod hæc te monerint.
g Væniret, venderetur ad stuprum.
h Facilitas causa delinquendi.
i Id est, superstitiosæ.
k Stupentis est.
l Al. dedit animum non ad.
m Magnæ lætitiæ n licium est.
n Ellipsis, scilicet de agnitione filiæ.

C. NON

C. NON licet hominem esse sæpe ita vt volt, si res non sinit.
Nunc ita tempus est mi, vt cupiam filiam: olim nil minus.
SY. [m] Nisi fallit me animus haud multũ à me aberit infortuniũ:
Ita hac re in angustum oppidò nunc meæ coguntur copiæ,
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati rescissat senex.
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me fallere,
Nihil est: triumpho, si licet me [n] latere tecto abscedere.
Crucior, [o] bolum tantum mihi ereptum tam subitò è faucibus.
Quid agam? aut quid cõminiscar? ratio de integro ineunda est
NIL tam difficile est, quin quærendo inuestigari possiet. (mihi,
Quid si hoc sic [p] incipiã nunc? nihil est. si sic? tantundem egero.
At sic opinor; non potest immò optume: euge optumam habeo:
Retraham hercle, opinor, ad me illud idem [q] fugitiuum argentum tamen.

m Epitasis, nam subinde alia atque alia consilia fallunt seruolum, & videas Syrum hîc tanquam Proteum in omnes formas verti.
n Metaphora militaris. Vide Misc. l. II.
o Metaphora à brutis vescentibus
p Ratiocinatio inquirentis.
q Metaphora facta à profugo.

ACT. IV. SCENA II.

Arg. Clinia hîc testatur, quàm gaudeat de agnitâ Antiphilâ: & à Syro admonetur, vt amici etiam Clitiphonis rem curet in seruandâ Bacchide.

Iambici octonarij catalectici, vnus senarius acatalecticus, reliqui trochaici octonarij.

CLINIA, SYRVS.

C. [a] NVlla mihi res posthac potest iam interuenire tanta,
Quæ mihi ægritudinẽ afferat: tãta hæc lætitia oborta est.
Dedo patri me nunc iam, vt frugalior sim quàm volt.
S. Nil me fefellit: cognita est, quantum audio huius verba.
Istuc tibi ex sententiâ tuâ obtigisse lætor. (fuerim.
C. O mi Syre, audistin' obsecro? S. quid ni? quid [b] vsq; vnâ af-
C. Cui æquè audisti commodi quidquam euenisse? S. nulli.
C. Atq; ita me dij ament, vt ego nunc non tam me aptè causâ
Lætor, quàm illius; quam ego scio [c] esse honore quouis dignam.
S. Ita credo. sed nunc Clinia age, da te mihi vicissim;
Nam amici quoque res est videnda, in tuto vt collocetur;
Ne quid de amicâ nunc senex. C. ô Iupiter. S. quiesce.
C. Antiphila mea nubet mihi. S. siccine me [d] interloquere?
C. Quid faciam Syre mi? gaudeo. fer me. S. [e] fero hercle verò:
C. Deorũ vitam adepti sumus. S. frustrà operã hãc opinor sumo.
C. Loquere, audio. S. at iam hoc [f] non ages. C. agam. S. videndum est, inquam,

a Catastrophe in personas spargitur, & subijcitur consultatio, quæ ad epitasin alteram facit.
b Id est, assiduè.
c Ab honesto, & vtili.
d Al. Mihi.
e Indignanter idem ijsdem repetit verbis.
f Syri consilium.

Amici quoque res Clinia tui in tuto vt collocetur:
Nam si nunc à nobis abis, & Bacchidem hîc relinquis,
Noster resciscet illicò esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, vt celata adhuc est.
CL. *At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptijs aduersum:*
Nam quo oro appellabo patrem? tenes, quid dicam? S. *quid ni?*
CL. *Quid dicam? quam causam afferã?* S. [f] *quin nolo mentiare:*
Apertè, ita vt res sese habet, narrato. CL. *quid ais?* S. *iubeo*
Illam te amare, & velle vxorem; hanc esse Clitiphonis.
CL. *Bonam atq; iustam rem oppidò imperas, & factu facilem:*
Et scilicet iam me hoc voles patrem exorare, vt celet (CL. *hem.*
Senem nostrũ? S. *immò vt rectâ viâ rem narret ordine omnem.*
Satin' sanus es, aut sobrius? tu quidem illum planè prodis:
Nam quî ille poterit esse in tuto, dic mihi?
S. *Huic eiusdem consilio* [g] *palmam do: hîc me magnificè effero,*
Qui vim tantam in me, & potestatem habeam tantæ astutiæ,
Vera dicendo vt eos ambos fallam: vt, cùm narret senex
Voster nostro, istam esse amicam gnati non credat tamen.
C. [h] *At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:*
Nam dum amicam hanc meã esse credet, nõ committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parui pendis, dum illi consulas.
S. *Quid malùm, * me ætatem censes velle id assimularier?*
Vnus est dies, dum argentum eripio: pax, nihil amplius.
C. *Tantum sat habes? quid tum quæso si hoc pater resciuerit?*
S. *Quid si redeo ad illos, qui aiunt,* QVID *si nunc cœlum ruat?*
C. *Metuo, quid agam.* S. *metuis? quasi non ea potestas sit tua,*
Quod velis in tempore vt te exsoluas, rem facias palam?
C. *Age, age, * traducatur Bacchis.* S. *optumè, ipsa exit foràs.*

[f] Consilium astutum serui, cui tamen non respondebit euentus.

[g] Iactantia Syri de suâ astutiâ.

[h] Clinia veretur, ne perturbentur nuptiæ.

* Ita Hecyra, Act. 5. Scen. 1. Nam neque ille hoc animo erit ætatem.

* Id est, deducatur.

ACT. IV. SCENA III.

Arg. Bacchis irata ob decem minas nondum traditas, abituram se assimulat: cum Syro expostulat. tandem placata suasu eiusdem, cum omni strepitu ac turbâ transit ad Menedemum, tantisper dum Chremes fallatur.

Iambici octonarij catalectici.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO, PHRYGIA.

B. [a] *SAtis pol proteruè me Syri promissa huc induxerunt, (me*
Decẽ minas quas mihi dare pollicitus est. quod si is nunc
Deceperit;

[a] Meretricis excandescentis conquestio de pecuniâ nõdum solutâ.

Deceperit; sæpè obsecrans me, vt veniam, frustrà veniet:
Aut cùm venturam dixero, & constituero; cùm is certè
Renunciârit, Clitipho b cum spe pendebit animi;
Decipiam, ac non veniam; Syrus mihi tergo pœnas pendet.
C. Satis scitè * promittit tibi. S. atqui tu hanc iocari credis?
Faciet, nisi caueo. B. dormiunt: pol ego istos commouebo. (uit
C. Mea Phrygia audîsti, homo iste modò quã villam demonstra-
Charini? P. audiui. B. proxumã esse huic fundo ad dextrã. P. me-
B. Curriculò percurre: apud eum miles Dionysia agitat. (mini.
S. Quid inceptat? B. dic me hîc oppidò esse inuitã, atq; asseruari:
Verùm aliquo pacto, verba me his daturam esse & venturam.
S. Perij hercle: Bacchis mane, mane: quo mittis istanc quæso?
Iube, maneat. B. d abi. S. quin paratum est argentum. B. quin
maneo.
S. At qui iam dabitur. B. vt lubet, num ego insto? S. at scin' quid
* sodes? (pompa
B. Quid? S. transeundum nunc tibi est ad Menedemum, & tua
Eò traducenda est. B. quam rem agis, scelus? S. egóne? c argen-
tum cudo,
Quod tibi dem. B. dignã me putas, quã illudas? S. nõ est temerè.
B. Etiámne tecum hîc res mihi est? S. minimè: tuum tibi reddo.
B. f Eatur. S. sequere hâc heus Dromo. D. quis me volt? S. Syrus.
D. quid est rei?
S. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properè.
B. Quã ob rem? S. ne quæras, & ferant, quæ secum huc attule-
Sperabit sumptum sibi senex esse harum abitu leuatum (runt.
Ne ille haud scit, hoc paullũ lucri quantum ei damni apportet.
Tu nescis id quod scis Dromo, si sapies. D. mutum dices.

b Mira Bacchidis calliditas.
* Id est, minatur. Virg. Aeneid. 2. Promisi vltorem, & verbis odia aspera moui.
c Memorem inducit meretricem, aptámque ad fallendum.
d Dissimulatio Bacchidis.
* Bembus, ij p[illegible] i.
* Si facies.
e M[illegible], & ioculariter, vt seruum decet.
f Leuitas meretricis facilè persuasa.

ACTVS. IV. SCENA IV.

Arg. Per fallaciã Syrus ab hero Chremete argentũ accipit, Menedemi Chremes rursum miseretur ob traductã ad illũ cum omni pompâ sumptuosam Bacchidem, quàm Cliniæ, non sui filij amicam putat.

Iambici senarij.

CHREMES, SYRVS.

C. a ITa me dij amabunt, vt nunc Menedemi vicem
Miseret me, tantum deuenisse ad eum mali,
Illanccine mulierem alere cum illâ familiâ?
Et si scio, hosce aliquot dies non sentiet:

a Obiter & Chremes producitur, vt magis appareat, quantum fallatur.

Ita

Ita magno desiderio fuit ei filius.
Verùm vbi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rursum, vt abeat ab se filius.
Syrum optumè, eccum. s. cesso hunc [b] *adoriri? c. Syre. s. hem.*
c. *Quid est? s. te mihi ipsum iamdudum optabam dari.*
c. *Videre egisse iam nescio quid cum sene.*
s. *De illo, quod dudum? dictum, ac factum reddidi.*
c. *Bonan' fide? s.* [c] *bonâ hercle. c. non possum pati,*
Quin tibi caput demulceam, accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro istâ re, ac lubens.
s. *At si scias, quàm scitè in mentem venerit.*
c. *Vah,* * *gloriare euenisse ex sententiâ?*
s. *Non herclè verò:* [d] *verum dico. c. dic, quid est?*
s. *Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem*
Menedemo dixit Clinia, & eâ gratiâ
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.
c. *Probe. s. dic sodes. c. nimium inquam. s. imò sic satis.*
Sed porrò ausculta quod superest [e] *fallaciæ:*
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam,
Sibi complacitam eius formam postquam adspexerit:
Hanc se cupere vxorem. c. modò quæ inuenta est? s. eam?
Et quidem iubebit posci. c. quam ob rem istuc Syre?
Nam prorsus nihil intelligo. s. hui, [f] *tardus es.*
c. *Fortasse. s. argentum dabitur ei ad nuptias,*
Aurum atque vestem, quî: tenésne? c. comparet?
s. *Id ipsum. c. at illi ego nec do, nec despondeo.*
s. *Non? quam ob rem? c. quam ob rem, me rogas? homini! s. vt lubet.*
Non ego perpetuò dicebam vt illam illi dares,
Verùm vt simulares. c. non mea est simulatio:
Ita tu istæc tua miscelo, ne me admisceas.
Egón', cui daturus non sim, vt ei despondeam?
SY. *Credebam.* CH. *minimè. s. scitè poterat fieri;*
Et ego hoc, quia dudum tu tantoperè iusseras,
[g] *Eò cœpi. c. credo. s. cæterum equidem istuc Chreme*
Æqui boníque facio. CH. *atqui tum maxumè*

b Adoritur, qui insidiosè celeriter inuadit.

c Blarda attrectatio.

* Nannius legendum putat, hariolare, id est, inani diuinatione iactas euenisse ex sententiâ, Vide Misc. lib. 11.
d ἐρωτικῶς. verum dicit. Nam per eam Veritatem senes falluntur.
e Altera fallaciæ pars.
f Increpat Chremetis tarditatem.
* Ellipsis.
> Alijs, fugitiuo dabo.

g Ab auctoritate Chremetis comis locutio.

Volo

Volo te dare operam vt fiat, verùm aliâ viâ.
s. *Fiat: quæratur aliud. sed illud quod tibi*
h Mirâ arte argento emungit senem.
[h] *Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,*
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
i Soluit rationes obijciendas.
[i] *Eò nunc confugies: quid mea? num mihi datum est?*
Num iussi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? verum illud Chreme
* Alias, minutia.
Dicunt, IVS *summum sæpe summa* * *malitia est.*
CH. *Haud faciam.* S. *imò alijs si licet, tibi non licet.*
Omnes in lautâ te & benè parte auctâ putant.
k Persuasus Chremes argentum exhibet.
CH. [k] *Quin egomet iam ad eam deferam.* S. *immò filium*
Iube potius. C. *quam ob rem?* S. *quia enim in eum suspicio est*
Translata amoris. CH. *quid tum?* S. *quia videbitur*
l Conficiam pro efficiam, verba celeritatem indicantia.
Magis verisimile id esse, cùm hic illi dabit:
Et simul [l] *conficiam facilius ego, quod volo.*
Ipse adeò adest: abi: effer argentum. CH. *effero.*

ACTVS IV. SCENA V.

Arg. Irascitur Clitipho, à Syro placatur, eidem præscribente, quibus vti mox debeat verbis, & oratione apud patrem, pro amicâ ob illo argentum accepturus.

Iambici senarij.

CLITIPHO, SYRVS.

CL. *NVlla est tam facilis res, quin difficilis siet,*
Quam inuitus facias: vel me hæc deambulatio
Quàm non laboriosa, ad langorem dedit:
Nec quidquam magis nunc metuo quàm ne denuò
Miser aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
a Imprecatio nimium inconsiderati amantis.
[a] *Vt te omnes equidem Dij, Deæq; quantum est, Syre,*
Cum tuo isto inuento, cúmque incepto perduint.
* Bembus huius mihi.
* *Huiusmodi mihi res semper comminiscere,*
* Terribiliter pronunciandum.
Vbi me * *excarnufices.* SY. *I tu hinc quò dignus es,*
Quàm penè tua me perdidit proteruitas!
b Ingens amantis ardor.
CL. *Vellem hercle factum:* [b] *ita meritus.* S. *meritus? quo modò?*
Næ me istuc ex te priùs audiisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
CL. *Quid igitur dicam tibi vis? abîsti, mihi*
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
SY. *Iam non sum iratus: sed scin' vbi nunc sit tibi*

Tua

Tua Bacchis? CL. apud nos. SY. nō. CL. vbi ergo? SY. apud Cliniā.
CL. Perij SY. bono animo es: iam argentum ad eam deferes,
Quod ei es pollicitus. CL. garris, vnde id? S. à tuo patre.
CL. Ludis fortasse me. SY. ipsâ re experibere.
CL. Ne ego fortunatus homo sum: deamo te Syre.
SY. Sed pater egreditur, caue, quidquam admiratus sis,
Quâ causâ id fiat: obsecundato in loco,
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACTVS IV. SCENA VI.

Arg. Chremes argentum adfert, quod det Clitiphoni: ad postremum quæritur de sumptu faciendo filiæ causâ.

Eiusdem generis.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

CH. VBi Clitipho nūc est? S. eccū me, inq; CL. eccum hic tibi.
CH. Quid rei esset, dixti huic? S. [a] dixti plerāq; omnia.
CH. Cape hoc argentum, ac defer. S. hei quid stas lapis?
Quin accipis? CL. cedo sanè. S. sequere hâc me ocyùs:
Tu hic nos, dum eximus, intereà opperibere:
Nam nihil est illic, quòd moremur diutiùs.
CH. [b] Minas quidem iam decem habet à me filia:
Quas pro alimentis esse nunc duco datas,
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.
Quàm multa iniusta ac praua fiunt moribus!
Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus est
Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

a Andacia & arrogantia serui, herili; filio heróq; ipsi imperantis.
b Tenax conqueritur de damno per filiam aucto.

ACT. IV. SCENA VII.

Arg. Iucundum habet errorem Chremetis: qui Menedemum falli putat, dum ipse fallitur.

Eiusdem generis.

MENEDEMVS, CHREMES.

MVlto omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse gnate, cùm te intelligo
Resipisse. CH. vt errat? M. teipsum quærebam Chreme;
Serua, quòd in te est, filium, & me, & familiam.
C. Cedo, quid vis faciam? M. inuenisti hodie filiam?
C. Quid tum? M. hanc vxorem sibi dari volt Clinia.
C. [b] Quæso, quid tu hominis es? M. quid? C. iámne oblitus es,
Inter nos quid dictum de fallaciā,

a Sensim pergit quo palam fiat errâsse Chremetem, vt in epitasi fabulę omnia seruulum consilia fallant.
b Obiurgatorium est.

Vt

Vt eâ viâ abs te argentum auferetur? M. *ſcio.*
C. *Ea res nunc agitur ipſa.* M. *quid dixti Chreme?*
C. *Erraui: ſic res acta eſt.* M. *quantâ ſpe decidi?*
C. *Immò hæc, quæ apud te eſt, Clitiphonis eſt*
Amica. M. *ita aiunt.* C. *& tu credis?* M. [c] *omnia.*
C. *Et illum aiunt velle vxorem, vt, cùm deſponderim,*
Des, qui aurum, ac veſtem, atque alia, quæ opus ſunt, comparet.
M. *Id eſt profectò: id amicæ dabitur.* C. [d] *ſcilicet*
Daturum. M. *ah, fruſtra igitur ſum gauiſus miſer.*
Quiduis tamen iam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te reſponſum Chreme,
Ne ſentiat me ſenſiſſe, atque ægrè ferat?
C. *Ægrè!* [e] *nimium illi Menedeme indulges.* M. *ſine.*
Inceptum eſt: perfice hoc mihi perpetuum Chreme.
C. *Dic conueniſſe, egiſſe te de nuptijs.*
M. *Dicam, quid deinde?* C. [f] *me facturum eſſe omnia,*
Generum placere: poſtremò etiam, ſi voles,
Deſponſam quoque eſſe dicito. M. *hem, iſtuc volueram.*
C. *Tanto ocyùs te vt poſcat; & tu id, quod cupis,*
Quam ocyſſimè vt des. M. *cupio.* C. *ne tu propediem,*
Vt iſtam rem video, iſtius obſaturabere,
Sed hæc vt vt ſunt, cautim, & paullatim dabis:
Si ſapies. M. *faciam.* C. *abi intro: vide, quid poſtulent.*
Ego domi ero, ſi quid me voles. M. *ſanè volo:*
Nam te ſcientem faciam, quicquid egero.

c Credit ſe intelligere fallaciam.
d Vide Nannij Miſcel. lib. 11.
e Corripit patrem de nimia indulgentiâ.
f Hoc mirificè placebit Cliniæ.

ACTVS V. SCENA I.

Arg. ad exitum iam properante Comœdiâ, Syri fallacia detegitur, vt Cliniæ nubat Antiphila. Bacchidem Clitiphonis eſſe amicam Menedemus oſtendit.

Trochaici octonarij, & iambici ſenarij.

MENEDEMVS, CHREMES.

M. [a] E*Go me non tam aſtutũ, neq; ita perſpicacem eſſe, id ſcio*
Sed hic adiutor meus, & monitor, & premonſtrator Chremes,
Hoc mihi præſtat: in me quiduis harum rerum conuenit,
Quæ ſunt [b] *dicta in ſtultum, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus:*
In illum nil poteſt: nam exſuperat eius ſtultitia omnia hæc.
C. *Ohe, iam deſine deos (vxor) gratulando obtundere,*

a Facetum exordium ſtultitiam Chremetis declaraturum.
b Conuitia in ſtultum.

Tuam

Tuam esse inuentam gnatam, nisi illos tuo ex ingenio iudicas,
Vt nil credas intelligere, nisi idem [c] dictum est centies:
Sed quid iamdudum interim illic gnatus cessat cum Syro?
M. Quos ais homines Chreme cessare? C. hem, [d] Menedeme ad uenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciastin'. M. omnia.
C. Quid ait? M. gaudere adeò occœpit, quasi qui cupiât nuptias.
C. [e] Ha, ha, ha. M. quid risisti? serui venêre in mentem Syri
Calliditates. M. itáne? C. voltus quoq; hominum [f] fingit scelus.
M. Gnatus quòd se assimulat lætam, id dicis? C. id. M. idem istuc mihi
Venit in mentem. C. [g] veterator. M. magis, si magis nôris, putes
Ita rem esse. C. ain' tu? M. quin tu ausculta. C. mane: prius hoc scire expeto,
Quid perdideris: nam vbi desponsam nunciasti filio,
Continuò iniecisse verba tibi Dromonem, scilicet,
[h] Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum vt dares.
M. Non. C. quid non? M. non inquam. C. neq; ipse gnatus? M. nil prorsus Chreme.
Magis unum etiam instare, vt hodie conficerentur nuptiæ.
C. Mira narras, quid Syrus meus? ne is quidē quidquā? M. nihil.
C. Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror, [i] qui alia tam planè scias.
Sed tuum ille quoque Syrus idem mirè finxit filium,
Vt ne paululum quidem suboleat amicam esse hanc Cliniæ.
C. Quid ais? M. [k] mitto iam osculari, atq; amplexari. id nil puto.
C. Quid est, quod amplius simuletur? M. vah. C. quid est? M. audi modò:
[l] Est mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retrò:
Huc est intro latus [m] lectus, vestimentis stratus est.
C. Quid, postquam hoc est factum? M. dictum factum, huc abijt Clitipho.
C. Solus? M. solus. C. timeo. M. Bacchis consecuta est illicò.
C. Sola? M. sola. C. perij. M. [n] vbi abiêre intro, operuêre ostium. C.
Clinia hęc fieri videbat? M. quid ni? vnà mecum simul. C. hem.
CH. Filij est amica Bacchis Menedeme: occidi.

c Ingenium Sostratæ stupidum notat.
d Gaudium de aduentu senis.
e Interiectio profusi chachinni.
f Metaphora à figulis.
g Veterator, qui vetus est in astutiâ.
h Plaut. Tri. Puero opus est cibum.
i Faceta in deceptum Ironia.
k Occupatio
l Aperit fallaciam.
m Lectus olim fuisse, exemptiles, & potuisse aliò atque aliò deportari, probat etiam ex Hom. Nannij Miscel. lib. 11.
n Argumentum quintæ amoris lineę.

m Honesta in re turpi insultatio in senem.

M. Quamobrem? C. m decem dierum vix mi est familia.
M. Quid? istuc times, quòd operam amico ille dat suo?
C. Immò quòd amicæ. M. si dat? C. an dubium id tibi est?
Quenquàmne animo tam comi esse, aut leni putas,

n Honesta ἔλλειψις.

n Qui se vidente amicam patiatur suam? M. ha, ha, hæ.
Quidni? quò verba facilius dentur mihi.

o Chremes indignatur in seipsum.

C. Derides? meritò mihi nunc o ego succenseo.
Quot res dedére; vbi possem persentiscere,
Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi.
At ne illud haud multum, si viuo, ferent:

p Χρηστολόγημα [illegible] irato familiaris.

p Nam iam. M. non tu te cohibes? non te respicis?
Non tibi ego exempli satis sum? C. præ iracundiá
Menedeme non sum apud me. M. téne istuc loqui?
Nonne id flagitium est, te alijs consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
C. Quid faciam? M. id quod me fecisse aiebas parùm:

q Recolit ac retorquet consilium datum.

q Fac, te esse patrem sentiat; fac, vt audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
Ne quàm aliam quærat copiam, ac te deserat.
C. Immò abeat potiùs multo quouis gentium,

r Verba rigidi patris.

Quàm hic r per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus
Menedeme, mihi illæc verè ad rastros res redit.
M. Quot incommoda tibi in hac capies, nisi caues?
Difficilem ostendis te esse, & ignosces tamen
Pòst, & id ingratum. C. ah nescis, quàm doleam. M. vt lubet.
Quid hoc, quod volo, vt illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. C. immò & gener, & affines placent.
M. Quid dotis dicam te dixisse filio?

s Tacemus consilia, recludemus dolores, obticemus quorum nos pudet.

Quid s obticuisti? C. dotis? M. ita dico. C. ah. M. Chreme,
Nequid verere: si est minus, nil dos mouet.
C. Duo talenta pro re nostrá ego esse decreui satis:
Sed ita dictu opus est, si me vis saluum esse, & rem, & filium,

t Consilium Chremetis perturbati.

Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. quam rem agis?
C. t id mirari te simulato, & illum rogitato simul, (nescio.
Quamobrem id faciã. M. Quin ego verò, quamobrem id facias,
C. Egone? vt illius animum, qui nunc luxuriá & lasciuiá

Diffluit,

Diffluit, retundam, redigam, vt quò se vortat, nesciat.
M. *Quid agis?* C. *mitte, ac sine me in hac re gerere mihi morem.* M. *sino:*
Itáne vis? C. *ita.* M. [n] *fiat.* C. *age iam, vt vxorē accersat, paret.*
Se, hîc ita, vt liberos est æquum, dictis confutabitur.
Sed Syrum. M. *quid eum?* C. *egóne? si viuo,* [x] *adeo exornatum*
Adeo depexum, vt, dum viuat, meminerit semper mei, (*dabo,*
Qui sibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
Non (ita dÿ ament) [y] *auderet facere hæc viduæ mulieri,*
Quæ in me fecit.

n Concessio irata contra pertinacem.
x Nouum periculum Clitiphonis, ne motus illi superiores repentè consilescant.
y Prouerbium.

ACT. V. SCENA II.

Arg. Clitiphonem filium obiurgat propter amicam pater: idq; adeò fit, vt sic admonitus, redeat in viam; & Bacchide relictâ, vxorem ducat. Continet hæc scena & callidum Syri consilium, quo catastrophen, id est, exitum euentúmque negotij machinatur.

Trochaici & Iambici octonarÿ.

CLITIPHO, MENEDEMVS, CHREMES, SYRVS.

CL. [a] *Itáne tandem quæso est Menedeme, vt pater*
Tam in breui spatio omnē de me eiecerit animū patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
[b] *Vulgo id faciunt.* M. *scio tibi esse hoc grauius multò, ac durius*
Cui fit. Verùm ego haud minùs ægrè patior id, qui nescio,
Nec rationē capio, nisi quòd tibi benè [c] *ex animo volo.* CL. *hîc*
Patrem adstare aiebas? M. *eccū.* CH. *quid me incusas Clitipho?*
Quidquid ego huius feci, tibi prospexi & stultitiæ tuæ.
Vbi te vidi [d] *animo esse omisso, & suauia in præsentiâ*
Quæ essent, prima habere, neq; consulere in longitudinem;
[e] *Cepi rationem vt neq; egeres, neq; vt hæc posses perdere,*
Vbi cui decuit primò, tibi non licuit per te mihi dare,
Abÿ ad proximos, tibi qui erant, eis commisi, & credidi.
Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium Clitipho,
Victus vestitus, quo in tectum te receptes. CL. *hei mihi!*
CH. *Satius est, quàm te ipso herede hæc possidere Bacchidem.*
S. [f] *Disperÿ: scelestus, quantas turbas conciui insciens!*
CL. *Emori cupio.* CH. *priùs quæso disce, quid sit viuere:*
Vbi scies, si displicebit vita, tum istoc vtitor.
S. [g] *Here, licétne?* CH. *loquere.* S. *at tutò?* CH. *loquere.* S. *quæ [illegible] ista est prauitas,*

a Clitipho relatu Menedemi, se patre abdicatum credit.
b Ab exemplo vitioso vulgi.
c Beneuolentiæ indicium.
d Carpit filium de delicijs.
e A necessario.
f Accusatio sui ipsius.
g ἰλλειψις. Transfert culpam omnem in se.

Quaue est amentia, quod peccaui ego, id obesse huic? CH. licet,
Ne te admisce: nemo accusat Syre te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem parâris. S. quid agis? CH. nil succenseo,
Nec tibi, nec huic, nec vos est æquum, quod facio, mihi.
S. Abijt, vah, rogâsse vellē. CL. quid? S. vnde mihi peterē cibū;
Ita nos abalienauit, tibi iam esse ad sororem intelligo.
CL. Adeón' rem redisse, vt periculū etiā [h]*fame mihi sit Syre?
S. Modò liceat viuere, spes est. CL. quæ? S. nos esurituros satis.
CL. Irrides in re tantâ, neque me quidquam consilio adiuuas?
S. Immò & ibi nunc sum, & vsque dudum id egi dum loquitur pater: (longiùs.
Et quantum ego [i] intelligere possum. CL. quid? S. non aberit
CL. Quid id ergo? S. sic est, non esse horum te arbitror. CL. quid istuc Syre?
Satin' sanus es? S. ego dicam, quod mî in mentem: tu dijudica.
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior esset, *te indulgebant, tibi dabant: nunc filia
Postquā est inuenta vera, inuenta est causa, quâ te expellerent.
CL. [k] Est verisimile. S. an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?
CL. Non arbitror. S. nunc aliud specta. [l] MATRES omnes filijs
In peccato adiutrices, auxilio in paternâ iniuriâ
Solent esse: id non fit. CL. verùm quid ergo nunc faciam Syre?
S. [m] Suspicionem quære ex illis istam: rem profer palam.
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces citò, aut
Scibis cuius sis. CL. rectè suades: faciam. S. sat rectè hoc mihi in
Mentē venit: namq; adolescens, [n] quā minimâ in spe situs erit,
Tam facillimè boni patris pacem in leges conficiet suas.
Etiam haud scio, anne vxorem ducat, ac Syro nil gratiæ.
[o] Quid autem hoc? senex exit foras: ego fugio: adhuc quod factum est,
Miror non iussisse illicò me arripi. Ad Menedemum hîc pergam: eum
[p] Precatorem mihi paro; seni nostro fidei nihil habeo.

h Extremum miseriarum fames.
* Fame, antiq; pro fames. Veteres declinabant fames, huius famei, fame vel fames, Vide Gel. li. 9. cap. 14.
i Præ nimiâ affectione intercipit sermonem.
Callidum Syri consilium, quo catastrophen machinatur.
* Antiquè.
k Facilè assentitur.
l Materna in filios indulgentia.
m Callidum Syri consilium.
n Valla Eleg. li. 1. cap. 26.
o ἰλλεννίζε Id est, intercessorem.

ACTVS V. SCENA III.

Arg. Chremes filijs occasione vxorem abiurgat: & mordacibus dictis impetit, salibúsque non illepidis, & maternum animum in hac scenâ ob oculos ponit Terentius.

Iambici

Iambici octonarij, & trochaici, iambicus quaternarius vnus.

SOSTRATA, CHREMES.

S.[a] PRofectò, nisi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali,
Idq; adeò miror, qui tam ineptũ quidquam potuerit tibi
Venire in mentẽ, mi vir. C. oh, pergin'[b] mulier esse? vllamne ego
Rem vnquam volui, quin tu in ea mihi aduersatrix fueris Sostrata? at (nescias.
Si rogitem iam, quid est quod peccẽ, aut quamobrem id faciã,
In quã re nunc tam confidenter restas stulta? S. ego nescio
C. Immò scis potiùs, quàm quidẽ redeat ad integrũ hæc eadem
S. Oh, iniquus es, qui me tacere de re tantã postules. (oratio.
C. Non postulo: iam loquere, nihilo minùs ego hoc faciã tamen.
S. Facies? C. verum. S. non vides, quantũ mali ex eã re excites?
Subditum se suspicatur. C. ain' tu? C. subditum. S. certè [c] sic erit
Mi vir. C. confitere. S. au, obsecro te, istuc nostris inimicis siet.
Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
C. Quid metuis? ne non, cùm velis, [d] conuincas esse illum tuum?
S. Quòd filia est inuenta? C. non, sed, quod magis credendũ siet,
Quod est consimilis moribus,
Facile conuinces ex te natum: nam tui similis est probè:
Nam illi [e] nihil vitij est relictum, quin id itidem sit tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur, quàm seuerus! rem cùm videas, censeas.

a Homo, per contemptũ, & id cum stomacho pronunciandum.
b Notat mulierum importunitatẽ.
c Repetitio verbi cum stomacho.
d A inquam mi vir. Confitere tu tuum non esse, S. au, &c.
e Iuridicum verbum.
f Notat vxoris mores ex filij moribus.

ACT. V. SCENA IIII.

Arg. Clitipho cum matre colloquens, suos sibi parentes cõmonstrari cupit: quã oratione hanc admodum reddit solicitam. Chremes contumeliosè filium obiurgat.

Trochaici octonarij.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

CL. SI [a] vnquam vllum fuit tempus mater, cùm ego voluptati
Fuerim, dictus filius tuus tuã voluntate, obsecro (tibi
Eius vt memineris, atque inopis nunc te miserescas mei:
Quod peto, & volo, parentes meos vt commonstres mihi.
S. [b] Obsecro mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienũ esse te. CL. sum. S. miseram me, hoccine quæsisti obsecro?
Ita mihi, atq; [c] huic sis superstes, vt ex me atque hoc natus es.
Et caue posthac, si me amas, vnquam istuc verbum ex te audiam. CH. at

a Valebat ad matrem consilium hoc, propterea mater producitur.
b Verba matris consternatę.
c Iurandi vetus mos parentum.
d Asperitas patris.

d Asperitas patris.

e Contumeliosè in abiectissimum quemque.

Ego, d si me metuis, mores caue in te esse istos sentiam.
CL. Quos? CH. si scire vis e ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo, damnosus: crede, & nostrum te esse credito. (meo
CL. Non sunt hæc iam dicta parentis. CH. non, si ex capite sis
Natus, item vt aiunt Mineruam esse ex Ioue, eâ causâ magis
Patiar Clitipho flagitÿs tuis me infamem fieri.

f Iratorum more hæc.

S. Di istæc. CH. nescio f Deo ego, quod potero, enitar sedulò.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abest, non quæris patri
Quo modo obsequare, & serues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere, ante oculos? pudet
Dicere hâc præsente verbum turpe: at te id nullo modo

g Catastrophe.

Facere piguit. CL. g eheu, quàm ego nunc totus displiceo mihi,
Quem pudet! neq; quod principium inueniam ad placandum,
scio.

ACTVS V. SCENA V.

Arg. Menedemi interuentu post turbationes tranquilla fiunt omnia, violenti datur Clitiphoni vxor Archonidis filia: Syro à Chremete ignoscitur.

Iambici, & trochaici octonarÿ.

MENEDEMVS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

a Menedemus solus hæc secum.

M. a ENimuerò Chremes nimis grauitas cruciat adolescentulum,
Nimisq; inhumanè exeo ergo, vt pacem conciliem, optumè
Ipsos video. CH. ehem, Menedeme, cur non accersi iubes

b Filiam, vt nubat, scilicet Cliniæ.

b Filiam, & quod dotis dixi firmas? S. mi vir, te obsecro
Ne facias. CL. pater obsecro vt mî ignoscas. M. da veniam
Chreme:
Sine te exorem. CH. con' mea bona vt dem Bacchidi dono
sciens?
Non faciã. M. at id nos non sinemus. CL. si me viuom vis pater,

c Metaphora à repagulo occludendo.

Ignosce. S. age, Chreme mi. M. age quæso, ne tam c obfirma te
Chreme.
CH. Quid illuc? video non licere, vt caperam, hoc pertendere.
M. Facis, vt te decet. CH. eâ lege hoc adeò faciam, si faciat id,

d Vox deliberantis.

Quod ego hanc æquom censeo. CL. d pater, omnia faciã: impera.
CH. Vxorem vt ducas. CL. pater. CH. nihil audio. M. ad me recipio:

Faciet.

Faciet. CH.*nil etiam audio ipsum.* CL.*perij.* S. *an dubitas Cliti-*
pho? (*nia sunt,*
CH. *Immò vtrū vult?* M.*faciet omnia.* S.*hæc, dum incipias, gra-*
Dúmque ignores vbi cognôris, facilia. CL.*faciam pater.* (*ames.*
S. *Gnate mi, ego pol dabo* [f] *puellam lepidam, quam tu facilè*
Filiam Phanocratæ nostri. CL. [g] *rufamne illam virginem,*
Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater.
CH.*Eia, vt elegans est! credas animum ibi esse?* S. *aliam dabo.*
CL. *Quid istuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum,*
Quam volo S *nunc laudo te gnate.* CL. *Archonidis huius filiā.*
S.*Perplacet.* CL.*pater, hoc nunc restat.* CH. *quid?* CL. [h] *Syro ignoscas volo,*
Quæ meâ causâ fecit. CH *fiat. Vos valete, & plaudite.*

f Blandà matris suasio.

g Deformis puellæ descriptio.

h Syro ignoscitur.

ADELPHORVM PERSONAE, EARVMQVE INTERPRETATIO.

MITIO, senex, ἀπὸ τῆ μήτιδος, à mente, & consilio: vel ἀπὸ τῶ μικκῶ, vnde & μικκυλος, quòd in eo omnia sint mitia, depressa & placida.

DEMEA, senex, ἀπὸ τῶ δήμω, antiquis homo moribus, & popularis status amans.

HEGIO; senex, ἀπὸ τῶ ἡγεῖσθαι, à ductu, seu principatu.

ÆSCHINVS, adolescens, ἀπὸ τῶ αἴσχυς, à pudore. Vide, nū scribi debeat Æschines, quomodo Græcis αἰσχίνης.

CTESIPHO, adolescens, τὸ τῆς κλήσεως φῶς, patrimonij splendor.

SOSTRATA, matrona.

PAAMPHILA, puerpera.

CANTHARA, nutrix, à cantharo nomen aptum nutricibus, quæ ferè bibulæ sunt.

SYRVS, seruus, etiam gentile, à Getis, qui postea Gothi dicti.

DROMO, seruus.

SANNIO, leno, à sannis, vel potiùs, ἀπὸ τῶ σαυνίου, ab hasta, quâ valere; à iocantibus dicebatur.

Sequentium hic tantùm mentio fit.

BABYLO, vel fortè Babyla, βαβύλας, futilis videtur trapezitæ nomen fuisse.

STORAX, vel Styrax seruus olidus, per antiphrasim, cum styracis odor sit longè optimus.

M. ANTONII MVRETI IN ADELPHOS TERENTII ARGVMENTVM.

MITIO, & Demea, duo dissimilimo fratres ingenio fuere: ille vrbanam vitam secutus est, hic rusticam: ille cælebs vixit, hic vxorem duxit: ille ingenio leuissimo, hic asperrimo: ille mitis etiam in alienos, hic sæuus etiam in suos: ille etiam in ira placidus, hic etiam citra iram ferox. Erant Demeæ filij duo: ex quibus natu maiorem Aeschinum sibi adoptauit Mitio, eúmq; secum in vrbe liberalissimè indulgentissiméq; educauit: minorẽ Ctesiphonem ruri secum seuerè inprimis ac restrictè habuit pater. Aeschinus multas meretrices, patre ad omnia conniuente, adamauit: multa conuiuia celebrauit, quæ deniq; iuuentus fert, ea omnia non liberè modò, sed etiam licenter exercuit. postremò vsque eò progressus est, vt virginem pauperculam quidem, sed bonam, bonis prognatam, Pamphilam nomine, quam mater Sophrona vidua sanctè secum, pudicè, vt poterat, educabat, noctu temulentus cùm incidisset, vim ei attulit, grauidámque fecit: venit posteà ad matrem illius, veniã petens, pollicénsque se puellam vxorem ducturum eâ fide data, & ignotum est, & tacitum. Ctesipho, cùm in vrbem interdum ventitaret, ipse quoque citharistriæ cuiusdam amore correptus est, totam eius rei famam, ne qua emanaret ac perueniret ad Demeam, in sese Aeschinus transferebat. tandem cùm leno, puellæ dominus, aut pecuniã sibi quanti ea erat, vellet in manũ dari, aut se eam alij venditurum minitaretur, adductus in summã desperationem Ctesipho, iam de relinquendã patriã cogitabat, cùm Aeschinus, re intellectâ, qui nullo neque pudore teneretur, neque metu, domum lenonis per vim ingressus est, & ipsũ & familiam contulit pugnis, puellam per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur totã vrbe rumor. venit Demea, Mitionem obiurgat; inclamat, testatur deos atque homines, quòd dissolutus, quòd intemperans, quòd vinosus, quòd scortator, quòd nullius bonæ rei Aeschinus foret, omnem in Mitione vno hærere culpam: Dijs gratias agere, quòd ille saltem, quem ipse ruri haberet, frugi ac temperans esset, rei studeret, & famæ, illarum rerum nihil ne cogitaret quidem: tantum videlicet interesse inter suum, & fratris disciplinam. Placat hominem quantum in se est, Mitio: iámque se ab eo expediuerat, cùm superuenit aliud, quòd maiores etiam tumultus excitaret, raptam ab Aeschino citharistriã, perfertur ad matrem Pamphilæ, quæ quidem Pamphila ita erat ad pariendum vicina, vt iam è dolore laboraret,

beraret, quid faceret miseratiunculatum Aeschini animum, se verò, filiámque suam proditas per summam perfidiam, ac desertas putabat. Getam seruulum, qui pauperem familiam solus vt poterat, alebat, mittit ad Hegionem, puellæ cognatum, iubétque ei rem, vt erat, exponere : interea audierat Demea, suum quoque Ctesiphonem in raptione fuisse : iámque totus in fermento, vt aiunt, erat : cùm ei Syrus seruus vaferrimus, mendaciolum aspergit : venisse quidem rure Ctesiphonem, sed venisse obiurgatum Aeschinum, multa ei medio foro mala dixisse, deinde rediisse rus in præfecturam suam, lacrumare gaudio Demea, & gratulari sibi, quòd vnum saltem haberet, in quo extaret paternæ seueritatis exemplum; dum rus redit, incidit in Hegionem, à quo de constuprata per vim ab Aeschino Pamphila intelligit : denuò commotus, dum fratrem, vt in eum iram euomeret, quærit, obuiam habuit mercenarium à villá, ex quo sciscitatus de filio, accipit, non esse ruri : redit ad Syrum; à quo ei rursus nouum mendacium, velut offa in os, ne latraret, obiicitur. quærit, vbi fratrem reperire posset. id verò ita indicauit Syrus, vt infelix senex, dum illius verbis fidem habet, nequidquam omne oppidum perreptauerit : intereà Mitio omnium ab Hegione certior factus, ipsemet ad mulieres profectus, iacentes iam & afflictas erexerat, labantes & dubias confirmauerat, tristitia ac mœrore confectas recreauerat, pollicitus, se Aeschino Pamphilam vxorem daturum : venit Demea : clamor, iurgium, conuicia, etiam eo præsente. seruulus quidam Ctesiphonem per imprudentiam nominat. ille cùm subitò per vim in ædes irrupisset; quem iampridem putabat ruri fodere, aut arare, aut aliquid ferre. denique eum accubantem cum amica, & suauiter potitantem deprehendit. ibi verò tanta iracundia incitatus est, vt arderet. satis diis vociferatus cùm esset; tandem placida & composita Mitionis oratione, eò perducitur, vt deposita vetere sæuitia, benignus, affabilis, lepidus esse meditetur: itaque ipso non permittente tantùm, sed etiam iubente, puerpera domum traducitur : fiunt nuptiæ; lenoni numeratur argentum; Mitio ipse Sophronam ducit vxorem: Hegioni datur vnde viuat. Syrus vnà cum Phrygiâ vxore manumittitur. Cùm Mitio, cæterique omnes, sed tamen præcipuè Mitio, illam tantam, tam insperatam, tam subitam mutationem admiraretur, graui & cordatâ oratione claudit fabulam Demea; si omnia profundere, si in omni libidine ac nequitiâ viuere, si totam rem helluationibus, scortationibus, largitionibus consumere iubeat, nihilo id suâ magis, aliquanto etiam minus, quo sibi minus ætatis supersit, quàm aliorum interesse: sin corrigi se in loco, & modicè coërceri, atque admoneri velint, eum esse se, qui id præstare possit: permittuntur ei omnia, ita fabula concluditur.

C. SVL-

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

DVos cùm haberet Demea adolescentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum Aeschinum.
Sed Ctesiphonem retinet hunc citharistriæ
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat Aeschinus; famam quoque
Amoris in se transferebat, denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat
Idem Aeschinus ciuem Atticam pauperculam;
Eidémque dederat, hanc sibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre mox tamen,
Vt veritas patefacta est, ducit Aeschinus
Vitiatam, potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro, Demeam.

ADELPHOS TERENTII.

ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AEMILII PAVLI. Q. FABIO MAXIMO P. CORNELIO AFRICANO AED. CVR. EGERE L. ATTILIVS PRAENESTINVS, MINVTIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVD. TIBIIS SARRANIS: FACTA E GRAECA MENANDRV, L. ANICIO. M. CORNELIO COSS.

PROLOGVS.

a Narratio.

POstquam [a] *poëta sensit scripturam suam*
Ab iniquis obseruari, & aduersarios
Rapere in peiorem partem, quam acturi sumus:
Indicio de se ipse erit: vos eritis indices,
Laudine an vitio duci id factum oporteat:
Synapothnescontes [b] *Diphili comœdia est,*
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græcâ adolescens est, qui lenoni eripit

b Diphilus poëta comicus fuit.

Meri-

Meretricem, in primâ fabulâ. cum Plautus locum
Reliquit integrum: cùm hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum [b] *extulit.* b Græca Latino stilo ornauit.
Eam nos acturi sumus nouam: pernoscite,
Furtúmne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentiâ est.
c *Nam quòd isti dicunt maleuoli, homines nobiles* c Alia defensio.
Eam adiutare, assiduéque vnà scribere,
Quod illi maledictum vehemens existumant,
d *Eam laudem hic ducit maxumam, cùm illis placet,* d Inuersio.
Qui vobis vniuersis, & populo placent;
e *Quorúm operâ in bello, in ocio, in negotio,* e Laus ab humanitate.
Suo quisque tempore vsus est sine superbiâ.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent facite, æquanimitas
Poëtæ ad scribendum augeat industriam.

ACTVS I. SCENA I.

Arg. Admodum est solicitus Mitio, quòd nondum à cænâ redierit filius Aeschinus. Ostendit in liberis educandis lenitate, plus quàm asperitate parentes proficere.

Iambici senarij.

MITIO, senex.

M. [a] *STorax, non rediyt hac nocte à cænâ Æschinus,* a Mitio hac narratione exponit suam erga filium voluntatem, sua consilia de educatione exponit, item consilia Demeæ.
Neque seruulorum quisquam, qui aduorsum ierant?
Profectò hoc verè dicunt: si absis vspiam,
Aut vbi si cesses, euenire ea satius est,
Quæ in te vxor dicet, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitij.
b *Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,* b Orditur autem narrationem à collatione, quâ exaugerat curam & amorem erga filium.
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cùm sibi sit malè.
Ego quia non rediyt filius, quæ cogito? &
Quibus nunc solicitor rebus? ne aut ille alserit,
Aut vspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid: vah, quemquamne hominem in animo instituere, aut
Parare, quod sit charius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre is adeò

Dissimili

Dissimili studio est iam inde ab adolescentiâ.

c Mitionis vita clemens & ociosa, Demeæ vita laboriosa & austera.

c Ego hanc clementem vitam vrbanum, atque ocium
Secutus sum: & quod fortunatum isti putant,
Vxorem nunquam habui, ille contrà, hæc omnia;
Ruri agere vitam, semper parcè, ac duriter
Se habere: vxorem duxit: nati filij
Duo; inde ego hunc maiorem adoptaui mihi;
Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: solum id est charum mihi,
Ille vt item contra me habeat, facio sedulò:
Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo iure agere: postremò, alij clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tantò magis audebit cæteros.

d αἰσχύνῃ.

d PVDORE, & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt, neque placent.

e Fratris consilia.

Venit sæpè ad me clamans, e quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptum suggeris?
Vestitu nimium indulges: nimium ineptus es,
Nimium ipse durus est, præter æquúmq; & bonum.

f Retorquet correptionem, contrarium inferendo.

f ET ERRAT longè, meâ quidem sententiâ,
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud quod amicitiâ adiungitur:
Mea est sic ratio, & sic animum induco meum.
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens, absénsque idem erit.

g Indulgentiæ affectum ad disciplinam reuocat.

g Hoc patrium est, potiùs consuefacere filium,
Suâ sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest; hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.

Sed

Sed estne hic ipsus, de quo agebam? & certè is est:
Nescio quid tristem video. Credo iam, vt solet,
Iurgabit. Saluom te aduenire Demea,
[b] *Gaudemus.*

b Hic senarius perficitur initio scenæ sequentis.

ACTVS I. SCENA II.

Arg. Demea Aeschinum absentem, petulantiæ grauiter accusat, excusat eundem Mitio, plus nimio indulgens pater. Hic attende lenem Mitionem, asperum Demeam iudici a Terentio.

Iambici senarij.

DEMEA, MITIO.

D.[a] HEm opportunè: teipsum quærito.
M. *Quid tristis es?* D. *Rogas me, vbi nobis Æschinus*
Siet; quid tristis ego sim? M. *dixin' hoc fore!*
Quid fecit? D. *quid ille fecerit?* [b] *quem neque pudet*
Quidquam; neque metuit quenquam; neque legem putat
Tenere se vllam: nam illa, quæ antehac facta sunt,
Omitto: modò quid designauit? M. *quidnam id est?*
D. [c] *Fores effregit, atque in ædes irruit*
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam
Multauit vsque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat; clamant omnes indignissimè
Factum esse, hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixêre? in ore est omni populo. Deniquc,
[d] *Si conferendum exemplum est, non fratrem videt*
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum huius simile factum. Hæc cum illi Mitio
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi sinis.
M. HOMINE *imperito nunquam quidquam iniustius,*
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
D. *Quorsum istuc?* M. [e] *quia tu Demea hæc malè iudicas.*
Non est flagitium, mihi crede adolescentulum
Scortari, neque potare, non est, neque fores
Effringere. Hæc si neque ego, neque tu fecimus,
Non sinit egestas facere nos. Tu nunc tibi
[f] *Id laudi ducis, quod tum fecisti inopiâ.*
Iniurium est: [g] *nam si esset vnde id fieret,*
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,

a Congressus senum, qui velut superiorem Mitionis orationē comprobat & amplificat.
b Propositio generalis.
c Narratio.
d Amplificatio ab exemplo.
e Excusatio facta, per consultationem.
f Id plerumque vsu venit.
g Dissimulatio callida Mitionis, quâ placare fratrem conatur.

Potiùs

Potiùs quàm, vbi te expectatum eiecisset foras,
Alieniori ætate post faceret tamen.

h Tragica exclamatio.
i Alijs adiges.

D. [h] *Prô Iupiter,* [i] *rediges tu homo me ad insaniam.*
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? M. *ah.*
Ausculta, ne me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:

k Argumentatio per inductionem.
l Varro lib. 6. de Orig. legit scortatur, potat, olet vnguentum.
m Percussa breuitas, quâ proposita soluuntur.
n Peroratio.
o Plus laudis consilium, quàm natura consequitur.

[k] *Is meus est factus: si quid peccat Demea,*
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
[l] *Obsonat, potat, olet vnguenta de meo.*
Amat? dabitur à me argentum, vbi erat commodum,
Vbi non erit, fortasse excludetur forâs.
[m] *Fores effregit? restituentur. discidit*
Vestem? resarcietur. est, dijs gratia,
Et vnde hæc fient, & adhuc non molesta sunt.
[n] *Prostremò, aut desine, aut cedo quemuis arbitrum:*
Te plura in hac re peccare ostendam. D. *hei mihi.*
Pater esse disce ab alijs, qui verè sciunt.
M. [o] *Naturâ tu illi pater es, consilijs ego.*
D. *Tún' consulis quidquam?* M. *ah, si pergis, abiero.*
D. *Siccíne agis?* M. *an ego toties de eadem re audiam?*
D. *Curæ est mihi.* M. *& mihi curæ est: verùm Demea,*
Curemus æquam vterque partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. D. *ah, Mitio.*

p Concessio Ironica.

M. *Mihi sic videtur.* D. *quid istuc?* [p] *tibi si istuc placet,*
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam si verbum vnum posthac. M. *rursum Demea*
Irascere? D. *an non credis? repeton' quem dedi?*
Ægrè est: alienus non sum: si obsto; hem desino.
Vnum vis curem: curo. & est dijs gratia,

q Ille per contemptū.
r Correctio dissimulationis.
s Argumentum à contrario.

Cùm ita vt volo, est: [q] *iste tuus ipse sentiet*
Posteriùs: nolo in illum grauius dicere.
M. [r] *Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit: tamen*
Nonnihil molesta hæc sunt mihi. Sed ostendere,
Me ægrè pati, illi nolui: nam ita est homo,
Cum placo, aduersor sedulò, & deterreo:
[s] *Tamen humanè vix patitur: verùm si augeam,*

Aut

Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ,
Insaniam profectò cum illo: etsi Æschinus
Nonnullam in hac re nobis[t] facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremò nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit velle uxorem ducere.
Sperabam iam[u] deferuisse adolescentiam:
[x] Gaudebam. Ecce autem de integro: nisi quidquid est.
Volo scire, atquè hominem conuenire, si apud forum est.

t Reprehensiones leues.

u Alijs, deseuisse.

x Aposiopesis.

ACTVS II. SCENA I.

Arg. Senibus omisśis, describitur Æschini factum iurgantis cum lenone; nec error est poëtæ, quòd hîc fiant, quæ facta esse Demea dixit, qui fortaśsè rumore nuntio acceperat fecisse Æschinum, quod facturum ille se minatus fuerat.

Trochaici & iambici octonarij, & vnus quaternarius.

SANNIO, ÆSCHINVS.

S.[a] O*Bsecro, populares ferte misero atq; innocenti auxilium:*
Subuenire inopi. AE. *ociose, nunc iam illico hîc consiste.*
Quid respectus? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero, hic
Tanget. S. *ego istam inuitis omnibus.* (te
AE. *Quanquam est scelestus, non committet hodie vnquam iterum vt vapulet.*
S. *Æschine audi, ne te dicas fuisse ignarum meorum morum;*
Ego leno sum. AE. *scio.* S. *at ita, vt vsquã fuit fide quisquã optu.*
Tu quod te posterius purges, nolle hanc iniuriam mihi (mã,
Factã esse,[b] huius nõ faciã, crede hoc, ego meũ ius persequar.
Neque tu verbis solues vnquam, quod me mihi malefeceris.
Noui ego vostra hæc: nollem factũ: dabitur iusiurandum, esse te
[c] Indignũ iniuriã hãc, indignis cũ egomet sim acceptus modis.
AE.[d] *Abi præstrenuè, ac fores aperi.* S. *cæterum hoc nihil facis.*
AE. *I intro nũc iã.* S. *at enim nõ sinã.* AE. *accede illuc Parmeno,*
Nimium abijsti istoc, hic propter hunc asiste: hem, sic volo,
Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam dimoneas tuos,
Ne mora sit, si innuero, quin pugnus continuò in malã hæreat.
S. *Istuc volo ergo ipsũ experiri.* AE. *hem, serua: omitte mulierẽ.*
S.[e] *O facinus indignum!* AE. *geminabit, nisi caues.* S. *hei misero mihi.*
AE. *Nõ innuẽram, verùm in istã partẽ potiùs peccato tamen:*

I nunc

a Omisśis senibus, describitur Æschini factum iurgantis cum lenone. Estquè hæc periculi protasis.

b Huius, vel stipulam, vel summum digiti ostendens dicit.

c Satisfacturi olim iurabãt indigno se eam contumeliam intulisse, eaque res læsum ab infamia vindicabat. Vide Nan. Misc. lib. 11.

d Ad Parmenonem concitatus loquitur.

e Exclamatio vapulantis.

I nunc iam. S. quid hoc rei est? regnúmne Æschine hic tu possi-
AE. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus. (des?
S. Quid tibi rei mecum est? AE. nihil. S. quid? nostin' qui sim?
AE. non desidero.
S. Tetigin' tui quidquam? AE. si attigisses, ferres infortunium.
S. Qui tibi magis licet meam habere, pro quá ego argẽtũ dedi?
Responde. AE. ante ædes non fecisse[d] erit melius hic conuicium:
[e] Nam si molestus pergis esse, iam intrò arripiére, atque ibi
Vsque ad necem operiére loris. S. loris liber? AE. sic erit.
SA. O hominem impurum! hiccine libertatem aiunt æquam
esse omnibus?
AE. Si satis iam [f] debacchatus es leno, audi si vis nunc iam.
S. Egón' debacchatus sum in te, an tu in me? AE. mitte ista:
atque ad rem redi.
S. Quam rem? quò redeam? AE. iámne me vis dicere id, quod
ad te attinet?
S. Cupio, [g] modò æqui aliquid. AE. vah, leno iniqua me non vult
S. Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentium, (loqui.
Periurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta iniuria.
AE. Nam herclè etiam id restat. SA. illuc quæso redi quò cœpi-
sti Aeschine.
AE. Minis viginti tu illam emisti, quæ res [h] tibi vortat male:
Argenti tantum tibi dabitur. S. quid, [i] si ego illã nolo vendere,
Coges me? AE. minimè. S. namque id metui. AE. neque ven-
dundam censeo,
Quæ libera est: nam ego [k] illam liberali assero causâ manu;
Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an causam meditari
tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. S. [l] pró supreme Iupiter:
Minimè miror, qui insanire accipiunt ex iniuriâ.
Domo me eripuit, verberauit: me inuito abduxit meam:
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hęc tantidem emptam postulat sibi tradier.
[m] Verum enim, quando benè promeruit, fiat: suũ ius postulat:
Age iam cupio, modò si argentum reddat, sed ego hoc ariolor:
Vbi me dixero dare tanti, testes faciet illicò,
Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras redi.

d Suadentis habet speciem, cùm interim graues minas denunciet. Vide Nan. Misc. lib. II.
e Comminatio vehementior.
f Superbè contemnit dicta lenonis.
g ἐπιεικῶς.
h Imprecatio.
i Stultè negat se vendi turum quod perdidit.
k Liberalis causa, quæ continet actionem libertatis.
l Tragica exclamatio.
m Hic mirâ arte insano conceditur.

Id quoq; possum ferre, si modò reddat: quanquam iniurium est.
Verùm cogito id, quod res est. quando eum quæstum occeperis,
Accipiunda, & mussitanda iniuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustrà egomet mecum has rationes deputo.

ACTVS II. SCENA II.

Arg. Sannio queritur de iniuriâ sibi factâ ab Aeschino, & Syri consilijs eluditur.

Iambici octonarij.

SYRVS, SANNIO.

SY.[a] T*Ace, egomet conueniam iam ipsum: cupidè accipiat faxo, atque etiam* — a Consilia serui quibus eludit lenonem, eáque commodè subijcit statim concertationi, quę fuit cum Aeschino.
Bene dicat secum esse actũ. quid istuc Sannio est, quod te audio
Cum hero nescio quid concertâsse? SA. *nunquam vidi iniquiùs*
Certationem comparatam, quàm quæ hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberando, vsque ambo defessi sumus.
SY. *Tuâ culpâ.* SA. *quid agerem?* SY. *adolescenti morem gestũ oportuit.*
SA. *Quid potui meliùs? qui hodie vsque os præbui.* SY. *age, scis quid loquar?*
PECVNIAM *in loco negligere, maximũ interdum est lucrum.*
SA. *hui.*
SY. *Meruisti, si nunc de tuo iure concessisses paululum,*
Atque adolescenti esses morigeratus hominũ homo stultissime,
Ne non tibi istuc fœneraret? SA. EGO *spem pretio non emo.*
SY. *Nunquã rem facies: abi, nescis* [b] *inescare homines Sannio.* — b Metaphora ab aucupibus.
SA. *Credo istuc melius esse: verùm, ego nũquã adeò astutus fui,*
Quin, quidquid possem, [c] *mallem auferre potiùs in præsentiâ.* — c Mos auarorum.
SY. *Age, noui tuũ animũ: quasi quidquã tibi sint viginti minæ,*
Dũ huic obsequare: præterea autem te aiunt proficisci Cyprum.
SA. *hem.* *(hoc scio.*
SY. *Coemisse hinc, quæ illuc veheres, multa; nauem conductam:*
Animus tibi pendet: vbi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages.
SA. [d] *Nusquam pedem: perii hercle: hac illi spe hoc inceperunt.*
SY. *Timet:* — d ἀποσιώπησις.
Inieci [e] *scrupulum homini.* SA *ô scelera! illuc vide,* — e Metaphora à lapillis articulos vrgentibus.
Vt in ipso articulo oppressit. emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum:
Nisi eò ad mercatum venio, damnum maximum est,

Nunc, si hoc omittam, actum agam, vbi illinc rediero,
Nihil est, refrixerit res: nunc demum venis!
Cur passus? vbi eras? vt sit satius perdere,
Quàm aut hic nunc manere tam diu, aut tum persequi.
SY. Iámne enumerâsti, quod ad te rediturum putes?
SA. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Æschinum?
Per oppressionem vt hanc mihi eripere postulet?
SY. g Labascit, vnum hoc habeo; vide si satis placet:
Potius, quàm venias in periculum Sannio,
Seruésne, an perdas totum, diuiduum face.
Minas decem corradet alicunde. SA. h hei mihi,
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser:
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi,
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defraudet! nusquam abeo. SY. vt lubet.
Numquid vis, quin abeam? SA. Immò hercle, hoc quæso Syre,
Vt vt hæc sunt facta, i potiùs, quàm lites sequar,
Meum mihi reddatur, saltem quanti empta est, Syre,
Scio te non vsum antehac amicitiâ meâ:
Memorem me dices esse, & gratum. SY. sedulò
Faciam. k sed Ctesiphonem video. lætus est
De amicâ. SA. quid, quod te oro? SY. paulisper mane.

g Metaphora ab arbore resectâ.
h Nunc conqueritur de iniuriâ, cùm damnum quoque sentit.
i Diuertit se tandem ad preces.
k παρεγχείρησις.

ACTVS II. SCENA III.

Arg. Ctesipho fratrem laudat & commendat, agitque gratias absenti pro accepto beneficio.

Iambici senarij.

CTESIPHO, SYRVS.

C. a ABs quiuis homine, cùm est opus, beneficium accipere gaudeas:
Verùm enimuerò id demùm iuuat, si quem æquom est benefacere, is facit.
O frater, frater, quid ego nunc te laudem? satis certò scio:
b Nunquam ita magnificè quicquam dicam, id virtus quin superet tua:
Itaq; vnam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem hominẽ neminẽ esse primarũ artium magis principẽ.
S. O Ctesipho. C. ô Syre, Æschinus vbi est? S. ellum, te expectat domi. C. hem.

a Spargitur in personas Aeschini factum, idque iam Ctesipho prædicat, nempe ad quem fructus redit.
b Summa fratris laudatio.

S. Quid

S. Quid est? C. quid sit? illius operâ Syre nunc viuo: festiuum caput: — c Veri fratris descriptio.
Omnia sibi qui c post putaret esse præ meo commodo: — d Acro legit, quidnam fors crepuit.
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatũ in se transtulit;
Nil pote supra; d sed quisnã? foris crepuit. S. mane, ipse exit foràs.

ACT. II. SCENA IV.

Arg. Colloquuntur fratres: agitur de pecuniâ reddendâ lenoni, & parandâ cœnâ.

Eiusdem generis.

ÆSCHINVS, SANNIO, CTESIPHO, SYRVS.

AE. a VBi ille est sacrilegus? SA. men' quærit: num quidnam effert: occidi: — a Aeschinus seruat aduersus Lenonem superbiam.
Nil video. AE. ehẽ, opportunè, teipsum quærito: quid fit Ctesi- — b Assentatores coram laudant.
In tuto est omnis res: omitte verò tristitiam tuam. (pho? — c Insinuatio beneficij in periculo collati.
C. Ego illam facilè verò omitto, qui quidem te habeã fratrem.
O mi germane, ah vereor coram in os te laudare amplius, — d Extenuatio delicti.
b Ne id assentandi magis, quàm quod habeam gratum, facere, existumes. — e Ex Diphilo videtur expressisse, qui adolescentem facit optantem commori, vt Terent. fugere Vide Nan. Misc. lib. 2.
AE. Age inepte, quasi nunc non nôrimus nos inter nos Ctesipho.
c Sed hoc mihi dolet, nos pene serò scisse, & pene in eum locum
Redÿsse, vt, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
C. Pudebat. AE. d ah, stultitia est istæc, non pudor, tam ob paruolam (beant.
Rem pene e ex patriâ. turpe dictu: Deos quæso vt istæc prohi-
C. Peccaui. AE. quid ait tandem nobis Sannio? SY. f iam mitis est. — f Ex debaccante scilicet & austero.
AE. Ego g ad forum ibo, vt hunc absoluam: tu intrò ad illam Ctesipho. — g Quò solutioni interessent argentarij, eámque referrent in rationes, alioqui numerabat argentum Mitio.
SA. Syre insta. SY. eamus: namq; hic properat in h Cyprum. SA. ne tam quidem, — h In Cyprum quò amica erat auehẽda.
i Quamuis etiam maneo otiosus hic. SY. reddetur, ne time. — i Incõstanter â lenone dictum.
SA. At vt omne reddat. SY. omne reddet: tace modò, ac sequere hâc. SA. sequor.
C. Heus, heus Syre. SY. hem quid est? C. obsecro hercle, hominem istum impurissimum,
Quamprimũm absoluetote, ne, si magis irritatus siet,
Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpetuò perierim.

g Honesta in re turpi Periphrasis.
h Seruus magnificè loquitur.

ST. *Non fiet: bono animo esto, tu cum illâ te g intus oblecta interim,*
h *Et lectulos iube sterni nobis, & parari cætera.*
Ego iam transactâ re conuortam me domum cum obsonio.
C. *Ita quæso quando hoc benè successit, hilarem hunc sumamus diem.*

ACTVS III. SCENA I.

Arg. Solicitam inducit Sostratam, ob filiæ, quæ ex Aeschino grauida est, vicinum partum.

Iambici & trochaici octonarij.

SOSTRATA, CANTHARA.

a Aliud periculum Aeschini: nam palam fit oppressam ab eo ingenuam, & mulierculæ in metum conijciuntur propter raptam psaltriam.
b Amatorius affectus.
c Factum laudat ob conditionem nuptiarum.

S. a *Obsecro mea tu nutrix, quid nũc fiet?* C. *quid fiet rogas?*
Rectè ædepol, spero. S. *modò dolores, mea tu, occipiunt primulùm.*
C. *Iam nunc times, quasi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris.*
S. *Miseram me, neminem habeo, solæ sumus: Geta autem hîc non adest.*
Nec habeo quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Aeschinum.
C. *Pol is quidem iam hîc aderit: nam nunquam vnum intermittit diem,*
Quin semper veniat S. *solus* b *mearũ miseriarum est remedium.*
C. *E re natâ melius fieri haud potuit, quàm factum est hera:*
c *Oblatũ quando vitiũ est, quod ad illum attinet potissimùm,*
Talem, tali genere, atq; animo, natum ex tantâ familiâ.
S. *Ita pol est, vt dicis: saluus nobis, Deos quæso, vt fiet.*

ACT. III. SCENA II.

Arg. Geta Sostratæ seruulus commotior, Hære nunciat Aeschinum alio captum amore, puellam eripuisse lenoni.

Eiusdem generis, inserto quaternario.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

a Tragica conquestio seruuli de iniuriâ Aeschini, viam autem facit ad epitasin.
b Seculum accusat vt à tempore mores carpat.

G. a *Nunc illud est, quòd si omnes omnia sua cõsilia cõferãt,*
Atq; huic malo salutẽ quærant, auxilij nihil afferant,
Quod mihíque, heræque, filiæque herili est: væ misero mihi,
Tot res repentè circumuallant, vnde emergi non potest,
Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.
b *Hoccine seclũ! ô scelera! ô genera sacrilega! ô hominẽ impiũ!*
S. *Me miseram, quidnam est, quòd sic video timidum & properantem Getam?*

G. Quem

G. [c] Quem neq; fides, neq; iusiurandum, neq; vlla misericordia
Repressit, neque reflexit: neque quòd partus instabat propè:
Cui miseræ indignè per vim vitium obtulerat. S. non intelligo
Satis, quę loquatur. C. propiùs obsecro accedamus Sostrata. G. ah
[d] Me miserum, vix sum compos animi: ita ardeo iracundiâ.
Nihil est, quod malim, quàm illam totam familiam mihi obuiā
Dari, vt iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc est recens:
Satis mihi id habeam supplicij, dum illos vlciscar modò.
Seni animā primùm extinguerē ipsi, qui illud produxit scelus:
Tum autem [e] Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis!
[f] Sublimem medium arriperem, & capite primùm in terram statuerem,
Vt crebrò dispergat viam:
Adolescenti ipsi oculos eriperem, post hæc præcipitem darem.
Cæteros [g] ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem:
Sed cesso hoc: malo heram impertiri properè. S. reuocemus. Geta. G. hem.
Quisquis es, [h] sine me. S. ego sum Sostrata. G. vbi ea est? te ipsam quærito:
Te expecto: oppidò opportunè te obtulisti mihi obuiàm
Hera. S. quid est? quid trepidas? G. hei mihi. S. quid festinas mi Geta?
Animū recipe. G. prorsus. S. quid istuc prorsus ergo est? G. [i] perîimus:
Actum est. S. eloquere obsecro, quid siet. G. iam. S. quid iam Geta?
G. Æschinus. S. quid ergo is? G. alienus est à nostrâ familiâ. S. hē,
Perii, quare? G. amare occepit aliam. S. ve miseræ mihi.
G. [k] Neque id occultè fert: à lenone ipsus eripuit palam.
S. Satin' hoc certum est? G. certum, hisce oculis egomet vidi Sostrata. S. [l] ah,
Me miseram, quid credas iam? aut cui credas? nostrumne Æschinum,
Nostram vitam omnium, [m] in quo nostra spes, opésque omnes sitæ erant,
Qui sine [n] hac iurabat se vnum nunquam victurum diem,

c Geta querimoniam persequitur per exaggerationem.
d Cum pondere & stomacho pronuncianda: nam ira animum impedit.
e ὑποτύπωσις.
f Cum nutu & gestu pronuncianda.
g R, litera canina iram indicat.
h Præ iracundiâ vix tandem cognoscit heram.
i Interruptus sermo ob indignationem.
k Argumentum magni amoris.
l ἀποσιώπησις amare flentis.
m Exaggeratio.
n Oratoriè vehementius cupitum postremò posuit.

Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat: patrem ita
Obsecraturum, vt liceret sibi hanc vxorem ducere.

o Frustra in metum coniectæ mulierculæ, vt in fabulâ pluſculum eſſet turbarum.

G. *Hera,*[o] *lacrumas mitte, ac potiùs, quod ad hanc rem opus porrò est, prospice:*
Patiamúrne; an narremus cuipiã? C. *au, au, mi homo, sanún' es?*
An hoc proferendum tibi vsquam esse videtur? G. *mihi quidem non placet.*
Iam primùm, illum alieno animo à nobis esse, res ipsa indicat.
Nunc si hoc palam proferemus, ille inficias ibit, sat scio:
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet. tum si maximè
Fateatur, cùm amet aliam, non est vtile hanc illi dari.

p Getæ conſilium.

[p] *Quapropter quoquo pacto tacito est opus.* S. *ah, minimè gentium:*
Non faciam. G. *quid agis?* S. *proferam.* G. *hem, mea Sostrata, vide quam rem agas.*
S. *Peiore res loco esse non potest, quàm in hoc, quo nunc sita est.*
Primùm indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,
Periit pro virgine dari nuptum non potest: hoc reliquom est,
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
Postremò, quandò ego conscia mi sum, à me culpam hanc procul esse, nec
Pretium, neque rem vllam intercessisse, illâ, aut me, indignam; experiar Geta.

q Priſcian. iſtic legit.
r Simulus Soſtratæ maritus, pater puellę vitiatæ ab Æſchino hic eſt ὁ σιμύλος.

G. *Quid* [q] *istuc? accedo, vt meliùs dicas.* S. *tu quantũ potes, abi,*
Atque Hegioni cognato huius rem enarrato omnem ordine.
Nam is nostro [r] *Simulo fuit summus, & nos coluit maximè.*
G. *Nã hercle alius nemo respicit nos.* S. *propera tu mea Canthara,*
Curre, obstetricẽ accerse, vt, cùm opus sit, ne in mora nobis siet.

ACT. III. SCENA III.

Arg. Malè eſt Demeæ, quòd filium Cteſiphonem audiuerit vnà adfuiſſe, cùm eriperet mulierem Aeſchinus.

Iambici senarij.

DEMEA.

a Demea ſolus hæc ſecum.

[a] D*isperii: Ctesiphonem audiui filium*
Vnà affuisse in raptione cum Aeschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò: persuasit ille impurus, sat scio.

Sed

Sed eccum ire Syrum video: hinc scibo iam, vbi siet.
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
[b] *Non ostendam me id velle.*

b Demeæ astutia.

ACTVS III. SCENA IV.

Arg. Commendatur Ctesipho, vituperantur Mitio & Aeschinus: callidè vtrumque Syrus facit. Demea autem narratione virtutum Ctesiphonis plurimum gaudet.

Eiusdem generis.

SYRVS, DEMEA.

S. [a] *OMnem rem modò seni,*
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquam vidi lætius. D. *prò Iupiter,*
Hominis stultitiam! S. *collaudauit filium:*
Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
D. *Disrumpor.* S. *argentum annumerauit illicò.*
Dedit præterea in sumptum [b] *dimidium minę:*
Id distributum sanè est ex sententiâ. D. *hem,*
Huic mandes, si quid rectè curatum velis.
S. *Hem Demea, haud aspexeram te: quid agitur?*
D. *Quid agatur? Vestram neque mirari satis*
Rationem. S. *est hercle inepta, ne dicam dolo, atque*
Absurda. pisces cæteros purga Dromo:
Congrum istum maxumum in aquâ sinito ludere
Paulisper: vbi ègo venero, exossabitur:
Priùs nolo. D. *hæccíne flagitia?* S. *mihi quidem non placent:*
Et clamo sæpè, salsamenta hæc Stephanio
Fac [c] *macerentur pulchrè.* D. *dÿ vostram fidem?*
Vtrum studióne id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? væ misero mihi,
Videre videor iam diem illum, cùm hinc egens
Profugiet aliquò militatum. S. *ô Demea,*
ISTVC *est sapere, non quod ante pedes modò est*
Videre; sed etiam illa, quæ futura sunt,
Prospicere. D *quid? istæc iam penes vos psaltria est?*
S. *Ellam intus.* D. *eho, an domi est habiturus?* S. *credo, vt est*
Dementia. D. *hæccine fieri flagitia?* S. *inepta lenitas*
Patris, & facilitas praua. D. *fratris me quidem*

a Mirè faceto & callido commento eluditur Demea, ne Ctesiphonis peccatum resciscat.

b Antiquè.

c Macerare, mollire, sicut triticum Columellæ macerandum dixit, & gemmas aceto macerari Plinius, & pleráque alia.

c Pudet pigétque. s. nimium inter vos Demea, ac
Non quia ades præsens, dico hoc, pernimium interest:
Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es;
Ille futilis, somnium. sineres verò illum tuum
Facere hæc? D. d sinerem illum! aut non sex totis mensibus
Prius olfecissem, quàm ille quidquam e cœperit?
s. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D. sic siet
Modò, vt nunc est, quæso. s. vt quisque suum volt esse, ita est.
D. Quid eum? vidistin' hodie? s. tuúmne filium?
(abigam hunc rus) iamdudum aliquid ruri agere arbitror.
D. Satin' scis ibi eum esse? s. oh, qui egomet produxi. D. optumè est.
Metui, ne hæreret hîc. s. atque iratum admodum.
D. Quid autem? s. adortus iurgio fratrem apud forum
De Psaltriâ istâc. D. ain' verò? s. vah, f nil reticuit:
Nam, vt numerabatur fortè argentum, interuenit
Homo de improuiso, cœpit clamare, Aeschine
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere nostro? D. oh. g lacrumo gaudio.
s. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
D. Saluos sit: spero, est similis maiorum suûm. s. hui.
D. Syre, præceptorum plenus istorum ille. s. Phi,
Domi habuit, vnde disceret. D. fit sedulò:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo. ATQVE ex alijs sumere exemplum sibi.
Hoc facito. s. rectè sanè. D. hoc fugito. s. callidè.
D. hoc laudi est. s. istæc res est. D. hoc vitio datur.
s. Probissimè. D. h porrò autem. s. non hercle otium est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententiâ
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis, tam flagitium est, quàm illa Demea
Non facere vobis, quæ modò dixti: & quod queo;
Conseruis ad eundem istunc i præcipio modum;
Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parùm:
Illud rectè, iterum sic memento: sedulò
Moneo, quæ possum pro meâ sapientiâ:
Postremò, tanquam in speculum, in patinas (Demea)
Inspicere

c Piget ob damna, pudet ob turpia.
d Senis vigilantia.
e Prisc lib. 10. Vide Riuium.
f Laus filij diligentis.
g In profuso gaudio lacrumæ erumpunt.
h Porrò autem, in initio vlterioris orationis interruptæ per Syrum.
i Præcepta Demeæ ad coquinaria vsque deludit.

Inspicere iubeo: & moneo quid facto vsus sit.
Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio:
i *Verùm quid facias? vt homo est, ita morem geras.* i Gnathonica assentario.
Numquid vis? D. *mentem vobis meliorem dari.*
S. *Tu rus abis hinc?* D. *rectè.* S. *nam quid tu hîc agas,*
Vbi, si quid benè præcipias, nemo obtemperat?
D.[k] *Ego verò hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,* k Causa discedendi, vt fabula confirmetur.
Rus abiit: illum curo vnum: ille ad me attinet.
Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.
Sed quis illic est, procul quem video? estne hic Hegio
Tribulis noster? si satis cerno, hercle is est.
Vah, homo, amicus nobis iam inde à puero: dij boni,
Ne illiusmodi iam magna nobis ciuium
Penuria est; antiquâ homo virtute, ac fide:
Haud citò mali quid ortum ex hoc sit publicè.
Quam gaudeo, vbi etiam huius generis relliquias
Restare video: vah, viuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hîc, vt salutem, & colloquar.

ACTVS. III. SCENA V.

Arg. Hegio docet Sostratæ filiam iniquè ab Aeschino tractatam, ac tandem vitiatam esse. Id factum nunc Demea narrat.

Eiusdem generis.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

H.[a] *PRo dij immortales, facinus indignum, Geta* a Epitasis palam facie Aeschini peccatum.
Quid narras? G. *sic est factum.* H. *ex illán' familiâ*
Tam illiberale facinus esse ortum? ò Aeschine
Pol haud paternum istuc dedisti. D. *videlicet*
De psaltriâ hâc audiuit: id illi nunc dolet
Alieno: [b] *pater is nihili pendit: hei mihi,* b Pater, Mitio scilicet.
Vtinam hic propè adesset alicubi, atque audiret hæc.
H. [c] *Ni facient quæ illos æquum est, haud sic auferent.* c Ciuilis & matura comminatio.
G. *In te spes omnis Hegio nobis sita est:*
Te solum habemus; tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendauit senex.
Si deseris tu, periimus. H. *caue dixeris,*
Nec faciam, neque me satis piè posse arbitror.
D. *Adibo, saluere Hegionem plurimùm*
Iubeo. H. *oh, te quærebam ipsum: salue Demea.*

D. *Quid*

d Artificiosa expostulatio
D. *Quid autem?* H. [d] *maior filius tuus Aeschinus,*
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium est viri.
D. *Quid istuc?* H. *nostrum amicum noras Simulum,*
Atque æqualem? D. *quidni?* H. *filiam eius virginem*
Vitiauit? D. *hem!* H. *manè, nondum audisti Demea,*
Quod est grauissimum. D. *an quidquam est etiam amplius?*
e Collatione amplificat.
H. [e] *Verò amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo est:*
f Narratio.
[f] *Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:*
Humanum est, vbi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus vltrò, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illum ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est, virgo ex eo
g Id est, vitio.
[g] *Compressu grauida facta est, mensis hic decimus est:*
h Conclusio accusationis per ironiam.
[h] *Ille bonus vir nobis psaltriam, si Dijs placet,*
Parauit, quicum viuat, illam deserat.
D. *Pro certon' tu istæc dicis?* H. *mater virginis*
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
i Cæsar, vt captus est Germanorum. Tusc. II. vt captus est hominum.
Præterea, [i] *vt captus est seruulorum, non malus,*
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce: vinci: quære rem.
G. *Immo hercle extorque, nisi ita factum est Demea:*
Postremò non negabit: coram ipso cedo.
k Pamphila parturiendo hæc dicit.
D. *Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respondeam,*
Scio. P. *miseram me. differor doloribus.*
[k] *Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.* H. *bem,*
l Argumentum à coniecturis.
Numnam illa quæso parturit? G. *certè Hegio.* H. *hem,*
[l] *Illæc fidem nunc vostram implorat Demea:*
m Græco more. Sic Act. 5. Sce. 8. infra ita nobis decet.
Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.
Hæc primùm vt fiant, deos quæso, vt [m] *vobis decet.*
Sin aliter animus voster est, ego Demea
Summâ vi defendam hanc, atque illum mortuum.
n Causam reddit, cur aduersarius futurus sit.
[n] *Cognatus mihi erat: vnà à pueris paruoli*
Sumus educti; vnà semper militiæ & domi
Fuimus; paupertatem vnà pertulimus grauem.
o Incrementum.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
[o] *Animam relinquam potiùs, quàm illas deseram.*

Quid

Quid mihi respondes? D. *fratrem conueniam Hegio:*
Is quod mihi de hâc re dederit consilium, id sequar.
HE. *Sed Demea hoc tu facito; cùm animo cogites,*
Quàm vos facillimè agitis, quàm estis maxumè
Potentes, dites, fortunati, nobiles;
Tam maxumè vos æquo animo æqua noscere
Oportet, [n] *si vos voltis probiberi probos.* a Persuasio à laude probitatis.
D. *Redito: fient, quæ fieri, æquom est, omnia.*
HE. *Decet te facere: Geta duc me intrò ad Sostratam.*
D. *Non me* [o] *indicente hæc fiunt: vtinam* [p] *hoc sit modo* o Hoc est, non dicente.
Defunctum: verùm nimia illæc licentia p Al. hic.
Profectò euadet in aliquod magnum malum. q Nimis dura compositio est, sed apta irascenti.
[q] *Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc* [r] *euomam.* r Epiphonema.

ACT. III. SCENA VI.

Arg. Hegio Sostratam consolatur, & dilemmate consilium suum concludit.

Iambici senarij.

HEGIO.

HE. *Bono animo fac sis Sostrata, & istam, quod potes,*
Fac consolere. ego Mitionem, si apud forum est,
Conueniam, atque, vt res gesta est, narrabo ordine.
Si est, vt facturus officium siet suum,
Faciat: sin aliter de hac re eius sententia est,
Respondeat mî, vt, quid agam, quamprimum sciam.

ACT. IV. SCENA I.

Arg. Probi adolescentis ingenium moresque hâc scenâ exprimuntur. Syrus Ctesiphonem instituit, quemadmodum respondere debeat patri: initio scenæ ostendit non rarò contingere, vt filij optent parentum absentiam, si quando solutiùs viuere, & genio indulgere statuerint.

Iambici octonarij, & quaternarius.

CTESIPHO, SYRVS.

C. *Ain'* [a] *patrem hinc abysse rus?* S. *iamdudum.* C. *dic sodes.* a Hîc compendio ostenditur quidnam sit locutus.
S. *apud* (*tinam quidem,*
Villam est nunc eum maximè operis aliquid facere credo. C. *V-*
Quod cum salute eius fiat, ita se defatigârit velim,
Vt triduo hoc perpetuo è lecto prorsus nequeat surgere.
S. *Ita fiat, & istoc siquid potis est rectius.* C. *ita: nam hunc diem* b Asseueratio comica.
[b] *Miserè nimis perpetuum, vt cœpi, cupio in lætitiâ degere:*

Et

Et illud rus nullâ aliâ causâ tam malè odi, nisi quia
Prope est: quod si abesset longiùs,
Priùs nox oppressisset illic, quàm huc reuerti posset iterum.
c Nunc, vbi me illic non videbit, iam huc recurret, sat scio:
Rogabit me, vbi fuerim: quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? s. nihilne in mente est? c. d nunquam quidquam. s. tantò nequior.
Cliens amicus, hospes nemo est vobis? c. sunt: quid postea?
s. Hisce opera vt data sit. c. quæ non data sit? non potest fieri.
s. potest.
c. Interdiu: sed si hîc pernocto, causæ quid dicam Syre?
s. Vah, quàm vellem etiã noctu amicis operam mos esset dari.
Quin tu otiosus es, ego illius sensum pulchrè calleo. (modo?
e Cum feruet maximè, tam placidum, quã ouem, reddo. c. quo
s. Laudarier te audit libenter, facio te apud illum deum:
Virtutes narro. c. meas? s. tuas: homini illicò lacrumæ cadunt,
Quasi puero gaudio: hem tibi autem. c. quidnam est? s. f LVPVS in fabulâ.
c. Paterne est? s. ipsus. c. Syre, quid agimus? s. fuge modò intrò: ego videro. (desinas.
c. Si quid rogabit, g nusquam tu me: audistin'? s. potin' vt

c Solicitudinem paternam notat.
d Bonus adolescens mentiri nescit, nec vult.
e ὑπερβολή.
f Silentij prouerbium.
g ἔλλειψις properanti apta.

ACTVS IV. SCENA II.

Arg. Queritur Demea, quòd fratrem non repererit: Idem à Syro deluditur, locum in quo sit frater, bifariam describente.

Trochaici octonarij.

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

D. NÆ ego homo sum infelix, primùm fratrem nusquam inuenio a gentium:
Præterea autem, dum illum quæro, à villâ mercenarium
Vidi: is filiũ negat esse ruri, nec, quid agã, scio. (animo bono es.
c. Syre. s. quid ais? c. men' quærit? s. verũ. c. perii. s. quin tu
D. b Quid hoc, malùm, infelicitatis? nequeo satis decernere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miserijs.
Primus sentio mala nostra, primus rescisco omnia:
Primus porrò c obnuncio: ægrè solus, si quid fit, fero.
s. Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit omnia.
D. Nunc redeo: si fortè frater redierit, viso. c. Syre
Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. s. etiam taces?

a Magis sonoram reddit orationem.
b Ridicula querela senis.
c Obnunciantur mala, annunciantur bona.

Ego cauebo. C.[c] *nunquam hercle hodie ego istuc committã tibi.*
Nam me iam in cellã aliquã cũ illã cõcludã, id tutissimum est.
S. *Age, tamen ego hunc amouebo.* D. *sed eccũ sceleratum Syrum.*
S.[d] *Non hercle hîc quidem durare quisquam, si sic fit, potest.*
Scire equidem volo, quot mihi sint domini, quæ hæc est miseria?
D. *quid*
Ille gannit? quid volt? quid ais [e] *bone vir? est frater domi?*
S.[f] *Quid malùm, bone vir, mihi narras? equidem perîi.* D. *quid tibi est?*
S. *Rogitas?* [g] *Ctesipho me pugnis miserum, & istam psaltriam*
Vsq; occîdit. D. *hem, quid narras?* S. *hem, vide vt discidit labrũ.*
D. *Quam ob rem?* S. *me impulsore hanc emptam esse ait.* D. *non tu cum rus hinc modò*
Produxe aiebas? [h] *factum: verùm post venit insaniens:*
Nil pepercit: non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modò puerum tantillum in manibus gestaui meis?
D. *Laudo Ctesipho: patrissas: abi, virum te iudico.*
S. *Laudas? ne ille continebit posthac, si sapiet, manus.* (lum,
D. *Fortiter.* S. [i] *perquàm: quia miseram mulierẽ, & me seruo-*
Qui referire non audeam, vicit [k] *hui perfortiter.* (caput.
D. *Non potuit melius: idem sensit quod ego, te esse huic rei*
Sed estne frater intus? S. *non est.* D. *vbi illum quæram, cogito.*
S.[l] *Scio vbi sit, verũ hodiè nũquã mõstrabo.* D. *hẽ quid ais?* S. *ita.*
D. *Diminuetur tibi quidem iam cerebrum.* S. *at nomen nescio*
Illius hominis, sed locum noui vbi sit. D. *dic ergo locum.*
S. *Nostin' porticum apud macellũ hanc deorsũ?* D. *quid ni nos-*
S.[m] *Præterito hâc rectâ plateâ sursũ, vbi eò veneris.* (uerim?
Cliuos deorsùm vorsum est (hâc te præcipitato) posteà
Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est.
D. *Quonam?* S. *illic, vbi etiam caprificus magna est: nostin'?*
C. *Noui.* S. *hâc pergito.*
D. *Id quidem angiportum non est peruium.* S. *verũ hercle. vah.*
[n] *Censen' hominem me esse? erraui, in porticum rursum redi.*
Sanè hâc multò propius ibis, & minor est erratio.
[o] *Scin' Cratini huius ditis ædes?* D. *scio.* S. *vbi eas præterieris,*
Ad sinistram hâc rectâ plateâ; vbi ad Dianæ veneris.
Ito ad dextram: prius quàm ad portam venias, apud ipsũ lacũ.
Est

c Diffidentia Ctesiphonis ex pauore.
d Eluditur Demea ne deprehendat Ctesiphonem.
e Dittologia, nam Demea bonum virum intelligit, sed ironicè, qui sit improbus.
f Sic infelicem & infortunatum.
g Versuta Syri fictio, quâ senem eludit.
h Callida inuentio.
i Ironia.
k Cum gestu seruili pronunciandũ.
l Hoc dicit, vt auidius inuestiget.
m Perplexa descriptio.
n Callidè mendacem simulando errorem palliat.
o Alia loci descriptio.

Est pistrilla, & ex aduorsum est fabrica, ibi est. D. *quid ibi fa-*
S. *Lectulos in sole iligneis pedibus faciundos dedit,* *(cit?*
n ειρωνικῶς. *Vbi potetis vos.* D. [n] *sanè benè, sed cesso ad eum pergere?*
S. *I sanè: ego te exercebo hodie, vt dignus es, silicernium.*
Aeschinus odiosè cessat: prandium corrumpitur:
Ctesipho autem in amore est totus. ego iam prospiciam mihi:
Nam iam adibo, atq; vnũ quicquid, quod quidẽ erit bellissimũ,
Carpam, & cyathos sorbillans, paulatim hunc producam diem.

ACT. IIII. SCENA III.

Arg. Rogat Mitionem Hegio, vt Sostratam adeat, narraturus illi suspicionem alienati à Pamphilâ Aeschini, ortam esse propter ereptam Ctesiphoni psaltriam.

Iambici octonarij.

MITIO, HEGIO.

a Viam sternit ad catastrophen.
b Officium boni viri.
c Iniuriosorum mos.
d Succinctim de re loqui, tur eò quòd ambo intelligebant.
e Omnes infortunati maximè suspiciosi.

M. [a] *EGo in hac re nihil reperio, quam ob rem lauder tantopere Hegio.*
[b] *Meum officium facio quod peccatũ à nobis ortum est, corrigo.*
[c] *Nisi si me in illo credidisti esse hominũ numero, qui ita putant*
Sibi fieri iniuriam, vltrò si quam fecere ipsi, expostulant.
Et vltrò accusant; id quia non est à me factum, agis gratias?
H. *Ah, minimè nũquã te aliter, atq; es, in animũ induxi meum.*
[d] *Sed quæso, vt vnà mecum ad matrem virginis eas Mitio,*
Atque istæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri,
Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, & illã psaltriam.
M. *Si ita æquũ censes, aut ita opus est facto, eamus.* H. *bene facis:*
Nam & illi animum iam releuabis, quæ dolore ac miseria
Tabescit; & tuo officio fueris functus: sed si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixti. M. *immò ego ibo.* H. *bene facis:*
[e] OMNES *quibus res sunt minus secundę, magis sunt nescio*
Suspiciosi, ad contumeliam omnia accipiunt magis: (quo modo
Propter suam impotentiam, se semper credunt negligi.
Quapropter te ipsum purgare ipsis corã, placabilius est. (ximè.
M. *Et rectè, & verũ dicis.* H. *sequere me ergo hâc intro.* M. *ma-*

ACT. IV. SCENA. IV.

Arg. Dolet vehementer Aeschinus in suspicionem venisse se apud Sostratam & Pamphilam, quòd amare Psaltriam cœperit, quam non sibi, sed fratri vt gratum faceret, ab lenone eripuerat.

Trochaici & Iambici octonarij; trochaicus vnus quaternarius abundans syllabâ.

AESCHI-

AESCHINVS.

AE. a DIscrucior animi, hoccíne de improuiso mali mihi obijci
Tantum, vt neque quid de me faciam, neque quid agam, certum siet?
Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit: pectore
Consistere nihil consilij quidquam potest. Vah, quo modo
Me ex hac turbâ expediam? tanta nunc suspicio de me incidit,
Neque ea immeritò. b Sostrata credit, mihi me emisse hanc (psaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nã vt hinc fortè ea ad obstetricẽ missa erat, vbi eam vidi, illico
Accedo, rogito, c Pamphila quid agat, iamne partus adsiet:
Eóne obstetricẽ accersat? illa exclamat, abi, abi, iam Æschine:
Satis diu verba dedisti: satis ad hoc tua nos frustrata est fides.
Hem, quid istuc obsecro inquam est? d valeas, habeas illam, quæ (placet.
Sensi illicò id illas suspicari: sed me repressi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam, (opus
Nunc quid faciam? dicámne fratris esse hanc? quòd minimè est
Vsquam efferri, age, omitto: fieri potis est, vti ne quà exeat:
Ipsum id metuo vti credant: tot concurrunt verisimilia: (mum.
Egomet rapui: ipse egomet solui argentũ: ad me abducta est do-
Hæc adeò meâ culpâ fateor fieri: non me hanc rem, patri, vt vt
Erat gesta, indicâsse: exorâssem vt eam ducerem domum.
Cessatũ est vsq; adhuc: e nũc iam porrò Aeschine expergiscere:
Nunc hoc primũ est: ad illas ibo, vt purgẽ me: accedã ad fores:
Perij, horresco semper, vbi pultare hasce occipio fores miser.
Heus, heus: Æschinus ego sum, aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis, concedam huc.

a Hæc verba repentino nuntio Aeschini animum perculsum indicant.

b Causa stuporis Aeschini.

c Amatoriæ interrogationes de amicâ.

d Sic in Andriâ, valeant qui inter nos, &c.

e Exhortatur seipsum.

ACTVS IV. SCENA V.

Arg. Mirè faceto commento nouum incutit Aeschino metum Pater, ostendens alio viro nupturam Pamphilam. Tandem amoto ludo agere serio incipiens, filij animum gaudio explet, futurum promittens, vt illam ipse ducat vxorem.

Trochaici octonarij, iambici senarij & octonarij.

MITIO, AESCHINVS.

M. a ITa vti dixi, Sostrata, (sint, sciat.
Facite: ego Aeschinum conueniam, vt, quo modo acta hæc
Sed quis ostium hoc pultauit? AE. pater hercle est: perij.
M. Aeschine.

a Catastrophe cœpta est, sed eam priusquam absol-

AE. Quid

AE. Quid huic hic negoti est? M. tune has pepulisti fores? tacet.
Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nil mihi respondes? AE. non equidem istas, quod sciam.
M. Itáne? nam mirabar quid hic negoti esset tibi.
Erubuit: salua res est. AE. dic sodes pater,
Tibi verò quid istic est rei? M. [b] nihil mihi quidem:
Amicus quidam me à foro abduxit modò
Huc aduocatum sibi. AE. quid? M. [c] ego dicam tibi.
Habitant hic quaedam mulieres pauperculae:
Opinor eas non nosse te, & certé scio:
Neque enim diu huc commigrârunt. AE. quid tum posteà?
M. Virgo est cũ matre. AE. perge. M. [d] haec virgo orba est patre:
Hic meus amicus illi genere est proxumus:
Huic leges cogunt nubere hanc. AE. perii. M. quid est?
AE. Nil rectè: perge. M. is venit, vt secum auehat.
Nam habitat Mileti. AE. hem, virginem vt secum auehat?
M. Sic est. AE. Miletũ vsq; obsecro? M. ita. AE. animo malè est.
[e] Quid ipsa? quid aiunt? M. quid istas censes? nihil enim:
Commenta mater est, esse [f] ex alio viro,
Nescio quo, puerum natum, neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
AE. Eho, nonne haec iusta tibi videntur posteà?
M. Non. AE. obsecro non? an illam hinc abducet pater?
M. Quid ni illam abducat? AE. factum à vobis duriter,
[g] Immisericorditérque, atque etiam, si est pater
Dicendum magis apertè, illiberaliter.
M. Quam ob rem? AE. rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi misero, qui illi consueuit prius,
(Qui infelix, haud scio, an illam miserè nunc amat)
Cum hanc sibi videbit praesens [h] praesenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
M. [i] Quâ ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui? quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? AE. an sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus [k] huc
Illinc veniret, expectantem? [l] haec mi pater,

uat, mirè faceto commento nouum metum Aeschino incutit pater, quod tamen, quia non habet seriam querelam, breuiter tractat, & sine tragicis schematibus.
b ἰλλειψις.
c Incipit figmentum vero admistum.
d Cum abiectione pronunciandũ, vt nuptiarum spẽ adimat.
e ἔλλειψις
f Tangit Aeschinum.
g Aduerbium multarum syllabarum indignationi aptum.
h Seruius legit praesentem.
i Clam hic pater obiurgatur, quod fuerit conscius.
k Donat. legit hinc.
l Amatoriè & pueriliter.

Te dicere æquom fuit, & id defendere.

M. *Ridicule, aduorsumne illam causam dicerem,*

Cui veneram aduocatus? sed quid [k] *ista Æschine*

Nostrâ? aut quid nobis cum illis? abeamus, quid est?

Quid lacrumas? AE. *pater obsecro, ausculta.* M. *Æschine audiui omnia,*

Et scio: nam amo te: quò magis, quæ agis, curæ sunt mihi.

AE. *Ita velim me promerentem ames, dum viuas, mi pater,*

Vt me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehementer dolet,

Et me tui pudet. M. [l] *credo hercle: nam ingenium noui tuum*

Liberale: sed vereor ne indiligens nimium sies.

In quâ ciuitate tandem te arbitrare viuere?

Virginem vitiâsti, quam te ius non fuerat tangere.

Iam id peccatum primùm magnum, magnum, [m] *at humanum tamen.*

Fecêre alij sæpe, item boni: at postquam id euenit, cedo,

Numquid circumspexti? aut numquid tute prospexti tibi,

Quid fieret? quà fieret? si te ipsum mihi puduit dicere:

Quà resciscerem? hæc dum dubitas, menses abierunt decem.

Prodidisti & te, & illam miseram, & gnatum, [n] *quod quidem in te fuit.*

Quid? credebas dormienti hæc tibi confecturos Deos?

Et sine tuâ operâ illam in cubiculum iri deductum domum?

Nolim cæterarum rerum te socordem eodem modo.

Bono animo es, duces vxorem hanc. AE. *hem.* M. *bono animo es, inquam.* AE. [o] *pater,*

Obsecro num ludis tu nunc me? M. *ego te? quamobrem?* AE. *nescio.*

[p] *Nisi, quia tam miserè hoc esse cupio verum, eò vereor magis.*

M. *Abi domum, ac Deos comprecare, vt vxorem accersas; abi.*

AE. *Quid? iamne vxorem?* M. *Iam.* AE. *iam?* M. *iam quantum potes.* AE. [q] *Dî me, pater,*

Omnes oderint, ni magis te, quàm oculos nunc amo meos.

M. *Quid? quàm illam?* AE. *æquè.* M. *perbenignè.* AE. [r] *quid? ille vbi est Milesius?*

M. *Abijt, perijt, nauem ascendit: sed cur cessas?* AE. *abi pater:*

[s] *Tu potius Deos comprecare: nam tibi eos certè scij,*

k Hæc vltima desperatio cogit Aeschinum fateri verum.

l Amica & lenis obiurgatio ex arte, à loco, à facto.

m Terentius summâ arte inducit Mitionem leniter accusantem, Demeam asperè blandientem.

n Cicero pro Flacco: Nomen ciuium Romanorum quantum in ipsis fuit, sustulerunt.

o Miris & faceta obiurgatio.

p Timor ex cupiditate.

q Blanditur patri.

r Adhuc aliquantulum formidat.

s Nam peccatores Deus non exaudit.

Quò vir melior multò es, quàm ego sum, obtemperaturos magis.
M. Ego eo intrò, vt, quæ opus sunt, parentur; fac tu, vt dixi, si sapis.

AE.[t] Quid hoc negotî? hoc est patrē esse, aut hoc est filium esse?
Si frater, aut sodalis esset, quî magis morem gereret?
[u] Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est? hem
Itaque adeò magnam mihi iniecit suâ commoditate curam,
Ne fortè imprudens faciam quod nolit: sciens cauebo.
Sed cesso ire intrò, ne mora meis nuptijs egomet siem.

t Epiphonema, paternæ liberalitatis exaggeratio.
u Bonæ indolis adolescens.

ACT. IIII. SCENA VI.

Arg. Demea ambulando fatigatus, de Syro queritur, quòd non apertè satis commonstrauerit locum, vbi frater esset Mitio.

Jambici senarij.

DEMEA.

D^efessus[a] sum ambulando: vt Syre te cum tuâ
Monstratione magnus perdat Iupiter,
[b] Perreptaui vsque omne oppidum, ad portam, ad lacum,
Quò non? neque fabrica illic vlla erat, neq; fratrem homo
Vidisse se aiebat quisquam; nunc verò domi
Certum obsidere est vsque, donec redîerit.

a Anhelans solus hæc secum loquitur.
b Aptum seni verbum.

ACT. IIII. SCENA VII.

Arg. Demea de vitio virgini oblato, & nuptijs rescisscit: is fingitur iam tumultuari, sed posteà placatur.

Eiusdem generis.

MITIO, DEMEA.

M.[a] IBo, illis dicam nullam esse in nobis moram.
D. Sed eccum ipsum: te iamdudum quæro Mitio.
M. Quidnam? D. fero alia flagitia ad te ingentia
[b] Boni illius adolescentis. M. ecce autem. D. noua
Capitalia. M. ohe. iam. D. nescis qui vir sit. M. scio.
D. Ah stulte, tu de psaltriâ me somnias
Agere? hoc peccatum est in virginem ciuem. M. scio.
D. Eho scis, & patere? M. quid ni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non insanis? M. non. D. malim quidem
Puer natus est. M. dij bene vortant? D. virgo nihil habet.
M. Audiui D. & ducenda indotata est? M. scilicet.
D. Quid nunc futurum est? M. id enim, quod res ipsa fert:
Illinc huc transferetur virgo. D. ô Iupiter,
Istoccine pacto oportet? M. quid faciam amplius?

a Demea de nuptijs rescicit, is fingitur iam tumultuari, verùm postea placabitur.
b Ironia.

D. Quid

D. Quid facias, rogitas? si non re ipsâ tibi istuc dolet,
Simulare certè est hominis. M. *quin iam virginem*
Despondi; res composita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem: hæc magis sunt hominis. D. *cæterùm*
Placet tibi factum Mitio? M. *non, si queam*
Mutare: nunc, cùm non queo, æquo animo fero.
ITA *vita est hominum, quasi cùm ludas tesseris:*
Si illud, quod est maximè opus iactu, non cadit:
Illud, quod cecidit fortè, id arte vt corrigas.
D. [c] *Corrector: nempe tuâ arte viginti minæ*
Pro psaltriâ periêre; quæ quantum potest,

c Indignationem indicat.

Aliquò abijcienda est, si non pretio, at gratis.
M. [d] *Neque est, neque illam sanè studeo vendere.*
D. *Quid igitur facies?* M. *domi erit.* D. *pro diuûm fidem.*
Meretrix & mater familias erit vnà in domo?
M. *Cur non?* D. *sanúmne te credis esse?* M. *equidem arbitror.*

d Non vult Ctesiphonem prodere.

D. *Ita me dij ament, vt video ego tuam ineptiam,*
Facturum credo, vt habeas [e] *quicum cantites.*
M. *Cur non?* D. *& noua nupta eadem hæc discet?* M. *scilicet.*
D. *Tu inter eas* [f] *restim ductans saltabis.* M. *probè.*
Et tu nobiscum vnà si opus sit. D. *hei mihi,*
Non te hæc pudent? M. *iam verò omitte Demea*

e Id est, cum quâ.

f Attende locum reconditum.

Tuam istanc iracundiam, atque ita, vti decet,
Hilarem, ac lubentem fac te in gnati nuptijs.
Ego hos conueniam, pòst huc redeo. D. [g] *ô Iupiter,*
Hanccéne vitam! hoscine mores! hanc dementiam!
Vxor sine dote veniet: intùs psaltria est:
Domus sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: ipsa si cupiat, Salus
Seruare prorsus non potest hanc familiam.

g Exclamatio in vitam & mores.

ACTVS. V. SCENA I.

Arg. Seruorum licentiam in hac Scenâ Terentius ostendit. Exit egregiè potus Syrus, multùm exultans, lautè se ac opiparè cœnatum esse: hunc Demea ob temulentiam impetit, & obiurgat.

Eiusdem generis.

SYRVS, DEMEA.

ÆDepol [a] *Syrisce te curâsti molliter,*
Lautéque munus administrâsti tuum.

a Syrus ebrius Syriscum se nominat.

Abi. sed postquàm intus sum omnium rerum satur,
b *Prodeambulare huc libitum est.* D. *illud sis vide*
Exemplum disciplinæ. S. *ecce autem hîc adest senex*
Noster: quid fit? quid tu es tristis? D. *eho scelus.*
S. *Eho iam tu verba fundis hîc, sapientia?*
D. c *Tún', si meus esses?* S. *dis quidem esses Demea,*
Ac tuam rem constabilisses. D. *exemplum omnibus*
Curarem vt esses. S. *quamobrem? quid feci?* D. *rogas?*
d *In ipsâ turbâ, atque in peccato maxumo,*
Quod vix sedatum satis est, potâsti scelus,
Quasi re bene gestâ. SY. *sanè nollem huc exitum.*

b Tarditatem mollicieın & delicias indicat.

c Ὑποκοιώμενοι minantis.

d Importunus Demea pomposis verbis cum ebrio litigat.

ACTVS V. SCENA II.

Arg. Exitu parasiti cuiuspiam Ctesipho Demeæ proditur.

Eiusdem generis.

DROMO, SYRVS, DEMEA.

DR. a HEus Syre, rogat te Ctesipho vt redeas. S. *abi.*
DE. *Quid Ctesiphonem hîc narrat?* S. *nihil.* DE. *eho, carnufex,*
Est Ctesipho intus? SY. *non est.* DE. *cur hîc nominat?*
S. *Est alius quidam parasitaster paruolus:*
Nostin'? DE. *iam scibo.* S. *quid agis? quò abis?* DE. *mitte me.*
S. *Noli, inquam.* DE. *non manum abstines mastigia?*
An tibi mauis cerebrum b *dispergi hîc?* S. *abijt.*
Aedepol commessatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque c *edormiscam hoc villi: sic agam.*

a Resciscit Ctesiphonis peccatum. Ea extrema pars est epitaseos.

b Hoc dicens baculo minatur.

c Id est, dormiendo exhalem.

ACTVS V. SCENA III.

Arg. Cognito Ctesiphonis amore Demea exclamat, & Mitionem iurgio adoritur, vt liberorum corruptelam: per quem placatur tandem & Æschino & Ctesiphoni.

Eiusdem generis.

MITIO, DEMEA.

M. a PArata à nobis sunt, ita vt dixi, Sostrata,
Vbi vis. quisnam à me pepulit tam grauiter fores?
D. *Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamẽ, aut querar?*
O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni! M. b *hem tibi,*
Resciuit omnem rem: id nunc clamat scilicet:

a Placatur Demea, tum Æschino, tum Ctesiphoni.

b Miro labore poëta decorum personarum obseruauit.

Parata

Parata lites: succurrendum est. D. eccum adest
Communis corruptela nostrûm liberûm.
M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
D.[c] Repressi, redij, mitto maledicta omnia: (c Demea perspicax ratiocinatio.)
Rem ipsam putemus: dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Neue ego tuum, responde. M.[d] factum est, non nego: (d Crimen.)
D.[e] Cur nunc apud te potat? cur recipis meum? (e Cōfutatio.)
Cur emis amicam, Mitio? nam qui minùs
Mihi idem ius æquom est esse, quàm mecum est tibi?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
M. Non æquom dicis, non; nam vetus verbum hoc quidem est,
COMMVNIA esse amicorum inter se omnia.
D. Facetè: nunc demùm istæc nata oratio est.
M.[f] Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea. (f Auaritiam Demeæ notat.)
Principiò, si id te mordet, sumptum filij
Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites.
Tu illos duos olim pro re tollebas tuâ,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum vxorem credidisti scilicet
Ducturum; eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserua, quære, parce, fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam tibi obtine:
[g] Mea, quæ præter spem euenêre, vtantur sine; (g Mitions liberalitas.)
De summâ nihil decedet: quod hinc accesserit;
[h] Id de lucro putato esse. omnia hæc si voles (h Ab vtili & honesto.)
In animo verè cogitare Demea,
Et mihi & tibi, & illis dempseris molestiam.
D. Mitto rem; [i] consuetudinem ipsorum. M.[k] mane: (i ἔλλειψις. k Moralis & blandá correptio.)
Scio: istuc ibam, multa in homine Demea
Signa insunt, ex quibus coniectura facile fit,
Duo cùm idem faciunt sæpe, vt possis dicere,
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd is, qui facit: (l Magna de filijs spes.)
Quæ ego esse in illis video, [l] vt confidam fore, ita
Vt volumus: [m] video eos sapere, intelligere, in loco (m Laus filiorum à virtutibus.)
Vereri, inter se amare: scire est liberum

Ingenium, atque animum: quouis illos tu die
Reducas. n at enim metuas, ne ab re sint tamen
Omissiores paulò: ô noster Demea,
Ad omnia alia ætate sapimus rectiùs:
o SOLVM vnum hoc vitium adfert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est:
Quod illos sat ætas p acuet. D. næ nimium modò
Bonæ tuæ istæ nos rationes, Mitio,
Et tuus iste animus æquus subuortat. M. tace,
Non fiet, mitte iam istæc. da te hodie mihi,
q Exporge frontem. D. scilicet, ita tempus fert,
Faciundum est: cæterùm rus cras cum filio
Cum primâ luce ibo hinc. M. immò de nocte censeo,
Hodiè modò hilarem fac te. D. & istam psaltriam
Vnà mecum hinc abstraham. M. pugnaueris:
Eo pacto prorsum illic alligâris filium.
Modò facito, vt illam serues. D. r ego istuc videor, atque
* illi fauillæ plena fumi, ac pollinis
Coquendo sit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipso faciam, vt stipulam colligat:
Tam excoctam reddam, atq; atram, quàm carbo est. M. placet
Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illâ vnà cubet.
D. Derides? fortunatus, qui istoc animo sies,
f Ego sentio. M. ah, pergisne? D. iam iam desino.
M. I ergo intrò, & cui opus est rei, hilarem hanc sumamus diem.

n Oratoriè obijcit.
o Auaritia senilis.
p Id est, docebit: Μεταφορικῶς, a cote.
q Mirus ornatus contractæ ad securitatem frontis, cum gestu explicandus.
r Agrestis & aspera compositio ex arte.
* Illí pro illîc.
Ὑπόκρισις.

ACT. V. SCENA IIII.

Arg. Demea cùm videat non probari vulgò seueritatem in liberos, diuersam institutionis viam meditatur, in quâ personâ Terentius indicat mitioribus se fauere patribus, seculi sui moribus hoc magis concedens, quàm quòd ita faciendum esse existimet.

Trochaici octonarij catalectici.

DEMEA.

a NVnquam ita quisquam bene subductâ ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, vsus semper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat, vt illa, quæ te scire credas, nescias:
Et quæ tibi putâris prima, in experiundo repudies.

a Vt appareat placari Demeæ res in personas spargitur, adeóque ipse producitur solus in scenam. Exordium à gnome traductũ est: sequitur deinde narratio.

Quod

Quod mihi euenit nunc. nam ego vitam duram, quam vixi vsque adhuc,
Propè iam excurso spatio, mitto id quamobrem? re ipsâ repperi,
FACILITATE nihil homini esse melius, neq; clementiâ: id
Esse verum, ex me atque ex fratre cuiuis facile est noscere.
Vitam [b] ille suam semper egit in ocio, in conuiuijs — b Mitionis descriptio.
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus;
Sibi vixit: sibi sumptum fecit: omnes bene dicunt, amant.
[c] Ego ille agrestis, sæuus, tristis, parcus, truculentus, tenax, — c αὐ'ξησις.
Duxi vxorem: quam ibi miseriam vidi? nati filij,
Alia cura: porrò autem, illis dum studeo vt quamplurimum
Facerem, [d] contriui in quærundo vitam, atq; ætatem meam: — d Demeæ descriptio.
Nunc exactâ ætate, hoc fructi pro labore ab ijs fero,
Odium: ille alter sine labore patria potitur commoda:
[e] Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia: — e Collatio duorum senum.
Illum diligunt: apud illum sunt ambo, ego desertus sum:
Illũ, vt viuat, optant: meam autem mortem expectant, scilicet
[f] Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit suos — f Locus à contrarijs.
Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
[g] Age, age, nunc experiamur contra hæc, quid ego possiem — g Contentio, color rhetoricus hic est.
[h] Blandè dicere, aut benignè facere, quando eò prouocat. — h His verbis conciliatur beneuolentia.
Ego quoque à meis me amari & magni pendi postulo.
Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores feram.
Deerit: [i] id meâ minimè refert, qui sum natu maxumus. — i Redit ad ingenium Demea.

ACTVS V. SCENA V.

Arg. Demea absurdè contra ingenium suum blandus esse conatur.

Iambici senarij.

SYRVS, DEMIA.

S. [a] HEus Demea, rogat frater, ne abeas longiùs. — a Demeæ noua & simulata comitas spargitur in personas.
D. Quis homo? ô Syre noster, salue, quid fit? quid agitur?
S. Rectè. D. [b] optumè est, iam nunc hæc tria primùm addidi — b Rustica blandimenta
Præter naturam: ô noster, quid fit? quid agitur?
Seruom haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens benè faxim. S. gratiam habeo. D. atqui Syre
Hoc verum est, & ipsâ re experiêre propediem.

ACT. V. SCENA VI.

Arg. Pergit esse commodus Demea, vt instituerat.

Eiusdem generis.

GETA, DEMEA.

G. HEra, ego hinc ad vos prouisam, quàm mox virginem
Accersant, sed eccum Demeam. saluos sies.
D. Oh, qui vocare? G. Geta. D. Geta hominem maximi
Pretij esse hodie te iudicaui animo meo:
Nam is mihi est profectò seruus spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ita vt tibi sensi Geta:
Et tibi ob eam rem, si quid vsus venerit,
Lubens benè faxim meditor esse affabilis,
Et benè a procedit. G. bonus es, cum hæc existimas.
D. b Paulatim plebem primulùm facio meam.

a προχωρεῖ.
b Metaphora ab ambitiosis candidatis.

ACTVS V. SCENA VII.

Arg. Nuptiarum morâ ostenditur Aeschinus: hunc Demea blandè alloquitur: & maceriam dirui iubet, quâ puerperam traducat.

Eiusdem generis.

ÆSCHINVS, DEMEA, SYRVS, GETA.

AE. a OCcidunt me, qui dum nimi' sanctas nuptias
Student facere, in apparando consumunt diem.
D. b Quid agitur Æschine? AE. hem pater mi, tu hic eras.
D. Tuus hercle verò & animo, & naturâ pater,
Qui te amat plus quàm oculos hosce. sed cur non domum
Vxorem accersis? AE. c cupio: verùm hoc mihi mora est,
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. ebo,
Vin' tu huic seni auscultare? AE. quid? D. missa hæc face,
Hymenæum, d turbam, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum potest: hâc transfer, vnam fac domum:
Traduc & matrem, & familiam omnem ad nos. AE. placet,
Pater lepidissime. D. e euge, iam lepidus vocor.
Fratri ædes fient peruiæ: turbam domum
Adducet, sumptum admittet multa: quid meâ?
Ego lepidus ineo gratiam, iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere? S. quid ago? D. dirue:
Tu illas, abi & traduce. G. Dij tibi Demea
Benè faciant, cùm te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.

a Amantis affectus reprimitur.
b Hoc comicum & blandum est.
c Omnia de ritu nuptiarum
d Donatus, turbas. Prodigus ex auaro.

e Vide senis ingenium, non enim potest se dissimulare, iuxta prouerbium, Naturam expellas furcâ, tamen vsque recurret.

Tu

Tu quid ais? AE. *sic opinor.* D. *multò rectius est,*
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Aegrotam. AE. *nihil enim vidi melius, mi pater.*
D. [f] *Sic soleo: sed eccum Mitio egreditur foràs:*

f Capitiosè & fictè.

ACT. V. SCENA VIII.

Arg. Mitioni suadetur, vt vxorem ducat Sostratam: ac vix tandem persuadetur, & non sine risu spectantium Dameæ præter naturam facilis esse studet.

Iambici senarij, & octonarij.

MITIO, DEMEA, AESCHINVS.

M. [a] *IVbet frater? vbi is est? tu iubes hoc Demea?*
D. *Ego verò iubeo, & in hac re, & alijs omnibus*
Quàm maximè vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. AE. *ita quæso pater.*
M. *Haud aliter censeo.* D. [b] *immò hercle ita nobis decet.*
Primùm huius vxoris est mater, M. *quid postea?*
D. *Proba, & modesta.* M. *ita aiunt.* D. *natu grandior.*
M. *Scio.* D. *parere iam diu hæc per annos non potest:* (agit?
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. [c] *quam hic rem*
D. *Hanc te æquom est ducere, & te operã, vt fiat, dare.* (homo,
M. *me ducere autẽ?* D. *te.* M. *me?* D. *te inquã.* M. *ineptis.* D. *si tu sis*
Hic faciat. AE. *mi pater.* M. *quid? tu autẽ asine huic auscultas?*
D. *nihil agis.*
Fieri aliter non potest. M. *deliras.* AE. *sine te exorem mi pater.*
M. *Insanis? aufer.* D. *age, da veniam filio.* M. *satin' sanus es?*
Ego nouus maritus anno demum quinto & sexagesimo
Fiam, atque anum decrepitam ducam? idne estis autores mihi?
AE. *Fac: promisi ego illis.* M. *promisti autẽ? de te largitor puer.*
D. *Age, quid, si quid te maius oret?* M. *quasi hoc nõ sit maximũ.*
D. *Age, da veniam.* AE. *ne grauare.* D. *fac, promitte.* M. *non omittis?* AE. *non,*
Nisi te vxorẽ. M. *vis hæc quidẽ est.* D. [d] *age, age, prolixè Mitio.*
M. *Etsi hoc mihi prauũ, ineptũ, absurdũ, atq; alienũ à vitâ meâ*
Videatur; si vos tantoperè istuc vultis, fiat. AE. *bene facis:*
Meritò te amo. D. *verùm quid? quid ego dicam? hoc confit quod volo.*
Quid nunc, quod restat? [e] *Hegio cognatus his est proximus,*
Affinis nobis: pauper? bene nos aliquid facere illi decet.

a Iubet frater, scilicet parietem dirui?
b Insinuatio oratoria latentis persuasionis.
c Noua turba, in quâ mirè declarat facilitatem suam Mitio.
d Prius *Age*, blandientis, posterius corripientis est.
* Sic interpres in Andriâ legit.
e Benignè sic Eunuch. scen. vlt. neque prolixius.

M. Quid facere? D. agelli hic est sub urbe paulum, quod locitas foras;
Huic demus, qui fruatur. M. paulum id autem? D. si multum, tamen
f Faciendum est. pro patre huic est, bonus est, noster est; recte.
Postremò non meum illud verbũ facio, quod tu Mitio (datur.
Bene & sapienter dixti dudum. vitium commune omnium est,
g QVOD nimium ad rem in senectã attenti sumus: hanc maculam nos decet
Effugere, dictũ est verè, & re ipsã fieri oportet Mitio. (pater.
M. quid istuc est? dabitur quidẽ, quãdo hic volt, Æschine. AE. mi
D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore & animo. M. gau-
D. h Suo sibi hunc gladio iugulo. (deo.

e Hegionis commendatio à personã.
f Facti necessitatem indicat.
g Mitio suo ipsius dicto impetitur.
h Prouerbium.

ACT. V. SCENA IX.

Arg. Seruis libertas, filijs dantur vxores, Mitioni narrat Demea, cur tam repentè mores mutauerit: in cuius personã Terentius nobis ridicula prodigalitatis exempla proponit.

Trochaici octonarij.

SYRVS, DEMEA, MITIO, ÆSCHINVS.

S. Factum est, quod iussi Demea.
D. Frugi homo es, ædepol hodie meã quidem sententiã
Iudico, Syrum fieri æquom liberum. M. istunc liberum? (es:
Quidnã ob factũ? D. multa. S. ô noster Demea, ædepol vir bonus
a Ego istos vobis vsque à pueris curaui ambos sedulò,
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
D. Res apparet, & quidem hæc porrò, obsonare, cum fide
Scortum adducere, apparare b de die conuiuium,
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. c ô lepidum caput.
D. Postremò hodie in psaltriã istã emundã hic adiutor fuit:
Hic curauit: prodesse æquom est: alij meliores erunt:
d Deniq; hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? AE. cupio. M. siquidẽ
Tu vis Syre, eho accede huc ad me: * liber esto. SY. bene facis:
Omnibus gratiam habeo, & seorsum tibi præterea Demea.
D. Gaudeo. AE. & ego. S. credo, utinam hoc perpetuum fiat gaudium, vt
Phrygiam vxorem meam vnà mecũ videam liberã. D. optimam
Mulierem quidem. S. & quidem nepoti tuo, *huius filio,
Hodie primam mammam dedit hæc. D. e hercle verò serio:

a Commendatio à diligentia suã.
b De die apud Plaut. in Asin.
c Ita deridet, vt serio agere videatur.
d Denique hic, scilicet Aeschinus.
* Manumissio Syri.
* Huius Aeschini scilicet.
e Ironia.

Siquidem

Siquidem prima dedit, haud dubium quin emitti æquom siet.
M. *Ob eã rẽ?* D. *ob eã: postremò à me argẽtũ, quãti est, sumito.*
S. *Dij tibi Demea omnes semper omnia optata afferant.*
M. *Syre, processisti hodie pulchrè.* D. *si quidem porrò Mitio*
Tu tuum officium facies, atq; huic aliquid paululum præ manu
Dederis, unde [f] *utatur, reddet tibi citò.* M. *istoc vilius*
AE. *Frugi homo est.* SY. *reddã hercle, da modo.* AE. *agè pater.* M. *pòst consulam.*
D. *Faciet.* S. [g] *ô vir optume.* AE. *ô pater mi festiuissime.*
M. *Quid istuc? quæ res tam repentè mores mutauit tuos?*
Quod proluuium? quæ istæc subita est largitas? D. [h] *dicam tibi,*
Vt id ostenderem, quod te isti facilem & festiuum putant,
Id non fieri ex verâ vitâ, neque adeò ex æquo & bono,
[i] *Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo, Mitio.*
[k] *Nunc adeo si ob eam rẽ vobis mea vita inuisa est Æschine,*
[l] *Quia non iusta iniusta, prorsus omnia omnino obsequor,*
Missa facio: effundite, emittite, facite quod vobis lubet.
Sed si id voltis potiùs, quæ vos propter adolescentiam
Minus videtis, magis impensè cupitis, consulitis parùm.
Hæc reprehendere & corrigere me, obsecundare in loco,
Ecce mi, qui id faciam vobis. AE. [m] *tibi pater permittimus:*
Plus scis, quid facto opus est, sed de fratre quid fiet? D. *sino,*
Habeat, finem in istac faciat. AE. *istuc rectè. Plaudite.*

f Id est, viuat.
g Blandimenta.
h Redit Demea ad ingenium.
i Mores, & vitam assentatoriam notat.
k Apostrophe ad filios.
l Oblatio patris.
* Donatus, secundare.
m Obsecentia filij.

HECYRAM in suum, id est, in vltimum locum reiecimus.

PHORMIONIS PERSONÆ EARVMQVE INTERPRETATIO.

PHORMIO, parasitus, ἀπὸ τῶν φορμῶν, à sarmentis, & codicibus, vel vt vult Donatus, à sparteis fiscis & stramentis nauticis.

DEMIPHO, senex, τὸ τοῦ δήμου φῶς, populi claritas.

CHREMES, senex: vide suprà Andr.

ANTIPHO, Adolescens, Eunuch.

PHAEDRIA, adolescens, Eunuch.

GETA, seruus, Adelph.

DAVVS,

Davvs, seruus Andr.

Dorio, leno, à gente, vnde etiam δωρίζειν.

Sophrona, nutrix Eunuch.

Navsistrata, matrona, magnificum nomen à copiis naualibus, quarum gloriâ populus Atheniensis aliquando floruit.

Cratinvs, aduocatus à robore, quod est, κράτος.

Hegio, aduocatus Adelph.

Crito, aduocatus Andr.

Sequentium hîc tantùm mentio fit.

Doricvm, ancilla, ἀπὸ τῆς δορκὰς, à damâ.

Phanivm, adolescentula, ἀπὸ τοῦ φανοῦ, à faculâ.

M. ANTONII MVRETI IN PHORMIONEM TERENTII ARGVMENTVM.

CHREMES *& Demipho fratres Athenienses erant: Chremes Athenis vxorem diuitem, ac benè dotatam duxerat Nausistratã, & ex eâ susceperat filium Phædriam. habebat Nausistrata, præter cæteras opes, optima prædia in Lemno. eò igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendósque fructus commeabat. dum illic residet, paupercula cuiusdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit vxorem, & ex eâ suscepit filiam Phanium: ac ne res emanaret, commutato nomine, Stilphonem se Lemni vocari iubet. detrahebat autem è fructibus prædiorum vxoris Atheniensis, quantum satis esset ad illam alteram vnà cum filia nutriendam: deinde Athenas reuersus, aut calamitatem, aut vilitatem, aut tale aliquid causabatur.. Erat Demiphoni filius Antipho. Cum igitur Phanium quindecim iam haberet annos, conueniunt inter se Chremes & Demipho, vt Chremes quidem & Lemniam vxorem, & Phanium Athenas clanculum adduceret: Demipho verò Phanium filio suo vxorem daret. eius rei causâ proficiscitur in Lemnum Chremes: eodem tempore accidit, vt Demiphoni quoque iter esset in Ciliciam: abeuntes ambo, Getæ (is Demiphoni seruus erat) filios committunt suos. profectis senibus, Phædria se statim citharistriæ cuiusdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod, qui à lenone amaret, quod daret, nihil habebat interea vxor è Lemno, quæ propter paupertatem viri, diutiùs fortè quàm solebat, morantis aduentum expectare non posset, conscensâ naui, Athenas vnà cum filiâ & nutrice ipsius venit: quærunt Stilphonem frustrà Athenis, qui quenquam eo nomine nôsset, reperiebatur nemo. ibi mater (tanta eam ægritudo ceperat) moritur. ei funus vnà cum nutrice procurantem Phanium cùm aspexisset Antipho, subitò amore illius exarsit; venit ad nutricem postridie, vt eius sibi copiam faceret, obse-*

obsecrans, illum se nisi puellam uxorem duceret, facturum negat. illi, cùm & quiduis facere cuperet, & patrem absentem vereretur, parasitus Phormio hoc consilium dedit: lex erat Athenis, vt orbas puellas, qui eis genere proximi essent, ducerent; aut, si id nollent, dotem eis dare cogerentur. ego, inquit parasitus, simulabo, me patri virginis amicum fuisse, ideòque causam illius suscipere: vocabo te in iudicium, tanquam illius cognatum, tecumque legem agam vt eam ducas. tu ita te defendes, vt mihi facilem victoriam praebeas: ita condemnabere. sic fiet, vt & tu potiaris tuâ, & patre reuerso paratam excusationem habeas. ita fiunt omnia, vt parasitus suaserat. confectis iam nuptijs, eodem die ambo redeunt senes: turbati vterque: ille, quod filius indotatam vxorem se absente duxisset; hic, quod verebatur, ne, erepta sibi hâc collocandae filiae occasione, tota res fieret palam: eo ipso die, leno citharistriae, quam Phaedria amabat, dominus, nisi sibi pro eâ triginta minae darentur, vendlturum se eam minitabatur: ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait senibus, se cum Phormione collocutum: Phormionem verò, si sibi dotis triginta minae darentur, paratum eam vxorem accipere, quam duxisset Antipho. eam pecuniam Demipho à Chremete sumptam numerat Phormioni, is eam Phaedriae. Phaedria lenoni pro amicâ tradit. cùm haec iam confecta essent, agnoscitur Phanium. Ibi verò senes gaudere, quòd quas nuptias ipsi facere moliebantur, eae ipsis absentibus atque inscientibus factę essent, sed dolebant sibi perijsse triginta minas eas, dum à Phormione, primò blanditijs, posteà etiam per vim eripere conantur; Phormio, qui iam de duabus Chremetis vxoribus, dèque totâ re intellexerat, inclamat Nausistratam, eique aperit omnia: Illa, cùm aliquandiu de viro conquesta esset, tandem placatur, filijque ipsius iudicio omnia se permissuram pollicetur.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHremetis frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clàm habebat Lemni vxorem, & filiam;
Athenis aliam coniugem, & amantem vnicè
Gnatum fidicinam: mater è Lemno aduenit
Athenas: moritur: virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat: ibi eam visam Antipho
Cùm amaret, operâ parasiti vxorem accipit.
Pater, & Chremes reuersi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, vt illam coniugem
Haberet ipse: argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PHORMIO TERENTII.

ACTA LVDIS ROMANIS L. POSTHVMIO ALBINO, ET L. CORNELIO MERVLA AED. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS IMPARIB. TOTA GRAECA [a]APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS, FACTA IIII. CN. FANNIO. M. VALERIO COSS.

a Diphili: Vide Victorij variarum lectionum lib. 9. cap. 20 Et Nan. Misc. lib. 11.

PROLOGVS.

b Recriminatio.

c Accusatio à stylo leui.

d Accusatorem accusat.

e Occupatio excusat necessitatem.

f Epidicazomenos, agēs de possessione rei seu vindiciarum. Epidicasi alis vindiciarum.

POstquam [b] poëta vetus poëtam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem in ocium
Maledictis deterrere, ne scribat parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
[c] Tenui esse oratione & scripturâ leui,
[d] Quia nusquam scripsit insanum adolescentulum
Ceruam videre fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare, vt subueniat sibi:
Quòd, si intelligeret, cùm stetit olim noua,
Actoris operâ magis stetisse, quàm suâ:
Minùs multò audacter, quàm nunc lædit, læderet:
Et magis placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
[e] Vetus si poëta non lacessisset prior,
Nullum inuenire prologum potuisset nouus,
Quem diceret, nisi haberet cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat: in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famam, hunc ab studio studuit reijcere:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certâsset, audîsset benè:
Quod ab ipso allatum est, sibi esse id relatum putet:
De illo iam finem faciam dicendi mihi,
Peccandi cùm ipse de se finem non facit.
Nunc, quid velim, animum attendite: apporto nouam
[f] Epidicazomenon, quam vocant comœdiam

Græci,

Græci, Latini [f] *Phormionem nominant;*
Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxumè.
Voluntas vostra si ad poëtam accesserit.
Date operam; adeste æquo animo per silentium;
Ne simili vtamur fortunâ, atque vsi sumus,
Cùm per tumultum noster grex motus loco est.
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitásque vostra adiutans, atque æquanimitas.

f Phormion, tegiculum, quo pauimentum insternitur, vnde Phormio seruile nomen.

ACT. I. SCENA I.

Arg. Dauus exiens dicit adferre se quam debet Getæ pecuniam. Et hæc persona extra argumentum inducitur, cui rem gestam narraturus est Geta.

Iambici senarij.

DAVVS.

A*Micus* [a] *summus meus &* [b] *popularis Geta*
Heri ad me venit: erat ei de ratiunculâ
Iampridem apud me reliquum pauxillum
Nummorum: id vt conficerem; confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Vxorem, ei credo munus hoc corraditur.
QVAM *iniquè comparatum est, ij qui minus habent,*
Vt semper aliquid addant diuitioribus?
Quod ille vnciatim vix de demenso suo,
Suum defraudans genium, compar sit miser,
[c] *Id illa vniuersum abripiet, haud existumans*
Quanto labore partum. porrò autem Geta
[d] *Ferietur alio munere, vbi hera repererit:*
Porrò alio autem, vbi erit puero natalis dies:
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet;
Puer causa erit mittundi. sed videón' Getam?

a Dauus hic protatica persona est, nihil ad argumentum comœdiæ spectans.
b Popularis, quasi συμπατριώτης, hoc est, vnius patriæ. Vide Nan. Misc. lib 11.
c Incommoda abuxore.
d Feritur munere non qui recipit, sed qui dat, præsertim inuitus.

ACT. I. SCENA II.

Arg. Geta narrat, quò sint profecti senes Demipho & Chremes, quâ occasione cœperit amare Demiphonis filius Antipho.

Eiusdem generis.

GETA, DAVVS.

G. S*I quis me quæret rufus.* D. [a] *præstò est, desine.* G. *oh.*
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. *accipe, hem:*
Lectum est, conueniet numerus, quantum debui.

a Dauus protatica persona, cui Geta exponit occasionem fabulæ.

G. *Amo*

G. *Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.*
D. *Præsertim vt nunc sunt mores: adeò res redit:*
b *Siquis quid reddit, magna habenda est gratia.*
Sed quid tu es tristis? G. Egóne? nescis, quo in metu, &
Quanto in periculo sim. D. quid istuc est? G. scies.
Modo vt tacere possis. D. abi, sis insciens:
c *Cuius tu fidem in pecuniâ perspexeris,*
Verere ei verba credere? vbi quid mihi lucri est
Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.
G. d *Senis nostri Daue fratrem maiorem Chremem*
Nostin'? D. quidni? G. quid? eius gnatum Phædrium?
D. *Tanquam te. G. euenit senibus ambobus simul,*
Iter illi in Lemnum vt esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquum; is senem per epistolas
Pellexit, modò non montes auri pollicens.
D. *Cui tanta erat res, & supererat? G. desinas.*
Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit.
G. *Abeuntes ambo hinc, tum senes me filijs*
Relinquunt quasi magistrum. D. ô Geta, prouinciam
Cepisti duram. G. mihi vsu venit hoc, scio:
Memini, relinqui me, Deo irato meo.
Cœpi aduersari primò: quid verbis opus est?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
D. *Venêre in mentem istæc mihi: nam quæ inscitia est,*
e *Aduorsum stimulum calces? G. cœpi his omnia*
Facere, obsequi quæ vellent. D. scisti vti foro.
G. *Noster mali nil quidquam primò: hic Phædria*
Continuò quandam nactus est f *puellulam*
Citharistriam: hanc amare cœpit g *perditè:*
Ea seruiebat lenoni impurissimo:
Neque, quod daretur, quidquam, id curârant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere;
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos ociosi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc discebat ludo, ex aduorsum h *ei loco*
Tonstrina erat quædam: hic solebamus ferè
Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum,

Interea

b Gemina perturbatio à cupitis.

c Argumentum à maiore.

d Miræ narrationis compendium per interrogationem.

e Prouerbia, quàm maximè inter se diuersa.

f Puellulam ab ætate, citharistriam ab arte laudat.

g Al. perditus.

h Al. Illico.

Interea dum sedemus * illic, interuenit
Adolescens quidam lacrymans, nos mirarier:
Rogamus, quid sit? nunquam æquè (inquit) ac modò
Paupertas mihi onus visum est & miserum, & graue.
Modo quandam vidi virginem hîc viciniæ
g Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex aduorso; neque illi beneuolens,
h Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam,
Quisquam aderat, qui adiutaret funus. miseritum est.
i Virgo ipsa facit egregiá, quid verbis opu' st:
Commôrat omnes nos: ibi continuò k Antipho,
Vultis ne eamus visere? alius censeo,
Eamus, duo nos sedes: imus, venimus,
Videmus: virgo pulchra: & quò magis diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis: l vt, ni vis boni
In ipsâ inesset formâ, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodò,
Satis, inquit, * scita est: noster verò. D. tam scio:
Amare cœpit. G. scin' quam? quò euadat, vide:
Postridiè ad anum rectâ pergit: obsecrat,
Vt sibi eius faciat copiam, illa enim se negat:
m Neque eum æquum ait facere illam ciuem esse Atticam;
Bonam: bonis prognatam: si vxorem velit,
Lege id licere facere: sin aliter, negat;
Noster, quid ageret, n nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
D. Non, si rediisset, ei pater veniam daret?
G. o Illéne indotatam virginem, atq; ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit denique?
G. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: * qui illum Dii omnes perduint.
D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, dedit.
p Lex est, vt orbæ, qui sint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam: & tibi q scribam dicam:

* Pro ibi, vt alibi sæpe Donat.

g Miseram, ob affectum se.

h Auxesis nam res minuuntur, sententia augetur.

i Laus à formâ.

k Occasio, qua Antipho amare cœpit.

l Mira genuinæ formæ descriptio.

* Id est, bella, modesta.

m Laus à loco, à personâ à maioribus,

n Id est, nesciebat.

o Alia causa litis futuræ.

* Qui, pro vtinam: vide Donati Comment.

p Attica lex.

q Phormionis fictum consilium.

Paternum amicum me assimulabo virginis:
Ad iudices * veniemus: qui fuerit pater,
Quæ * mater, quî cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cùm tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites, quid meâ?
Illa quidem nostra erit. D iocularem audaciam!
G [r] Persuasit homini: factum est: ventum est: vincimur:
Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. ô Geta,
Quid te futurum est? G. nescio herclè: vnum hoc scio:
[s] Quod fors feret, feremus æquo animo. D. [t] placet:
[u] Hem istuc viri est officium. G. [x] in me omnis spes est mihi.
D. Laudo. G. [y] ad precatorem abeam credo, qui mihi
Sic oret: nunc omitte quæso hunc: cæterùm
Posthac si quidquam, nihil precor: tantummodo
Non addat, vbi ego hinc abiero, vel occidito.
D. [z] Quid ille pædagogus, qui citharistriam?
Quid rei gerit? G. sic. tenuiter. D. non multum habet
Quod det fortasse. G. immò nihil, nisi spem meram.
D. Pater eius rediyt, an non? G. nondum. D. [a] quid, senem
Quoad expectatis vostrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo esse allatam audiui modò, &
Ad portitores esse delatam hanc petam.
D. Numquid Geta aliud me vis? G. vt bene sit tibi.
Puer, heus nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorio.

* Id est, litem intendam, diem dicam, in ius vocabo.
* Qui quomodo, quâ ratione, vnde.
r Gradus.
s Sententia moralis.
t Places.
u Hem alij excludunt.
x Consolatio laudatoria.
y Oratio precatoris ad dominum mittendi.
z Vrbaniter de Phædria inquirit.
a Præparatio inopinati aduentus senis.

ACTVS IV. SCENA I.

Arg. Contendunt inter se adolescentes, vter eorum magis sit miser, vnde tota hæc scena versatur in genere causæ demonstratiuo.

Trochaici & iambici octonarij, & quaternarius vnus.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

A. [a] ADeon' rem rediysse, vt, qui mihi consultum optimè velit esse,
Phædria, patrem extimescam, vbi in mentem eius aduenti venit?
Quod ni fuissem incogitans, ita eum expectarem, vt par fuit.
PH. Quid istuc est? A. [b] rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius
Sis? quod vtinã ne Phormioni id suadere in mentẽ incidisset,

a Querela adolescentis continens protasin, & peccati expositionem.
b Antipho timidus, Phedria audax.

c Neu

c Neu me cupidũ eò (impulisset, quod mihi principiũ est mali.
d Non petitus essem: fuisset tum illos mihi ægre aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. PH. audio.
AN. Dum expecto quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.
P. Alijs, quia desit quod amãt, ægrè est; tibi quia superest, dolet:
Amore abundas, Antipho
Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda optãdaq; est.
e Ita me dij bene ament, vt mihi liceat tamdiu, quod amo frui.
Iam depacisci mortem cupio tu conijcito cætera,
Quid ego ex hac inopiã nunc capiam, & quid tu ex istac copiã:
Vt ne addam, quòd sine sumptu, ingenuam, liberalẽ nactus es:
Quòd habes, ita vt voluisti, vxorem, f sine malâ famâ; palam
Beatus, ni vnum hoc desit, animus qui modestè istæc ferat.
Quòd si tibi res sit cum eo lenone, quocũ mihi est, tum sentias.
Ita plerique ingenio sumus omnes; g nostri nosmet pœnitet.
AN. h At tu mihi contrà nunc videre fortunatus, Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis,
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neq; mihi eius sit amittendi nec retinendi copia.
Sed hoc quid est? videón' ego Getam currentem aduenire huc?
Is ipsus est i hei timeo miser, quam nunc mihi hic rem nunciet.

c Formidãtis querela.
d Amoris cruciatus.
e Vide amantis vesaniam.
f A famã.
g Adagium.
h Felicem dicit, eò quòd non amet nuptam.
i Semper enim me tuis nimium præsaga mali mens.

ACTVS I. SCENA IIII.

Arg. Geta Antiphoni affert è Ciliciã rediisse patrẽ: quo nuncio tantus inijcitur metus malè sibi conscio adolescenti, vt subducat illicò sese.

Octonarij Trochaici iambicique: senarij iambici, & vnus quaternarius cum senario hypercatalecto.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

GE. Nullus es, Geta, nisi aliquid iam tibi consilium celere reppereris:
Ita subitò nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neq; vti deuitem scio, neq; quo modo me inde extraham;
(* Nam non potest celari b nostra diutiùs iam audacia:)
Quæ si non æstu prouidentur, me aut herum pessundabunt.
A Quidnã ille commotus venit? G. tum, temporis punctũ mihi
Ad hanc rem est: herus adest. A. quid istuc est mali?
G. c Quod cũ audierit, quod eius remediũ inueniam iracundiæ?

a Protasis & consultatio quomodo placent sehem.
* Bemb. mutato versuũ ordine legit, Quæ si, Nam non.
b Cuius scilicet auctor fui.
c Quod, Antiphonem scilicet duxisse vxorem.

Loquárne? incendam. taceam? instigem. purgem me? * *laterem lauem.*

[d] *Eheu me miserum! cum mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi:* (*quæ ea*

Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet nam absEsset, rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam. Aliquid [e] *conuasassem: atq; hinc me conijcerē protinus in pedes.*

A. *Quam hic fugam, aut furtum parat?*

G. [f] *Sed vbi Antiphonē reperiā? aut quā quærere insistam viā?*

P. *Te nominat.* A. *nescio quod magnū hoc nuncio expecto malū.* P. *Ah, anúsne es?*

G. *Domum ire pergam, ibi plurimùm est.* P. *reuocemus hominē.* A. *sta illicò.* G. *hem.*

Satis pro imperio, quisquis es. A. *Geta.* G. *ipse est, quem volui obuiàm.*

A [g] *Cedò, quid portas, obsecro? atq; id, si potes, verbo expedi.*

G. *Faciam.* A. *eloquere.* *modò apud portum.* A. *meumne?* G. *intellexti.* A. *occidi.* P. *hem.*

A. *Quid agam?* P. *quid ais?* G. *huius patrem vidisse me, patruū tuum.*

A. *Nam quod ego huic nunc subitò exitio remedium inueniam miser?*

Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, [h] *Phaniū, abs te vt distrahar, Nulla est mihi vita expetēda.* G. *ergo istæc cū ita sint Antipho, Tanto magis te aduigilare æquom est:* [i] FORTES *fortuna adiuuat.*

A. *Non sum apud me.* G. *atqui opus est nunc, cum maximè, vt sis, Antipho.*

[k] *Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur Commeruisse culpam.* P. *hoc verū est.* A. *non possum immutarier.*

G. *Quid faceres, si aliquid grauius tibi nunc faciundum foret?*

A. [l] *Cum hoc non possum illud minus possem.* G. *hoc nihil est Phædria illicet:*

* *Quid conterimus operam frustrà? quin abeam?* P. *& quidem ego.* A *Obsecro.*

Quid si assimulabo? satin' est? G. *garris.* [m] *voltum contemplamini: hem.*

Satin'

* Later, massa lutea vel argillacea, sole tantùm excocta, quæ quo magis perluitur, hoc lutescit magis & in cœnum soluitur. Vide Nannij Miscel. li. II.

[d] Exclamatio stupentis.

[e] Id est, comportâssem, aut collegissem furtim.

[f] Verba deliberantis.

[g] Affectum timentis exprimit.

[h] Apostrophe amatoria.

[i] Virg. x. Æneid. Audaces fortuna iuuat.

[k] Culpæ suspicio ex timore.

[l] Dialectica illatio, à minore.

* Bembus e-sto. Quid hîc?

[m] Expressio simulantis audaciam.

n *Satin' sic est?* G. *non.* A. *quid si sic?* G. *propemodum.* A. *quid si sic?* G. *sat est:*
Hem istuc serua, & verbum verbo, par pari vt respondeas;
Ne suis te iratus saeuis dictis protelet. A. *scio.*
G. o *Vi coactum te esse, inuitum, lege, iudicio: tenes?*
Sed, quis hic est senex, quē video in vltimâ plateâ? A. *ipsus est.*
Non possum adesse. G. *ah quid agis? quò abis Antipho? mane,*
Mane, inquam. A. p *egomet me noui, & peccatum meum.*
q *Vobis commendo Phanium, & vitam meam.*
P. *Geta, quid nunc fiet?* G. *tu iam lites audies:*
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed, quòd modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipso facere oportet Phaedria.
P. r *Aufer mihi, oportet; quin tu, quod faciam, impera.*
G. *Meministin' olim vt fuerit vostra oratio,*
In re incipiendâ ad defendendum noxiam?
s *Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.*
P. *Memini.* G *hem, nunc ipsâ est opus, aut, si quid potest,*
Meliore, & callidiore. P. *fiet sedulò.*
G. *Nunc prior adito tu: ego in insidijs hic ego*
Succenturiatus, si quid deficies. P. *age.*

n Hæc in gestu cōsistunt.
o Breuiter totam defensionem prę scribit.
p Conscientiæ stimulus.
q Amatoriè prius Phanium quàm se commendat.
r Ad omnia se paratum indicat.
s Quia nunc prælium erit, tunc prelusio fuit.

ACTVS. I. SCENA. V.

Arg. Filium Antiphonem, se absente, vxorem duxisse admodum ægrè fert Demipho: à Phædria ille & Geta seruo defenditur: ad postremum Demipho conuenire Phormionem constituit, vt iniuriam cum eo expostulet, qui ducendæ puellæ auctor fuerit.

Iambici octonarij & senarij.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

D. a *Itáne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?*
Nec meum imperium? age, mitto imperium: non simultatem meam
Reuereri? saltem non pudere? ô facinus audax! ô Geta
Monitor. G. *vix tandem.* D. *quid mihi dicent? aut quam causam reperient?* *(mihi?*
Demiror. G. *atqui reperi iam: aliud cura.* D. b *anne hoc dicent*
Inuitus feci: lex coëgit, audio, & fateor. G. *places.*
D. c *Verùm scientem, tacitum causam tradere aduersarijs,*
Etiámne id lex coëgit? P. *illud durum.* G. *ego expediam: sine.*

a Turba gliscunt: pater enim adueniens queritur de filij peccato.
b Vinci potest, qui partem defensionis admittit.
c Præparatio futuræ defensionis.

D. Incertum est, quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi accidit.

d Amplificat querelam.

[d] Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum instituere. (maximè

e συνοικ, Syncerum institutum.

Quamobrem [e] OMNES, cùm secundæ res sunt maximè, tum Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam ærumnam ferant: Pericla, damna. exilia peregrè rediens semper cogitet, Aut filij peccatum, uxoris mortem, aut morbum filiæ:

f Cōmunia, id est, ex rerum vsu. Iam fermè fracta senis ira.

[f] Communia esse hæc fieri posse ut ne quid animo sit nouum. Quidquid præter spem eueniat, omne, id deputare esse in lucro.

G. O Phedria, incredibile est, quantò herum ante eo sapientiâ,

g Facetum.

[g] Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit,

h Seruorum supplicia.

[h] Molendum usq; in pistrino: vapulandum: habendæ compedes: (uum:

Opus ruri faciundum: horum nil quidquā accidet animo no-

i Irrisoria huius dicti resumptio.

[i] Quid quid præter spē eueniet, omne id deputabo esse in lucro. Sed quid hominē cessas adire, & blandè in principio alloqui?

k Mitia verba senis de Phędria.

D. [k] Mei fratris video filium ire mihi obuiam.

PH. Mi patrue salue. D. salue: sed ubi est Antipho?

l Denuo salutat, vt interim mitescat.

m Venire.

P. [l] Saluom [m] aduenire. D. credo: hoc responde mihi.

P. Valet: hic est: sed satin' omnia ex sententiâ?

D. Vellem quidem. P. quid istuc? D. rogitas, Phædria?

Bonas me absente hîc confecistis nuptias.

n Exclamatio ironica.

P. Eho, an id succenses nunc illi? G. [n] ô artificem probum!

o ἐμφατικῶς.

D. [o] Egóne illi non succenseam? ipsum gestio Dari mî in conspectum nunc suâ culpâ ut sciat Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

p Summa cō tradictionis.

P. [p] Atqui nil fecit, patrue quod succenseas.

q Virg. 11. Æneid: & crimine ab vno disce omnes.

D. [q] Ecce autem similia omnia: omnes congruunt: Vnum cognôris, omnes nôris. PH. haud ita est.

D. Hic in noxâ est, ille ad defendendam causam adest. Cum ille est, hic præstò est: tradunt operas mutuas.

G. Probè eorum facta imprudens depinxit senex.

r Seruius legit pro illo.

D. Nam, ni hæc ita essent, [r] cum illo haud stares, Phædria.

s Rhetoricum theorema.

P. [s] Si est, patrue, culpam ut Antipho in se admiserit, Ex quâ re minus rei foret, aut famæ temperans;

t Sit.

Non causam dico, quin, quod meritus [t] est, ferat.

Sed

Sed si quis fortè malitiâ fretus suâ,
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
Ac vicit, [r] nostra ea culpa est, an iudicum, r In accusatorem & iudices.
Qui sæpè propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
G. Ni nôssem causam: crederem vera hunc loqui.
D. An quisquam iudex est, qui possit noscere
[s] Tua iusta, vbi tute verbum non respondeas, s δίκαια. pro iure
Ita vt ille fecit? P. [t] functus adolescentuli est t Translatio causæ.
Officium liberalis: postquam ad iudices
Ventum est, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum obstupefecit pudor.
G. [u] Laudo hunc: sed cesso adire quamprimùm senem? u Geta Phædriam laudat.
Here salue: saluom te aduenisse gaudeo. D. oh.
[x] Bone custos salue, columen verò familiæ, x Ironia.
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
G. [y] Iamdudum te omnes nos accusare audio y Duplex accusatio.
Immeritò, & me omnium horum immeritissimò:
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
[z] Seruom hominem causam orare leges non sinunt, z Exceptio sui in causâ agendâ.
Neque testimonij dictio est. D. mitto omnia: adde
Istuc: imprudens timuit adolescens: sino:
[a] Tu seruus: verùm si cognita est maximè, a Singula ita proferenda, tanquam plura sint.
Non fuit necesse habere: sed, id quod lex iubet,
Dotem daretis, quæreret alium virum.
Quâ ratione inopem potiùs ducebat domum?
G. [b] Non ratio, verùm argentum deerat. D. sumeret b Expedita responsio.
Alicunde. G. alicunde? nihil est dictu facilius. c ἔλλειψις
D. [c] Postremò si nullo alio pacto, vel fœnore.
G. Hui, dixti pulchrè, si quidem quisquam crederet
Te viuo. D. non, non sic futurum est, non potest.
Egóne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem? d Istum per contemptum.
Nil suaue meritum est: hominum commonstrarier
Mihi [d] istum volo; aut vbi habitet, demonstrarier.
G. Nempe Phormionem, istum patronum mulieris. e Simplex est senex, qui Phædriam.
Iam faxo hic aderit. D. Antipho vbi nunc est? P. foris.
D. [e] Abi, Phædria, eum require, atque adduce huc? P. eo

Rectâ viâ equidem illuc. G. *nempe ad Pamphilam.* D. *at ego*
Deos Penates hinc salutatum domum
Diuortor : inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
[f] *Amicos aduocabo ad hanc rem, qui adsient,*
Vt ne imparatus sim, cùm aduenit Phormio.

f Amicos, id est, aduocatus, & testes.

ACTVS II. SCENA I.

Arg. Adducitur Phormio, ut factum defendat, qui hîc se instruit cum sene litigaturus.

Trochaici octonarij catalectici.

PHORMIO, GETA.

P.[a] ITáne patris ais conspectum veritum hinc abijsse? G. *admodum.*
P.[b] *Phanium relictam solam?* G. *sic.* P. *& iratum senem?*
G. *Oppidò.* P. *ad te summa solum Phormio, rerum redit;*
[c] *Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accingere.*
G. *Obsecro te.* P. *si rogabit.* G. *in te spes est.* P. *éccere,*
Quid si reddet? G. *tu impulisti* P. *sic opinor.* G. *subueni.*
P.[d] *Cedo senem: iam instructa sunt mihi corde consilia omnia.*
G. *Quid ages?* P. [e] *quid vis? nisi vt maneat Phanium, atque ex crimine hoc*
Antiphonem eripiam, atq; in me omnem iram deriuem senis.
G. *O vir fortis, atque amicus: verùm hoc sæpe, Phormio,*
Vereor, ne istæc fortitudo [f] *in neruum erumpat deniq;* P. *ah,*
Non ita est. FACTVM *est periculum: iam* [g] PEDVM *visa est via:*
Quot me censes homines iam deuerberâsse vsq; ad necem
Hospites? tum ciues? quò magis noui, tantò sæpiùs
Cedo dum, en vnquam iniuriarum audisti mî scriptam dicam.
G. *Quî istuc?* P. [h] *quia* NON *rete accipitri tenditur, neque miluio,*
Quî malè faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
[i] *Alijs aliunde est periculum, vnde aliquid abradi potest:*
Mihi sciunt nihil esse: dices ducent damnatum domum:
Alere nolunt [k] *hominem edacem: & sapiunt meâ quidem sententiâ,*
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.
G. *Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.*
P.[l] *Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.*

a Accersitur Phormio, vt defendat factum.
b Pulchra respondendi varietas.
c Hoc facit ad fallaciam.
d Iactantia de consilijs repertis.
e Tria promittit, quibus tota Antiphonis causa constituitur.
f Prouerbiū à sagittarijs natum. μεταφορικῶς omnino & scurriliter.
h Allegoricè & triuialiter.
i Diuites periclitantur.
k Facetè edacem se vocat.
l Summa parasiorum felicitias cibus.

Téne

Téne asymbolum venire, vnctum, at lautum è balneis,
Ociosum ab animo; cùm ille & curâ & sumptu absumitur,
Dum tibi sit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur?
G *Quid istuc verbi est?* P. [m] *vbi tu dubites, quid sumas potissimum.* m Prouerbium suum ipse exponit.
Hæc, cùm ratione ineas, quàm sint suauia, & quàm cara sint,
Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem Deum?
G *Senex adest: vide quid agas: prima coitio est acerrima,*
Si eam sustinueris; post illa iam, vt lubet, ludas licet

ACTVS II. SCENA II.

Arg. Hæc scena concertationem habet Demiphonis, & parasiti. Clam patre vxorem duxerat Antipho: domum reuersus pater illam vult eijcere: contradicit Phormio.

Iambici senarij,

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

D.[a] *EN vnquam cuiquam contumeliosiùs* a Concertatio Phormionis & Demiphonis.
Audîstis factam iniuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste quæso. G. *iratus est.* P. *quin tu hoc age:*
Iam ego hunc agitabo, [b] *prô Deûm immortalium,* b Exclamatio per congeminationem miræ vehementiæ
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho,
Hanc Demipho negat esse cognatam? G *negat.*
D. *Ipsum esse opinor, de quo agebam, sequimini.*
P. *Neque eius patrem se scire, qui fuerit?* G. *negat.*
P. *Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit?* G. *negat.*
P.[c] *Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,* c Conquestio ad coronam spectatorum.
Negligitur ipsa: vide, AVARITIA *quid facit.*
G. *Si herum insimulabis* [d] *auaritiæ, malè audies.* d Militiæ.
D. *O audaciam! etiam me vltrò accusatum aduenit.*
P.[e] *Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,* e Veterator callidus hæc omnia fingit.
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui in opere vita erat, ruri ferè
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpè interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum:
At quem virum? quem ego viderim in vitâ optumum.
G. [f] *Videas te, atq; illum vt narras.* P. *abi in malam crucem:*
Nam ni ita eum existumâssem, nunquam tam graueis f ἀμφιβολογία

Ob hanc inimicitias caperem in vestram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
G *Pergin' hero absenti malè loqui, impurissime?*
f Contumeliæ in parasitum. P *Dignum autem hoc illo est.* G [f] *ain' tandem, carcer?* D *Geta.*
G. *Bonorum extortor, legum contortor.* D *Geta.*
P. *Responde* G. [g] *quis homo est? ehem* D. *tace.* G. *absenti tibi*
g Callida Getæ dissimulatio. *Te indignas, seque dignas contumelias*
Nunquam cessauit dicere hodiè. D *ohe, desine,*
Adolescens, primum abs te hoc bonâ veniâ expeto,
Si tibi placere potis est, mihi vt respondeas.
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et quî cognatum me sibi esse diceret.
P *Proinde expiscare, quasi non nôsses* D. *nôssem?* P. *ita.*
D. [h] *Ego me nego: tu qui ais, redige in memoriam.*
h Vulgaris disceptio. P. *Eho, tu sobrinum tuum non nôras?* D. *enecas:*
Dic nomen. P. *nomen? maximè.* D. *quid nunc taces?*
i Falsi nominis non meminit. P. [i] *Perij hercle, nomen perdidi.* D. *hem, quid ais? Geta,*
Si meministi id quod olim dictum est, [k] *subijce. hem,*
Non dico: quasi non nôris, tentatum aduenis.
k ὑποβάλλειν subijcere, admonere. D. *Egon' autem tento?* G. *Stilpho?* PH. *atque adeo, quid meâ?*
Stilpho est. D. *quam dixti?* P. *Stilphonem inquam: noueras?*
D. *Neque ego illum nôram, neque mihi cognatus fuit*
Quisquam isto nomine. P *itáne? non te horum pudet?*
l συγκοπή *At si* [l] *talentûm rem reliquisset decem,*
m Imprecatio. D [m] *Dij tibi malè faciunt.* P. *primus esses, memoriter*
Progeniem vestram vsque ab auo atque atauo proferens.
D. *Ita vt dicis; ego tum si aduenissem, quî mihi*
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face:
Cedo, quî est cognata? heus noster, rectè; heus tu, caue.
n Senex confidit iustæ causæ. P. *Dilucide expediui, quibus me oportuit*
Iudicibus: tum, si id falsum fuerat, filius
Cur non refellit? D. [n] *filium narras mihi?*
o Compendium conuiciorum. [o] *Cuius de stultitiâ dici, vt dignum est, non potest.*
P. *At* [p] *tu, qui sapiens es, magistratus adi,*
p Irridet senem. *Iudicium de eâdem causâ iterùm vt reddant tibi:*
Quandoquidem solus regnas, & soli licet
q Mos vetus & obsoletum. [q] *Hîc de eâdem causâ bis iudicium adipiscier.*

D. *Et*

D.[r] *Et si facta mihi iniuria est, veruntamen*
Potiùs quàm lites secter, aut quàm te audiam.
Itidem vt cognata si sit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce, hanc, minas quinque accipe.
D.[s] *Ha, ha, hæ, homo suauis.* D. *quid est? num iniquum postulo?*
An, ne hoc quidem ego adipiscar, quod ius publicum est?
P. [t] *Itáne tandē quæso, ciuem item vt meretricem, vbi abusus*
Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere? an, (sis
Vt ne quid turpe ciuis in se admitteret
Propter egestatem, proximo iussa est dari,
Vt cum vno ætatem degeret, quod tu vetas?
D. *Ita, proxumo quidem: at nos vnde? aut quamobrem?* P. *ohe,*
[u] ACTVM, *aiunt, ne agas.* D. *non agam? immò haud desinam,*
Donec [x] *perfecero hoc.* P. *ineptis.* D. *sine modò.*
P. *Postremò tecum nihil rei nobis, Demipho, est:*
Tuus est damnatus gnatus, non tu; nam tua
Præterierat iam ducendi ætas D. *omnia hæc*
[y] *Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:*
Aut quidem cum vxore hâc ipsum prohibebo domo.
G. *Iratus est.* P. *tute idem meliùs feceris.*
D. *Itáne es paratus facere me aduorsum omnia,*
Infelix? P *metuit hic nos, tametsi sedulò*
Dissimulat. G. *benè habent tibi principia.* P. [z] *quin, quod est*
Ferendum, feras? tuis factis dignum feceris,
Vt amici inter nos simus. D. *egon' tuam expetam*
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
P. [a] *Si concordabis cum illâ, habebis, quæ tuam*
Senectam oblectet: respice ætatem tuam.
D. *Te oblectet: tibi habe* P. *minue verò iram.* D. *hoc age:*
Satis iam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eijciam: dixi, Phormio.
P. *Si tu illam attigeris secus, quàm dignum est liberam,*
Dicam impingam tibi grandem. [b] *dixi, Demipho.*
Si quid opus fuerit, heus, domo me G. *intelligo.*

[r] Redit ad concordiã.

[s] Ironicè.

[t] Argumenta per interrogationem sunt fortiora.

[u] Prouerbium.

[x] Perfecero, subiunctiuus ornatè pro indicatiuo.

[y] Definitiuè respondet.

[z] Voluntas est necessitati accommodanda.

[a] Acerbè ludit Phormio.

[b] Irrisoriè ad Getam nec.

ACT. II. SCENA IIII.

Arg. Consulit Demipho aduocatos super filij coniugio vnus suadet, dissua-

dissuadet alter, tertius nihil dicit, qui se alterutri iungere debuit, versatur autem in deliberatiuo.

Eiusdem generis.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVS, CRITO.

[a] Cura est in spe bonorũ, solicitudo in metu malorum.

D.[a] *QVantâ curâ & solicitudine afficit*
Gnatus, qui me & se hisce impediuit nuptijs!
Neque mi in conspectum prodit; vt saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidue sit sententiæ.
Abi tu, vise, redierit ne iam an nondum domum.
G. *Eho.* D. *videtis quo in loco res hæc siet:*
Quid ago? dic Hegio. H. *ego Cratinum censeo,*
Si tibi videtur. D. *dic Cratine.* CRA. *méne vis?*
D. *Te.* CRA.[c] *ego, quæ in rem tuam sint, ea volim facias: mihi*
Sic hoc videtur, quod te absente hîc filius
Egit, restitui in integrum,[d] *æquom est,*[e] *& bonum:*
[f] *Et id impetrabis. dixi* D. *dic nunc Hegio.*
H. *Ego sedulò hunc dixisse credo: verum ita est,*
QVOT *homines, tot sententiæ: suus cuiq; mos.*
[g] *Mihi non videtur, quod sit factum legibus,*
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. *dic Crito.*
CRI.[h] *Ego ampliùs deliberandum censeo:*
Res magna est H. *numquid nos vis?* D. *fecistis probè:*
Incertior sum multò, quàm dudum. G. *negant*
Rediisse. D. *frater est expectandus mihi: is*
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar.
[i] *Percunctatum ibo ad portum, quoad se recipiat.*
G. *At ego Antiphonem quæram, vt quæ acta hîc sunt, sciat.*
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

[b] Consultatio cum amicis.
[c] Captatio beneuolentiæ.
[d] Ab honesto.
[e] Ab vtili.
[f] A possibili.
[g] Ab inhonesto & imimpossibili.
[h] Critonis consilium.
[i] Fratris consilium percunctatur.

ACTVS III. SCENA I.

Arg. Antipho se vehementer incusat, quòd ita consultò patri se subduxerit, & causam suam alijs turandam dederis, rem totam deniquè ex Geta cognoscit.

Iambici catalectici & acatalectici octonarij, in fine trochaici.

ANTIPHO, GETA.

[a] Seipsum imprudentiæ lamentanter incusat.

A.[a] *ENimuerò Antipho, multimodis cum istoc animo vitupe-randus es.*
Itáne hinc abiisse, & vitam tutandam dedisse alijs tuam?
Alios tuam rem credidisti, quàm te, animaduersuros magis?

Nam

Nam, ut ut erant alia, illi certè consuleres, quæ nunc tuæ est domi:
b *Ne quid propter tuam fidem decepta* * *pateretur mali,*
Cuius nunc misere spes opésque sunt in te uno omnes sitæ.
G. c *quidem, here, nos iamdudum hîc te absentem incusamus, qui abieris.*
A. *Te ipsum quærebam.* G. *sed eâ causâ nihilo magis defecimus.*
A. c *Loquere obsecro, quonam in loco sunt res & fortunæ meæ?*
Nunquid patri d *subolet?* G. *nil etiam.* A. *ecquid spei porrò est?*
G. *nescio.* A. *ah.*
G. *Nisi Phædria haud cessauit pro te eniti.* A. *nihil fecit noui.*
G. *Tum Phormio itidem in hac re, ut in alijs, strenuum hominem* e *præbuit.*
A. *Quid is fecit?* G. *confutauit verbis admodũ iratum patrem.*
A. *Heu Phormio.* G. *ego, quod potui porrò.* A. *mi Geta, omnes vos amo.*
G. *Sic sese habent principia, ut dico; adhuc tranquilla res est.*
Mansurúsque patruum pater est, dum huc adueniat. A. *quid eum?* G. *aiebat,*
De eius consilio velle sese facere, quod ad hanc rem attinet.
A. f *Quantus metus est mihi, venire huc saluom nunc patruum, Geta?*
Nam, ut audio, g *per unam eius aut viuã, aut moriar sententiã.*
G. *Phædria tibi adest.* A. *ubinam?* G. *eccum à sua palestrâ exit foràs.*

b Plus Phanium quàm se ipsum curat.
* Potiretur.
c Omnia sua in amicâ reperit.
d Subolet, Metaphora ab odoribus.
e Conuentionem eius, & Phormionis intelligit.
f Amatoriè patruum non saluum optat.
g Tanquam sine Phanio viuere nequeat.

ACT. III. SCENA II.

Arg. Phædria lenonem orat, ut venditam militi Pamphilam non tam citò abducendam tradat: se intra triduum nummos adnumeraturum, quos pro illius redemptione sit pollicitus.

Trochaici octonarij & iambici, uno addito senario.

PHAEDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

P. a D*Orio, audi obsecro.* D. *non audio.* P. *parumper.* D. *quin omitte me.*
P. *Audi, quod dicam.* D. *etenim tædet iam audire eadem millies.*
P. *At nunc dicam, quod lubenter audias.* D. *loquere, audio.*
P. *Neque te exorare, ut maneas: triduum hoc? quo nunc abis?*
D. *Mirabar, si tu mihi quidquam afferres noui.*

a Omisso Antiphone producitur alter adolescens in scenam, ut augeantur turbæ.

A. Hei,

A. *Hei, metuo leonē, ne*[a] *quid suo suat capiti.* G. *idem ego metuō.*
P. *Non mihi credis?* D. *bariolare.* P. *sin fidem do.* D. *fabulæ.*
P. *Fœneratum istuc beneficium tibi pulchrè dices.* D. *logi.*
P. *Crede mihi, gaudebis facto: verum herclè hoc est.* D. *somniū.*
P. *Experire, non est longum.* D.[b] CANTILENAM *eandem canis.*
P.[c] *Tu mihi, cognatus, tu parens, tu amicus, tu.* D. *garris modò.*
P. *Adeóne ingenio te esse duro, atque inexorabili,*
Vt neque misericordiā, neque precibus molliri queas?
D. *AEon' te esse incogitantem atque impudentem Phædria,*
Vt * *phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis?*
A. *Miseritū est.* P. *hei veris vincor.* G. *quā similis vterq; est sui!*
P. *Neq; aliâ Antipho cùm occupatus esset sollicitudine,*
[c] *Tum hoc esse mî obiectum malum?* A. *ah. quid istuc autem est Phædria?*
P. *O fortunatissime Antipho.* A. *egóne?* N. *cui quod amas, domi est;*
NeC cum[f] *huiusmodi vnquā vsus venit vt conflictares malo.*
A. *Mihi domi est? immò, quod aiunt,*[g] AVRIBVS *teneo lupum.*
Nam neq; vt amittam à me, inuenio, neq; vt retineam, scio.
D. *Ipsum istuc mihi in hoc est.* A. *eia, ne parum leno sies.*
Numquid hic confecit? P. *hoccíne? quod homo inhumanissimus?*
Pamphilam meā vendidit. G. *quid! vendidit?* A. *ain' vendidit?*
P. *Vendidit.* D. *quā indignū facinus, ancillam ære emptam suo!*
P. *Nequeo exorare, vt maneat, & cum illo vt mutet fidem,*
Triduum hoc, dum id, quod est promissum, ab amicis argentū aufero,
Si non tum dedero, vnam præterea horam ne[h] *oppertus sies.*
D. *Obtundis* A.[i] *haud longū est id quod orat, Dorio: exoret sine*
Idem hoc tibi, quod benè promeritus fueris, conduplicauerit.
D. *Verba istæc sunt.* A. *Pamphilam ne hac vrbe priuari sines?*
Tum præterea[k] *horum amorem distrahi poterin' pati?*
D. *Neque ego neq; tu.* G.[l] *Dij tibi omnes id, quod est dignum, duint.*
D.[m] *Ego te complures aduorsum ingenium meum menses tuli*
Pollicitātem, flentem, et nil ferentem: nunc contrâ, hæc omnia
Repperi,

[a] Ne fallat, & non tueatur pacta; atque fraude aliquâ eludat promissum, more eorū, qui splenijs focalib. aut lanâ appositâ morbū vulnúsq; simulāt. Nannij Misc. l. 11
[b] Adagium.
[c] Duriuscula blanditio.
[d] Irrisoriè idem principium & cōpositionem seruat.
* Bembus, me phaleratis ducas dictis.
[e] Ellipsis, subaudito doleo.
[f] Huiusmodi malo, scilicet lenone.
[g] Prouerbium in perplexos.
[h] Ne oppertus, id est, ne expectes.
[i] Antipho quoque intercedit.
[k] Masculinū præponderat.
[l] Getæ imprecatio.
[m] Locus à contrarijs.

Repperi,[n] qui det, neque lacrumet: da locum melioribus. [n] Lenonis auaritia.
A. Certè hercle, satis si commemini, tibi quidem olim est dies,
Quā [o] adderes huic, præstituta. P. factū. D. num ego istuc nego? [o] ἀναςεθῆι
A. Iámne ea præterijt? D. non, verū ei hæc antecessit. A. nō pudet
Vanitatis? D. minimè, P. dum ob rem. G. sterquilinium. P. Dorio, [p] Ellipsis.
Itáne tandem facere oportet? D. sic sum, si placeo, vtere.
A. [q] Siccine hunc decipis? D. [r] immò enimuero, Antipho, hic me decipit: [q] Correptio. [r] Correctio.
Nam hic me huiusmodi scibat esse. [s] ego hūc esse aliter credidi. [s] Vafer leno.
Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.
Sed vt vt hæc sunt, tamen hoc faciā: cras manè argentum mihi
Miles se dare dixit: si mihi prior tu attuleris, Phædria.
[t] Meā lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandum est. Vale. [t] Lenonis decretum.

ACTVS III. SCENA III.

Arg. Antipho Getam monet, vt argentum inueniat, quod detur lenoni à Phædria.

Trochaici octonarij, & vnus iambicus quaternarius.

PHAEDRIA, ANTIPHO, GETA.

PH [a] QUid faciam? vnde ego nunc tam subitò huic argentum inueniam miser, [a] Consultatio de pecuniā vt amissæ postea triginta minæ plus turbæ faciant.
Cui minus nihilo est? quod si hic potuisset nunc exorarier,
Triduum hoc, promissum fuerat. A. itáne hunc patiemur, Geta,
Fieri miseram, qui me dudum, vt dixti, adiuuerit comiter?
Quin, cum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere.
G. [b] Scio equidem hoc esse æquum. A. age ergo, solus seruare hunc potes. [b] Ab æquo & possibili.
G. Quid faciā? A. inuenias argentū. G. cupio, sed, id vnde, edoce.
A. [c] Pater adest hîc. G. scio: sed quid tum? A. ah, dictum sapienti sat est. [c] Pater à quo scilicet emungas.
G. Itáne? A. ita. G. sanè hercle, pulchrè suades: tu etiā hinc abis?
[d] Non triumpho, ex nuptijs tuis si nil nanciscor mali, [d] Metaphora à victoribus.
Ni etiam nunc me huius causâ quærere in malo iubeas crucem.
A. Verum hic dicit. P. quid? ego vobis, Geta, alienus sum? G. haud puto:
[e] Sed parúmne est, quòd omnibus nunc nobis succenset senex, [e] Prudenter hæc Geta.
Ni instigemus etiam, vt nullus locus relinquatur preci?
P. Alius ab oculis meis illam in ignotam hinc abducet locum?
Hem! dū igitur dič licet, dūq; adsū, loquimini mecū, Antipho:

Contemplamini me. A. quamobre? aut quidnam facturus? cedo.

f Amantis desperatio.

P. [f] Quoquò hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,
Aut perire. G. dij bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.
A. Vide, si quid opis potes adferre huic. G. si [g] quid! quid? A. quære, obsecro,

g Repetitio fastidientis.

Ne quid plus minúsue faxit, quod nos pòst pigeat, Geta.
G. Quæro: saluos est, vt opinor: verùm enim metuo malum.
A. [h] Noli metuere: vnà tecum bona, maláque tolerabimus.

h Dictum veterum amicorum.

G. Quantũ argenti opus est tibi? loquere. P. solæ triginta minæ.
G. Triginta? hui, percara est, Phædria. P. istæc verò vilis est.
G. Age, age, inuentas reddam. P. ó lepidum caput! G. aufer te hinc P. iam opus est.
G. Iam feres, sed [i] opus est mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.

i Phormio opitulatur.

A. Præsto est, audacissimè oneris quiduis impone, & feret:
[k] SOLVS est homo amico amicus, G. eamus ergo ad eum ocyùs.

k Parœmia.

P. Ab dic, præstò vt sit domi:
A. [l] Numquid est, quod meâ operâ vobis opus sit? G. nil verum abi domum, &

l Discedere cupit.

Illam miserã, quam ego nunc intùs scio esse exanimatam metu,
Consolare: cessas? A. nihil est, æquè quod faciam lubens.
P. Quà viâ istuc facies? G. dicã in itinere: modò te hinc amoue.

ACTVS IIII. SCENA. I.

Arg. Demipho & Chremes colloquuntur, ambo natu grandes errant hic illiatur in Lemno diutiùs hæserit: fit & mentio nunciarum Antiphonis.

Iambici senarij

DEMIPHO, CHREMES.

D. QVid? quâ profectus causâ hinc es Lemnum, Chremes?
Adduxtin' tecum filiam? C. non D. quid ita non?
C. [a] Postquam videt me eius mater hîc esse diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis:

a Simplex narratio.

Meam negligentiam, ipsam cum omni familiâ ad
Me profectam esse aiebant. D. quid illic tam diu
[b] Quæso, igitur commorabare, vbi id audiueras?

b Quærit causam moræ.

C. Pol me detinuit morbus. D. vnde? aut qui? C. rogas?
SENECTVS ipsa est morbus: sed venisse eas
Saluas audiui ex nauta qui illas vexerat,

C. Quid

D. *Quid gnato obtigerit, me absente audistin' Chreme?*
C. *Quod quidem me* [c] *factum consili incertum facit:*
Nam hanc [d] *conditionem, si cui tulero extrario,*
Quo pacto, aut vnde mihi [e] *sit, dicendum ordine est.*
Te mihi fidelem esse æquè, atque egomet sum mihi,
Scibam; [f] *ille si me alienus affinem volet,*
Tacebit, dum intercedet familiaritas.
Sin spreuerit me; plus, quam opus est scito, sciet:
Vereórque, ne vxor aliquâ hoc resciscat mea.
Quod si fit; vti me excutiam, atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
D. *Scio ita esse, & isthæc mihi res sollicitudini est,*
Neque defetiscar [g] *vnquam ego experirier,*
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

c Factum scilicet nuptiarum.
d Vide Riuium.
e Filia scilicet.
f Honesta & familiaris locutio.
g Prisc. legit vsque, vide Nannium.

ACTVS IIII. SCENA II.

Arg. Tota hæc scena est Getæ exultantis, duos sibi senes offerri quos fallere possit.

Eiusdem generis.

GETA.

a *EGo hominem callidiorem vidi neminem,*
Quàm Phormiomem. [b] *venio ad hominem, vt dicerem*
Argento opus esse, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
[c] *Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:*
Dijs gratias agebat, tempus sibi dari,
Vbi Phædriæ se ostenderet nihilominus
Amicum esse, quàm Antiphoni, [d] *hominem ad forum*
Iussi operiri: eò me esse adducturum senem.
Sed eccum ipsum: quis est vlterior? at at Phædriæ
Pater venit: [e] *sed, quid, pertimui autem bellua!*
An quia, quos fallam, pro vno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe vtier.
Petam [f] *hinc, vnde à primo institui: is si dat, sat est:*
Si ab hoc nil fiat, tum hunc adorior hospitem.

a Exultantis verba.
b Venustè & comicè hominem reperit.
c Vtrique cupit gratari.
d Iucundè hominem tertiò reperit.
e Seruilis sententia.
f Hinc, id est, ab hoc, Demiphone scilicet.

ACTVS IIII. SCENA III.

Arg. Geta cudit argumentum Phædriæ.

Iambici dimensionis.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

a Hæc secum loquitur, metuens diuortium.

b Viam ad epitasin facit, simul etiam cudit argentum Phædriæ.

c Vide callidum assentatorem.

d Narratio facta ad fallendum senem.

e Græc persuasio à spe commodi.

f μεταφορικῶς.

g Pone, Grecè, τίθει, quod vel fac, vel finge dicunt.

h Decora locutio.

i Exclamatio consternati.

A. [a] *EXpecto, quàm mox recipiat huc se Geta.*
Sed patruum cum patre video astantem. hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem!
G. *Adibo hosce: ô noster Chremes.* C. *salue Geta.*
G. [b] *Venire saluom volupe est.* C. *credo.* G. *quid agitur?*
C. *Multa aduenienti, vt fit, noua hîc compluria.*
G. *Ita de Antiphone audîstin' quæ facta?* C. *omnia.*
G. *Túa' dixeras huic? facinus indignum Chreme,*
Sic circumire. D. *cum hoc id agebam commodùm.*
G. [c] *Nam herclè ego quoq; id quidem mecum agitans sedulò,*
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. *quid Geta?*
Quod remedium? G. [d] *vt abij abs te, fit fortè obuiàm*
Mihi Phormio. C. *qui Phormio?* G. *is, qui istanc.* C. *scio.*
G. *Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam.*
Prehendo hominem solum [e] *cur non, inquam, Phormio,*
Vides, inter vos si hæc potius cum bonâ
Vt componantur gratiâ, quàm cum malâ?
Herus liberalis est, & fugitans litium:
Nam cæteri quidem herclè amici omnes modò
Vno ore auctores fuêre, vt præcipitem hanc daret.
A. *Quid hic cœptat? aut quo euadet hodie?* G. *an legibus*
Daturum pœnas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est: eia, [f] *sudabis satis,*
Si cum illo incœptas homine: eâ eloquentiâ est.
Verùm [g] *pone esse victum eum: at tandem tamen*
Non capitis eius res agitur, sed pecuniæ.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc hic, inquam, eho dic, quid velis dari
Tibi in manum, vt herus his desistat litibus,
Hæc hinc facessat, tu molestus ne sies?
A. *Satin' illi Dij sunt propitij?* G. *nam sat scio,*
[h] *Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,*
Vt ille est bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. *quis te istæc iussit loqui?*
C. *Immò non potuit melius peruenirier*
Eò, quò nos volumus. A. [i] *occidi.* C. *perge eloqui.*
G. *At primò homo insanibat.* C. *cedo, quid postulat?*

G. Quid?

G. Quid? nimium: quantum libuit. C. dic. G. si quis daret
[k] Talentum magnum C. immò malum hercle: vt nihil pudet!
G. Quid dixi adeò ei: quæso, quid si filiam
Suam vnicam locaret? parui retulit
Non suscepisse inuenta est, quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias;
Hæc denique eius fuit postrema oratio:
[l] Ego, inquit, iam à principio amici filiam,
Ita vt æquum fuerat, volui vxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eius incommodum,
In seruitutem pauperem ad ditem dari.
Sed mihi opus erat, vt apertè tibi nunc [m] fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, qui dissoluerem
Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quam istanc, vxorem dari.
A. Vtrum stultitiâ facere ego, hunc, an malitiâ
Dicam, scientem, an imprudentem, incertus sum.
D. [n] Quid, si animam debet? G. ager oppositu' st pignori
[o] Ob decem minas, inquit. D. age, age, iam ducat: dabo.
G. Ædiculæ item sunt ob decem alias. D. hoi, hui,
Nimium est. C. Ne clama: petito hasce à me decem.
G. Vxori emunda ancillula est: tum autem pluscula
Suppellectile opus est sumptu ad nuptias:
His rebus pone sanè, inquit decem minas.
D. Sexcentas proin potius scribito iam mihi [p] dicas:
Nihil do: impuratus me ille vt etiam irrideat!
C. [q] Quæso, ego dabo, quiesce: tu modo filius
Fac vt illam ducat, nos quam volumus. A. hei mihi,
Geta, occidisti me tuis fallaciis.
C. Meâ causâ eiicitur: me hoc æquum est amittere.
G. Quantum potes, me certiorem, inquit, face:
Si illam dant, hanc vt omittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.
C. [r] Iam accipiet: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat malè.
C. Opportunè adeò nunc argentum mecum attuli,

[k] Talentum magnũ lxxx. libræ.

[l] Responsum & petitio Phormionis.

[m] Fabuler, rectè, quia re verâ fabulabulatur.

[n] Prouerbiũ.
[o] Astutè, non simul xxx minas protulit, ne parcũ senem terreret.
[p] Dica hoc loco, rationes, siue causas expensarum significare videtur: Vide. Nan. Misc. lib. 11.
[q] Chremes viginti minas dat: Demipho decem.
[r] Chremes sententiam fert, argentũ dat.

f Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia:
Id sumam: uxori tibi opus esse, dixero.

ACT. IIII. SCEN. IIII.

Arg. Obiurgat Antipho Getam, cuius operâ se in periculum venisse putat extrudatur coniux: idem ab eodem placatur.

Eiusdem generis.

ANTIPHO, GETA.

A. a GEta. G. hem. A. quid egisti? G. emunxi argento senes.
A. Satin' est id? G. nescio hercle: tantum iussus sum.
A. Eho, verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?
G. Quid ergo narras? A. quid ego narrem? operâ tuâ,
* Ad restim mihi quidem res rediit planissimè:
Vt te quidem omnes Dij, Deæque, superi, inferi,
Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,
b Huic mandes, quod quidem rectè curatum velis,
c Qui te ad scopulum è tranquillo inferat,
Quid minus utile fuit quàm hoc vlcus tangere,
Aut nominare uxorem? iniecta est spes patri;
Posse illam extrudi cedò, nunc porrò Phormio
Dotem si accipiet, uxor d ducenda est domum:
Quid fiet? e G. non enim ducet. A. noui: cæterùm
Cum argumentum repetent, nostra causa scilicet
* In neruum potius ibit. G. NIHIL est, Antipho,
Quin malè narrando possit deprauarier:
Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
Audi nunc contrà iam; si argentum acceperit,
Ducenda est uxor, vt ais. f concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, sacrificandi dabitur paululum.
Interea quod polliciti sunt argentum, dabunt.
Id istis reddet. A. quamobrem? aut quid dicet? G. rogas?
g Quot res? post illa, monstra euenerunt mihi:
Introijt in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit, interdixit hariolus:
Haruspex vetuit h ante brumam aliquid noui
Negotî incipere; quæ causa est iustissima.
Hæc fient. A. vt modò fiant. G. fient: me vide.

f Iurgio paratur locus.

a Epitasis nã in periculum venit Antipho, ne extrudatur coniux.

* Qua scilicet me suspendam.

b Ironicè.

c Prouerbiũ.

d Ducenda necessitatem indicat.

e Prouerbium à sagittarijs tractum.

* Vide Nãnij Misc. lib. 11. In vincula. Nam qui soluendo olim non erant, vincti tradebantur creditoribus, donec operâ pensarent creditum.

f Concessio cum exceptione.

g Prodigia nuptias remorantia.

h Ante brumam, id est, antequam dies decrescant.

Pater

Pater exit: abi, dic, esse argentum, Phædriæ.

ACT. IIII. SCENA V.

Arg. Colloquuntur senes de tradendo Phormioni argento, Chremes Demiphonem instigat, vt argumentum soluere festinet.

Iambici octonarij.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

D.[a] *QVietus esto, inquã: ego curabo, ne quid verborum duint. Hoc temerè nunquam amittam ego à me, quin mihi testes adhibeam,* — [a] Hæc Demipho ad fratrem Chremetem.

Cùm dem, & quamobrem dem, commemorabo. G.[b] *vt cautus est, vbi nihil opus est? (manet.* — [b] Geta hoc secum irrisoriè.

C. *Atqui ita opus est facto; at matura, dum lubido eadem hæc*

[c] *Nam, si altera illa magis instabit, forsitan nos reijciat.* — [c] Approbat consilium.

G. *Rem ipsam putâsti.* D. *duc me ad eum ergo.* G. *non moror.* C. *vbi hoc egeris.*

Transito ad vxorem meam, vt conueniat hanc priùs, quàm hinc abeat.

Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat:

Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;

Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum [d] *is voluerit,* — [d] Is, Phormio scilicet.

Datum esse dotis. D. *quid,* [e] *malùm, tuâ id refert?* C. *magni, Demipho.* — [e] Malum indignantis.

D. *Non sat, tuum officium te fecisse, si non in fama approbat?*

C. *Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se eiectã prædicet.*

D. *Idẽ ego istuc facere possũ.* C. [f] *mulier mulieri magi' cõgruet.* — [f] Adagium.

D. *Rogabo.* C. *vbi nunc illas ego reperire possim, cogito.*

ACT. V. SCENA I.

Arg. Hæc scena continet mutuam agnitionem Sophronæ nutricis & Chremetis. Chremes ex eâdem nutrice discit filiam suam Phanium nuptam esse Antiphoni, quæ res ingentem ei lætitiam affert, cauet item ne vxor hoc rescifcat.

Octonarij iambici, catalectici, & acatalectici & iambicus, quaternarius vnus, mistis aliquot trochaicis octonarijs.

SOPHRONA, CHREMES.

S. [a] *QVid agam? quem mihi amicum inueniam misera? aut cui consilia* — [a] Occasio catastrophes.

Hæc referam? aut vnde nunc mihi auxiliũ petam? nam vereor,

[b] *Hera ne ob meum suasum indignè iniuriâ afficiatur:* — [b] Hera, id est, Phanium.

Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.

c Nam quę figuratè κατ' ἀναστροφὴν pro quænam.
* Bembus, anus est.

C. [c] Nam quę hæc * est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo?

S. Quod vt facerem, egestas me impulit; cum scirem infirmas
Hisce esse nuptias, vt id consulerem, intereà vita
Vt in tuto foret. C. certè ædepol, nisi me animus fallit,
Aut parum oculi prospiciunt, meæ nutricem gnatæ video.

d Deliberatio.

S. Neq; ille inuestigatur. C. [d] quid agam? S. qui est eius pater.
C. adeon'?
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco? S. quod si eum nunc
Reperire possim, nihil est quod verear. C. ea ipsa est, colloquar.

e Iam planè nouit.
f Inuocatio gaudentis.
g Timet proditionem.
* Bembus nō obsecro es.
h Aperit fictionem.
i Istoc nomine, scilicet, Stilphonis.

S. [e] Quis hic loquitur? C. Sophrona. S. & meum nomen nominat? C. ad me respice.
S. [f] Dij, obsecro vos: est ne hic Stilpho? C. non. S. negas!
C. [g] Concede hinc paululum à foribus istorsum sodes, Sophrona?
Ne me istoc posthac nomine appellâssis, S. quid? * non is obsecro es,
Quem semper esse dictitâsti? C. est. S. quin has metuis fores?
C. [h] Conclusam hic habeo vxorem sæuã: verũ [i] istoc de nomine
Eo perperam olim dixi, ne vos fortè imprudentes foris
Effutiretis, atque id porrò aliquà vxor mea rescisceret.
S. Hem, istoc pol nos te hic inuenire miseræ nunquam potuimus:

k Sollicitè de suis inquirit.
l Mors vxoris, modestè pronuncianda.
* Io. Riuius legit Antiphonine inquam.
m Au, fastidientis.

C. [k] Eho dic mihi, quid tibi rei est cum familiâ hâc, vnde exis? aut vbi (gnata.
Illæ sunt? S. miseram me! C. hem, quid est? viuuntne? S. viuit
[l] Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
C. Malè factũ. S. ego autẽ, quæ essem anus deserta, egens, ignota,
Vt potui, virginem nuptum locaui huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædium. C. * Antiphonine? S. hem isti ipsi. C. quid,
Duasne is vxores habet? S. [m] au, obsecro, vnam ille quidem hanc solam.
C. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? S. hæc ergo est. C. quid ais?
S. Composito est factum, quo modo hanc amans habere posset

n Exclamatio gaudẽtis.

Sine dote. C. [n] Dij vostram fidem, quàm sæpè fortè temerè
Eueniunt, quæ non audeas optare! offendi aduenienes,

Quicum

Quicum volebam, atq; vt volebam, collocatam filiam:
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, vt fieret,
Sine nostrâ curâ maxumâ, suâ curâ [o] *hæc sola fecit.*
s. *Nunc quid facto est opus, vide:* [p] *pater adolescentis venit,*
Eumq; animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. c. *nihil pericli est.*
[q] *Sed per Deos atque homines, meam esse hanc, caue resciscat quisquam.*
s. *Nemo ex me scribit.* c *sequere me: cætera intùs audies.*

[o] Hæc, Sophrona scilicet.
[p] Pater, Demipho scilicet.
[q] Adiurat, vt celet.

ACTVS V. SCENA II.

Arg. Demipho seipsum accusat, quòd dum auaritiæ maculam studet effugere, in stultitiæ reprehensionem incideret, dolet Phormioni datum esse argentum.

Iambici octonarij & catalectici.

DEMIPHO, GETA.

D. *NOstrâpte culpâ facimus, vt malos expediat esse,*
Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos.
Ita fugias, ne præter casam, quod aiunt: nonne id satis erat,
Accipere ab illo iniuriã? etiam argentũ est, vltrò obiectum ei,
Vt sit qui viuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.
G. *Planissimè.* D. [a] *his nunc præmiũ est, qui recta praua faciunt.*
G. *Verissimè.* D. *vt stultissimè quidem illi rem gesserimus.*
G. [b] *Modo vt hoc consilio posset discedi, vt istam ducat.*
D. *Etiamne id dubium est?* G. *haud scio hercle, vt homo est, an mutet animum.*
D. *Hem, mutet autem?* G. *Nescio: verum, si fortè dico.*
D. *Ita faciam vt frater censuit, vt vxorem huc eius adducam,*
Cum ista vt loquatur. abi Geta: prænuncia hanc venturam.
G [c] *Argentum inuentum est Phædriæ: de iurgio siletur:*
Prouisum est, ne in præsentiâ hæc hic abeat: quid nunc porrò?
Quid fiet? in eodem luto hæsitas: [d] *versuram soluis*
Geta: præsens quod fuerat malum, in diem abijt: plagæ crescunt,
Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut eius orationem.

[a] Sententia nimium vera.
[b] Timorem inijcit.
[c] Geta insultans commoda enumerat.
[d] Vorsuram soluere, est creditorem mutare.

ACTVS V. SCENA III.

Arg. Apud Demiphonem queritur Nausistrata, suum viri Chremetis negligentiâ minui patrimonium.

Iambici octonarij & catalectici.

DEMIPHO, NAVSISTRATA, CHREMES.

a Hortatur vt Phanium placatam reddat.

D.[a] AGedũ, vt soles, Nausistrata, fac, vt illa placêtur nobis:
Vt suâ voluntate id, quod est faciendum, faciat. N. faciam.
D. Pariter nunc operâ me adiuues, ac dudum re opitulata es.

b Conqueritur de viri negligentia.

N.[b] Factum volo, ac pol queo minus viri culpâ, quàm me dignum est.
D. Quid autem? N. quia pol mei patris benè parta indiligenter
Tutatur: nam ex his prædijs talenta argenti bina
Capiebat statim hem, vir viro quid præstat! D. bina quæso?
N. Ac rebus vilioribus multò tamen talenta bina. D. hui!
N. Quid hæc videntur? D. scilicet. N. virum me natum vellem:

c Parce, dubium aduerbium ne sit, an imperatiuum.

Ego ostenderem D. certè scio N. quo pacto? D. [c] parce sodes,
Vt possis cum illâ: ne te adolescens mulier defatiget.
N. Faciam, vt iubes, sed meum virum abs te exire video. C. hem Demipho.

d Altera ἐπιτάσεως pars de pecuniâ temerè effusâ.

[d] Iam illi datum est argentum? D. curaui illico. C nollem datũ.

e Vir timidus vxore præsente non audet loqui.

Hei, [e] video vxorem: penè plus, quam sat erat. D. cur nolles Chreme?
C. Iam rectè D. quin tu ecquid locutus cum istâ es? quamobrem hanc ducimus?
C. Transegi. D. quid ait tandem? C. abduci non potest. D. quid, non potest?

f Valla eleg. lib. III. cap. III. vterque alteri.

C. Quia [f] vterque vtrique est cordi. D. quid istuc nostrâ? C. magni præter hæc,
Cognatum compari esse nobis. D. quid? deliras? C. sic erit:
Non temerè dico, redi mecum in memoriã. D. satin' sanus es?
N Au; obsecro vide ne in cognatam pecces. D. non est. C. ne nega.
Patris nomen aliud dictũ est: hoc tu errâsti. D. nõ nôrat patrem.

g Dixit, Phormio scilicet.

C. Nôrat. D. cur aliud [g] dixit? C. nunquámne hodie concedes mihi, neque
Intelliges? D si tu nihil narres. C. pergis? N miror, quid hoc siet.

h Scabrosus sermo, ob vxoris præsentiam.

D.[h] Equidem hercle nescio. C. vin' scire? at ita me seruet Iupiter,
Vt propior illi, quàm ego sum, ac tu, nemo est homo. D. Dij vostram fidem!
Eamus ad ipsam vnà omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo.
C. ah.

D. Quid

D. Quid est? C. itáne paruā mihi fidē esse apud te? D. vin' me cre-
Vin' satis quæsitū mihi istuc esse? age, fiat. quid illa filia (dere?
Amici nostri, quid futurū est? C. rectè D. hanc igitur mittimus?
C. Quidni? D. illa maneat? C. sic. D. ire igitur tibi licet, Nau-
sistrata.
N. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quàm, vt cœperas,
Manere [i] hanc: nam perliberalis visa est, cum vidi, mihi.
D. Quid istuc negotij est? C. iamne operijt ostium. D. iam. C. ô
Iupiter,
Dij nos respiciunt: gnatā inueni nuptam cum tuo filio. D. hem,
Quo pacto id potuit? C. nō satis tutus est ad narrādū hic locus.
D. At tu intrò abi. C. heus, ne filij nostri quidem hoc rescifcant,
volo.

[i] Hanc, Phanium, scilicet.

ACT. V. SCENA IIII.

Arg. Antipho redemptam Phædriæ amicam gratulatur: séque inuolutum his malis queritur, vnde expediri nequeat.

Iambici octonarii catalectici.

ANTIPHO.

LÆtus sum, vt vt meæ res sese habent, [a] fratri obtigisse
quod volt.
Quàm scitum est, eiusmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cùm res aduersæ sient, paulo mederi possis!
Hic simul argentum repperit, curâ sese expediuit.
Ego nullo possum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin, si hoc celetur, in metu; sin patefit, in probro siem.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostensa
Huiusce habendæ. sed vbinam Getam inuenire possum, vt
Rogem, quod tempus conueniendi patris me capere iubeat?

[a] Fratri, Phædriæ scilicet.

ACTVS V. SCENA V.

Arg. Adnumeratam esse lenoni pecuniam narrat Phormio: & quasi re benè gesta, nunc se curaturum cuticulam dicit.

Iambici octonarij acatalectici.

PHORMIO, ANTIPHO.

P. [a] ARgentum accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierem:
Curaui: propriâ eâ Phædria vt potiretur: nam omissa
est manu.
Nunc vna res mihi etiam restat, quæ est conficiunda, otium
A senibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos sumam
dies.

[a] Collocatur pecunia, extorta senibus, quæ repetita postea miras tragœdias excitabit.

b De fratre inquirit.

A. *Sed Phormio est: quid ais?* P. *quid?* b *quidnam nunc factarus, Phædria?*
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?
P *Vicissim partes tuas acturus est* A.*quas?*P.*vt fugitet patrē:*
Te suam rogabit rursum vt ageres, causam vt pro se diceres:
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatū, ancillulam emptū quā dudū dixit Geta.
Ne, cùm hîc non videant me, conficere credant argentū suum;
Sed ostium concrepuit abs te. A.*vide quis egreditur.* P.*Geta est.*

ACT. V. SCEN. VI.

Arg. Geta Antiphoni nunciat Phanium inuentam esse Chremetis filiam.

Trochaici octonarij catalectici & iambici senarij.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

a Fortuna instabilis Dea: Fors fortuna bonus euentus.

G. a O *Fortuna, ô fors fortuna, quantis commoditatibus,*
Quàm subitò hero meo Antiphoni ope vestrâ hunc, onerâstis diem!
A.*Quidnā hic sibi volt?* G.*nosq; amicos eius exonerâstis metu?*
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio,
Atque hominē propero inuenire, vt hæc quæ contigerint, sciat?
A.*Num tu intelligis, quid hic narret?* P.*num tu?* A.*nihil.* P. *tantundem ego.* (G. *hem tibi.*
G. *Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt.* A. *heus Geta.*
Num mirum, aut nouum est, reuocari, cursum cum institueris?
A *Geta.*

b Geta herum nondum agnoscit.

G. b *Pergit: hercle tu nunquā tuo odio vinces me.* A.*non manes?*
G *Vapulabis, curialis vernula est, qui me vocat.*
A.*Id tibi quidem iam fiet, nisi resistis, verbero.*
G.*Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malum:*
Sed is ne est, quem quæro, an non? ipsus est. P. *congredere actutùm.* A *quid est?*

c Geta maximus assentator.

G. c *Omnium quantum est, qui viuant, hominum homo honoratissime:*
Nam sine controuersiâ à Dijs solus diligere Antipho.
A *Ita velim: sed quî istuc credam ita esse, mihi dici velim.*
G.*Satin' est, si te delibutum gaudio reddo?* A. *enecas.*
P.*Quin tu hinc pollicitationes aufer, & quod fers, cedo.* G *oh,*
Tu quoque hîc aderas, Phormio? P.*aderam: sed cessas?* G.*accipe, hem.*

[d] *Vt modò argentum tibi dedimus apud forum, rectà domum* — [d] Narratio planè Comica, exponens catastrophen.
Sumus profecti: interea mittit herus me ad vxorem tuam.
A. *Quamobrē?* G. *omitto proloqui: nā nihil ad hanc rē est Antipho*
Vbi in Gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida.
Ponè apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo,
Quamobrē retineat me; ait esse vetitū intro ad herā accedere:
Sophrona modo fratrē huc, inquit, senis introduxit Chremem.
Eúmque nunc esse intus cum illis: hoc vbi ego audiui, ad fores
[e] *Suspenso gradu placidè ire perrexi: accessi, adstiti:* — [e] Auscultationem ipsam mitè exprimit.
Animam compressi: aurem admoui; ita animū cœpi attendere,
Hoc modo sermonē captans. A. [f] *euge, Geta.* G. *hîc pulcherrimum* — [f] Catastrophe periculorum Antiphonis.
Facinus audiui: itaq; penè hercle exclamaui gaudio.
P. *Quod?* G. *Quodnā arbitrare?* A. *nescio.* G. *atqui mirificissimū:*
Patruus tuus est pater inuentus Phanio vxori tuæ. A. *hem,*
Quid ais? G. *cū eius olim* [g] *consueuit matre in Lemno clāculū:* — [g] Consueuit honestè dixit.
P. *Somniū! vtin' hæc ignoraret suū patrē?* G. *aliquid credito,*
[h] *Phormio, esse causæ: sed me censen' potuisse omnia* — [h] Studet compendio.
Intelligere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?
P. *Atq; hercle ego quoq; illam audiui fabulā.* G. *imò etiā* [i] *dabo,* — [i] Dabo, id est, dicam.
Quo magis credas. patruus interea inde huc egreditur foras,
Haud multò post cum patre idem recipit se intrò denuò:
Ait vterque tibi potestatem eius habendæ se dare:
Denique ego sum missus, te vt requirerem, atq; adducerem.
A. *Hem, quin ergo? rape me: quid cessas?* G. [k] *fecero.* A. *ô mi Phormio,* — [k] Fecero pro faciam, eleganter.
Vale. P. *vale Antipho: benè, ita me dij ament, factū, & gaudeo.*
[l] *Tantam fortunam de improuiso esse his datam!* — [l] Phormio hoc secum.
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet:
Nam idem hoc argentum ita vt datum est ingratijs,
His datum erit: hoc quî cogam, re ipsâ repperi.
Nunc gestus mihi, vultusque est capiendus nouus.
*Sed hinc concedam in angiportum * hunc proximum:* — * Ita Priscianus, lib. vj. alij hoc legunt.
Inde hisce ostendam me, vbi erunt egressi foràs:
Quò me assimulâram ire ad mercatum, non eo.

ACTVS V. SCENA VII.

Arg. Cognitâ Phanio, senes à Phormione pecuniam repetunt. Phormio negat se redditurum : hinc contentio inter eos oritur.

Eiusdem generis.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

a Gratiarum actio de secundo rerum euentu.

D. a *Dis magnas meritò gratias habeo, atque ago,*
Quando euenêre hæc nobis frater prosperè.
Quantum potest, nunc conueniendus Phormio *est.*
Priusquàm dilapidet nostras triginta minas,
Vt auferamus. P. *Demiphonem, si domi est,*

b ἀποσιώπησις

Visam : vt [b] *quod.* D. *vt nos ad te ibamus,* Phormio.
P. *De eadem hac fortasse causâ?* D. *ita herclè.* P. *credidi.*

c Iactantia de fide.

[c] *Quid ad me ibatis? ridiculum : an verebamini,*
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heu, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mi esset fides.
C. *Estne ea ita, vt dixi, liberalis?* D. *oppidò.*

d Parasiti astus.

P. [d] *Itaque ad vos venio nunciatum, Demipho,*
Paratum me esse : vbi voltis, vxorem date.
Nam omnes posthabui mihi res, ita vti par fuit,
Postquam, tantoperè id vos velle, animaduorteram.

e Vastè retorquet rationes.

D. [e] *At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem :*
Nam, qui rumor erit populi, inquit, si id feceris?
Olim cùm honestè potuit, tum non est data :
Nunc viduam extrudi, turpe est : fermè eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incusaueras.

f Qui, id est, quomodo, quanquam fortè & plurale videri potest.

P. *Satin' superbè illuditis me?* D. [f] *qui?* P. *rogas?*
Quia me alteram quidem illam potero ducere :
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?

g Hęc Demiphoni clanculum suggerit Chremes.

C. [g] *Tum autem Antiphonem video ab sese amittere*
Inuitum eam, inque. D. *tum autem video filium*
Inuitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi

h Rescribi, id est, renumerari.

Argentum iube rursum [h] *rescribi,* Phormio.
P. *Quod? ne ego perscripsi porrò illis, quibus debui.*

i Diuisio, color.

D. *Quid igitur fiet?* P. [i] *si vis mihi vxorem dare,*
Quam despondisti, ducam : sin est, vt velis
Manere apud te illam, hîc dos maneat, Demipho :

Nam

[i] *Nam non est æquom me propter vos decipi;*
Cum ego vestri honoris causâ repudium alteri
Remiserim, quæ tantundem dotis dabat.
D. *I hinc in malam rem cum istac magnificentiâ,*
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeò? P. *irritor.* D. *túne hanc diceres,*
Si tibi data esset? P. *fac periculum.* D. *vt filius*
Cum illâ habitet apud te, hoc vestrum consilium fuit.
P. *Quæso, quid narras* D. *quin tu mihi argentum cedo,*
P. *Immò verò tu vxorem cedo.* D. *in ius ambula.*
P [k] *In ius? enimuero, si porrò esse odiosi pergitis.*
D. *Quid facies?* P. *egóne? vos me indotatis modò*
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis soleo. C. *quid id nostrâ?* P. *nihil.*
Hîc quandam noram, cuius vir vxorem C. [l] *hem* D. *quid est?*
P. *Lemni habuit aliam.* C. *nullus sum.* P. *ex quâ filiam*
Suscepit: & eam clam educat. C. *sepultus sum.*
P. [m] *Hæc adeò ego illi iam denarrabo.* C. *obsecro,*
Ne facias. P. *oh, tun' is eras?* D. *vt ludos facit?*
C. *Missum te facimus.* P. *fabulæ.* C. *quiduis tibi?*
Argentum quod habes, condonemus te, P. *audio:*
[n] *Quid vos, malûm, ergo me sic ludificamini*
Inepti vestrâ puerili sententiâ?
[o] *Nolo, volo: volo, nolo rursum: cedo, cape*
Quod dictum, indictum est: quòd modò erat ratum, irritum est.
C. * *Quo pacto aut vnde hæc hic resciuit?* D. *nescio.*
Nisi, me dixisse nemini, id certò scio.
C. *Monstri, ita me Dÿ ament, simile.* P. [p] *inieci scrupulũ.* D. [q] *hẽ,*
Hiccine vt à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam apertè irridens! emori hercle satius est:
Animo virili præsentíque vt sis, para.
Vides tuum peccatum esse elatum foràs,
Neque iam id celare posse te vxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex alÿs auditura sit, Chreme,
Id nosmet indicare, placabilius est.
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Vlcisci. P. [r] *at at, nisi mihi prospicio, hæreo:*

Hi

i Ab æquo & honesto.

k Aposiopesis minaci vultu.

l Apertius loquens intercipitur.
m Epitasis alterius partis in fabula. Chremes terretur.
n Inuectiua in senes.
o Inconstantes.
* Miratur Vnde sciuerit.
p Prouerbiũ.
q Stomacho sed ad lites concitat.
A necessario.
Ab honesto.
Ab vtili.

r Metaphora ab auibus inuiscatis.

Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
C. At vereor, vt placari possit. D. bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,
Cum è medio excessit, vnde hæc suscepta est tibi.
P. Itáne mecum agitis? satis astute [s] agredimini:
Non hercle ex re istius me instigâsti Demipho.
An tu, vbi peregrè, tibi quod libitum fuit, feceris,
Neque huius si veritus fœminæ primariæ,
Nouo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus [t] lautum peccatum tuum?
Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
Vt ne restinguas, lacrumis [u] si extillaueris.
D. Malùm, quod isti Dÿ, Deæque omnes duint.
[x] Tantáne affectum hominem quemquam esse audaciâ?
Nonne * hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras? C. in id reductus sum loci,
Vt nesciam prorsus, quid agam cum illo. D. ego scio:
In ius eamus. P. in ius? huc, si quid lubet.
D. Assequere, ac retine, dum huc ego seruos euoco.
C. [y] Etenim solus nequeo: accurre huc. P. vna [z] iniuria est
Tecum. C. lege agito ergo. P. altera est tecum Chreme.
D. Rape hunc. P. itáne agitis? enimuero voce est opus.
Nausistrata exi. C. os opprime. D. impurum vide,
Quantum valet. P. Nausistrata inquam. C. non taces?
P. Taceam? nisi sequitur, pugnos in ventrem ingere.
P. Vel oculum * exculpe; est, vbi vos vlciscar, locus.

[s] Perstat in Metaphorâ.
[t] Lautum, id est, purgatum.
[u] Metaphora.
[x] Interrogationes miræ indignationis.
* Seruius legit hunc supra illud Virgil. 11. Æneid. Iuga sola petebat Solorum nemorum.
[y] Vide turbas.
[z] Iniuria, id est, actio iniuriarum.
* Alias. exclude. Vide Riuium.

ACTVS V. SCENA. VIII.

Arg. Phormio Chremetem prodit vxori de alterâ coniuge: Chremes grauiter obiurgatur. Phormio exultat, tam probè se vltum esse, senes Demipho pro fratre intercedit, & orat, vt huic vxor factum condonet. Ea neque se ignoscere dicit, neque promittere quicquam, sed filij iudicio permittere omnia.

Iambici senarÿ, & trochaici octonatÿ.

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

N [a] Quis nominat me? C. hem. N. quid istuc turbæ est obsecro,
Mi vir? P. hem, quid nunc obstupuisti? N. quis hic homo est?

[a] Audiens clamosi Phormionis vocem, hæc dicit.

Non mihi respondes? P. *hiccine vt tibi respondeat?*
Qui hercle, vbi sit, nescit. C. *caue isti quidquam credas.*
P. *Abi: tange:* * *si non totus friget, me eneca.*
C. *Nihil est.* N. *quid ergo est? quid istic narrat?* P. *iam scies,*
Ausculta. C. [b] *pergin' credere?* N. *quid ergo obsecro*
Huic credam, qui nihil dixit? P. [c] *delirat miser*
Timore. N. *non pol temerè est, quod tu tam times.*
C. *Egóne timeo?* P. *rectè sanè: quando nihi times.*
Et hoc nihil est, quod ego dico, tu narra. D. *scelus,*
Tibi narret? P. *eho tu, factum est abs te sedulò*
Pro fratre. N. [d] *mi vir, non mihi narras?* C. *at* N. *quid at?*
C. *Non opus est dicto.* P. *tibi quidem: at scito huic opu' st.*
In Lemno. C. [e] *hem, quid ais?* D. *nõ taces?* P. *clam te.* C. *hei mihi.*
P. *Vxorem duxit.* N. *mi homo, Dij melius duint.*
P. *Sic factum est.* N. *perij, misera.* P. *& inde filiam*
Suscepit iam vnam, dum tu dormis. C. *quid agimus?*
N. [f] *Prôh Dij immortales, facinus indignum & malum!*
P. *Hoc actum est.* N. [g] *an quidquam hodiè est factum indignius?*
Qui mihi, vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes:
Demipho, [h] *te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.*
Hæccine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Lemni? hæccine erat, quæ nostros fructus minuebat, vilitas?
D. *Ego Nausistrata esse in hac re culpam meritam non nego:*
Sed eam quæ sit ignoscenda. P. *verba fiunt mortuo.*
D. [i] *Nam neque negligentiâ tuâ, neque id odio fecit tuo.*
Vinolentus, ferè ab hinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit, vnde hæc nata est, neq; post illam vnquã attigit.
Ea mortem obijt: è medio abijt: qui sit in re hac scrupulus?
[k] *Quamobrem te oro, vt alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.*
N. *Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re iã defungier.*
[l] *Sed quid sperem? ætate porrò minùs peccaturum putem?*
Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma, atq; ætas nunc magis expetenda est Demipho?
Quid mihi nunc affers, quam * *ob rem expectem aut sperem, porrò non fore?*
P. [m] *Exequias Chremeti, quibus est cõmodũ ire, hem tempus est.*

Sic

* Physicè Virg. III. Aeneid. gelidúsque coit formidine sanguis.
[b] Vide timorem Chremetis.
[c] Ironicῶs, stomachosè.
[d] Blandè.
[e] Interrumpit vterque narrationem Phormionis.
[f] Exclamatio cum stomacho.
[g] Amplificatio digna muliere.
[h] Scilicet vt testem.
[i] Causæ detiuatio.
[k] Oratoria deprecatio.
[l] A coniectuns.
* Vide Riuium.
[m] Insultat Chremeti tanquam iam mortuo.

Sic dabo: age age nunc. Phormionem qui volet, lacessito:
[n] Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: iam supplicij satis est mihi.
Habet hæc, ei quod, dum viuat, vsque ad aurem obganniat.
N. At meo merito credo! quid ego nunc commemorem Demipho
Singillatim, qualis in istum fuerim? D noui æquè omnia.
Tecum. N. meritón' meo hoc videtur factum? D. minimè gentium.
Verùm, quando, iam accusando, fieri infectum non potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
P. Enimuerò, prius quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam & Phædriæ.
[o] Heus Nausistrata, prius quàm huic respondes temerè, audi.
N. quid est?
P. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:
Eas dedi tuo [p] gnato: is pro suâ amicâ lenoni dedit.
C. Hem, quid ais? N adeón' indignum tibi videtur, [q] filius
Homo adolescens vnam si habet amicam, tu vxores duas?
Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi.
D. Faciet, vt voles. N. [r] immò, vt iam scias meam sententiam,
Neque ego ignosco, neque promitto quicquam, neque respondeo,
Prius quàm gnatum video: [s] eius iudicio permitto omnia: is
Quod iubebit, faciam. P. mulier sapiens es, Nausistrata.
N. [t] Satin' id est tibi? P. immò verò pulchrè discedo, & probè,
Et præter spem. N. tu tuũ nomẽ dic quod est. P. min'? Phormio,
Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.
N. [u] Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod potero, & quæ voles,
Faciámq; & dicam. P. benignè dicis. N. pol meritum est tuum.
P. Vin' primum hodiè facere, quòd ego gaudeam, Nausistrata,
[x] Et quod tuo viro oculi doleant? N. cupio P. me ad cœnã voca.
N. Pol verò voco. P. eamus intro hinc. N. fiat. sed, vbi est Phædria,
Iudex noster? P. iam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

[n] Iactantia de malè actis.
[o] Aliud malum dicturus.
[p] Gnatho, Phædriæ scilicet.
[q] Excusat filij amorem.
[r] Duriuscula est Nausistrata.
[s] Filium iudicem constituit.
[t] Catastrophe.
[u] Pollicetur operam suam.
[x] Dictum in Inuidos.

HECYRÆ.

HECYRÆ PERSONÆ, EARVMQVE INTERPRETATIO.

SYRA, anus, Syriaci generis mulier.
PHILOTIS, meretrix, ἀπὸ τῆς φιλότητος, vel ἀπὸ τοῦ δήμου φιλεῖν ὦτα, vnde & Philotion fieri potest, vt sit in nomine aurium significatio.
LACHES, senex, Eunuch.
SOSTRATA mulier, Heautont.
PAMPHILVS, adolescens, Andr.
PARMENO, seruus, Eunuch.
SOSIA, seruus, Andr.
BACCHIS, meretrix, Heautont.
PHIDIPPVS, senex, à parsimoniâ equestri; eius enim studij, vt gloria erat ingens, ita magni sumptus.
MYRRHINA, mulier, matronale nomen, à myrto, quâ Magistratus quondam coronabantur.

Sequentium hîc tantum mentio fit.

PHILVMENA, à φιλουμένη, amabilis.
SCIRVS, ἀπὸ τοῦ σκιρτᾷν, à saltatione.

M. ANTONII MVRETI IN HECYRAM TERENTII ARGVMENTVM.

PAMPHILVS, *Lachetis è Sostratâ vxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. is cùm aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Phidippi & Myrrhinæ filiam, incidit, eámque in viâ per vim compressit: atque ita effugit, vt neque ipse eam, neque puella ipsum cognoscere potuerit: in illâ autem luctâ etiam annulum ei detraxit, eúmque Bacchidi dono dedit. paulò pòst pater eum, tum vt à meretricio amore auerteret, tum vt præsidium suæ senectuti pararet, ad vxorem ducendam perpulit. contigit, vt ea ipsa vxor ei daretur, quam ipse constuprauerat: gaudente admodum puellæ matre, quæ, quia sola conscia erat filiam è stupro grauidam esse, quamprimùm eam collocare properabat: vt si fortè post aliquot menses pareret, nuptijs, quemadmodum sæpe fit, obtegeretur stuprum. cecidit res longè aliter, ac putabatur: etenim Pamphilus, qui inuitissimus adiecisset animum ad rem vxoriam, quique auellere se derepentè à Bacchidis amore non posset, ita dormijt cum vxore, vt eam ne attigerit quidem. Bacchis, quòd eâ viuâ nunquam se vxorem ducturum, sæpe ei promiserat Pamphilus, nonnullam sibi ab eo factam iniuriam putans, multò ei minùs, quàm solebat, placida & obsequens esse cœpit.*

cœpit, eò factum est, vt Pamphilus ei se paulatim subduxerit, quámque prius spernebat vxorem, eius mirificum quendam amorem animo conceperit. intereà quiddam accidit, vt iter Pamphilo in Imbrum esset: profecto eo Philumena, quæ intumescere sibi vterum sentiret, cùm aliorum, tum socrus imprimis suæ conspectum refugiebat: tandem cum in eo esset, vt celare vix posse ampliùs videretur, sumptâ occasione, per sacrificandi speciem ad matrem se, vnam omnium rerum consciam, confert. post dies complusculos mittit Sostrata, qui eam accerserent: respondetur, ægrotam esse. It, vt eam saltem viseret: non admittitur. Laches accusare vxorem, & dicere, hæc omnia illius culpâ contingere. Illa contrà, excusare se & culpam deprecari: nullius se rei consciam esse, cur sua consuetudo, nurui odiosa esse debeat: intereà redit Pamphilus, atque ita sors tulit, vt quo die ipse Athenas appulit, eo ipso, Philumena partu leuaretur. Cùm igitur, videndi cupidus (ægrotare enim acceperat, & ita amabat, vt qui vehementissimè) subitò ad eam ingressus esset, peperisse deprehendit: ibi eum Myrrhina exeuntem prosecuta, lacrumans obtestari cœpit, quando ea res nihil ipsi nocitura esset, ne reciperet quidem vxorem, si ita videretur: sed tamen ne famam illius proderet, ita se facturum recipit. Cùm igitur neque vellet vxorem recipere, neque rursum veram afferret causam, suspicati sunt senes, eum Bacchidis adhuc amore impeditum, eâ de causâ ab vxore abhorrere: accersitam itaq; Bacchidem obiurgat Phidippus. Ea, cùm se illi purgasset, iubetur ad mulieres ingredi, & eis quoque illam suspicionem adimere, ingreditur annulum habens in digito, quem olim Philumenæ ereptum sibi dederat Pamphilus: is annulus effecit, vt vitiatam esse ab ipso Pamphilo Philumenam, cognosceretur. Lætus Pamphilus, & vxorem & filium recipit.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

VXorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans, virgini vitium obtulit:
Eiúsque, per vim quem detraxit, annulum
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater vtero grauidam, ne id sciat socrus,
Vt ægram ad se transfert: reuertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: vxorem tamen
Recipere non volt. Pater incusat Bacchidis
Amorem. Dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ fortè agnoscit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

HECYRA TERENTII.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. SEX. IVLIO CAES. CN. CORNELIO DOLABELLA, AED. CVR. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. TIBIIS PARIB. TOTA GRAECA APOLLODORV FACTA EST. ACTA * PR. SINE PROLOGO. DATA *SEC. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST LVCIO AEMILIO, PAVLO LVDIS FVNERALIB. NON EST PLACITA. RELATA EST TERTIO, Q. FVLVIO, L. MARCIO AED. CVR. EGIT L. AMBIVIVS. L. SERGIVS TVRPIO. PLACVIT.

*Primò.
*Secundò.

a PROLOGVS.

HECYRA est huic nomen fabulæ: hæc cùm data
Est noua, nouum interuenit vitium, & calamitas,
Vt neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occupârat, nunc hæc planè est pro b *nouâ:*
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, vt iterum possit vendere.
Alias cognôsti eius: quæso hanc noscite.

ALTER PROLOGVS.

Orator ad vos venio, ornatu Prologi:
Sinite exorator sim, eodem vt iure vti senem
Liceat, quo iure sum vsus adolescentior,
Nouas qui exactas feci vt inueterascerent.
Ne cum poëta scriptura euanesceret,
c *In his, quas primùm Cæcilij didici nouas,*
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia sciebam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incertâ, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, vt ab eodem alias discerem
Nouas studiosè, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, vt spectarentur vbi sunt cognitæ,
Placitæ sunt: ita poëtam restitui in locum,
Propè iam remotum iniuriâ aduersariûm
Ab studio, atque ab labore, atque d *arte musicâ.*

a Propositio quâ petit explosam anteà cognosci
b Noluit Terentius desertam fabulam denuò introduci, quod ne desperatione fauoris popularis videatur facere, auaritiam suam prætexit, vt secundò eam liceat histrionibus vendere. Vide Nannij Misc. lib. 11.
c Confirmatio ab exemplis.
d Artem musicam, poëticen appellat. Vide Nan. Misc. lib. 11.

Quòd si scripturam spreuissem in præsentiâ, &
In deterrendo voluissem operam sumere,
Vt in otio esset, potiùs quam in negotio;
Deterruissem facilè, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, meâ causâ, æquo animo attendite:
[c] *Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium*
Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vestra intelligentia
Sedabit, si erit adiutrix nostræ industriæ.
Cùm primùm eam agere cœpi, [d] pugilum gloria,
Funabuli eodem accessit expectatio:
Comitum conuentus, strepitus, clamor mulierum
Fecêre, vt ante tempus exirem foras:
Vetere in nouâ cœpi vti consuetudine,
In experiendo vt essem: refero denuò.
Primo actu placeo: cum [e] intereà rumor venit,
Datum iri gladiatores, populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
Ego intereà meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium & silentium est.
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
[f] *Nolite sinere per vos artem musicam*
Recidere ad paucos: facite, vt vestra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix, adiutrixque sit.
[g] *Si nunquam auarè statui pretium arti meæ,*
Et eum esse quæstum, in animum induxi, maxumum,
Quàm maxumè seruire vostris commodis,
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vostram commisit fidem:
Ne eum circumuentum iniquè iniqui irrideant.
[h] *Meâ causâ causam hanc accipite, & silentium*
Date: vt lubeat scribere alijs, mihique vt discere
Nouas expediat posthac, pretio emptas meo.

c Redit ad propositionem, & amplificat per querelam, quod antea fuerit explosa.

d Cur explosa sit.

e Altera explosio.

f Argumentum ab arte, à meritis.

g Attentos, & beneuolos reddit.

h Peroratio.

ACTVS I. SCENA I.

Arg. Philotis & Syra indignè ferunt Pamphilum vxorem duxisse, relictâ quam amare videbatur Bacchide, & protaticæ sunt personæ:

næ: nam extrà fabulę argumentum inducuntur, vt Parmenon detur occasio commemorandi argumenti.

Iambici senarij.

a PHILOTIS, SYRA.

P. *PEr pol quàm paucos reperias meretricibus*
Fideleis euenire amatores, Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, vt quiuis facilè posset credere,
Nunquam illâ viuâ ducturum vxorem domum.
Hem duxit. S. b *ergo propterea te sedulò*
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat.
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquam nacta sis.
P. *Vtin' eximium neminem?* S. *neminem:*
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret; sese abs te vt blanditijs suis
Quàm minimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu amabò non contra insidiabere?
P. *Tamen eandem pol esse omnibus, iniurium est.*
S. *Iniurium est autem vlcisci aduorsarios?*
Aut quâ viâ capient te illi, eâdem ipsos capi?
Eheu me miseram, cur non aut istæc mihi
Ætas & forma est, aut tibi hæc sententia?

a Pholitis. προτατικὸν, πρόσωπον, vt sit occasio commemorandi argumenti & expositionis reliquæ fabulæ.

b Audax ad mala persuasio.

ACTVS I. SCENA II.

Arg. Redeunti peregrè Philoti Parmeno totius narrat argumentum fabulæ.

Eiusdem generis.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

PA. *SEnex si quæret me, modò isse ducito*
Ad portum, percontatum aduentum Pamphili.
Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, vti
Tum dicas; si non quæret, nullus dixeris,
Aliàs vt vti possim causâ hac integrâ.
Sed videon' ego Philotion? vnde hæc aduenit?
Philotis, salue multùm. PH. *ò salue Parmeno.*
S. *Salue mecastor, Parmeno.* PA. *Et tu ædepol, Syra.*
Dic mihi, Philotis, vbi te oblectâsti tam diu?
PH. *Minimè me equidem oblectaui, quæ cum milite*
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:

Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
PA. Ædepol te desiderium Athenarum arbitror
Philotion cepisse sæpè, & te tuum
Consilium contempsisse. PH. non dici potest,
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosque hîc videndi, antiquâ vt consuetudine
Agitarem inter vos liberè conuiuium:
Nam * illi haud licebat nisi præfinito loqui,
Quæ illi placerent. P. haud opinor commodè.
Finem statuisse orationi militem.
PH. Sed quid hoc negotî est? modò quæ hæc narrauit mihi
Hîc intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt ille hâc viuâ posset animum inducere
Vxorem habere. P. habere autem? PH. eho tu, annon habet?
P. [a] Habet, sed firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ.
PH. Ità Dij Deæque faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed quî istuc credam ita esse? dic mihi Parmeno.
P. [b] Non est opus prolato: hoc percontarier
Desiste. PH. nempe eâ causâ, vt ne id fiat palam.
Ita me Dij benè amabunt, haud propterea te rogo, vt
Hoc proferam, sed vt tacitâ mecum gaudeam.
P. Nunquam dices tam commodè, vt tergum meum
Tuam in fidem committam. PH. ah noli Parmeno:
Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ perconter, scire. P. vera hæc prædicat:
Et illud mihi maximum vitium est; si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. PA. Ausculta. PH. istîc sum. P. hanc Bacchidem
[c] Amabat, vt cùm maximè, tum Pamphilus,
Cùm pater, vxorem vt ducat, orare occipit:
[d] Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Sese senem esse dicere, illum autem esse vnicum
[e] Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille primò se negare: sed, postquam acriùs
Pater instat, fecit animi vt incertus foret,
Pudorin', ánne amori obsequeretur magis.

* Illi pro illic. infr. Act. III. Scen. IIII. ne me frustrà illi expectét. Et Act. v. Scen. III. dum illi sedeo.
a Sensim ad narrationem accedit.
b Varijs verbis morales facetias interiectit.
c Narratio, quæ occasionem fabulæ continet.
d Communes patrum persuasiones.
e Latens excusationis ratio.

Tunden-

Tundendo, atque odio denique effecit senex :
Dispondit ei gnatam huius vicini proxumi.
Vsque illud visum est Pamphilo neutiquàm graue,
[f] *Donec iam in ipsis nuptijs, postquam videt*
Paratus, nec moram vllam, quin ducat, dari :
[g] *Ibi demum ita ægrè tulit, vt ipsam Bacchidem,*
Si adesset, credo, ibi eius commisereſceret.
Vbicunque datum erat ſpatium solitudinis,
Vt colloqui mecum vnà posset : Parmeno
Perij, quid ego egi ? in quod me conieci malum ?
Non potero hoc ferre Parmeno, perij miser.

f Amatoris affectus in nuptias.
g ὑπερβολι-κῶς.

PH. [h] *At te Dij, Deæq; perduint cum istoc odio, Laches.*
PA. *Vt ad pauca redeam, vxorem deducit domum.*
Nocte illà primà virginem non attigit ;
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.

h Apostrophe & imprecatio ad absentem.

PH. [i] *Quid ais ? cum virgine vnà adoleſcens cubuerit*
Plus potus, illâ se abstinere vt potuerit ?
Non verisimile dicis : nec verum arbitror.

i Affectus meretricis.

PA. [k] *Credo ita videri tibi : nam nemo ad te venit,*
Nisi cupiens tui ; ille inuitus illam duxerat.
PH. *Quid deinde fit?* PA. [l] *diebus sanè pauculis*
Pòst, Pamphilus me solum seducit foràs,
Narrátque, vt virgo à se integra etiam tum siet :
Seque ante, quàm eam vxorem duxisset domum,
Sperâsse eas tolerare posse nuptias :
Sed, quam decrêrim me non posse diutiùs
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque vtile ipsi virgini est.
PH. *Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.*

k Confutatio meretricis.
l Iactantia serui de familiaritate Domini.

PA. [m] *Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror :*
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitij,
Superbum est : sed illam spero, vbi hoc cognouerit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
PH. [n] *Quid interea ? ibátne ad Bacchidem ?* PA. *quotidiè:*
Sed, vt fit, postquàm hunc alienum ab sese videt,
Maligna multa, & magis procax facta illicò est.

m Prosequitur Parmeno ipsa Pamphili verba.
n Philotis gestit cætera audire.

 PH. Non

PH. *Non ædipol mirum.* PA. * *atqui ea res multò maximè*
Disiunxit illum ab illa: postquam & ipse sese.
o *Et illam, & hanc quæ domi erat, cognouit satis,*
Ad exemplum ambarum mores earum existimans.
Hæc, ita vti liberali esse ingenio decet,
p *Prudens, modesta, incommoda, atque iniurias*
Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic, animus partim vxoris misericordiâ
Deuictus, partim victus huius iniuriâ,
Paulatim elapsu'st Bacchidi, atque huic transtulit
Amorem, postquàm par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus q *senex*
*Horum: ea ad hos redibat * lege hæreditas.*
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater:
Reliquit cum matre hic vxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc rarò in vrbem commeat.
PH. *Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?*
PA. *Nunc audies. primum, dies compluſculos*
Bene conueniebat sanè inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam,
Neque lites vllæ inter eas: postulatio
Nunquam. PH *quid igitur?* PA. * *si quando ad eam accesserat*
Confabulatum, fugere è conspectu illicò,
Videre nolle denique, vbi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem diuinam, abijt:
Vbi illic est dies complures accersi iubet.
Dixêre causam tunc nescio quam: iterum iubet.
Nemo remisit. postquam accersunt sæpiùs,
Aegram esse simulant mulierem: nostra illicò
It visere ad eam: admisit nemo. hoc vbi senex
Resciuit, heri eâ causâ rure huc aduenit,
ſ *Patrem continuò conuenit Philumenæ.*
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sanè curæ est, quorsum euenturum hoc siet.
Habes omnem rem: pergam quò cœpit hoc iter.
PH. *Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite,*
Me esse illum conuenturam. PA. *Dij vortant benè*

Quod

* Al. atque.

o Defendit herā seruus.

p Vis amoris his verbis exprimitur.

q Nam iuuenis alicuius mors non conuenit comœdiæ.

* Bembus de lege red.

* Parmeno odio adscripsit quod pudoris erat.

ſ Reliquum argumenti actoribus reseruat, per quod suspensum & attentum reddit spectatorem.

Quod agas. PH. *vale.* PA. *& tu benè vale, Philotium.*

ACTVS. II. SCENA I.

Arg. Sostratam vxorem accusat Laches, quòd nurum Philumenam duritie suâ & morum incommoditate domo eiecerit: socrus contrà nihil à se peccatum esse contendit.

Iambici octonarij, & pauci senarij admixti trochaicis octonarijs.

LACHES, SOSTRATA.

L. *PRó Deûm atque hominum fidem: quod hoc genus est, quæ hæc coniuratio?*
a *Vt omnes mulieres eadem æquè studeant, nolintq́; omnia:*
Neq; declinatã quidquam ab aliarum ingenio vllam reperias:
Itaq; adeò vno omnes animo socrus oderunt nurus: viris
Esse aduorsas æquè studium est, similis est pertinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &
Ei ludo, si vllus est magistram hanc esse satis certò scio.
s. *Me* b *miseram, quæ nunc quamobrem accuser, nescio.* L. *hem,*
Tu nescis? s. *non, ita me Dij bene ament, mi Laches,*
Itaq; vnà inter nos agere ætatem liceat. L. *Dij mala prohibeant.*
s. *Méq; abs te immeritò esse accusatã, post modò rescisces.* L. *scio:*
Te immeritò? an quidquam pro istis factis dignũ te dici potest.
c *Quæ me, & te, & familiam dedecoras; filio luctum paras:*
Tum autem, ex amicis inimici vt sint nobis affines, facis?
Qui illum decrêrunt dignum, suos cui liberos committerent:
Tu sola exorere, quæ perturbas hæc tuâ impudentiâ.
s. *Egone?* L. *tu, inquam,* d *mulier, quæ me omninò lapidem, haud hominem, putas.*
An, quia ruri esse crebrò soleo, nescire arbitramini,
Quo quisque pacto hîc vitam vostrorum exigat? (scio:
e *Multò melius, hîc quæ fiunt, quàm illic, vbi sum assiduè*
Ideo quia, vti vos mihi domi eritis, proinde ego ero famâ foris
f *Iampridem equidem audiui cepisse odium tui Philumenam:*
Miniméq; adeò mirum: & ni id fecisse, magis mirum foret.
Sed non credidi adeò, vt etiam totam hanc odisset domum:
g *Quod si scissem, illa hîc maneret potiùs, tu hinc isses foràs.*
At vide, quã immeritò ægritudo hæc oritur mihi abs te Sostra- (ta,
Rus habitatum abij, concedens vobis, & rei seruiens,
Sumpsus vestros, otiúmque vt nostra res posset pati,
h *Meo labori haud parcens, præter æquum atq; ætatem meam.*
Non

a Exclamatio senilis in mulierum morositatẽ, estque id exordium orationis.
b Exclamatio ad misericordiam commouendam.
c Exaggeratio & amplificatio.
d Mulier ἔμφασιν habet.
e Tollit opinionem suspicionis.
f Propositio querelæ.
g Comminatio eiectionis.
h Exaggerat indignitatem à suis meritis.

Non te pro his curâsse rebus, ne quid ægrè esset mihi?
S. Non meâ [i] *operâ neque pol culpâ euenit.* L. *immò maximè;*
Sola hîc fuisti: in te omnis hæret culpa solâ, Sostrata,
Quæ hîc erant, curares; cùm ego vos solui curis cæteris,
Cùm puellā anum suscepisse inimicitias non pudet?
Illius dices culpâ factum. S. [k] *haud equidem dico, mi Laches.*
L. *Gaudeo, ita me Dij ament, gnati causâ: nam de te quidem*
Satis scio, [l] *peccando detrimenti nil fieri potest.*
S. *Quî scis an eā causā, mi vir, me odisse assimulauerit,*
Vt cum matre vnà plus esset? L. *quid ais? non signi sat est:*
[m] *Quòd heri nemo voluit visentem te ad eam intromittere?*
S. *Enim lassam oppidò tum aiebant: eò ad eā non admissa sum.*
L. [n] *Tuos esse illi mores morbū magis, quā vllā aliā rem arbitror*
Et meritò adeò: nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere vxorem. & quæ vobis placita conditio est, datur:
Vbi duxêre impulsu vostro: vostro impulsu easdem exigunt.

i Operâ scientes, culpâ nescientes lædimus.
k Defensionem præuenit.
l Peccando detrimenti, hoc est, non potest fieri peius.
m Obiectio.
n Socrus morosa accusatur.

ACT. II. SCENA II.

Arg. Laches remitti cupio nurum suam: pater Phidippus dicit non posse eam perdurare apud socrum, absente Pamphilo.

Iambici octonarij catalectici.

PHIDIPPVS, LACHES, SOSTRATA.

P. [a] *Et si scio, Philumena, meum ius esse, vt te cogam,*
Quæ ego imperem facere: ego tamen patrio animo victus faciam
Vt tibi concedam, neque tuæ libidini aduersabor.
L. *Atq; eccū Phidippū optimè video: ex hoc iam scibo, quid sit.*
[b] *Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprimè obsequentē?*
Sed non adeò, vt facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quod si tu idem faceres, magis in rem & nostram, & vostram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te. P. *eia verò.*
L. *Adij te heri de filiâ: vt veni, itidem incertum amisti.*
Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras: si quid est peccatum à nobis, profer:
Aut ea, [c] *refellendo, aut purgando vobis, corrigemus,*
Te iudice ipso. sin ea est causa retinendi apud vos,
Quia ægra est, te mihi iniuriam facere arbitror, Phidippe,
Si metuis, satis vt meæ domi curetur diligenter.

a Philumena patri multa prælocuta fuit. Cur ita respondet.
b Eadem sententia, quæ superioris scenæ, sed est sparsa in personas.
c Refellit qui negat, purgat, qui fatetur, & sic defendit.

d At ità me Dÿ ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es, d Amicorum officium.
Vt tu illam saluam magis velis, quàm ego: id adeò gnati causâ,
Quē ego intellexi illā haud minus, quā se ipsum, *magnificere: *Al. magnificare.
Neq; adeo me clam est, quàm esse eum grauiter laturum credā,
Hoc si rescierit. eo domum, studeo hæc priùs, e quàm ille huc re- e Subtiliter oneratur culpa nurus recedentis.
P. f Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem (deat.
Noui; &, quæ dicis omnia esse vt dicis, animum induco: f Principium laudationis à personis.
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
Si facere possim vllo modo. L. quæ res te facere id probibet?
g Eho, nunquidnam accusat virum? P. minimè: nam postquam g Eho cum gestu de prope secreta inquirentis.
Magis, & vi cœpi cogere vt rediret, sanctè adiurat, (attendi
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alÿs vitÿs est, leni h ego animo sum natus: h Paterna lenitas.
Non possum aduorsari meis. L. hē Sostrata. S. heu me miseram.
L. Certumne est istuc? P. nūc quidē, vt videtur, sed nūquid vis? i ἔλλειψις.
Nam est, quod me transire ad forum iā oportet. L. eo tecū vnà.

ACTVS II. SCENA III.

Arg. Sostrata queritur genus mulierum nimis esse suspectum viris.

Trochaici octonarÿ.

SOSTRATA.

ÆDepol a næ nos mulieres sumus iniquè æquè omnes inuisæ viris, a Querela.
Propter paucas: quæ omnes faciunt dignæ vt videamur malo.
b Nam ita me ament diÿ, quod me accusat nunc vir, sum extra noxiam: b Sententia defensoria contra accusationem generis totius.
Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt, socrus
Omnes esse iniquas, haud pol me quidem: nam nunquam secus
Habui illā, ac si ex me esset nata: nec, quî hoc mihi eueniat, scio.
Nisi pol filium multimodis iam expecto, vt redeat domum.

ACT. III. SCENA I.

Arg. Pamphilus queritur se absente vxorem ad suos abijsse, relictâ socru.

Octonarÿ iambici & trochaici: item iambici senarÿ.

PAMPHILVS, PARMENO, MYRRHINA.

PAM. a NEmini ego plura acerba esse ex amore homini vnquam oblata credo, a Viam sternit ad epitasin. Pamphili enim iam tandem innotescit incommodū, ad quem maximè pertinebat.
Quàm mihi: heu me infelicē hanccíne ego vitā parui perdere?
Haccíne ego causâ eram tantoperè cupidus redeundi domum?

Cui

b Cui quantò fuerat præstabilius, vbiuis gentiũ ætatem agere,
Quàm huc redire? atq; hæc ita esse, miserum me rescíscere?
Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis obiectus est labos,
Omne quod est intereà tẽpus, prius quàm id rescitum est, lucro
PAR. At sic citiùs, qui te expedias his ærumnis, reperies. (est.
Si non rediisses, hæ iræ factæ essent multò ampliores:
Sed nunc aduentum tuum ambas, Pamphile, scio reuerituras:
Rem cognosces, iram expedies: rursum in gratiam restitues.
c Leuia sunt hęc, quæ tu pergrauia esse in animum induxti tuũ.
PAM. d Quid consolare me? an quisquam vsquam gentium est æquè miser? (deditum:
e Prius quam hãc vxorem duxi, habebam alibi animum amori
Iam in hac re vt taceam, cuiuis facile scitu quã fuerim miser:
Tamẽ nunquã ausus sum recusare eã, quã mihi obtrudit pater.
f Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in eâ expediui animum meum: (abstrahat:
Vixq; huc contulerã, hẽ noua res orta est, porrò ab hac quæ me
Tum matrẽ ex re me, aut vxorẽ in culpã inuenturũ arbitror:
Quod cũ ita esse inuenero, quid restat, nisi porrò vt fiã miser?
g Nam matris ferre iniurias me, Parmeno, pietas iubet:
* Tum vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit,
Tot meas iniurias, quæ nunquam in vllo patefecit loco.
h Sed magnum nescio quid necesse est eueniſſe, Parmeno,
Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu.
PAR. i Hoc quidem hercle * paruum est: si vis verò veram rationem exequi,
Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, iniurias
Faciunt: nã sæpè est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,
Cum de eâdem causa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter sese, quàm pro leuibus noxis iras gerunt!
Quapropter? quia enim, qui eos gubernat animus, infirmũ gerunt.
k Itidem mulieris sunt fermè, vt pueri, leui sententiã:
Fortasse vnum aliquod verbũ hanc inter eas irã * conciuerit.
PAM. * Abi Parmeno intrò, ac me venisse nuncia. PAR. hem, quid hoc est? PAM. tace,
Trepidari sentio, cursari sursum prorsum: agedum ad fores
Accede propiùs. PAR. hem, sensistin'? PAM. noli fabularier,

b Magna loci detestatio.
c Consolatio à quantitate.
d Amatores consolatio angit, non leuit.
e Narratio.
f Implicatio continuarum miseriarum.
g A iusto & decenti.
* Ab honesto & congruo.
h Suspicio ingentis mali.
i Serui responsio ad vltimam tantum partem.
* Al. parum.
k Argumentum à simili.
* Al. conscinerit.
* Pręmittit seruum, solent enim mariti peregrè reuersi, multis de causis suum aduentum prænunciare. Vide Nannij Misc. lib. 11.

[l]Prô Iupiter, clamorē audio. PAR. tute loqueris, me vetas? (ne.
M. Tace obsecro, mea gnata. PAM. matris vox visa est Philume-
Nullus sum. PAR. qui dū? PAM. quia perij. PAR. quamobrem?
PAM. nescio quod magnum malum
Profectò Parmeno me celas. PAR. vxorem Philumenam
[m] Pauitare nescio quid, dixerunt: id si forte est, nescio.
PAM. Interij; cur mihi id non dixti? PAR. quia non poteram vnà omnia.
PAM. Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid? nemóne medicum adduxit? PAR. [n] nescio.
PAM. Cesso hinc ire intrò, vt hoc quamprimùm, quidquid est, certum sciam?
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?
Nam si periculum vllum in te est, perijsse me vnà haud dubium
PAR. Non visus facto est mihi nunc hunc intrò sequi. (est.
Nam inuisos omnes nos esse illis sentio:
* [o] Here, nemo voluit Sostratam intrò admittere.
Si forte morbus amplior factus siet,
Quod sanè nolim, maxumè heri causâ mei:
Seruom illicò introijsse dicent Sostratæ,
Aliquid tulisse comminiscentur mali,
[p] Capiti, atque ætati illorum, morbus qui auctus sit:
Hera in [q] crimen veniet, ego verò in magnum malum.

l Hîc non solùm Lucina non inuocatur, verùm silentium quoque ob furtiuum conceptum indicitur.
m Pauitare, id est, ægrotare.
n Nescio, inepta, & seruilis eiusdem verbi repetitio.
* Here, pro heri.
o Argumentum à loco.
p Capit, id est, vitę.
q Litera.

ACTVS III. SCENA II.

Arg. Pamphilus tristior egreditur à Philumenā, deprehenso eius partu, quem modis omnibus celare conatur, ac tegere.

Trochaici, octonarij, catalectici.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILVS.

SO. [a] NEscio quid iamdudū hîc audio tumultuari, misera:
Malè metuo, ne Philumenæ magis morbus aggrauescat:
Quod te Æsculapi, & te Salus, ne quid sit huius, oro:
Nunc ad eam visam. PAR. heus Sostrata. S. hem. PAR. iterum istinc excludêre.
S. Ehem Parmeno, túne hîc eras? perij, quid faciam misera?
Non visam vxorem Pamphili, cùm in proximo hîc sit ægra?
PAR. [b] Non visas, nec mittas quidem visendi causâ quemquā.
Nam qui amat, cui odio ipsus est, bis facere stultè duco:
Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiam affert.

a Magis laborat Terentius, vt bonā socrum faciat, quàm bonam meretricem.
b Dissuasio à sententiâ morali.

Tum

c Causa ab euentu.
d Al. grates.

C. *Tum autem filius tuus introijt videre, vt venit, quid agat.*
S. *Quid ais? an venit Pamphilus?* PAR. *venit.* S. *Dijs* d *gratiam habe.*

e Sostrata affectum sequitur.

e *Hem, istoc verbo animus mihi redijt, & cura ex corde excessit.*
PAR. *Iam eâ te causâ maxumè huc nunc introire nolo:*
Nam si remittent quippiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit scio, continuò sola soli,
Quæ inter vos interuenit, vnde ortum est initium iræ.
Atq; eccum video ipsum egredi: quàm tristis est! S. *ô mi gnate.*
PAM. *Mea mater, salue.* S. *gaudeo venisse saluom: saluan'*
Philumena est? PAM. f *meliuscula est.* S. *vtinam istuc ita Dij faxint.* (mater.

f Cautè respondet, partum celans, & mendacium fingens.

Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam tristis? PAM. *rectè*
S. *Quid fuit tumulti? dic mihi; an dolor repentè inuasit?*
PAM. *Ita factū est.* S. *quid morbi est?* PAM. *febris.* S. *quotidiana?*
PAM. g *ita aiunt.*

g Religiosè mendacium ad rumorem retulit.

I sodes intrò, consequar iam te, mea mater. S. *fiat.*
PAM. *Tu pueris curre Parmeno obuiàm, atq; his onera adiuta.*
PAR. *Quid? non sciunt ipsi viā, domū quà redeant?* PAR. *cessas?*

ACT. III. SCENA III.

Arg. Deliberat Pamphilus, velitne vxorem recipere an repudiare.

Trochaici octonarij & Iambici aliquot senarij.

PAMPHILVS.

a Epitasis. Graue principium, vt ostendantur multæ & magnæ ærumnæ. Egregia querela Pāphili: Estque hæc propriè fabulæ protasis.

Nequeo a *mearum rerum initium vllum inuenire idoneū,*
Vnde exordiar narrare, quę nec opinanti accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus.
Quæ me propter exanimatum citiùs eduxi foràs.
Nam modò me intrò vt corripui timidus, alio suspicans
Morbum visurum affectam, accensi esse, vxorem: hei mihi,
Postquam me aspexêre ancillæ aduenisse, illicò omnes simul
Lætæ exclamant; Venit: id quod me repentè aspexerant.
Sed continuò voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis fors obtulerat aduentum meum.
Forte vna illarum intereà properè præcurrit, nuncians,
Me venisse: ego, eius videndi cupidus, rectà consequor.
Postquàm introij, extemplo eius morbum cognoui miser:
Nam neque, vt celari posset, tempus spatium vllum dabat,

Neque voce aliâ,ac res monebat,ipse poterat conqueri. (illicò
Postquam aspexi [b] *ô facinus indignum,inquam: & corripui*
Me inde, lacrumans,incredibili re,atque atroci percitus.
Mater consequitur : iam vt limen exirem, ad genua accidit
[c] *Lacrumans misera:miseritum est profectò hoc sic est, vt puto.*
OMNIBVS *nobis vt res dant sese,ita magni atq; humiles sumus:*
Hanc habere orationem mecum à principio institit :
[d] *O mi Pamphile,abs te quamobrē hæc abierit, causam vides:*
Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc huc confugit,te atq; alios partum vt celaret suum.
(Sed cum orata eius reminiscor, nequeo quin lacrumē miser)
Quæque fors fortuna est, inquit,nobis quæ te hodiè obtulit,
Per eam te [e] *obsecremus ambæ, si ius,si fas est. vti*
Aduorsa eius per te tecta,tacitáque apud omnes sient:
[f] *Si vnquam erga te animo esse amico,sensi eam,mi Pamphile,*
Sine labore hanc gratiam te,vti sibi des pro illâ nunc, rogat:
[g] *Cæterùm de reducendâ id facias, quod in rem sit tuam.*
Parturire eam,neque grauidam esse ex te, solus conscius :
Nam aiunt,tecum post duobus concubuisse eam mensibus :
Tum,postquam ad te venit,mensis hic agitur iam septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res. nunc,si potis est Pamphile,
Maximè volo dóque operam,vt clam partus eueniat patrem
Atque adeò omnes : sed, si fieri id non potest,quin sentient,
[h] *Dicam abortum esse; scio nemini aliter suspectum fore,*
Quin,quod verisimile est, ex te rectè eum natum putent.
Continuò exponetur,hîc tibi nihil est quidquam incommodi,
Et illi miseræ indignè factam iniuriam contexeris.
[i] *Pollicitus sum,& seruare in eo certum est,quod dixi,fidem.*
Nam de reducendâ,id verò neutiquam honestum esse arbitror.
Nec faciam : etsi amor me grauiter,consuetudóque tenet.
Lacrumo, quæ posthac futura est vita,cùm in mentem venit,
Solitudóq; [k] *ô* FORTVNA,*vt nunquam perpetuò es* [l] *bona!*
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit;
Quem ego consilio missum feci,idem nunc operam huic dabo.
Adest Parmeno cum pueris : hunc minimè est opus
[m] *In hac re adesse : nam olim soli credidi,*
Eá me abstinuisse in principio, cùm data est :

Vereor,

b Hæc exclamatio ad vitij auctorem refertur.
c Ostendit affectum misericordiæ suæ.
d A nomine & blandimento secreta confitetur.
e Donatus, obtestamur.
f Ab anteactâ vitâ.
g Tentat enim hoc, tamen verecundè.
h Ratiocinabiliter, mense scilicet septimo.
i Conclusio per enarrationem.
k Exclamatio in fortunam lubricam.
l Data.
m Quia & scire omnia vult, & nihil tacere.

Vereor: si clamorem eius hic crebrò exaudiat,
Ne parturire eam intelligat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTVS III. SCENA IV.

Arg. Narrat Sosia, quæ adierit maris pericula: seruus Parmeno in arcem mittitur, ne parere Philumenam interim audiat.

Iambici senarij.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILVS.

a Hic poëta ostendit incommoda nauigationis.

PAR.[a] *An' tu tibi hoc incommodum euenisse iter?*
SO. *Non hercle Parmeno, verbis dici potest*
Tantum, quàm re ipsâ nauigare incommodum est.
PAR. *Itáne est?* S. *ô fortunate, nescis quid mali*
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam, alias vt omittam miserias, vnam hanc vide;
Dies triginta, aut plus eo, in naui fui,
Cùm interea semper mortem expectabam miser:
Ita vsque aduorsâ tempestate vsi sumus.

b Dictum in fugitiuum seruum.

PAR. *Odiosum.* S. *haud clam me est: deniq; hercle* [b] *aufugerim*
Potiùs quàm redeam, si eò mihi redeundum sciam.
PAR. *Olim quidem te causæ impellebant leues,*
Quod nunc minitare facere, vt faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intrò: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam nunc tu hîc stas? PAM. *equidem te expecto.* PAR. *(quid est?*

c Pamphilus callido consilio seruulum ablegat, vsque adeo cauet ne quâ emanet negotium.

PAM.[c] *In arcē transcurso opus est.* PAR. *cui homini?* PAR. *tibi.*
PAR. *In arcem? quid eò?* PAM. *Callidemidem hospitem*
Myconium, qui mecum vnà aduectu'st, conueni.
PAR. *Perij: vouisse hunc dicam, si saluus domum*
Redijsset vnquam, vt me ambulando rumperet.
PAM. *Quid cessas?* PAR. *quid vis dicam? an conueniam modo?*
PAM. *Immò, quod constitui me hodie conuenturum eum,*

d Celeritatem imponit, ne quid audiat.

Non posse, ne me frustrà illic expectet: [d] *vola.*
PAR. *At non noui hominis faciem.* PAM. *at faciam vt noueris:*
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius.
PAR. *Cadauerosa facies: Dij illum perduint.*
Quid, si non veniet? maneámne vsq; ad vesperum?

e Hoc magis in gestu exprimitur.

PAM. *Maneto: curro.* PAR.[e] *non queo: ita defessus sum.*
PAM. *Illic abijt. quid agam, infelix? prorsus nescio*

Quo

Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris:
[f] *Quod potero faciam: tamen vt pietatem colam:*
Nam me parenti potiùs, quàm amori, obsequi
Oportet. at at at, eccum Phidippum, & patrem
Video. horsum pergunt, quid dicam hisce, incertus sum.

f Pamphili pietas, Pamphili honestas.

ACTVS III. SCENA V.

Arg. De reducendâ Philumenâ inter senes agitur: Pamphilus redacturam se negat: fert eam rem indignè Phidippus.

Trochaici octonarij & iambici senarij.

LACHES, PHIDIPPVS, PAMPHILVS.

L.[a] *Dixtin' dudum, dixisse illam se expectare filium?*
PH. *Factum.* L. *venisse aiunt: redeat.* PA. *quam causam dicam patri,*
Quamobrem non reducā, nescio. L. *quem ego hic audiui loqui?*
PA. *Certum obfirmare est viam me, quam decreui persequi.*
L. *Ipsus est, de quo hoc agebam tecum.* PA. *salue mi pater.*
L. *Gnate mi, salue.* PH. *benè factum te aduenisse Pamphile,*
[b] *Atque adeò, quod maximum est, saluum, atque validum.* PA. *creditur.*
L. *Aduenis modò?* PA. *admodum.* L. *cedo,* [c] *quid reliquit Phania*
Consobrinus noster? PA. *sane hercle homo voluptati obsequens*
Fuit, dum vixit: &, qui sic sunt, haud multùm hæredem adiuuant.
*Sibi verò hanc laudem * reliquit: Vixit, dum vixit, benè.*
L. *Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vnâ sententiâ?*
PA. *Quicquid est id quod reliquit, profuit.* L. [d] *immò obfuit?*
Nam illum viuom & saluom vellem. PH. *impunè optare istuc licet.*
Ille reuiuiscet iam nunquam: & tamen, vtrum malis, scio.
L.[e] *Heri Philumenam ad se accersi hic iussit, dic iussisse te.*
PH. *Noli fodere: iussi.* L. *sed iam eam remittit.* PH. *scilicet.*
PA. *Omnem rem scio, vt sit gesta: adueniens audiui omnia.*
L.[f] *At istos inuidos Dij perdant, qui hæc libenter nunciant.*
PA. *Ego scio me cauisse, ne vlla meritò contumelia*
Fieri à vobis posset: idque si nunc memorare hic velim,
[g] *Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fui,*
Verè possim; ni te ex ipsâ id magis velim rescíscere:

a Viam ad Epitasin facit: senes enim impellunt ad reducendum.

b ἀνξῆσις ad salutem.

c Aut auarus aut iactabundus hæc dicit.

* Al. relinquunt.

d Patris auaritiam notat.

e Huc tendebat tota oratio.

f Imprecatio in rumigerulos.

g Argumentum scitissimum.

Namque eo pacto maxumè apud te meo erit ingenio fides,
h Confirmatio cum protestatione.
h Cùm illa quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit,
Neque culpâ hoc meâ euenisse dissidium, id testor Deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cuiusq; mores toleret sua modestia;
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
i Ex deliberatione conditionem colligit.
i Segreganda aut mater à me est, Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potiùs commodum suadet sequi.
L. Pamphile, ad aures haud inuito sermo mihi accessit tuus,
Cùm te post putâsse omnes res præ parente intelligo.
Verùm vide, ne impulsus irâ prauè insistas, Pamphile.
PA. Quibus iris nunc in illam impulsus iniquus sim?
Quæ nunquam quidquam erga me commerita est, pater,
Quod nollem: & sæpè quod vellem, meritam scio:
k Totum hoc facit ad catastrophen, vt auidius reducatur.
k Amóque, & laudo, & vehementer desidero:
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertus sum:
Illique exopto, vt reliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui sit fortunatior;
l Excusatio repudij à necessitate.
l Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.
PH. Tibi id in manu est, ne fiat. L. si sanus sies,
m Al. eam.
n Leuis accusatio.
Iube m illam redire. PA. n non est consilium pater:
Matris seruibo commodis. L. quo abis? mane,
Mane inquam: quò vadis? PH. quæ hæc est pertinacia?
o Inuidiosè in Phidippum.
L. o Dixin' Phidippe hanc rem ægrè laturum esse eum?
Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres.
PH. Non credidi ædepol adeò inhumanum fore:
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, vt velit reducere vxorem, licet;
Si alio est animo, renumeret dotem huc, eat.
L. Ecce autem, tu quoque proteruè iracundus es.
PH. Percontumax redisti huc nobis Pamphile.
L. Decedet iam ira hæc; etsi meritò iratus est.
PH. Quia paululum vobis accessit pecuniæ,
p Iratus hæc.
Sublati animi sunt. L. etiam mecum litigas?
q Præ irâ noluit nequè audire, neq; respondere.
PH. p Deliberet, renunciétq; hodiè mihi,
Velitne, annon; vt alij, si huic non sit, siet.
L. q Phidippe, ades, audi paucis, abijt: quid meâ?

Postremò

Postremò inter se transigant ipsi, vt lubet:
Quando nec gnatus, neq; hic mihi quidquam obtemperant;
Quæ dico, parui pendunt. porto hoc iurgium ad
Vxorem: cuius fiunt hæc consilio omnia:
r *Atq; in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, euomam.* r Nam ægros releuat vomitus.

ACT. IIII. SCENA I.

Arg. Obiurgat vxorem maritus ob celatum filiæ partum: hoc etiam quod resciscit de puero Phidippus, ad tumultum augendum facit, & vt Pamphilus vxorem recipere cogatur.

Iambici octonarij catalectici, & acatalectici, & vnus quaternarius, item trochaici octonarij catalectici & acatalectici.

MYRRHINA, PHIDIPPVS.

MY.[a] *Perij, quid agam? quò me vertam? quid meo respondebo viro*
Misera? nam audisse vocem pueri visus est vagientis:
Ita corripuit de repentè tacitus sese ad filiam:
Quòd si resciuerit peperisse, id quâ causâ clam habuisse me dicam, non ædepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.

a Resciscit de puero Phidippus, & id etiam ad augendum tumultum facit, & vt Pamphilus cogatur reducere.

P. *Vxor, vbi me ad filiam ire sensit, se duxit foràs.*
Atque eccam video. quid agis, Myrrhina? [b] *heus, tibi dico.* M. *mihíne,*
Mi vir? P. *vir ego tuus sum? tu virum me, aut hominem adeò esse deputas?*

b Obstendit eum cogitabundum de filiâ.

Nam si vtrumuis horum, mulier vnquam tibi visus forem,
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. *quibus?* P. *at rogas?*
Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. [c] *istuc patrem rogare æquom est?*

c Mira caliditas.

Perij; ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?
P. *Credo: neq; adeò arbitrari patris est aliter; sed demiror*
Quid sit, quamobrē tantoperè hunc omnes nos celare volueris
Partum, præsertim cùm & rectè, & suo pepererit tempore,
Adeóne peruicaci esse anima, vt [d] *puerum præoptares perire,*
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,
Potiùs, quàm esset cum illo nupta aduorsus animi tui libidinē?
Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
M. *Misera sum.* P. *vtinam sciam ita esse istuc.* [e] *sed nunc mihi in mentem venit,*

d Inuidia ab infantis ætate.

e Argumentum à prius dictis.

Ex hac re quod locuta es olim cùm illum generum cepimus.
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam
Cum eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.
T. Quamuis causam hanc suspicari, quàm ipsam verã, mauolo.
P. Multò prius sciui, quàm tu, illum amicam habere, Myrrhina:
Verùm id vitium ego nunquam decreui esse adolescentiæ.
Nam id omnibus innatum est. at pol iam [e] aderit, cum se quoque oderit:
[f] Sed, vt olim te ostendisti eandem esse, nihil cessâsti vsque adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres; neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.
M. Adeon' me esse peruicacem censes, [g] cui mater siem,
Vt eo essem animo, si ex vsu esset nostro hoc matrimonium.
P. [h] Tun' prospicere, aut iudicare, nostrã in rem quod sit, potes?
Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem, aut intereuntem ad amicam: quid tum posteà
Si modestè ac raro hoc fecit? nonne ea dissimulare nos
Magis humanũ est, quàm dare operam id scire, qui nos oderit?
[i] Nam si is posset ab eã sese de repentè auellere,
Quicum tot consuêsset annos, non eum hominem ducerem,
Nec virum satis firmum gnatæ. M. mitte adolescentem, obsecro,
[k] Et quæ me peccâsse ais: abi, solum solus conueni:
Roga, velitne an non, vxorem: si est, vt dicat velle se,
Redde: sin est autem, vt nolit, rectè consului meæ.
P. [l] Siquidem ille ipse non volt, & tu sensti esse in eo, Myrrhina
Peccatum; [m] aderam, cuius consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incẽdor irã, te esse ausam hæc facere iniussu meo,
Interdico, ne extulisse extra ædes puerum vsquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parêre hanc qui postulem.
Ibo intrò, atq; edicam seruis ne quoquam efferri sinant.
M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere.
Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rem, vt siet, resciuerit,
Non ædepol clam me est; cùm hoc, quod leuius est, tam animo iracundo tulit:
Nec, quã viã sententia eius mutari possit, scio
Hoc mi vnum ex plurimis miserijs reliquom fuerat malum.

e Aderit scilicet tempus.
f Accusatio à perseuerantiã.
g Argumentum à verisimili, & à personã idoneã.
h Oratoriè auctoritatem judicibus adimit.
i Laudat hoc ipsum, quo accusatus est Pamphilus.
k His verbis commentitia argumenta contemnit.
l Hic eo accusat eam, quo seipsam tutari credit.
m Hoc est, meo cõsilio, qui presens eram, hæc prouideri debuerant.

Si,

Si, puerum vt tollam, cogit, cuius qui sit, nescimus, pater:
Nam cùm compressa est gnata, forma in tenebris nosci non
[n] *quita est:* n Antiquè dictam.
Neque detractum ei tum quidquam est, qui pòst possit nosci, qui
siet:
Ipse eripuit vi, in digito quē habuit, virgini abiens annulum:
Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutiùs
Celare, cùm sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTVS IV. SCENA II.

Arg. Sostratæ purgatio de Philumenæ abscessu. eadem Sostrata rus abituram se filio pollicetur, ne impedimento sit, quò minus redeat Philumena: filius cõtrà matri, ne id faciat, dissuadere conatur.

Iambici octonarij.

SOSTRATA, PAMPHILVS.

S.[a] N*On clam me est, mi gnate, tibi me esse suspectam, vxo-*
rem tuam
Propter meos mores hinc abijsse: etsi ea dissimulas sedulò:
Verùm, ita me Dij ament, itaque obtingant ex te, quæ exopto
mihi, vt
Nunquam sciens commerui, meritò vt caperet odium illa mei:
Téque antequàm me amare rebar, ei rei firmâsti fidem:
Nam mihi intus tuus pater narrauit modò, quo pacto me habu-
eris
[b] *Præpositā amori tuo: nunc tibi me certum est contrà gratiam*
Referre, vt apud me præmium esse positum pietatis scias.
[c] *Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodū famæ arbitror;*
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decreui patre,
Ne mea præsentia obstet, neu causa vlla restet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. P. *quæso, quid istuc con-*
silî est?
Illius stultitiā victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?
[d] *Haud facies: neque sinam, vt qui nobis, mater, maledictum*
velit,
Meâ pertinaciā dicat esse factum, haud tuâ modestiā.
Tum, tuas amicas te, & cognatas deserere, & festos dices
Meâ causa, nolo. S. *nihil iam mihi istæc res voluptatis ferunt:*
[e] *Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias me iam*
tenet.

a Sostrata excusatur, Myrrhina paulo post accusabitur, donec palam fiet vtramque vacare culpâ.

b A iusto & honesto.

c Verbis præmollit rem duram, quam dictura est.

d Dissuasio à personâ, à causâ, à loco, à facto.

e Omnia Pamphili argumenta refellit.

Studiorum istorum; hic mihi nunc cura est maxuma, vt ne cui meæ.
Longinquitas ætatis obstet mortémue exoptet meam.
Hic video me esse [c] *inuisam immeritò: tempus est concedere:*
Sic optumè, vt ego opinor, omnes causas præcidam omnibus,
[f] *Et me hac suspicione exoluam; & illis morem gessero.*
Sine me obsecro, hoc effugere, volgus quod malè audit mulierũ.
Quàm fortunatus cæteris sum rebus, [g] *absque vna hæc foret,*
Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem. S. [h] *obsecro, mi Pamphile,*
Nõ tute incommodũ rem, vt quæq; est, in animum inducas pati.
Si cætera sunt ita, vt tu vis, itaq; vt esse ego illam existumo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. *væ misero mihi.*
S. *Et mihi quidẽ: nam hæc res non minus me malè habet, quàm te, gnate mi.*

c Inuisam, quia & socrus & quia anus.
f Mores notat detractorum.
g Quod absque hoc esset, in Captiuis Plautus, & infra in Phormione.
h Dura patienter ferenda sunt.

ACT. IIII. SCENA III.

Arg. Reconciliantur, & omne bellum inter se componunt vir & vxor: monetur Pamphilus, vt vxorem reducat.

Trochaici Iambicique octonarij, senarij vnus & quaternarius vnus.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILVS.

L. [a] *QVem cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi, vxor:*
Istuc est sapere, qui vbicunque opus sit, animum possis flectere,
Quod faciendum fortasse sit post, idem hac nunc si feceris.
S. [b] *Fors fuat pol.* L. *abi rus ergò hinc: ibi ego te, & tu me feres.*
S. *Spero ecastor.* L. *I ergò intrò, & compone, quæ tecum simul*
Ferantur. [c] *dixi.* S. *ita, vt iubes, faciam.* P. *pater.*
L. *Quid vis Pamphile?* P. *abire hinc matrem? minimè.* L. *quid ita istuc vis?* P. *quia*
De vxore incertus sum etiam, quid facturus siem. L. *quid est?*
Quid vis, nisi reducere? P. *equidem cupio, & vix contineo: sed*
Non minuam meum consilium: ex vsu quod est, id persequar:
Credo, si non reducam, eâ gratiâ concordes magis fore.
L. *Nescias: verùm id tua refert nihil, vtrum illæ fecerint,*
Quando hæc abierit: odiosa hæc est ætas adolescentulis:
E medio æquom est excedere: postremò, iam nos fabulæ
Sumus Pamphile, senex, atque anus.

a Laches audierat verba Sostratæ ad filium habita.
b Fors, bona fortuna est.
c Dixi, perorationis verbum.

Sed

Sed video Phidippum [d] *per tempus egredi: accedamus.*

ACT. IV. SCENA. IV.

Arg. Natum puerum Laches rescischit, Pamphilum ad recipiendam vxorem ambo senes hortantur: ille negat: meretricis amorem incusat pater.

Iambici senarij.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

PH. [a] *Tibi quoque ædepol sum iratus Philumena*
Grauiter quidem. nam hercle abs te factum est turpiter.
Etsi tibi causa est de hac re; mater te impulit:
Huic verò nulla est. L. *opportunè te mihi,*
Phidippe in ipso tempore ostendis. PH. *quid est?*
PA. *Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?*
L. *Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:*
Ne reuereatur, minus iam quo redeat domum. PH. *ah,*
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A [b] *Myrrhinâ hæc sunt meâ vxore exorta omnia.*
Mutatio fit: ea nos perturbat Laches.
PA. *Dum ne reducam, turbent porrò, quàm velint.*
PH. [c] *Ego Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,*
Affinitatem hanc sanè perpetuam volo:
Sin est, vt aliter tua siet sententia,
[d] *Accipias puerum?* PA. *sensit peperisse: occîdi.*
L. *Puerum? quem puerum?* PH. *natus est nobis nepos.*
Nam abducta à vobis [e] *prægnans fuerat filia,*
Neq; fuisse prægnantem vnquam ante hunc sciui diem.
L. *Bene, ita me Dij ament, nuncias: & gaudeo,*
Natum illum, & tibi illam saluam: [f] *sed quid mulieris*
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nósne hoc celatos tamdiu? nequeo satis,
Quàm hoc mihi videtur factum prauè, proloqui.
PH. *Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi, Laches.*
PA. *Et si iamdudum fuerat ambiguum hoc mihi,*
Nunc non est, cum eam iam consequitur alienus puer.
L. *Nulla tibi Pamphile hîc iam consultatio est.*
PA. [g] *Perij.* L. *hunc videre sæpe optabamus diem,*
Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem:
Euenit: habeo gratiam Dijs. PA. *nullus sum.*

d Per tempus, id est, opportunè.

a Transfertur culpa in alteram anum. Ostenditur & matri & socrui esse iratus, quòd filia à marito discesserit.

b Traductio criminis.

c Ego: grauis orationis initium.

d Nam liberi patrem sequuntur.

e Pierius & Bembus Prægnas. Pierius in illud. Virg. viij. Aeneid. Pallas huic filius vna, legit, Neq; fuisse vnquam ante hanc. Bembus verò, Ne fuisse prægnatem ante hunc vnquã.

f Reprehensio cum contemptu.

g Vrgetur Pamphilus pueri mentione.

L. Reduc vxorem, ac noli aduersari mihi.
PA. [f] Pater, si illa ex me liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clam haberet, quæ celâsse intelligo.
Nunc cum eius alienum esse à me animum sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac esse arbitrer,
Quamobrem reducam. L. [g] mater quod suasu sua,
Adolescens mulier fecit: mirandumne id est?
Censen' te posse reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpâ? an quia non delinquunt viri?
PH. Vosmet videte iam, Lache, & tu Pamphile,
[h] Remissum opus sit vobis, an [i] reductum domum:
[k] Vxor quid faciat, in manu non est meâ:
[l] Neutrâ in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas.
Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Vt alamus nostrum. PA. quem ipsa neglexit, pater,
Ego alam? L. quid dixti? eho, an non alemus Pamphile?
Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est?
Enimuerò prorsus iam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, vt præsente hoc loquar:
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod solicitere ad hunc modum?
[m] Primùm hanc vbi dixti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc vxorem domi;
Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademptam hanc quoq; tibi causam vides;
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
[n] Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi!
Sumptus, quos fecisti in eam, quàm animo æquo tuli!
[o] Egi, atque oraui [p] tecum vxorem vt duceres:
Tempus dixi esse; impulsu duxisti meo.
Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti vt decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricem induxti tuum:
Cui tu obsecutus, facis huic adeò iniuriam.

f Tandem alteram dissidij causam commentus est.
g A deriuatione causæ.
h Al. remissam.
i Al. reductâ.
k Id est, mea vxor quid velit facere, in manu, hoc est, potestate suâ non habet, secundum hos aderam, cuius consilio ea par fuerat prospici.
l Promittit facilitatem suam.
m Extrema conflictatio epitaseos.
n Ab ante actis.
o Agit, qui instanter petit: orat, qui demissè precatur.
p Tecum pro te: archaismus, comicus character.

Nam

Nam in eandem vitam te reuolutum denuò
Video esse. PA. *méne?* L. *te ipsum: & facis iniuriam,*
Cùm fingis falsas causas ad discordiam,
Vt cum illa viuas, [q] *testem hanc cùm abs te amoueris:* q Testem vocat non impeditricem.
Sensitque adeò vxor: nam ei causa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. *planè hic diuinat: nam id est.*
PA. *Dabo iusiurandum, nihil esse istorum, tibi.* L. *ah.*
[r] *Reduc vxorem, aut quamobrem non opus sit, cedo.* r Relictâ quæstione, ad rem redit.
PA. *Non est nunc tempus.* L. *puerum accipias: nam is quidem*
In culpâ non est: post de matre videro.
PA. [s] *Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:* ſ Anxius Pamphilus abscedit, ne rem aperire cogatur.
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, presens quando promoueo parùm.
Nam puerum credo iniussu non tollent meo,
Præsertim in eâ re cùm sit mihi adiutrix socrus.
L. *Fugis? hem, nec quidquam certi respondes mihi?*
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum Phidippe mihi cedo, ego alam. PH. *maxumè.*
Non mirum fecit vxor, si hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facilè [t] *hæc ferunt.* t Hæc pellicatum scilicet & adulterium.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narrauit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque illi credebam primò: nunc verò palam est.
Nam omninò abhorrere animum huic video à nuptijs.
L. *Quid ergo agam, Phidippe? quid das consilî?*
PH. [u] *Quid agas, meretricem hanc primùm adeundam censeo:* u Poëta festinat ad rerum cognitionem.
Oremus: accusemus grauiùs: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
L. *Faciam, vt mones, eho puer, curre ad Bacchidem hanc*
[x] *Vicinam nostram: huc euoca verbis meis.* x Honestè dixit, vt senì congruit.
Et te oro porrò, in hac re adiutor sis mihi. PH. *ah,*
Iamdudum dixi, itidémque nunc dico, Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllo modo est vt possit, quod spero fore.
Sed visne adesse me vnà, dum istam conuenis?
L. *Immò verò abi: aliquam puero nutricem para.*

ACTVS V. SCENA I.

Arg. Bacchis & Laches colloquuntur; hic illam accusat, quòd ad se recipiat filium: illa constanter negat: mitem autem senem, & meretricem bonam inducit, & occasio est catastrophes.

Iambici octonarij acatalectici & catalectici, trochaici octonarij, & vnus quaternarius.

BACCHIS, LACHES.

a Occasio catastrophes.

B. [a] *NOn hoc de nihilo est, quòd Laches nunc me conuentam esse expetit:*
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit quod velit.
L. *Videndum est, ne minus propter iram hanc impetrem, quàm possim:*
Aut ne quid faciam plus, quod me post minus fecisse satius sit.
Aggrediar. Bacchis, salue. B. *salue, Lache.* L. [b] *credo ædepol te*
Non nihil mirari, Bacchis, quid sit, quapropter te huc iussi
Foràs puerum euocare.
B. *Ego pol* [c] *quoque etiam timida sum, cùm venit mi in mentem, quæ sim,*
Ne nomen mihi quæstus obstet apud te: nā mores facile [d] *tutor.*
L. [e] *Si vera dicis, nihil tibi pericli est à me mulier: nam*
Iam ætate eā sum, vt non siet peccato mihi ignosci æquom:
Quo magis omnes res [f] *cautiùs, ne temerè faciam, accuro.*
Nam si id nunc facis, facturáue es, bonas quod par est facere:
[g] *Inscitum offerre iniuriam tibi me immerenti, iniquom est.*
B. *Est magna ecastor gratia de istac re, quam tibi habeam, nam qui*
Post factam iniuriam se expurget, mihi parùm prosit, sed
Quid istuc est? L. [h] *meum receptas filium ad te Pamphilum.*
B. *ah.*
L. *Sine dicam; vxorem hanc prius quàm duxit, vostrum amorem pertuli.*
[i] *Mane: non dum etiam dixi id, quod volui. nunc hic vxorem habet;*
Quære alium tibi amicū firmiorem, dū consulendi tempus est.
[k] *Nam ille neque animo hoc erit ætatem, neque pol eādem istā ætate tu.*
B. *Quis id ait?* L. *socrus.* B. *méne?* L. *te ipsam: & filiam abduxit suam,*
Puerumq́ ob eam rem clam voluit, [l] *qui natus est, extinguere.*
B. [k] *Aliud.*

b Lene & molle procœmium.

c πρόσωπον tertium.

d Al. tueor.

e Ambiguitas.

f Cautio Lachetis.

g Inscitum, id est, inelegans.

h Propositio accusationis.

i Parabat arbitrum Bacchis.

k Permutatio rerum.

l Natus qui.

B. [k] *Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,*
[l] *Sanctius quàm iusiurandum, id pollicetur tibi, Laches;*
[m] *Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, à me Pamphilũ.*
L. *Lepida es: sed scin', quid volo potiùs sodes facias?* B. *quid ce-*
L. *Eas ad mulieres huc intrò, atq; istuc iusiurandum idẽ* (do?
Polliceare illis: exple animum his, teq; hoc crimine expedi.
B. [n] *Faciam, quod pol, si esset alia ex hoc quaestu, haud faceret,*
scio,
Ut de tali causâ nuptae mulieri se ostenderet:
Sed falsâ famâ esse nolo gnatum suspectum tuum:
Nec leuiorem vobis quibus est minimè aequom, viderier
Immeritò: nam meritus de me est, quod queã, illi ut cõmodem.
L. *Facilem, beneuolúmque lingua tua iam tibi me reddidit:*
Nam non sunt solae arbitratę hę: [o] *ego quoque hoc etiam cre-*
didi.
Nunc cum ego te esse praeter nostram opinionem comperi,
Fac eadem ut sis porrò: nostrâ utere amicitiâ, ut voles.
[p] *Aliter si facis. sed reprimam me, ne aegrè quidquam ex me*
audias.
Verùm te hoc [q] *moneo unũ, qualis sim amicus, aut quid possiem,*
Potius quàm inimicus, periculum facias. B. *faciam sedulò.*

k Commendatio à personâ.
l Ab utili.
m Ab honesto.
n Bona meretrix contra consuetudinem facit.
o Suspicionem suam fatetur.
p ἀποσιώπησις irati.
q Comminatio pollicitationi admista.

ACT. V. SCENA II.

Arg. Quae dudum Lacheti, eadem haec Phidippo Bacchis promittit, se intrò abituram ad Sostratam & Myrrhinam, ut illis purgetur.
Iambici octonarij catalectici, & unus quaternarius acatalecticus.

PHIDIPPVS, LACHES, BACCHIS.

PH. [a] N*ihil apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus sit,*
benignè praebeatur.
Sed cum tu satura, atque ebria eris, puer ut satur sic, facito.
L. *Noster socer, video, venit: puero nutricem adduxit.*
Phidippe, Bacchis deierat persanctè. PH. *haeccíne ea est?* L. *haec*
est.
PH. [b] *Nec pol istae metuunt Deos: neque has respicere Deos opi-*
nor.
B. [c] *Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire,*
Licet. haec res hîc agitur: me facere, Pamphilo ut uxor redeat,
Oportet: quod si perficio, non poenitet me famae,
Solam fecisse id, quod aliae meretrices facere fugitant.

a Post varia nutricis poscentis verba, Phidippus ad generalem promissionẽ se confert, dicens, Nihil apud me.
b Meretrices irreligiosae.
c Firmius argumentum.

L. Phi-

d Non de adulterio, sed de nurus discessu.

L. Phidippe, nostras mulieres [d] suspectas falsò nobis,
In re ipsa inuenimus: porrò hanc nunc experiamur.
Nam si compererit crimini tua se vxor credidisse,
Missam iram faciet; sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit vxor clam, id leue est: citò ab eo hæc ira abscedet.

e Post discussionem hoc infert.

[e] Profectò in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum.
P. Velim quidem hercle. LA. exquire; adest. quod satis sit, faciet. B. faciam.

f Correptio.

P. [f] Quid istæc mihi narras? an quia non tute audisti dudum,
De hac re animus meus vt sit, Laches? illis modò exple animum.
L. Quæso ædepol, Bacchis, quod mihi es pollicita tute, vt serues.
B. Ob eam rem vis ergo intrò eam? L. I, atque exple animum his, vt credunt.
B. Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum inuisum hodie:
Nam nupta meretrici hostis est, à viro vbi segregata est.

g Aliæ persuadendi rationes.

L. [g] At hæ amicæ erunt, vbi, quamobrem adueneris, resciscent.
PH. atqui
Easdem amicas fore tibi promitto, rem vbi cognôrint:
Nam illas errore, & te simul suspicione exolues.

h Ostendit commune bonum vtrique euenturum.

B. Perij, pudet Philumenæ: [h] sequimini me intrò huc ambæ.
L. Quid est, quod mihi malim, quàm quod huic intelligo euenire,
Vt gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi vnà prosit?
Nam si est, vt hæc nunc Pamphilum verè ab se segregârit,

i Rem ex amicitiâ senis, gloriam ex facto singulari.

Scit sibi nobilitatem ex eo, [i] & rem natam, & gloriam esse;
Referetque gratiam ei, vnáque operâ nos sibi amicos iunget.

ACTVS V. SCENA III.

Arg. Per annuli, quem Pamphilus dederat Bacchidi, cognitionem Philumena ab eo compressa ostenditur.

Trochaici iambicique octonarij catalectici.

PARMENO, BACCHIS.

a Hoc à stomachante dicitur serno, tanquam ab hero desolatus sit.

P. [a] ÆDepol ne meam herus esse operâ deputat parui pretij,
Qui ob rem nullam misit: frustrà vbi totum desedi diem,
Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem,
Itaq; ineptus hodie dum illic sedeo, vt quisq; venerat,
Accedebam: adolescens, dic dum quæso, tun' es Myconius?

Non

Non sum: at Callidemides non hospitem ecquem Pamphilum
Hic habes? omnes negabant: neque enim quenquam esse arbitror.
Denique hercle iam pudebat: abiij. sed quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hic est rei?
B. *Parmeno opportunè te offers, properè curre ad Pamphilum.*
P. *Quid eo?* B. *dic me orare, vt veniat.* P. *ad te?* B. *immò ad Philumenam.*
P. *Quid rei est?* B. [b] *tuâ quod nihil refert, percontari desinas.*
P. *Nihil aliud dicam?* B. *etiam cognôsse annulũ illũ Myrrhinã*
Gnatæ suæ fuisse, quem mihi ipsus olim dederat, scio.
[c] *Tantúmne est?* B. *tantũ: aderit continuò, hæc vbi ex te audiuerit.*
Sed cessas? P. [d] *minimè equidem: nam hodiè mihi potestas haud data est:*
Ita cursando, atque ambulando totum hunc contriui diem.
B. [e] *Quantam obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie!*
Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!
Gnatum ei restituo, qui pene harum ipsiusq; operâ periit:
Vxorem, quã nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo:
Quare suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exolui.
Hic adeo his rebus [f] *annulus fuit initium inueniundis.*
Nam memini, abhinc menses decem ferè ad me nocte primâ
Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenam.
Cum hoc annulo, extimui illicò: mi Pamphile, inquam, amabò,
Quid exanimatus es obsecro? aut vnde annulum istum nactus?
Dic mihi. Ille, alias res agere se simulare: postquam id video,
Nescio quid suspicarier magis cœpi; instare, vt dicat.
Homo se fatetur vi in viâ nescio quam compressisse:
Dicítque sese illi annulum, dum [g] *luctat, detraxisse.*
Eum hæc cognouit Myrrhina in digito modò me habentem:
Rogat, vnde sit: narro omnia hæc: [h] *inde est cognitio facta,*
Philumenam esse compressam ab eo, & filium inde hunc natũ.
[i] *Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:*
Et si hoc meretrices aliæ nolunt: neq; enim est in rem nostram,
Vt quisquam amator nuptiis lætetur: verùm ecastor
[k] *Nunquam animum quæsti gratiâ ad malas adducam partes.*
Ego dum illo licitum est, vsa sum benigno, & lepido & comi.
Incommodè

b Prouerbium in curiosos percontatores.
c Tantum eclipsis.
d Minimè equidem, quasi dicat, currere nequeo.
e Hîc reliquam argumenti partem Bacchis sola secum memorat.
f Annulus fabulæ nodum soluit.
g Luctat, pro luctatur.
h Ab annulo & narratione.
i Concludit fabulæ narrationem.
k Honesta meretrix.

Incommodè mihi nuptijs euenit: factum fateor.
At pol me fecisse arbitror; ne id meritò mihi eueniret.
MVLTA *ex quo fuerint cõmoda, eius incõmoda æquũ est ferre.*

ACT. V. SCENA IV.

Arg. Pamphilus multo gaudio perfunditur ex cognitione annuli quem olim dederat Bacchidi, eiusdem mirificè laudatur vxor.

Iambici octonarij & senarij quaternarius vnus,
Trochaici aliquot.

PAMPHILVS, PARMENO, BACCHIS.

a Quod miserè cupit Pamphilus, tardius ob affectum credere potest.
b Sic fit in rebus subitis.
c ἀμοιβολῶς ex affectu.
d Deliberantis est.
e Laus Bacchidis.
f Obitus, occursus: Ob enim significat contra.
g Laus Pamphili.
h Aemulæ formam laudat.

PAM. *VIde mi* [a] *Parmeno etiam sodes, vt mihi hæc certa & clara attuleris.*
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falso frui.
PAR. *Visum est.* PAM. *certòne?* PAR. *certè.* PAM. *Deus sum, si hoc ita est.* PAR. *verum reperies.*
PAM. *Manedum sodes: timeo ne aliud credam, atque aliud nuncies.*
PAR. *Maneo.* PAM. [c] *sic te dixisse opinor, inuenisse Myrrhinam Bacchidem annulum suum habere.* PAR. *factum.* PAM. *eum quem ego olim ei dedi:* (*inquam.*
Eáque hoc te mihi nunciare iussit: itáne est factum? PAR. *ita*
PAM. *Quis me est fortunatior, venustatisq; adeò plenior? egone Pro hoc nuncio, quid te donem?* [d] *quid? quid? nescio.* PAR. *at ego scio.* PAM. *quid?*
PAR. *Nil; nam neq; etiã in nuncio, neq; in me ipso quid sit boni, Scio.* PAM. *egóne, qui ab Orco mortuũ me reducẽ in lucẽ feceris, Sinã sine munere à me abire? ah, nimium me ingratum putas. Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium: Me expectat, credo: adibo.* B. *salue Pamphile.*
PAM. [e] *O Bacchis, ô mea Bacchis seruatrix mea.*
B. *Bene factum, & volupe est.* PAM. *factis, vt credam, facis: Antiquámq; adeò tuum venustatem obtines, Vt voluptati* [f] *obitus, sermo, aduentus tuus, quocũq; adueneris, Semper siet.* B. [g] *at tu ecastor morem antiquum, atq; ingenium obtines,*
Vt vnus hominum homo te viuat nunquam quisquã blandior.
PAM. *Ha, ha, he, tune mihi istuc?* B. *rectè amâsti, Pamphile, vxorem tuam:* (*sem, videram:*
[h] *Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nos-*

Perliberalis visa est. PAM. *dic verum.* B. *ita me Dÿ ament, Pamphile.*

PAM. *Dic mihi,* [h] *harum rerum numquid dixti iam patris?* B. *nihil.* PAM. *neque opus est,*

Adeò mutito. placet hoc non fieri itidem, [i] *vt in comœdÿs,*

Omnia omnes vbi resciscunt: hîc, quos par fuerat resciscere,

Sciunt: quos non autem scire æquom est, neque resciscunt, neque scient.

B. *Immò etiam, hoc quî occultari posse faciliùs credas, dabo:*

Myrrhina ita Phidippo dixit, iurijurando meo

Se fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. PAM. *optumè est,*

Speroq; rem hanc esse euenturam nobis ex sententiâ.

PAR. *Here, licétne me scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?*

Aut quid istuc est, quod vos agitis? PAM. *non licet.* PAR. *suspicor tamen.*

Egóne hunc ab Orco mortuum? quo pacto? PAM. *Nescis Parmeno,*

Quantum hodiè profueris mihi, & ex quantâ ærumnâ me extraxeris.

PAR. *Immò verò scio, neq;* [k] *hoc imprudens feci.* PAM. *ego istuc satis scio.*

PAR. [l] *An temerè quicquam Parmenonem prætereat, quod facto vsus sit?*

PAM. *Sequere me intrò, Parmeno.* PAR. *sequor, equidem plus hodie boni*

Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam. Plaudite.

h Harum rerum, scilicet de consuetudine nostrâ.

i Quasi hæc comœdia non sit, sed veritas.

k Hoc auget beneficij meritum.

l Iactantia seruilis.

FINIS.

VOLCATII SEDIGITI DE COMICIS LATINIS, IAMBI.

Gell. lib. xv. cap. xxiiij.

MVltos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant:
Hunc meo iudicio, errorem dissoluam tibi;
Vt contrà si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam Statio do comico:
Plautus secundus facilè exsuperat cæteros:
Dein Næuius, qui seruet pretium, tertius est:
Si erit quod quarto detur, dabitur Licinio:
Post insequi Licinium facio Atilium.
In sexto consequitur loco hos Terentius:
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facilè facio Luscium.
Antiquitatis causâ, decimum addo Ennium.

DE P. TERENTII VITA, ET EIVSDEM COMOEDIIS EX ipsius personâ, Hexastichon.

[a] Excelsæ Carthaginis ædibus altis.

NAtus in [a] excelsis tectis Carthaginis altæ,
Romanis ducibus bellica præda fui.
Descripsi mores hominum iuuenúmque, senúmque;
Qualiter & serui decipiant dominos:
Quid meretrix, quid leno dolis confingat auarus,
Hæc quicunque leget, sic puto, cautus erit.

IN LAVDEM EIVSDEM OCTONARIVS.

AOnidas quisquis Musas, Latiúmq; decorem
Artibus ingenuis excoluisse cupit:
Quisquis lasciui fugisse Cupidinis arma,
Et quicquid suadet fœda libido mali:
Vrbanos quisquis mores, vitámque probatam,
Aut magnum quidquam voce sonare cupit:
Huc sua conuertat celeri vestigia gressu;
Hunc vnum è multis edidicisse iuuet.
Hîc posuere suos Nymphæ Libethrides hortos:
Hîc resona doctus ludit Apollo chely.
Hic est, occultas qui te transire Charybdes
Instruat, & placidas æquore reddat aquas.
Hic ille est, per quem totò disrumpere vafros
Scortorum risus & malefacta queas.
Ausculta monitis huius, lenonis auari
A turpi tutus si cupis esse dolo.

IOANNIS MVRMELII Ruræmundensis ad Latinitatis studiosum Hendecasyllabi.

VNa vis operâ polire linguam,
Pulchris moribus erudire pectus:
Vis tanquam speculo videre vitam
Humanam? legito Terentianas,
Atque ediscito fabulas ad vnguem.

INDEX VERBORVM VETERVM ET RARO VSITATORVM APVD TERENTIVM.

Primus numerus Actum, secundus Scenam, tertius versum indicat.

Careo

D

E

Intui-

Percus-

FINIS.